Άνθη του Κακού

Εμφιαλωμενο Περιοδικο Εναντια στις Εμφιαλωμενες Ιδεες • Τευχος 8-9 • Ανοιξη-Καλοκαιρι 1993 • Ανευ Φιαλης

ΠΑΙΖΟΥΜΕ ΜΠΟΥΚΑΛΑ;



ΜΟΛΟΤΟΦ ΣΤΗΝ ΑΠΑΘΕΙΑ ΤΟΥ '93:

ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

ΟΙΚΟΛΟΓΟΙ ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ

ΥΑΛΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΚΥΚΛΗΣΗ

ΚΟΚΟΣ ΓΛΙΞΜΠΟΥΡΓΚ

Μ ΟΛΟΤΟΦ ΣΤΗΝ
ΑΠΑΘΕΙΑ ΤΟΥ '93:

Π ΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗ
ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

Ο ΙΚΟΛΟΓΟΙ ΣΤΗ
ΒΟΡΕΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ

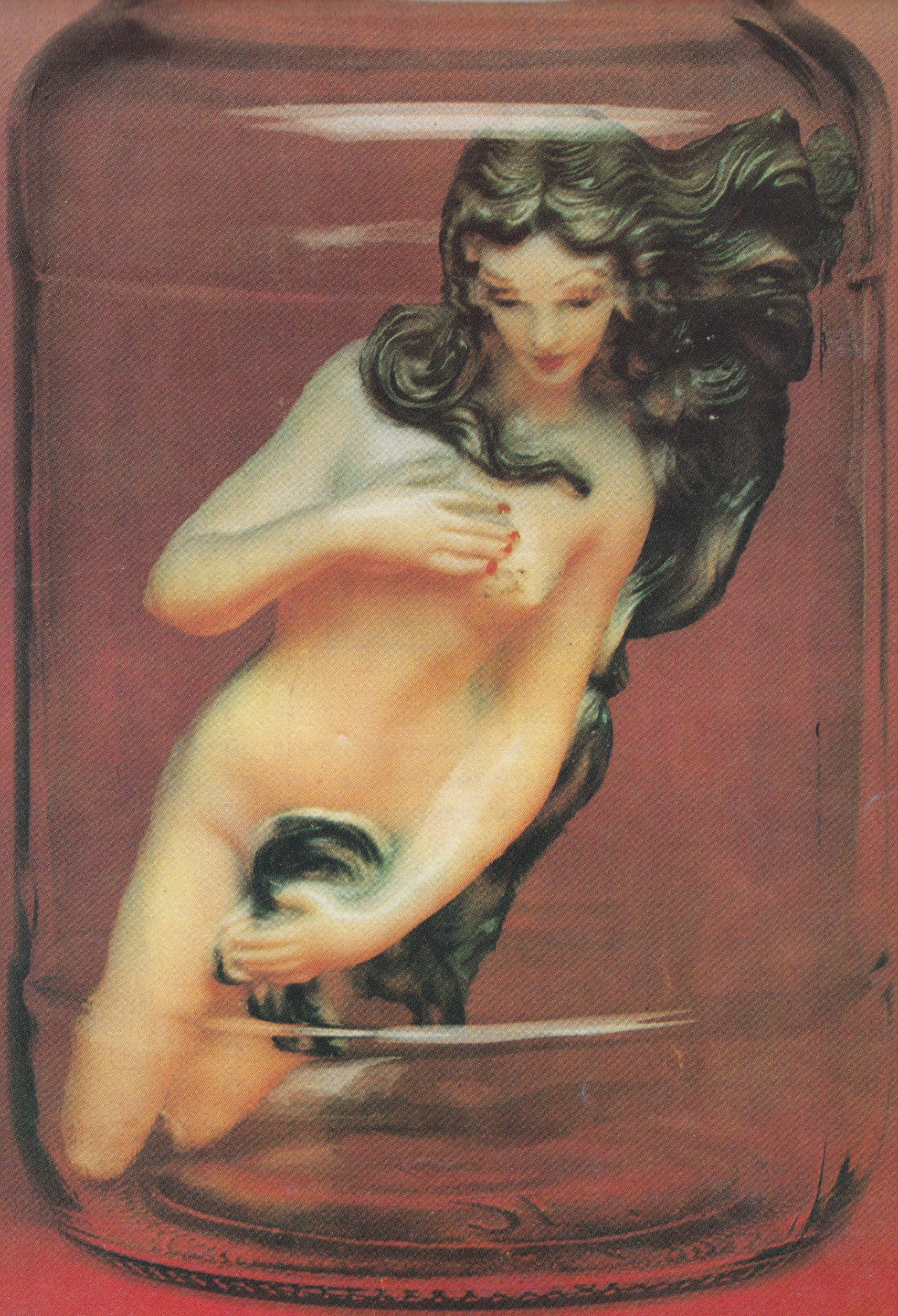
Υ ΑΛΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ
ΑΝΑΚΥΚΛΗΣΗ

Κ ΟΚΟΣ
ΓΛΙΞΜΠΟΥΡΓΚ

Α ΠΟΣΥΝΘΕΣΗ ΑΠΟ
ΤΑ ΣΚΑΝΔΑΛΑ

Λ ΕΩΝΙΔΑΣ
ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ

Α ΝΑΘΕΜΑ ΣΤΟΝ
ΚΟΛΟΜΒΟ



ΑΦΙΕΡΩΜΑ

500+1
ΧΡΟΝΙΑ
ΑΜΕΡΙΚΚΚΑ

ΑΝΘΗ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ

ΑΝΤΙΕΞΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΤΕΥΧΟΣ 8-9, ΑΝΟΙΞΗ-ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ 1993

- **Εκδίδεται:**
  Από την αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία «Άνθη του Κακού».
- **Διευθύνεται από συντακτική ομάδα.**
- **Μέλος της:**
  Ομοσπονδίας Οικολογικών και Εναλλακτικών Οργανώσεων.
- **Υπεύθυνος έκδοσης:**
  Μιχαήλ Πρωτοψάλτης, Ισιδώρου 61, 104 44 Αθήνα, ☎ 51.28.304.
- **Στοιχειοθεσία-Φιλμ-Μοντάζ:**
  ΑΝΑΓΡΑΜΜΑ ΕΠΕ, Καλλιδρομίου 68.
- **Σελιδοποίηση:**
  Μαρία Πετρουλάκη.
- **Εξώφυλλο:**
  Τουρκική φεμινιστική αφίσα, ανατυπωμένη από το Βιβλιοπωλείο των Γυναικών.
- **Σελ. 22:**
  Κατασκευή του Θύμιου Μυσαηλίδη ειδικά για τα *Άνθη του Κακού*. Φωτ.: Δ. Σταματόπουλος.
- **Για τις συνεργασίες σας:**
  Περιοδικό Άνθη του Κακού
  Τ.Θ. 25 065
  100 26 ΑΘΗΝΑ.
- **Συνδρομές (για δέκα τεύχη):**
  Εσωτερικού 6.000 δρχ., εξωτερικού 7.000 δρχ.
- **Για παραγγελίες, καταχωρήσεις και συνδρομές:**
  Στο ☎ 51.28.304.
- **Προηγούμενα τεύχη στα βιβλιοπωλεία:**
  ΑΘΗΝΑ:
  ΑΠΡΟΒΛΕΠΤΟ, Ρήγα Φεραίου 25 (Ηλιούπολη)
  ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ, Ζωοδόχου Πηγής 17
  ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ, Κωλέττη 4
  ΚΟΜΜΟΥΝΑ, Θεμιστοκλέους 37
  ΜΑΥΡΟ ΡΟΔΟ, Δελφών 2 και Διδότου γωνία
  ΠΑΡΑ ΠΕΝΤΕ, Ιπποκράτους 52
  ΠΑΡΟΥΣΙΑ, Σόλωνος 94
  ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ, Γραβιάς 3-5
  SOLARIS, Μπόταση 6
  ΠΕΙΡΑΙΑΣ:
  ΟΙ ΜΟΥΣΕΣ, Γρηγορίου Λαμπράκη 70
  ΠΡΙΣΜΑ, Μπουμπουλίνας 48
  ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ:
  ΠΡΑΞΗ, Αρμενοπούλου 24
  ΡΑΓΙΑΣ, Τσιμισκή 41
  ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ:
  ΜΟΝΟΚΕΡΩΣ, Ιδομενέως 2
- **Γιορτή Βιβλίου 1993 — Ζάππειο:**
  7 έως 23 Μαΐου σας περιμένουμε στο περίπτερο 106 των εκδόσεων «Βιβλιόπολις».

ISSN 1106-0360

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

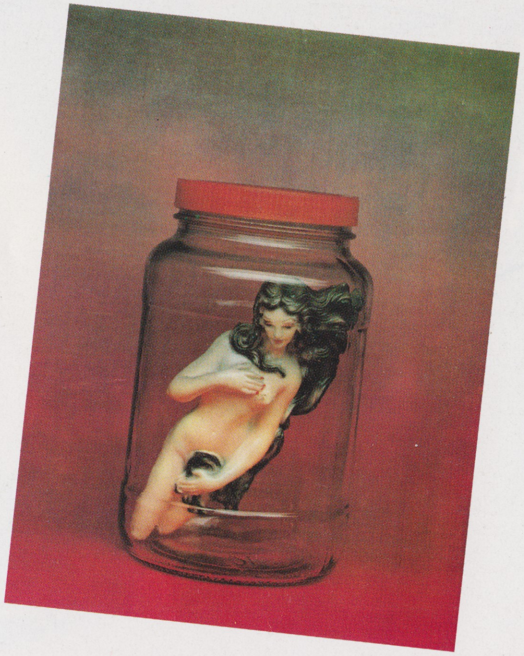
Τ.Θ. 25 065
100 26 ΑΘΗΝΑ.

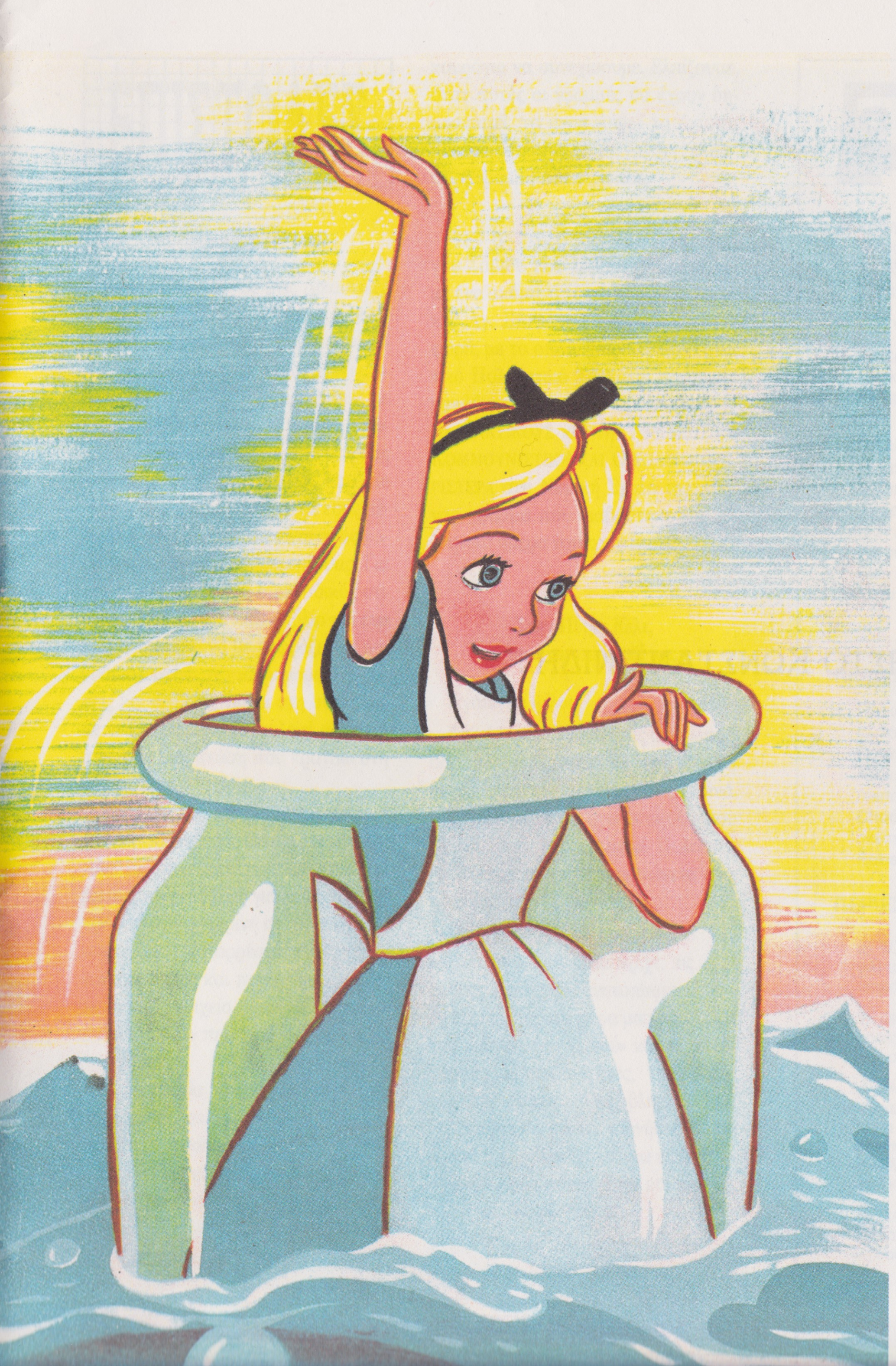
- **Συνδρομές (για δέκα τεύχη):**
Εσωτερικού 6.000 δρχ., εξωτερικού 7.000 δρχ.
- **Για παραγγελίες, καταχωρήσεις και συνδρομές:**
Στο ☎ 51.28.304.
- **Προηγούμενα τεύχη στα βιβλιοπωλεία:**
ΑΘΗΝΑ:
ΑΠΡΟΒΛΕΠΤΟ, Ρήγα Φεραίου 25 (Ηλιούπολη)
ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ, Ζωοδόχου Πηγής 17
ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ, Κωλέττη 4
ΚΟΜΜΟΥΝΑ, Θεμιστοκλέους 37
ΜΑΥΡΟ ΡΟΔΟ, Δελφών 2 και Διδότου γωνία
ΠΑΡΑ ΠΕΝΤΕ, Ιπποκράτους 52
ΠΑΡΟΥΣΙΑ, Σόλωνος 94
ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ, Γραβιάς 3-5
SOLARIS, Μπόταση 6
ΠΕΙΡΑΙΑΣ:
ΟΙ ΜΟΥΣΕΣ, Γρηγορίου Λαμπράκη 70
ΠΡΙΣΜΑ, Μπουμπουλίνας 48
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ:
ΠΡΑΞΗ, Αρμενοπούλου 24
ΡΑΓΙΑΣ, Τσιμισκή 41
ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ:
ΜΟΝΟΚΕΡΩΣ, Ιδομενέως 2
- **Γιορτή Βιβλίου 1993 — Ζάππειο:**
7 έως 23 Μαΐου σας περιμένουμε στο περίπτερο 106 των εκδόσεων «Βιβλιόπολις».

ISSN 1106-0360



ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ





ΑΝΑΚΥΚΛΗΣΗ, Η· (από το αρχαίο ρήμα ανακυκλέω)· η κυκλική επανάληψη, η διαγραφή του κύκλου || (*φιλοσ.*) θεωρία σύμφωνα με την οποία όσα συμβαίνουν στο σύμπαν επαναλαμβάνονται σε ορισμένο χρόνο κατά τον ίδιο ή παρόμοιο τρόπο. Ανακύκληση, λοιπόν, hic et nunc· στο χαρτί ολοένα κερδίζει έδαφος, στο νερό θα γίνει υποχρεωτική για τις βιομηχανίες, στο πλαστικό γίνονται πειράματα, αλλά στο γυαλί χάνει έδαφος. Αυτή, την τελευταία, διαλέξαμε να προπαγανδίσουμε με τούτο το τεύχος.

ΝΕΟΙ (;) ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΙ ανακύκλωσαν την ανθρωπότητα και επιδίδονται στην ανακύκληση ανθρώπων. Στη Γιουγκοσλαβία, στην πρώην ΕΣΣΔ, αλλά και στη Γερμανία όπου οι μετανάστες βρίσκονται στη θέση των Εβραίων, των κομμουνιστών, των ομοφυλοφίλων, στη θέση όσων αντιστάθηκαν στο ναζισμό, στη θέση των αιώνιων αποδιοπομπαίων τράγων.

ΘΡΥΜΜΑΤΙΣΤΗΚΑΝ ΟΙ ΟΙΚΟΛΟΓΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΙ. Η ανεξαρτητοποίηση της Καίτης Ιατροπούλου, δεν είναι παρά η κορυφή του παγόβουνου: Σ' αυτή μένει απλώς να αποδείξει ότι τα κίνητρά της δεν ήταν ιδιοτελή, οι υπόλοιποι όμως πρέπει να παραδεχτούμε ότι δεν αντισταθήκαμε στο κατεξοχήν πεδίο του αντιπάλου, στην τρέχουσα πολιτική πραγματικότητα και στα εν πολλοίς παραπλανητικά ερωτήματα που υποβάλλει, και ότι δε μάθαμε να συνυπάρχουμε με διαφορετικούς ανθρώπους και απόψεις — κυρίως όσοι βιάστηκαν να εγκαταλείψουν την ομοσπονδία.

Η ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ· (από το αρχαίο ρήμα ανακυκλόω)· η επανάληψη της περικύκλωσης, το ξανακύκλωμα. *Ρημ.* ανακυκλώνω. ...Και η γλώσσα *οίκος* μας είναι. Ας τη σεβαστούμε.

ΤΟ ΕΙΠΕ Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ στο δημοσιογράφο Γιώργο Βότση: «Εμείς οι δυο μοιάζουμε· είμαστε και οι δυο... αναρχικοί με τον τρόπο μας...»

ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΣ Η ΑΛΙΚΗ ΒΟΥΓΙΟΥΚΛΑΚΗ σε παλαιότερη συνέντευξή της: «Είμαι η αναρχικιά του θεάτρου». Ο Λεωνίδας Χρηστάκης απαντά: «Είμαι η Βουγιουκλάκη του περιθωρίου».

ΥΙΟΘΕΤΕΙ ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΣΤΑΣΗ Η ΛΙΑΝΑ ΚΑΝΕΛΛΗ: «Θα 'λεγα ότι είμαι αναρχική του καπιταλισμού». Όπως και να 'χει, η Ελλάδα είναι ένα απέραντο... φρενοκομείο. Να ελπίζουμε να παραμείνει «ανοικτό» φρενοκομείο δίχως ηλεκτροσόκ και καθηλώσεις — με γραφικούς Ναπολέοντες, όχι κοντοκουρεμένους νεαρούς Χίτλερ.

ΚΟΚΚΙΝΗ ΚΛΩΣΤΗ ΔΕΜΕΝΗ στην ανέμη τυλιγμένη. Δώσ' της κλώτσο να γυρίσει, παραμύθι ν' αρχινίσει. Η Αλίκη στη Χώρα των Θαυμάτων έγινε τόσο μικρή που χώρεσε στο γυάλινο μπουκάλι. Μ' αυτό το περίεργο καράβι πέρασε τη λίμνη που δημιούργησε με τα δάκρυά της. Τα *Άνθη του Κακού* μπήκαν κι αυτά μέσα στο μπουκάλι και έγιναν το πρώτο εμφιαλωμένο περιοδικό στον κόσμο — ενάντια στις εμφιαλωμένες ιδέες. Μην πετάξετε το γυάλινο βάζο, φυλάξτε σ' αυτό τη μαρμελάδα σας: Το 1992, μόνο στην Ελλάδα, 1.200.000 τόννοι φρούτα κατέληξαν στις χωματερές.

ΑΝΑΚΥΚΛΙΣΜΑ, ΤΟ· (από το ρήμα ανακυκλίζω ή ανακουκλίζω)·



Η φή της περικύκλωσης, το ξανακύκλωμα. Ρημ. ανακυκλώνω.
...Και η γλώσσα *οίκος* μας είναι. Ας τη σεβαστούμε.

ΤΟ ΕΙΠΕ Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ στο δημοσιογράφο Γιώργο Βότση: «Εμείς οι δυο μοιάζουμε· είμαστε και οι δυο... αναρχικοί με τον τρόπο μας...»

ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΣ Η ΑΛΙΚΗ ΒΟΥΓΙΟΥΚΛΑΚΗ σε παλαιότερη συνέντευξή της: «Είμαι η αναρχικιά του θεάτρου». Ο Λεωνίδας Χρηστάκης απαντά: «Είμαι η Βουγιουκλάκη του περιθωρίου».

ΥΙΟΘΕΤΕΙ ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΣΤΑΣΗ Η ΛΙΑΝΑ ΚΑΝΕΛΛΗ: «Θα 'λεγα ότι είμαι αναρχική του καπιταλισμού». Όπως και να 'χει, η Ελλάδα είναι ένα απέραντο... φρενοκομείο. Να ελπίζουμε να παραμείνει «ανοικτό» φρενοκομείο δίχως ηλεκτροσόκ και καθηλώσεις — με γραφικούς Ναπολέοντες, όχι κοντοκουρεμένους νεαρούς Χίτλερ.

ΚΟΚΚΙΝΗ ΚΛΩΣΤΗ ΔΕΜΕΝΗ στην ανέμη τυλιγμένη. Δώσ' της κλώτσο να γυρίσει, παραμύθι ν' αρχινίσει. Η Αλίκη στη Χώρα των Θαυμάτων έγινε τόσο μικρή που χώρεσε στο γυάλινο μπουκάλι. Μ' αυτό το περίεργο καράβι πέρασε τη λίμνη που δημιούργησε με τα δάκρυά της. Τα *Άνθη του Κακού* μπήκαν κι αυτά μέσα στο μπουκάλι και έγιναν το πρώτο εμφιαλωμένο περιοδικό στον κόσμο — ενάντια στις εμφιαλωμένες ιδέες. Μην πετάξετε το γυάλινο βάζο, φυλάξτε σ' αυτό τη μαρμελάδα σας: Το 1992, μόνο στην Ελλάδα, 1.200.000 τόννοι φρούτα κατέληξαν στις χωματερές.

ΑΝΑΚΥΚΛΙΣΜΑ, ΤΟ· (από το ρήμα ανακυκλίζω ή ανακουκλίζω)· το τυλιγάδιασμα, το τύλιγμα του νήματος στην ανέμη ώστε να σχηματιστεί κούκλα μαλλιού. Τώρα οι ανέμες βρίσκονται στα μουσεία, οι παλιαντζήδες, που έδιναν μια ντουζίνα μανταλάκια για τα παλιά γυαλικά, δε γυρνούν τις γειτονιές και οι γιαγιάδες δε λένε παραμύθια στα εγγόνια τους. Ναυαγεί η ανθρωπότητα στα ερημονήσια του καπιταλισμού και οι χάρτες που στέλνει μέσα σε γυάλινες μποτίλιες με τους θησαυρούς της ψυχής της δε φτάνουν ποτέ στον προορισμό τους, τους τρώει η αρμύρα της **σύγχρονης κρίσης**.

ΚΑΙ Ο ΒΑΡΔΗΣ ΤΣΟΥΡΗΣ και ο Νίκος Μαζιώτης απέδειξαν ότι υπάρχει έδαφος για να αναπτυχθούν νικηφόροι κοινωνικοί αγώνες. Ότι η ανάπηρη ελευθερία με περιοριστικούς όρους και εξευτελισμούς δεν είναι ελευθερία.

Ο ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΟΛΟΜΒΟΣ 500 χρόνια πριν, το 1493, έγραφε για τους αυτόχθονες της ηπείρου που ανακάλυψε ότι ήταν καλόκαρδοι, εμπιστευτικοί, ανοιχτοχέρηδες και συμπεριφέρονταν ευγενέστατα. Σήμερα, στην εποχή του Μπιλ Κλίντον, ποιος θα μπορούσε να ισχυριστεί το ίδιο για τους κατοίκους της αμερικανικής ηπείρου; Οι Σομαλοί, οι Ιρακινοί ή μήπως οι Σέρβοι;

ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ ΑΝΑΚΥΚΛΗΣΗ η ίδια η ιστορία; Μέχρι να απαντηθεί το ερώτημα ο καημός μας για τα ταξίδια και τις ουτοπίες που δε γνωρίσαμε θα γίνεται μικρά καράβια που υπομονετικά, σαν απόμαχοι καπεταναίοι, θα κατασκευάζουμε μέσα σε μποτίλιες. Περιμένοντας το θαύμα: να μας πάνε στους τόπους που θα ανθίσουν όλες μας οι επιθυμίες.

ΣΤΟ ΧΡΗΣΤΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ

ΑΝΤΙΣΤΑΘΕΙΤΕ
ΣΤΟΝ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Το διήμερο ενάντια στον εθνικισμό και τον πόλεμο που διοργανώθηκε πέρσι στο Πολυτεχνείο είχε και μεγάλη συμμετοχή και ενδιαφέρουσες εισηγήσεις. Τις εισηγήσεις και τη συζήτηση της πρώτης μέρας, που δημοσιεύουμε, απομαγνητοφώνησε η Γεωργία Σολδάτου.

Το διήμερο διοργάνωσαν η Κινηση Υπερασπισης Πολιτικων και Κοινωνικων Δικαιωματων, η Πρωτοβουλια Εναντια στον Εθνικισμο-Τ.Ε.Ι., η Πρωτοβουλια Εναντια στην Κρατικη Τρομοκρατια και τα περιοδικά *Άνθη του Κακού* (Κινηση Ελευθεριακης Οικολογιας), *Ανοιχτή Πόλη*, *Αρνούμαι*, *Εκτός Ορίων*, *Homo Politicus*, *Θέσεις*.

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ, ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ, προκειμένου να αιτιολογήσει και να ερμηνεύσει τους παράγοντες που οδήγησαν στην τωρινή κρίση και στη σύγκρουση τη Γιουγκοσλαβία, τονίζει τους εξωγενείς παράγοντες, δηλαδή την επέμβαση διάφορων ιμπεριαλιστικών δυνάμεων, οι οποίες χρησιμοποιούν ως εργαλεία τα επιμέρους εθνικά κινήματα αυτής της χώρας. Πρόκειται κυρίως για τις ΗΠΑ και τη γερμανοκρατούμενη, την ελεγχόμενη από το γερμανικό κεφάλαιο, ΕΟΚ και Ευρώπη.

Κάποια άλλη, λιγότερο γνωστή ερμηνεία, δίνει έμφαση στους εσωτερικούς παράγοντες ως αυτούς που παρείχαν το βασικό έναυσμα για την εκδήλωση της κρίσης. Πιστεύω ότι τα αίτια της σύγκρουσης στη Γιουγκοσλαβία, όπως και όλων των ανάλογων κρίσεων και συγκρούσεων, που προκύπτουν στις μέρες μας, αλλά και έχουν προκύψει παλιότερα, είναι βασικά ενδογενή. Δηλαδή το ξεκίνημα της σύγκρουσης οφείλεται σε εσωτερικούς συσχετισμούς και εσωτερικές κρίσεις, σε εσωτερικά αντιπαρατιθέμενα συμφέροντα, ενώ ο εξωτερικός παράγοντας,

παραδόσεις, είχαν υψηλότερο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, ανάλογο μ' αυτό της Κεντρικής Ευρώπης, πολιτική και πολιτιστική δραστηριότητα συγγενή προς τα ρεύματα που κυριαρχούσαν τότε στη Γερμανία, την Αυστροουγγαρία κ.λπ. και μια σοσιαλιστική παράδοση αρκετά ισχυρή.

Ο νότος είχε πυρήνα τη Σερβία και τα εδάφη που αυτή είχε κατακτήσει στους βαλκανικούς πολέμους και στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Η Σερβία, η Βοσνία, η Γιουγκοσλαβική Μακεδονία και το Μαυροβούνιο, που είναι ιδιαίτερη περίπτωση, αποτελούσαν μέχρι τις αρχές του 19ου αιώνα τμήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και επομένως είχαν κληρονομήσει την οικονομική καθυστέρηση και τις κοινωνικές δομές των Οθωμανών.

Η Γιουγκοσλαβία δημιουργήθηκε από τον εξωτερικό σχεδιασμό της Αντάντ αλλά και την εσωτερική

Η αριστερά, προκειμένου να αιτιολογήσει και να

λάφυρα της Σερβίας στους τρεις πολέμους (τους δύο Βαλκανικούς και τον Α΄ Παγκόσμιο) και θα αντιμετωπιστούν ακριβώς ως τέτοια, ως λάφυρα.

Η περιφέρεια, αντίθετα απ' ότι πιστεύεται, υπήρξε αρχικά πιο προοδευτική από το κέντρο. Στις πρώτες και μοναδικές ελεύθερες εκλογές που έγιναν στο μεσοπόλεμο στη Γιουγκοσλαβία, το 1920, το κομμουνιστικό κόμμα στη Γιουγκοσλαβική Μακεδονία πήρε 38%, το μεγαλύτερο ίσως ποσοστό σε ολόκληρη τη Γιουγκοσλαβία. Στη συνέχεια, σε όλη τη διάρκεια του μεσοπολέμου, στο βορρά τα αγροτικά και φιλελεύθερα κόμματα ήταν ισχυρότερα αντίθετα από το νότο όπου υπερίσχυαν τα συντηρητικά, τα δεξιά και τα βασιλόφρονα κόμματα.

Η αντίθεση βορρά-νότου λύθηκε, ως γνωστόν, το 1929 με στρατιωτική δικτατορία και με εποικισμό των αμφισβητούμενων περιοχών, κυρίως των νότιων, με Σέρβους.

Στο Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο το σερβικό κράτος — γεγονός που επίσης παραγνωρίζεται στην Ελλάδα— επιχείρησε να διαπραγματευτεί με τον Άξονα. Υ-

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ, ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ, προκειμένου να αιτιολογήσει και να ερμηνεύσει τους παράγοντες που οδήγησαν στην τωρινή κρίση και στη σύγκρουση τη Γιουγκοσλαβία, τονίζει τους εξωγενείς παράγοντες, δηλαδή την επέμβαση διαφόρων ιμπεριαλιστικών δυνάμεων, οι οποίες χρησιμοποιούν ως εργαλεία τα επιμέρους εθνικά κινήματα αυτής της χώρας. Πρόκειται κυρίως για τις ΗΠΑ και τη γερμανοκρατούμενη, την ελεγχόμενη από το γερμανικό κεφάλαιο, ΕΟΚ και Ευρώπη.

Κάποια άλλη, λιγότερο γνωστή ερμηνεία, δίνει έμφαση στους εσωτερικούς παράγοντες ως αυτούς που παρείχαν το βασικό έναυσμα για την εκδήλωση της κρίσης. Πιστεύω ότι τα αίτια της σύγκρουσης στη Γιουγκοσλαβία, όπως και όλων των ανάλογων κρίσεων και συγκρούσεων, που προκύπτουν στις μέρες μας, αλλά και έχουν προκύψει παλιότερα, είναι βασικά ενδογενή. Δηλαδή το ξεκίνημα της σύγκρουσης οφείλεται σε εσωτερικούς συσχετισμούς και εσωτερικές κρίσεις, σε εσωτερικά αντιπαρατιθέμενα συμφέροντα, ενώ ο εξωτερικός παράγοντας, τα ιμπεριαλιστικά συμφέροντα Γερμανίας, ΗΠΑ, Ιταλίας και άλλων χωρών, παίζει έναν όχι αμελητέο βέβαια αλλά δευτερεύοντα ρόλο.

Ως εκ τούτου, πρέπει να αναλύσουμε κατ᾽ αρχήν τα εσωτερικά στοιχεία που παρήγαγαν τη γιουγκοσλαβική κρίση. Η βασική αντίθεση στη Γιουγκοσλαβία, ήδη από τη γέννησή της, είναι το ιστορικό φορτίο της αντίθεσης βορρά-νότου. Η Γιουγκοσλαβία προέκυψε στα τέλη του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου κυρίως λόγω της διάθεσης των νικητών του πολέμου, της αγγλογαλλικής συμμαχίας (Αντάντ), να δημιουργήσει ένα «κράτος-μαξιλάρι», ένα ισχυρό κράτος, το οποίο θα εμποδίζει την κάθοδο της γερμανικής επιρροής προς τη Μεσόγειο.

Ας μην ξεχνάμε ότι το μήλο της έριδος σ᾽ εκείνον τον πόλεμο, τουλάχιστον στο ξεκίνημά του, ήταν ο έλεγχος των Βαλκανίων.

Τη Γιουγκοσλαβία από τη γέννησή της τη συναποτελούσαν δύο κατηγορίες περιοχών. Οι βόρειες περιοχές, η Σλοβενία, η Κροατία και η Βοϊβοντίνα, μέχρι τότε ήταν έδαφος της Αυστροουγγαρίας. Αυτές οι περιοχές κρατούσαν όλες τις κεντροευρωπαϊκές παραδόσεις, είχαν υψηλότερο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, ανάλογο μ᾽ αυτό της Κεντρικής Ευρώπης, πολιτική και πολιτιστική δραστηριότητα συγγενή προς τα ρεύματα που κυριαρχούσαν τότε στη Γερμανία, την Αυστροουγγαρία κ.λπ. και μια σοσιαλιστική παράδοση αρκετά ισχυρή.

Ο νότος είχε πυρήνα τη Σερβία και τα εδάφη που αυτή είχε κατακτήσει στους βαλκανικούς πολέμους και στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Η Σερβία, η Βοσνία, η Γιουγκοσλαβική Μακεδονία και το Μαυροβούνιο, που είναι ιδιαίτερη περίπτωση, αποτελούσαν μέχρι τις αρχές του 19ου αιώνα τμήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και επομένως είχαν κληρονομήσει την οικονομική καθυστέρηση και τις κοινωνικές δομές των Οθωμανών.

Η Γιουγκοσλαβία δημιουργήθηκε από τον εξωτερικό σχεδιασμό της Αντάντ αλλά και την εσωτερική

Η αριστερά, προκειμένου να αιτιολογήσει και να ερμηνεύσει τους παράγοντες που οδήγησαν στην τωρινή κρίση και στη σύγκρουση στη Γιουγκοσλαβία, τονίζει τους εξωγενείς παράγοντες. (...) Πιστεύω ότι τα αίτια της σύγκρουσης στη Γιουγκοσλαβία είναι βασικά ενδογενή.

συνοχή της πανσλαβικής παράδοσης, η οποία υπήρχε ήδη από τα μέσα του 19ου αιώνα, στόχευε στη χειραφέτηση των Σλάβων και τη δημιουργία ενιαίου σλαβικού βασιλείου, και χρήση της οποίας έκανε η Ρωσία κυρίως ως όχημα ενάντια στην Αυστροουγγαρία.

Από την αρχή της ύπαρξης της Γιουγκοσλαβίας, η εμπειρία της συγκατοίκησης των διαφορετικών εθνοτήτων ήταν αρνητική. Το σερβικό κράτος, έχοντας στα χέρια του το διοικητικό μηχανισμό και το στρατό, αντιμετώπισε ανέκαθεν την περιφέρεια λίγο πολύ ως αποικία. Ήδη από το 1920, ο τότε υπουργός Άμυνας της Σερβίας και κατόπιν της Γιουγκοσλαβίας είχε δηλώσει ότι οι νέες χώρες αποτελούν λάφυρα της Σερβίας στους τρεις πολέμους (τους δύο Βαλκανικούς και τον Α΄ Παγκόσμιο) και θα αντιμετωπιστούν ακριβώς ως τέτοια, ως λάφυρα.

Η περιφέρεια, αντίθετα απ᾽ ότι πιστεύεται, υπήρξε αρχικά πιο προοδευτική από το κέντρο. Στις πρώτες και μοναδικές ελεύθερες εκλογές που έγιναν στο μεσοπόλεμο στη Γιουγκοσλαβία, το 1920, το κομμουνιστικό κόμμα στη Γιουγκοσλαβική Μακεδονία πήρε 38%, το μεγαλύτερο ίσως ποσοστό σε ολόκληρη τη Γιουγκοσλαβία. Στη συνέχεια, σε όλη τη διάρκεια του μεσοπολέμου, στο βορρά τα αγροτικά και φιλελεύθερα κόμματα ήταν ισχυρότερα αντίθετα από το νότο όπου υπερίσχυαν τα συντηρητικά, τα δεξιά και τα βασιλόφρονα κόμματα.

Η αντίθεση βορρά-νότου λύθηκε, ως γνωστόν, το 1929 με στρατιωτική δικτατορία και με εποικισμό των αμφισβητούμενων περιοχών, κυρίως των νότιων, με Σέρβους.

Στο Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο το σερβικό κράτος — γεγονός που επίσης παραγνωρίζεται στην Ελλάδα— επιχείρησε να διαπραγματευτεί με τον Άξονα. Υπήρξε μυστική συμφωνία μεταξύ των Σέρβων και των ναζί για την προσχώρηση της Γιουγκοσλαβίας στον Άξονα με ανάλογα, φυσικά, εδαφικά οφέλη. Όσον αφορά την Ελλάδα, η δυτική και η κεντρική Μακεδονία μαζί με τη Θεσσαλονίκη θα δίνονταν ως λάφυρα στη Γιουγκοσλαβία. Όπως προέκυψε, η Intelligence Service και οι υπόλοιπες βρετανικές υπηρεσίες είχαν κάποιους ανθρώπους μέσα στη γιουγκοσλαβική αεροπορία, οι οποίοι στις 27.3.1941 οργάνωσαν πραξικόπημα, ανέτρεψαν τη φιλογερμανική κυβέρνηση και ανακοίνωσαν την προσχώρηση της Γιουγκοσλαβίας στο πλευρό των Συμμάχων. Η Γερμανία επενέβη και η Γιουγκοσλαβία κατά τη διάρκεια του πολέμου, ως κατεχόμενη χώρα, διαλύθηκε στα εξ ων συνετέθη. Από μια ιδιοτροπία της τύχης, από ένα καθαρά συγκυριακό στοιχείο, η Γιουγκοσλαβία βρέθηκε στο στρατόπεδο των Συμμάχων. Η Κροατία, εκτός από τις Δαλματικές Ακτές, έγινε ανεξάρτητο κράτος υπό φασιστική κυβέρνηση, υπό το καθεστώς των Ουστάσι, ενός ακροδεξιού και μειοψηφικού πριν τον πόλεμο κόμματος. Το Μαυροβούνιο έγινε και αυτό ανεξάρτητο κάτω από την

ιταλική επικυριαρχία. Η Σλοβενία μοιράστηκε στα δύο, στην Ιταλία και στη Γερμανία, αφού η Γερμανία, με την προσάρτηση της Αυστρίας, συνόρευε με τη Γιουγκοσλαβία. Η Γιουγκοσλαβική Μακεδονία προσαρτήθηκε στη Βουλγαρία ενώ το Κοσσυφοπέδιο στην Αλβανία, η οποία ήταν προτεκτοράτο της Ιταλίας. Οι Δαλματικές Ακτές από την Κροατία πήγαν πάλι στην Ιταλία.

Το κομμουνιστικό κίνημα στη Γιουγκοσλαβία στη διάρκεια του πολέμου υπήρξε, ίσως, ελάχιστα «κομμουνιστικό» με την έννοια ότι κινητήρια δύναμή του δεν ήταν η επαγγελία οικοδόμησης μιας εναλλακτικής κοινωνίας. Αυτό που του έδωσε τη βασική δύναμη και έφερε στις τάξεις του χιλιάδες ανθρώπους ήταν κυρίως ο αγώνας για μια πολυεθνική Γιουγκοσλαβία. Σε μια χώρα που είχε διαλυθεί και αλληλοσφαζόταν, οι κομμουνιστές ήταν η μόνη δύναμη, η οποία με πανγιουγκοσλαβική εμβέλεια συνάρτησε όλες εκείνες τις δυνάμεις, ανεξάρτητα από εθνότητα, οι οποίες πάλευαν για μια ενιαία χώρα που θα αποτελούσε τμήμα του οράματος της Βαλκανικής Ομοσπονδίας. Ως εκ τούτου συσπείρωσε και Σέρβους, όχι της Σερβίας (οι οποίοι ήταν άκρως συντηρητικοί και καταγράφονταν κυρίως στο φιλοϊταλικό, φιλοαγγλικό και φιλοβασιλικό κίνημα των Τσέτνικ), αλλά περιφερειακούς όπως η σερβική μειονότητα της Κροατίας, της Βοσνίας και άλλων περιοχών, οι οποίοι δέχονταν επίθεση και υφίσταντο γενοκτονία από τους Κροάτες. Αυτοί για την αυτοάμυνά τους προσέφυγαν στους Παρτιζάνους. Συσπείρωσε επίσης Κροάτες, κυρίως από τις ιταλοκρατούμενες περιοχές της Δαλματίας αλλά και όσους δεν ήθελαν να

Φωτ.: L. Delahaye — Sɪʀᴀ
Φεύγοντας για το Βελιγράδι.



Ανατολική Ευρώπη. Η Γιουγκοσλαβία στην οικονομία έπαιξε το ρόλο του «μπαλαντέρ» ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση και εξαιτίας αυτού είχε μια καλύτερη κατάσταση από εκείνην που είχαν οι κεντροευρωπαϊκές δημοκρατίες στη δεκαετία του '80. Το γνωστό σύστημα της γιουγκοσλαβικής αυτοδιαχείρισης, το οποίο επισήμως ήταν η πραγμάτωση του σοσιαλισμού, του κομμουνισμού και της μαρξιστικής επαγγελίας για μια κοινότητα των ελεύθερα συνεταιρισμένων παραγωγών, βασιζόταν στα εργατικά συμβούλια, που είχαν επιβληθεί από τα πάνω στις αρχές της δεκαετίας του '50 και ακριβώς γι' αυτό στην πράξη είχαν αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα και όχι αμεσοδημοκρατικό. Ταυτόχρονα, η παράλληλη μονοπώληση της εξουσίας από το Σύνδεσμο Γιουγκοσλάβων Κομμουνιστών εμπόδιζε τα εργατικά συμβούλια να είναι ένα όργανο εργατικής εξουσίας χωρίς όμως —αν εξετάσουμε πώς λειτούργησαν μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80— να είναι κάτι εντελώς αμελητέο. Ήταν περισσότερο ένα μέσο άμυνας των εργαζομένων απέναντι στους ουσιαστικούς ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής, τους οποίους άλλοι ονομάζουν *γραφειοκρατία*, άλλοι (σ'

Το κομμουνιστικό κίνημα στη Γιουγκοσλαβία στη διάρκεια του πολέμου υπήρξε, ίσως, ελάχιστα «κομμουνιστικό» με την έννοια ότι κινητήρια δύναμή του δεν ήταν η επαγγελία οικοδόμησης μιας εναλλακτικής κοινωνίας. Αυτό που του έδωσε τη βασική δύναμη και έφερε στις τάξεις του χιλιάδες ανθρώπους ήταν κυρίως ο αγώνας για μια πολυεθνική Γιουγκοσλαβία.
(...) Το σημείο τομής είναι το 13ο Συνέδριο της Ένωσης Γιουγκοσλάβων Κομμουνιστών, το 1986.
(...) Η γενιά της Αντίστασης φεύγει από το προσκήνιο. Έρχεται μια γενιά, η οποία δεν έχει αυτή τη συλλογική ταυτότητα του γιουγκοσλαβισμού και της διεθνοτικής συνεννόησης ενώ ταυτόχρονα αποτελείται από σκληρούς τεχνοκράτες που προτάσσουν μια γρήγορη ενσωμάτωση της Γιουγκοσλαβίας στον ιμπεριαλιστικό και καπιταλιστικό διεθνή καταμερισμό εργασίας.

διο το '68 και στην Κροατία το '71 χτυπήθηκαν άγρια αλλά το αποτέλεσμα ήταν η συγκρότηση αυτόνομων κρατικών οντοτήτων μέσα στο ενιαίο γιουγκοσλαβικό κράτος, πράγμα που έχει τεράστια σημασία για τα επόμενα διότι, κυρίως από τη δεκαετία του '70 και μετά, με τις αποκεντρωτικές συνταγματικές μεταρρυθμίσεις, η κυρίαρχη τάξη (γραφειοκρατία ή κρατική αστική τάξη) συγκροτείται στο επίπεδο των Ομόσπονδων Δημοκρατιών. Οπότε, όταν στις αρχές της δεκαετίας του '80 δημιουργείται η κρίση του μοντέλου, υπάρχει η δυνατότητα να ενισχυθούν οι φυγόκεντρες τάσεις και να έχουν και κρατική έκφραση. Λόγω της διεθνούς ύφεσης και της άμεσης επαναπροσέγγισης Ανατολής-Δύσης από το '85 και μετά —σε μικρότερο βαθμό ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '70— ο ρόλος της Γιουγκοσλαβίας ως διαμεσολαβητή και οικονομικού εταίρου Ανατολής και Δύσης χαλαρώνει. Η καπιταλιστική ανασυγκρότηση στη Δύση μειώνει την ανταγωνιστικότητα της γιουγκοσλαβικής οικονομίας ενώ η προοπτική της Ενιαίας Ευρώπης του '92 περιθωριοποιεί τη Γιουγκοσλαβία. Ταυτόχρονα, ο «σοσιαλισμός της αγοράς» που υπήρχε οξύνει τις περιφερειακές ανισότητες. Η θεσμική κατοχύρωση μιας επανισορρόπησης μέσω ενός Ομοσπονδιακού Ταμείου, όπου οι πλουσιότερες Δημοκρατίες συνεισφέρουν για να γίνονται επενδύσεις στις φτωχότερες, εμφανίζεται ολοένα και περισσότερο στις πλουσιότερες Δημοκρατίες σαν ένα περιττό βάρος.

Το σημείο τομής είναι το 13ο Συνέδριο της Ένωσης Γιουγκοσλάβων Κομμουνιστών, το 1986. Εκεί γίνεται μια ριζική ανανέωση του στελεχικού δυναμικού του κόμματος και του κράτους. Από τα 167 μέλη της Κεντρικής Επιτροπής αλλάζουν τα 127, δηλαδή το 76%, γεγονός που έχει ένα σημαντικό πολιτικό αποτέλεσμα. Η γενιά της Αντίστασης, η οποία στρατολογήθηκε στο κόμμα και στην ουσία στελέχωσε το κράτος με το όραμα της συνεννόησης των εθνοτήτων, φεύγει από το προσκήνιο. Έρχεται μια γενιά, η οποία δεν έχει αυτή τη συλλογική ταυτότητα του γιουγκοσλαβισμού και της διεθνοτικής συνεννόησης ενώ, ταυτόχρονα, όσον αφορά την οικονομική πολιτική, αποτελείται από σκληρούς τεχνοκράτες που προτάσσουν μια γρήγορη ενσωμάτωση της Γιουγκοσλαβίας στον ιμπεριαλιστικό και καπιταλιστικό διεθνή καταμερισμό εργασίας.

Το 1987 ξεκινά πολιτική λιτότητας. Παγώνουν οι

φιλοαγγλικό και φιλοβασιλικό κίνημα των Τσέτνικ), αλλά περιφερειακούς όπως η σερβική μειονότητα της Κροατίας, της Βοσνίας και άλλων περιοχών, οι οποίοι δέχονταν επίθεση και υφίσταντο γενοκτονία από τους Κροάτες. Αυτοί για την αυτοάμυνά τους προσέφυγαν στους Παρτιζάνους. Συσπείρωσε επίσης Κροάτες, κυρίως από τις ιταλοκρατούμενες περιοχές της Δαλματίας αλλά και όσους δεν ήθελαν να

Φωτ.: L. Delahaye — SIRA
Φεύγοντας για το Βελιγράδι.



πολεμήσουν για τον Άξονα, Σλοβένους που είδαν τη χώρα τους να κομματιάζεται ανάμεσα στην Ιταλία και τη Γερμανία, Βόσνιους και Σλαβομακεδόνες που δεν δέχονταν την αφομοίωση στη μεγάλη Βουλγαρία. Γι' αυτό δεν είναι τυχαίο ότι το μεγαλύτερο τμήμα του κομμουνιστικού κινήματος δεν το αποτελούσαν οι Σέρβοι της Σερβίας αλλά οι υπόλοιπες περιφερειακές εθνότητες.

Στη συνέχεια, όταν τελείωσε ο πόλεμος και η Γιουγκοσλαβία βρέθηκε στο στρατόπεδο των νικητών, υπήρξε αυτό το ιδιόμορφο μοντέλο «υπαρκτού σοσιαλισμού» με την αδέσμευτη πολιτική, δηλαδή την εθνική ανεξαρτησία, πρώτα ενάντια στους Άγγλους, που με τη Γιάλτα ήθελαν τη Γιουγκοσλαβία χωρισμένη στα δύο, και μετά ενάντια στο Στάλιν και στη θέληση των Σοβιετικών να ηγεμονεύσουν στην

δες ανθρώπους ήταν κυρίως ο αγώνας για μια πολυεθνική Γιουγκοσλαβία.

(...) Το σημείο τομής είναι το 13ο Συνέδριο της Ένωσης Γιουγκοσλάβων Κομμουνιστών, το 1986. (...) Η γενιά της Αντίστασης φεύγει από το προσκήνιο. Έρχεται μια γενιά, η οποία δεν έχει αυτή τη συλλογική ταυτότητα του γιουγκοσλαβισμού και της διεθνοτικής συνεννόησης ενώ ταυτόχρονα αποτελείται από σκληρούς τεχνοκράτες που προτάσσουν μια γρήγορη ενσωμάτωση της Γιουγκοσλαβίας στον ιμπεριαλιστικό και καπιταλιστικό διεθνή καταμερισμό εργασίας.

γκοσλάβων Κομμουνιστών εμπόδιζε τα εργατικά συμβούλια να είναι ένα όργανο εργατικής εξουσίας χωρίς όμως —αν εξετάσουμε πώς λειτούργησαν μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80— να είναι κάτι εντελώς αμελητέο. Ήταν περισσότερο ένα μέσο άμυνας των εργαζομένων απέναντι στους ουσιαστικούς ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής, τους οποίους άλλοι ονομάζουν *γραφειοκρατία*, άλλοι (σ' αυτούς συμπεριλαμβάνομαι κι εγώ) *κρατική αστική τάξη*. Όπως και να 'χει είναι μια μεγάλη συζήτηση... Αυτό που ενδιαφέρει περισσότερο όσον αφορά τα εθνικά ζητήματα είναι το ομοσπονδιακό πολιτικό σύστημα της Γιουγκοσλαβίας, το οποίο συμπύκνωνε την εθνική αποκατάσταση όλων των υπαρκτών εθνοτήτων σε κρατικά μορφώματα και ταυτόχρονα χτυπούσε σκληρά κάθε εθνική αποσχιστική ή ακραία εθνικιστική τάση.

Η εθνική αποκατάσταση των διαφόρων εθνοτήτων ήταν ιεραρχημένη. Υπήρχαν τα έξι σλαβικά έθνη τα οποία αντιστοιχούσαν σε έξι δημοκρατίες (Σερβία, Κροατία, Σλοβενία, Μαυροβούνιο, Μακεδονία και Βοσνία), υπήρχαν δύο μη σλαβικά έθνη τα οποία δεν είχαν το δικαίωμα της απόσχισης και επομένως ήταν κρατικές οντότητες κατώτερου status (οι Ούγγροι στη Βοϊβοντίνα, οι οποίοι ήταν μειονότητα μετά τον εποικισμό, και οι Αλβανοί στο Κοσσυφοπέδιο) και υπήρχαν, τέλος, οι διάφορες μειονότητες που είχαν αναγνωρισμένα τα πολιτιστικά, εκπαιδευτικά και άλλα δικαιώματά τους.

Οι ακραίες εθνικιστικές τάσεις στο Κοσσυφοπέ-

σης μέσω ενός Ομοσπονδιακού Ταμείου, όπου οι πλουσιότερες Δημοκρατίες συνεισφέρουν για να γίνονται επενδύσεις στις φτωχότερες, εμφανίζεται ολοένα και περισσότερο στις πλουσιότερες Δημοκρατίες σαν ένα περιττό βάρος.

Το σημείο τομής είναι το 13ο Συνέδριο της Ένωσης Γιουγκοσλάβων Κομμουνιστών, το 1986. Εκεί γίνεται μια ριζική ανανέωση του στελεχικού δυναμικού του κόμματος και του κράτους. Από τα 167 μέλη της Κεντρικής Επιτροπής αλλάζουν τα 127, δηλαδή το 76%, γεγονός που έχει ένα σημαντικό πολιτικό αποτέλεσμα. Η γενιά της Αντίστασης, η οποία στρατολογήθηκε στο κόμμα και στην ουσία στελέχωσε το κράτος με το όραμα της συνεννόησης των εθνοτήτων, φεύγει από το προσκήνιο. Έρχεται μια γενιά, η οποία δεν έχει αυτή τη συλλογική ταυτότητα του γιουγκοσλαβισμού και της διεθνοτικής συνεννόησης ενώ, ταυτόχρονα, όσον αφορά την οικονομική πολιτική, αποτελείται από σκληρούς τεχνοκράτες που προτάσσουν μια γρήγορη ενσωμάτωση της Γιουγκοσλαβίας στον ιμπεριαλιστικό και καπιταλιστικό διεθνή καταμερισμό εργασίας.

Το 1987 ξεκινά πολιτική λιτότητας. Παγώνουν οι μισθοί, αυξάνουν οι τιμές. Ακολουθεί μια εργατική εξέγερση αρκετά εκτεταμένη με μισό εκατομμύριο απεργούς, καταλήψεις εργοστασίων, εκατοντάδες χιλιάδες διαδηλωτές σ' όλες τις πόλεις. Η απάντηση είναι ο εθνικισμός. Στις Δημοκρατίες του βορρά αυτό σημαίνει ενίσχυση των φυγόκεντρων τάσεων και μια προσπάθεια αναδιαπραγμάτευσης μεταξύ κόμματος και κοινωνίας με βάση ένα σοσιαλδημοκρατικό συμβόλαιο. Στο νότο, συγκεκριμένα στη Σερβία, αυτό σημαίνει έναν ωμό εθνικισμό, την επιστροφή από τα πάνω των παλιών ιδεολογημάτων με βασικό μοχλό τη Σερβική Ακαδημία Επιστημών, η οποία ήδη από το '86 σε ένα μανιφέστο ζητούσε τη δικαίωση της παλιάς Σερβίας και την αποκατάσταση της ιστορικής αδικίας που έγινε με την ενίσχυση των άλλων Δημοκρατιών. Υπήρξε ένα «ντοπάρισμα» της κοινής γνώμης με δημοσιεύματα, τα οποία στη συνέχεια μετατράπηκαν σε πολιτική πρακτική.

Το 1988-89 είναι η χρονιά ανόδου του σερβικού εθνικισμού. Στην αρχή στο Κοσσυφοπέδιο ξηλώνεται η κομματική ηγεσία. Η περιοχή τίθεται κάτω από πειθαρχικό νόμο με αφορμή κάποια δημοσιεύματα

σχετικά με κακομεταχειρίσεις της σερβικής μειονότητας (αποτελεί το 10% του πληθυσμού) και δυο ή τρεις περιπτώσεις βιασμών Σερβίδων από Αλβανούς, τα οποία αποκτούν εθνικό περιεχόμενο και δημιουργούν εθνική φόρτιση. Στη συνέχεια επισημαίνεται η ροή Σέρβων από το Κοσσυφοπέδιο προς τη Σερβία, η οποία όμως δεν οφείλεται τόσο σε κάποια υπαρκτή πίεση όσο στη φυσιολογική μετακίνηση πληθυσμού από μια φτωχή περιοχή σε μια πλουσιότερη αφού το Κοσσυφοπέδιο είναι μια περιοχή οικονομικά κατεστραμμένη. Στα τέλη του '88, σύμφωνα με τα στοιχεία που μου έδωσαν το '89, από τα 1,8 εκ. κατοίκους επισήμως εργαζόμενοι ήταν μόνο 230.000, δηλαδή το 15% του πληθυσμού. Οι υπόλοιποι ήταν επίσημα ή ανεπίσημα άνεργοι.

Υπάρχει μια πίεση απέναντι στις ελευθεριακές τάσεις, αντιμιλιταριστικές και άλλες, που αναφαίνονται στη Σλοβενία και, τέλος, υπάρχει η ανατροπή των ηγεσιών της Βοϊβοντίνας και του Μαυροβουνίου με ένα κατευθυνόμενο κίνημα και η αντικατάστασή τους από μεγαλοσέρβικες κομματικές ομάδες προσκείμενες στο Μιλόσεβιτς, οι οποίες μέχρι σήμερα ελέγχουν τις χώρες αυτές.

Η άνοδος του σερβικού εθνικισμού ενισχύει εξ αντανακλάσεως τον περιφερειακό εθνικισμό. Και έτσι, το Γενάρη του '90 η Ένωση Κομμουνιστών Γιουγκοσλαβίας, στο 14ο Συνέδριό της, διασπάται ενώ οι πρώτες πολυκομματικές εκλογές (άνοιξη και φθινόπωρο του '90) επιβεβαιώνουν αυτή τη διάσπαση.

Αν εξαιρέσει κάποιος τη Σερβία, όπου το ίδιο το κομμουνιστικό (και στη συνέχεια σοσιαλιστικό) κόμμα είναι φορέας εθνικισμού, σε όλες τις άλλες περιοχές πρώτα κόμματα αναδεικνύονται στις εκλογές καθαρά εθνικιστικές και λαϊκιστικές πολιτικές δυνάμεις, οι οποίες εμφανίζονται συνήθως σαν διάττοντες αστέρες όπως, για παράδειγμα, στη Μακεδονία το VMRO που εμφανίστηκε ένα μόλις μήνα πριν τις εκλογές και θριάμβευσε εκτοπίζοντας άλλες λιγότερο εθνικιστικές δυνάμεις κ.ο.κ.

Από εκεί και μετά υπάρχει μια διαδικασία αλληλοπιέσεων με κατάληξη τη διάσπαση. Τα υπόλοιπα είναι γνωστά σε όλους, όσους τουλάχιστον βλέπουν τηλεόραση και διαβάζουν εφημερίδες...

Τάσος Κωστόπουλος

ΠΟΛΕΜΟΣ, ΜΜΕ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΟΛΕΜΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

ΠΡΙΝ ΑΚΟΜΗ ΞΕΚΙΝΗΣΕΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ στη Γιουγκοσλαβία υπήρχαν οργανώσεις και ομάδες που υποστήριζαν ότι ο εθνικισμός που προωθούν οι διάφοροι πολιτικοί θα δημιουργήσει προβλήματα και θα καταλήξει σε μια πολύ σκληρή σύγκρουση.

Στην αρχή υπήρχαν μερικοί νεκροί στη Σλοβενία. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, κυρίως η τηλεόραση, άρχισαν να προετοιμάζουν τον κόσμο προβάλλοντας τη βία. Μετά είδαμε το ξέσπασμα του πολέμου στην Κροατία. Στις 15 Ιουλίου του 1991 ιδρύθηκε το Κέντρο Αντιπολεμικής Δράσης με πρωτοβουλία οργανώσεων όπως το Ευρωπαϊκό Κίνημα στη Γιουγκοσλαβία, η Ενωμένη Δημοκρατική Γιουγκοσλαβική Πρωτοβουλία, το Κόμμα των Γυναικών, το Κοινοβούλιο των Γυναικών, το Φόρουμ για τις Εθνικές Σχέσεις και μία ομάδα που παρακολουθούσε τις συμφωνίες του Ελσίνκι. Η συνάντηση αυτών του Βελιγραδίου και «Ο Μαραθώνιος του Βελιγραδίου», συγκέντρωση με αντιπολεμικό χαρακτήρα. Το Κέντρο Αντιπολεμικής Δράσης καθιέρωσε επίσης μια ανοιχτή γραμμή, στην οποία είχαν δυνατότητα να επικοινωνήσουν μαζί μας άνθρωποι διαφόρων ηλικιών, νέοι αλλά και μεγαλύτεροι, που δεν ήθελαν να πάνε στο στρατό. Αυτή η πρωτοβουλία είχε μεγάλη ανταπόκριση — παίρναμε περίπου σαράντα τηλεφωνήματα την ημέρα. Δεν είχαμε τη δυνατότητα να τους πούμε τι να κάνουν για τον πολύ απλό λόγο ότι οι ποινές για τη λιποταξία ήταν πολύ μεγάλες. Στην αρχή ξεκίνησαν από εξήντα μέρες φυλακή και, όταν τα πράγματα χειροτέρεψαν, έφτασαν —σε ορισμένες περιπτώσεις— και την ποινή του θανάτου. Δεν υπήρχε δυνατότητα να τους συμβουλεύσουμε, απλά προσπαθούσαμε να τους βοηθήσουμε να αποφασίσουν οι ίδιοι πώς θα δράσουν.

Στο Κέντρο συμμετείχαν δικηγόροι, οι οποίοι είχαν τη δυνατότητα να δώσουν συμβουλές σ' αυτόν τον κόσμο και που σήμερα δραστηριοποιούνται ως συνήγοροι υπεράσπισης σε όσες περιπτώσεις φτάνουν στα δικαστήρια. Δημιουργήθηκε επίσης ένα φοιτητικό πολιτιστικό κέντρο όπου κάθε Τετάρτη είχε συζήτηση, στην προσπάθεια να αποκτήσει το Κέντρο Αντιπολεμικής Δράσης επαφές με τη νεολαία. Οι άνθρωποι που ίδρυσαν το Κέντρο έχουν μέσο όρο ηλικίας τα τριάντα πέντε χρόνια ωστόσο δραστηριοποιούνται άνθρωποι ακόμη και εβδομήντα έξι χρονών.

Έχουμε ξεκινήσει μια προσπάθεια επικοινωνίας με ομάδες από τη Γερμανία με τις οποίες συνεργαζόμαστε θέλοντας να οργανώσουμε ένα σεμινάριο για τη μη βίαιη επίλυση του ζητήματος, το οποίο να προσπαθήσει να παρέμβει ουσιαστικά ακόμη και στα μέτωπα των συγκρούσεων, βάζοντας σε εφαρμογή τις μη βίαιες ιδέες εκεί ακριβώς που συμβαίνουν τα βίαια γεγονότα.

Από τα μέσα του Ιανουαρίου προωθήσαμε ένα νόμο για την αμνήστευση όλων αυτών που δεν πήγαν στρατό, που αρνήθηκαν να υπηρετήσουν. Προσπαθούμε να εξασφαλίσουμε την υποστήριξη διαφόρων οργανώσεων μέσα και έξω από τη χώρα γι' αυτόν το νόμο. Με το ξεκίνημά μας αρχίσαμε να στέλνουμε γράμματα διαμαρτυρίας προς τις αρχές, τον Πρόεδρο της Σερβίας, τον Ομοσπονδιακό Πρόεδρο, τους υπεύθυνους του στρατού, προσπαθώντας να πα-

Στην αρχή υπήρχαν μερικοί νεκροί στη Σλοβενία. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, κυρίως η τηλεόραση, άρχισαν να προετοιμάζουν τον κόσμο προβάλλοντας τη βία. Μετά είδαμε το ξέσπασμα του πολέμου στην Κροατία. (...) Ουσιαστικά δεν υπήρχαν μέσα στον κόσμο όλες αυτές οι εθνικιστικές



και θα καταλήξει σε μια πολύ σκληρή σύγκρουση.

Στην αρχή υπήρχαν μερικοί νεκροί στη Σλοβενία. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, κυρίως η τηλεόραση, άρχισαν να προετοιμάζουν τον κόσμο προβάλλοντας τη βία. Μετά είδαμε το ξέσπασμα του πολέμου στην Κροατία. Στις 15 Ιουλίου του 1991 ιδρύθηκε το Κέντρο Αντιπολεμικής Δράσης με πρωτοβουλία οργανώσεων όπως το Ευρωπαϊκό Κίνημα στη Γιουγκοσλαβία, η Ενωμένη Δημοκρατική Γιουγκοσλαβική Πρωτοβουλία, το Κόμμα των Γυναικών, το Κοινοβούλιο των Γυναικών, το Φόρουμ για τις Εθνικές Σχέσεις και μία ομάδα που παρακολουθούσε τις συμφωνίες του Ελσίνκι. Η συνάντηση αυτών

Στην αρχή υπήρχαν μερικοί νεκροί στη Σλοβενία. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, κυρίως η τηλεόραση, άρχισαν να προετοιμάζουν τον κόσμο προβάλλοντας τη βία. Μετά είδαμε το ξέσπασμα του πολέμου στην Κροατία. (...) Ουσιαστικά δεν υπήρχαν μέσα στον κόσμο όλες αυτές οι εθνικιστικές ιδέες, αυτές οι ιδέες δεν είχαν ακροατήριο μέχρι που άρχισε το μπαράζ από τα ΜΜΕ.

των ομάδων και οργανώσεων έγινε στο Σεράγιεβο και έτσι προέκυψε το Κέντρο Αντιπολεμικής Δράσης. Η πρώτη του ενέργεια ήταν η οργάνωση μιας αντιπολεμικής διαδήλωσης στο Βελιγράδι, στα τέλη Ιουλίου, στην οποία συγκεντρώθηκαν 3000 περίπου άτομα. Ακολούθησαν επτά μεγάλες αντιπολεμικές διαδηλώσεις στο Βελιγράδι αλλά και άλλες δραστηριότητες.

Από την 8η Οκτωβρίου του 1991 καθιερώθηκε να υπάρχει κάθε βράδι στο Βελιγράδι μια διαδήλωση με κεριά: για τους νεκρούς του πολέμου και για όλους αυτούς που αρνούνταν να πάνε στο στρατό. Αυτό συνεχίστηκε μέχρι την 8η Φεβρουαρίου του '92 που υπήρξε μια ύφεση στις συγκρούσεις. Στο ίδιο διάστημα καθιερώθηκαν «Οι Γυναίκες με τα Μαύρα» να συγκεντρώνονται σε μια από τις κεντρικές πλατείες

επικοινωνήσουν μαζί μας άνθρωποι διαφόρων ηλικιών, νέοι αλλά και μεγαλύτεροι, που δεν ήθελαν να πάνε στο στρατό. Αυτή η πρωτοβουλία είχε μεγάλη ανταπόκριση — παίρναμε περίπου σαράντα τηλεφωνήματα την ημέρα. Δεν είχαμε τη δυνατότητα να τους πούμε τι να κάνουν για τον πολύ απλό λόγο ότι οι ποινές για τη λιποταξία ήταν πολύ μεγάλες. Στην αρχή ξεκίνησαν από εξήντα μέρες φυλακή και, όταν τα πράγματα χειροτέρεψαν, έφτασαν —σε ορισμένες περιπτώσεις— και την ποινή του θανάτου. Δεν υπήρχε δυνατότητα να τους συμβουλεύσουμε, απλά προσπαθούσαμε να τους βοηθήσουμε να αποφασίσουν οι ίδιοι πώς θα δράσουν.

Στο Κέντρο συμμετείχαν δικηγόροι, οι οποίοι είχαν τη δυνατότητα να δώσουν συμβουλές σ' αυτόν τον κόσμο και που σήμερα δραστηριοποιούνται ως συνήγοροι υπεράσπισης σε όσες περιπτώσεις φτάνουν στα δικαστήρια. Δημιουργήθηκε επίσης ένα φοιτητικό πολιτιστικό κέντρο όπου κάθε Τετάρτη

δραστηριοποιούνται άνθρωποι ακόμη και εβδομήντα έξι χρονών.

Έχουμε ξεκινήσει μια προσπάθεια επικοινωνίας με ομάδες από τη Γερμανία με τις οποίες συνεργαζόμαστε θέλοντας να οργανώσουμε ένα σεμινάριο για τη μη βίαιη επίλυση του ζητήματος, το οποίο να προσπαθήσει να παρέμβει ουσιαστικά ακόμη και στα μέτωπα των συγκρούσεων, βάζοντας σε εφαρμογή τις μη βίαιες ιδέες εκεί ακριβώς που συμβαίνουν τα βίαια γεγονότα.

Από τα μέσα του Ιανουαρίου προωθήσαμε ένα νόμο για την αμνήστευση όλων αυτών που δεν πήγαν στρατό, που αρνήθηκαν να υπηρετήσουν. Προσπαθούμε να εξασφαλίσουμε την υποστήριξη διαφόρων οργανώσεων μέσα και έξω από τη χώρα γι' αυτόν το νόμο. Με το ξεκίνημά μας αρχίσαμε να στέλνουμε γράμματα διαμαρτυρίας προς τις αρχές, τον Πρόεδρο της Σερβίας, τον Ομοσπονδιακό Πρόεδρο, τους υπεύθυνους του στρατού, προσπαθώντας να πα-



ρέμβουμε καταγγέλοντας κάθε ενέργεια σύγκρουσης. Στις επαφές μας με τις εφημερίδες υπήρχαν δυσκολίες.

Είμαστε αρκετά ανοργάνωτοι. Έχουμε καταναλώσει, όλο αυτό το διάστημα, το χρόνο μας στη δράση και όχι σε τυπικές διαδικασίες οργάνωσης. Αυτό σημαίνει ότι οι διάφοροι άνθρωποι, που έχουν ιδέες για το τι πρέπει να γίνει και το τι μπορεί να γίνει, ψάχνουν και βρίσκουν τους υπόλοιπους με τους οποίους μπορούν να τις βάλουν σε εφαρμογή. Αυτός είναι ο τρόπος, λίγο πολύ, με τον οποίο έχουμε δραστηριοποιηθεί ως οργάνωση.

Ο πόλεμος εξελίχθηκε πολύ γρήγορα. Πολλοί άνθρωποι σκοτώθηκαν. Μέσα σε όλα αυτά είναι δύσκολο να πούμε ποια πράγματα πετύχαμε εμείς. Πολλές από τις προτάσεις που κάναμε εμφανίστηκαν από άλλους σαν δικές τους προτάσεις. Αυτό δε μας απασχολεί, αρκεί να είναι καλές οι προτάσεις. Μας ενδιαφέρει ότι έχουμε ευαισθητοποιήσει και κινητοποιήσει αρκετούς ανθρώπους για να σταματήσει ο πόλεμος. Με την κυβέρνηση δεν είχαμε ιδιαίτερα προβλήματα γιατί κινηθήκαμε μέσα στα πλαίσια των νόμων. Αντιμετωπίσαμε όμως προβλήματα από προβοκάτσιες...

Ελπίζουμε να μην υπάρξει περαιτέρω σύγκρουση και ο πόλεμος να τελειώσει, αν και υπάρχουν πάρα πολλοί άνθρωποι με σκληροπυρηνικές απόψεις και, επιπλέον, είναι οπλισμένοι. Υπάρχουν πολλά πράγματα που μπορούμε να μάθουμε, να διδαχτούμε απ' αυτόν τον πόλεμο.

Σήμερα, στα τέλη Φεβρουαρίου, κανείς δεν γνωρίζει με ακρίβεια πόσοι έχουν σκοτωθεί. Οι αριθμοί κυμαίνονται ανάμεσα στις 10.000 και στις 50.000. Υπάρχουν επίσης 40.000 αγνοούμενοι ενώ χιλιάδες άνθρωποι έχουν εγκαταλείψει τη Γιουγκοσλαβία ή, αν προτιμάτε, τη Σερβία, την Κροατία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη κ.λπ. Τέλος, οι εσωτερικοί πρόσφυγες υπολογίζονται σε 500.000. Ένα σοβαρό αποτέλεσμα όλης αυτής της κατάστασης είναι η φοβερή φτώχεια. Τα μεσαία στρώματα έχουν εξαφανιστεί. Υπάρχουν πολύ λίγοι πλούσιοι και πάρα πολλοί φτωχοί. Η ανεργία διαρκώς γιγαντώνεται.

Θέλω να δώσω ιδιαίτερο βάρος στο ρόλο των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, που αποτελεί ένα μεγάλο πρόβλημα. Ο ρόλος της τηλεόρασης, του ραδιοφώνου και των εφημερίδων στάθηκε πολύ βρόμικος. Ουσιαστικά δεν υπήρχαν μέσα στον κόσμο όλες αυτές οι εθνικιστικές ιδέες, αυτές οι ιδέες δεν είχαν ακροατήριο μέχρι που άρχισε το μπαράζ από τα ΜΜΕ.

Οι διάφορες φιλειρηνικές οργανώσεις, από όλες τις περιοχές της χώρας, προσπαθούμε να συνεργαστούμε και να πιέσουμε για να δημιουργηθεί ένα ανεξάρτητο κανάλι στην τηλεόραση, το οποίο να μπορεί να εκπέμπει σε όλη τη Γιουγκοσλαβία, σε όλες τις περιοχές, να επανδρωθεί από ανεξάρτητους δημοσιογράφους και να έχει τη βοήθεια διαφόρων Ευρωπαίων. Είναι ένα αρκετά πολύπλοκο και δύσκολο σχέδιο αφού πολλά πράγματα, που κάποιος μπορεί ίσως να τα λέει όταν βρίσκεται στη Σερβία, δημιουργούν προβλήματα όταν ακουστούν, για παράδειγμα, στην Κροατία. Υπάρχει μεγάλη δυσπιστία από τη μια περιοχή στην άλλη και τα ΜΜΕ προσπαθούν να μας διαιρέσουν ακόμη περισσότερο.

Ζοριτσα Τριφουνοβιτς

Η ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ένας ακροατής: Σίγουρα οι αναλύσεις είναι χρήσιμες και προσφέρουν ωστόσο δεν απαντήθηκε το πρακτικό ερώτημα τι κάνουμε αν γίνει πόλεμος. Στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας ο μιλιταρισμός εκφράστηκε στην πράξη, αλλά πέρα από την ειρηνιστική διαδήλωση, την αντιπολεμική διαδήλωση, τις μητέρες και όλα αυτά υπήρξε η αλληλεγγύη στους λιποτάκτες, μέρος του πληθυσμού αρνήθηκε να συνεργαστεί, υπήρξαν πάρα πολλές διαρροές στο στρατό. Η ομιλήτρια είπε ότι ένιωθαν αμηχανία και δεν μπορούσαν να συμβουλεύσουν τους ανθρώπους που τηλεφωνούσαν ζητώντας οδηγίες για να αποφύγουν τη στράτευση. Δεν υπήρχε κάποιο θεσμικό πλαίσιο κατακτημένο από τα ειρηνιστικά, αντιπολεμικά ή νεολαιίστικα κινήματα. Θα συγκρίνω με το παράδειγμα της Γερμανίας. Το γεγονός ότι εκεί υπήρχε ένας νόμος αρκετά προωθημένος για τους αντιρρησίες συνείδησης οδήγησε στη διάρκεια του πολέμου του Κόλπου όχι σε σαράντα αλλά σε χίλια τηλεφωνήματα, τα οποία δέχονταν οι οργανώσεις των αντιρρησιών και οι τοπικές επιτροπές. Εκείνη την περίοδο οι αντιρρησίες συνείδησης... [illegible] σύγκρουση που γίνεται στη Γιουγκοσλαβία. Οποιοδήποτε άλλο ειρηνευτικό σώμα πάει στη Γιουγκοσλαβία δε θα είναι ουδέτερο, όπως, για παράδειγμα, μια παρέμβαση από την πλευρά του ΝΑΤΟ. Οι διάφορες πολιτικές ηγεσίες της χώρας είναι ανίκανες να σταματήσουν τη σύγκρουση και γι' αυτό βλέπουμε θετικά μια προσπάθεια των Κυανόκρανων να μετριάσουν τη σύγκρουση.

Στο δεύτερο ερώτημα: Στη Γιουγκοσλαβική Μακεδονία υπάρχει μια κίνηση γυναικών και κάποιοι Πράσινοι. Δεν έχουν μεταξύ τους συνδεθεί, ίσως γιατί δε βλέπουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν κάποια αξιόλογη δράση. Υπάρχει ιδιαίτερη δυσκολία στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες να οργανωθεί κάτι. Στο παρελθόν οποιαδήποτε εκδήλωση ή συγκέντρωση οργανωνόταν από τους ηγέτες. Και αυτό, να οργανώνουν οι ίδιοι οι άνθρωποι τη δράση τους, έχει τις δυσκολίες του και τα προβλήματά του. Επίσης έγινε μια συνάντηση των Πράσινων στην Οχρίδα, η οποία κατέληξε σε μια πλατφόρμα για τον εκδημοκρατισμό των βαλκανικών χωρών.

διεργασία που έχει οδηγήσει στον εμφύλιο πόλεμο; Ακόμα και να σταματήσει ο πόλεμος, η ανεργία και η εξαθλίωση θα εξακολουθούν να υπάρχουν. Πώς μπορεί να πειστεί αυτός ο κόσμος; Μπορεί να μη βλέπει τα πτώματά του στα πεδία των μαχών, αλλά θα τα βλέπει στους δρόμους. Πώς απαντά ο πασιφισμός;

Ζ. Τ.: Είναι αρκετά μπερδεμένη η ερώτηση. Η νομιμότητα ήταν ο μόνος τρόπος για να ακουστούν οι απόψεις μας. Δεν υπήρχε καμιά πρόσβαση στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Ο μόνος τρόπος για να γίνουν γνωστές οι απόψεις μας ήταν μέσα από νόμιμες δραστηριότητες και ενέργειες. Τις επιστολές και τις διαμαρτυρίες στους ηγέτες, τα γράμματα και τα ψηφίσματα, τα στείλαμε και στις εφημερίδες. Ήταν μια προσπάθεια να ενημερώσουμε τον κόσμο, το ευρύτερο κοινό, για τις πράξεις των ηγετών, οι οποίες ήταν εντελώς παράνομες και αντισυνταγματικές.

Σε σχέση με τους αντιρρησίες συνείδησης, τα σαράντα τηλεφωνήματα την ημέρα δεν είναι λίγα αν λάβουμε υπ' όψη μας ότι υπήρχε μόνο μία τηλεφω...

Ένας ακροατής: Σίγουρα οι αναλύσεις είναι χρήσιμες και προσφέρουν ωστόσο δεν απαντήθηκε το πρακτικό ερώτημα τι κάνουμε αν γίνει πόλεμος. Στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας ο μιλιταρισμός εκφράστηκε στην πράξη, αλλά πέρα από την ειρηνιστική διαδήλωση, την αντιπολεμική διαδήλωση, τις μητέρες και όλα αυτά υπήρξε η αλληλεγγύη στους λιποτάκτες, μέρος του πληθυσμού αρνήθηκε να συνεργαστεί, υπήρξαν πάρα πολλές διαρροές στο στρατό. Η ομιλήτρια είπε ότι ένιωθαν αμηχανία και δεν μπορούσαν να συμβουλεύσουν τους ανθρώπους που τηλεφωνούσαν ζητώντας οδηγίες για να αποφύγουν τη στράτευση. Δεν υπήρχε κάποιο θεσμικό πλαίσιο κατακτημένο από τα ειρηνιστικά, αντιπολεμικά ή νεολαίστικα κινήματα. Θα συγκρίνω με το παράδειγμα της Γερμανίας. Το γεγονός ότι εκεί υπήρχε ένας νόμος αρκετά προωθημένος για τους αντιρρησίες συνείδησης οδήγησε στη διάρκεια του πολέμου του Κόλπου όχι σε σαράντα αλλά σε χίλια τηλεφωνήματα, τα οποία δέχονταν οι οργανώσεις των αντιρρησιών και οι τοπικές επιτροπές. Εκείνη την περίοδο οι αντιρρησίες συνείδησης πενταπλασιάστηκαν. Στη Γιουγκοσλαβία επειδή ακριβώς δεν υπήρχε κάποιο νομικό πλαίσιο, που να καλύπτει τη λιποταξία για λόγους συνείδησης, την ανυποταξία για λόγους συνείδησης, την άρνηση στράτευσης για λόγους συνείδησης, το κίνημα απλώς έθετε τον καθένα μπροστά στη συνείδησή του.

Αν γίνει πόλεμος στην Ελλάδα, θα εμφανιστούν λίγες αρνήσεις, λίγες μαζικές διαδηλώσεις, λίγοι αντιρρησίες, λίγα αντιπολεμικά άρθρα και ελάχιστες ειδήσεις για το τι συμβαίνει στα σύνορα... Είμαστε πολύ ανοργάνωτοι, δίχως θεσμικές κατακτήσεις και αυτό πρέπει να αλλάξει.

Ένας ακροατής: Θα ήθελα να ρωτήσω την ομιλήτρια ποια είναι η στάση του Αντιπολεμικού Κέντρου στην αποστολή Κυανόκρανων και επίσης αν υπάρχουν αντιεθνικιστές και διεθνιστές στη Γιουγκοσλαβική Μακεδονία και πώς μπορούν οι Έλληνες διεθνιστές να έχουν μαζί τους κοινή δράση;

Ζόριτσα Τριφούνοβιτς: Το Αντιπολεμικό Κέντρο πιστεύει ότι οι Κυανόκρανοι του ΟΗΕ είναι η πιο ουδέτερη δύναμη που μπορεί να παρεμβληθεί στη σύγκρουση που γίνεται στη Γιουγκοσλαβία. Οποιοδήποτε άλλο ειρηνευτικό σώμα πάει στη Γιουγκοσλαβία δε θα είναι ουδέτερο, όπως, για παράδειγμα, μια παρέμβαση από την πλευρά του ΝΑΤΟ. Οι διάφορες πολιτικές ηγεσίες της χώρας είναι ανίκανες να σταματήσουν τη σύγκρουση και γι' αυτό βλέπουμε θετικά μια προσπάθεια των Κυανόκρανων να μετριάσουν τη σύγκρουση.

Στο δεύτερο ερώτημα: Στη Γιουγκοσλαβική Μακεδονία υπάρχει μια κίνηση γυναικών και κάποιοι Πράσινοι. Δεν έχουν μεταξύ τους συνδεθεί, ίσως γιατί δε βλέπουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν κάποια αξιόλογη δράση. Υπάρχει ιδιαίτερη δυσκολία στις πρώην σοσιαλιστικές χώρες να οργανωθεί κάτι. Στο παρελθόν οποιαδήποτε εκδήλωση ή συγκέντρωση οργανωνόταν από τους ηγέτες. Και αυτό, να οργανώνουν οι ίδιοι οι άνθρωποι τη δράση τους, έχει τις δυσκολίες του και τα προβλήματά του. Επίσης έγινε μια συνάντηση των Πράσινων στην Οχρίδα, η οποία κατέληξε σε μια πλατφόρμα για τον εκδημοκρατισμό των βαλκανικών χωρών.

Ένας ακροατής: Ποια είναι η στάση της νεολαίας, των μαθητών και των φοιτητών απέναντι στον πόλεμο; Η πολεμική και η εθνικιστική υστερία έχει συμπαρασύρει και αυτούς;

Ζ. Τ.: Οι περισσότεροι νέοι μεταξύ δεκαέξι και είκοσι έξι ετών διαμορφώνουν στάσεις αντίστοιχες με των οικογενειών τους. Ορισμένοι εκφράζονται εθνικιστικά άλλοι ειρηνιστικά. Η μεγάλη πλειονότητα των νέων τα έχει συγκεχυμένα.

Ένας ακροατής: Αυτή τη στιγμή η γιουγκοσλαβική κοινωνία βιώνει την εξαθλίωση, τη μιζέρια, τον πόλεμο. Είναι εκείνες οι συνθήκες που, απλοϊκά, ανάλογα με την ιστορική συγκυρία, οδηγούν άλλοτε στην επανάσταση, άλλοτε στον εμφύλιο. Είμαι αρνητής στράτευσης και γι' αυτό θέτω το ερώτημα αν είναι δυνατόν ο πασιφισμός να παίξει κάποιο ρόλο. Είναι δυνατόν να σταματήσει ο πόλεμος στέλνοντας ψηφίσματα σ' αυτές τις πολιτικές ηγεσίες που απειλούν αυτή τη στιγμή τη Γιουγκοσλαβία; Είναι δυνατόν να πιστεύει κάποιος ότι με την επέμβαση των Κυανόκρανων μπορεί να σταματήσει η κοινωνική διεργασία που έχει οδηγήσει στον εμφύλιο πόλεμο; Ακόμα και να σταματήσει ο πόλεμος, η ανεργία και η εξαθλίωση θα εξακολουθούν να υπάρχουν. Πώς μπορεί να πειστεί αυτός ο κόσμος; Μπορεί να μη βλέπει τα πτώματά του στα πεδία των μαχών, αλλά θα τα βλέπει στους δρόμους. Πώς απαντά ο πασιφισμός;

Ζ. Τ.: Είναι αρκετά μπερδεμένη η ερώτηση. Η νομιμότητα ήταν ο μόνος τρόπος για να ακουστούν οι απόψεις μας. Δεν υπήρχε καμιά πρόσβαση στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Ο μόνος τρόπος για να γίνουν γνωστές οι απόψεις μας ήταν μέσα από νόμιμες δραστηριότητες και ενέργειες. Τις επιστολές και τις διαμαρτυρίες στους ηγέτες, τα γράμματα και τα ψηφίσματα, τα στείλαμε και στις εφημερίδες. Ήταν μια προσπάθεια να ενημερώσουμε τον κόσμο, το ευρύτερο κοινό, για τις πράξεις των ηγετών, οι οποίες ήταν εντελώς παράνομες και αντισυνταγματικές.

Σε σχέση με τους αντιρρησίες συνείδησης, τα σαράντα τηλεφωνήματα την ημέρα δεν είναι λίγα αν λάβουμε υπ' όψη μας ότι υπήρχε μόνο μία τηλεφωνική γραμμή χωρίς καμία άλλη υποστήριξη διότι δεν υπήρχαν χρήματα. Ο αριθμός του τηλεφώνου στο οποίο θα μπορούσαν να επικοινωνήσουν όσοι ζητούσαν πληροφορίες για να αποφύγουν το στρατό δεν ήταν πλατιά γνωστό. Κανείς δεν το είχε δημοσιεύσει. Το Αντιπολεμικό Κέντρο δεν μπορούσε να παροτρύνει τους πολίτες να αποφύγουν το στρατό, μπορούσε μόνο να συμβουλεύει όσους το είχαν ήδη αποφασίσει. Η δουλειά αυτή γινόταν μέσα σε συνθήκες όπου η αστυνομία και η στρατιωτική αστυνομία τριγυρνούσαν στα σπίτια ψάχνοντας για ανυπότακτους, έκαναν συλλήψεις και υπήρχαν απειλές ότι οι ποινές θα έφταναν μέχρι και την εκτέλεση. Το Αντιπολεμικό Κέντρο με έμμεσο τρόπο εξηγούσε ότι υπάρχει τρόπος να αποφύγουν το στρατό. Τους ρωτούσαμε αν υπάρχει μέρος να κρυφτούν, τους εξηγούσαμε ότι είναι πολλοί οι άνθρωποι που αποφεύγουν το στρατό και είναι δύσκολο να τους βρουν όλους, να τους δικάσουν και να τους καταδικάσουν. Προσπαθούσαμε να προσανατολίσουμε τον κόσμο με έμμεσο τρόπο στην άρνηση στράτευσης. ▲

ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΑΠΟΨΗ ΓΙΑ ΤΟ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΟ

Είναι γεγονός ότι στις μέρες μας τα λεγόμενα εθνικά θέματα έχουν πάρει μεγάλες διαστάσεις και απασχολούν μεγάλο αριθμό πολιτών. Όχι βέβαια αναίτια, αφού οι όροι της διεθνούς πολιτικής, που εφαρμόζονταν πριν από την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, έχουν πλέον ακυρωθεί από τη Νέα Τάξη Πραγμάτων και από τις διαδικασίες που την ακολούθησαν.

Πάντα σε τέτοιες ρευστές καταστάσεις, μια πολύ ευπαθής περιοχή είναι τα Βαλκάνια, χώρος γεωγραφικά, πολιτικά και οικονομικά ιδιαίτερα κρίσιμος για τη διεθνή πολιτική. Έτσι και τώρα τα Βαλκάνια συνταράσσονται από μεγάλες αντιθέσεις, τριβές και συγκρούσεις με κέντρο βάρους την πρώην Γιουγκοσλαβία. Στην Ελλάδα η προσέγγιση του προβλήματος γίνεται με όρους είτε μικροπολιτικούς είτε ιδεολογικούς που πολύ απέχουν από την πραγματικότητα. Έτσι όχι μόνο υποδαυλίζεται μια στρεβλή αντιπαράθεση, αλλά καθημερινά η πραγματικότητα διαψεύδει και τις δύο αυτές προσεγγίσεις.

Θα ήθελα να προσθέσω με το κείμενο αυτό την ψύχραιμη, νομίζω, άποψή μου στο θέμα αφού προηγουμένως παραθέσω ορισμένες αυταπόδεικτες διαπιστώσεις.

1. Κατ' αρχήν ιστορικά τα βαλκανικά κράτη ουδέποτε (τουλάχιστον στον αιώνα μας) διαμορφώθηκαν με κριτήρια τοπικά, υπό την έννοια ότι τα σύνορά τους ήταν πάντα αποτέλεσμα συμβιβασμού των εκάστοτε μεγάλων δυνάμεων (κυρίως της Ευρώπης) και όχι των ιθαγενών λαών και εθνών. Αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι η δημιουργία πολυεθνικών συγκρότηση της ομοσπονδιακής Γιουγκοσλαβίας, όπου οι θεσμικές ανάγκες του πολιτικού συστήματος διαμόρφωσαν τα κράτη-μέλη της και τα σύνορά τους.

Δυστυχώς ο σοσιαλισμός στις γειτονικές μας χώρες δεν κατάφερε ούτε καν να αμβλύνει τις εθνικές παραμέτρους των κοινωνιών αυτών. Αντίθετα, θα έλεγα, τις όξυνε. Και το παράδοξο είναι ότι, κατ' αντίστροφο τρόπο, η αντιπολιτευτική παρέμβαση του σοσιαλισμού στη μεταπολεμική Ελλάδα είχε σαφώς

Ειδικότερα για τα Σκόπια: κανείς δεν μπορεί να αρνείται το δικαίωμα στους κατοίκους της χώρας αυτής να αποκαλούν τη χώρα τους Μακεδονία. (...) Αποτελεί όμως εθνικισμό του χειρίστου είδους και μοχλό αποσταθεροποίησης της ειρήνης στην περιοχή στο μέτρο που, η χρησιμοποίηση της ονομασίας αυτής και των άλλων συμβόλων μιας ιστορικής περιόδου, γίνονται με στόχο την ομογενοποίηση ενός ανομοιογενούς πληθυσμού στην ιδεολογική βάση της «μεγάλης ιδέας», δηλαδή, της ενοποίησης των τμημάτων της γεωγραφικής αυτής περιοχής.

θετικότερα αποτελέσματα προς αυτήν την κατεύθυνση. Για να αποδειχθεί για μια ακόμη φορά η γνωστή αντίφαση μεταξύ διεκδικούντος και εφαρμοσμένου σοσιαλισμού και να αποδειχθεί ότι και στη θεω- δεικνύονται στην πράξη. Αυτό όμως είναι ένα άλλο μεγάλο θέμα που δεν μπορεί να εξαντληθεί στα πλαίσια αυτού του σημειώματος.

2. Ειδικότερα για εμάς τους Έλληνες ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το θέμα της δημοκρατίας των Σκοπίων.

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι ο γεωγραφικός όρος Μακεδονία προέρχεται από την ονομασία του αρχαιοελληνικού φύλου των Μακεδόνων, οι οποίοι μιλούσαν ελληνικά, είχαν ελληνική πολιτιστική νοοτροπία και ταυτότητα και οι πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές τους σχέσεις περιορίζονταν, σχεδόν αποκλειστικά, στα άλλα αρχαιοελληνικά φύλα της νοτιότερης Ελλάδας. Είναι όμως επίσης γεγονός ότι μεταγενέστερα στη γεωγραφική αυτή περιοχή κατήλθαν και άλλα φύλα και έθνη, που δεν προσδιορίζονταν από το γεωγραφικό χώρο αλλά από άλλες εθνολογικές και πολιτιστικές παραμέτρους. Αυτά τα φύλα επηρεάστηκαν αρχικά από την εκεί παρουσία του ελληνικού πολιτισμού και απέκτησαν μια ιδιαιτερότητα σε σχέση με άλλα συγγενή τους φύλα στον ίδιο χώρο. Τέτοιες περιπτώσεις βρίθουν στα Βαλκάνια μεταξύ των διάφορων εθνοτήτων.

3. Σαφές επίσης γεγονός για την περιοχή αυτή είναι ότι ο προσδιορισμός της ιδιαίτερης κρατικής οντότητας της Μακεδονίας αποτελεί, ήδη από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα, διαδικαστική πρόφαση όλων σχεδόν των βόρειων γειτόνων μας για την κάθοδό τους στο στρατηγικά και οικονομικά σπουδαίο Αιγαίο πέλαγος. Πρόφαση που προσέλαβε κατά τη σταλινική περίοδο (προπολεμικά και, κυρίως,

Πάντα σε τέτοιες ρευστές καταστάσεις, μια πολύ ευπαθής περιοχή είναι τα Βαλκάνια, χώρος γεωγραφικά, πολιτικά και οικονομικά ιδιαίτερα κρίσιμος για τη διεθνή πολιτική. Έτσι και τώρα τα Βαλκάνια συνταράσσονται από μεγάλες αντιθέσεις, τριβές και συγκρούσεις με κέντρο βάρους την πρώην Γιουγκοσλαβία. Στην Ελλάδα η προσέγγιση του προβλήματος γίνεται με όρους είτε μικροπολιτικούς είτε ιδεολογικούς που πολύ απέχουν από την πραγματικότητα. Έτσι όχι μόνο υποδαυλίζεται μια στρεβλή αντιπαράθεση, αλλά καθημερινά η πραγματικότητα διαψεύδει και τις δύο αυτές προσεγγίσεις.

Θα ήθελα να προσθέσω με το κείμενο αυτό την ψύχραιμη, νομίζω, άποψή μου στο θέμα αφού προηγουμένως παραθέσω ορισμένες αυταπόδεικτες διαπιστώσεις.

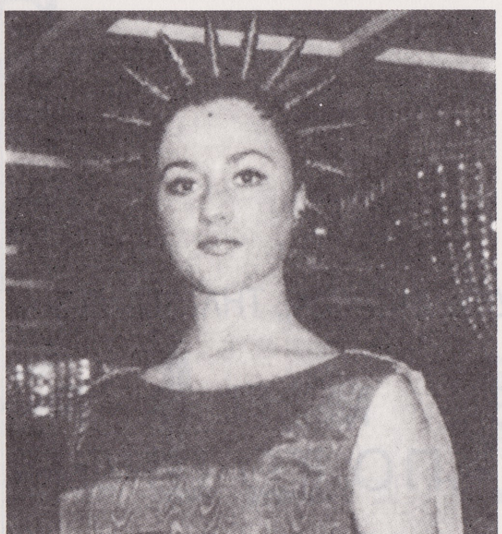
1. Κατ' αρχήν ιστορικά τα βαλκανικά κράτη ουδέποτε (τουλάχιστον στον αιώνα μας) διαμορφώθηκαν με κριτήρια τοπικά, υπό την έννοια ότι τα σύνορά τους ήταν πάντα αποτέλεσμα συμβιβασμού των εκάστοτε μεγάλων δυνάμεων (κυρίως της Ευρώπης) και όχι των ιθαγενών λαών και εθνών. Αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι η δημιουργία πολυεθνικών στην ουσία κρατών με τα έθνη συνεχώς να παραπονούνται για την αποκοπή τους σε διάφορα κράτη. Αποκορύφωμα μάλιστα της λογικής αυτής ήταν η στροφο τρόπο, η αντιπολιτευτική παρέμβαση του σοσιαλισμού στη μεταπολεμική Ελλάδα είχε σαφώς θετικότερα αποτελέσματα προς αυτήν την κατεύθυνση. Για να αποδειχθεί για μια ακόμη φορά η γνωστή αντίφαση μεταξύ διεκδικούντος και εφαρμοσμένου σοσιαλισμού και να αποδειχθεί ότι και στη θεωρία περί έθνους του εφαρμοσμένου σοσιαλισμού, η οποία δεν πρέπει να αποκόπτεται αντιδιαλεκτικά από το μαρξισμό, υπάρχουν σοβαρά κενά, που απο-

Ειδικότερα για τα Σκόπια: κανείς δεν μπορεί να αρνείται το δικαίωμα στους κατοίκους της χώρας αυτής να αποκαλούν τη χώρα τους Μακεδονία. (...) Αποτελεί όμως εθνικισμό του χειρίστου είδους και μοχλό αποσταθεροποίησης της ειρήνης στην περιοχή στο μέτρο που, η χρησιμοποίηση της ονομασίας αυτής και των άλλων συμβόλων μιας ιστορικής περιόδου, γίνονται με στόχο την ομογενοποίηση ενός ανομοιογενούς πληθυσμού στην ιδεολογική βάση της «μεγάλης ιδέας», δηλαδή, της ενοποίησης των τμημάτων της γεωγραφικής αυτής περιοχής.

χαιοελληνικού φύλου των Μακεδόνων, οι οποίοι μιλούσαν ελληνικά, είχαν ελληνική πολιτιστική νοοτροπία και ταυτότητα και οι πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές τους σχέσεις περιορίζονταν, σχεδόν αποκλειστικά, στα άλλα αρχαιοελληνικά φύλα της νοτιότερης Ελλάδας. Είναι όμως επίσης γεγονός ότι μεταγενέστερα στη γεωγραφική αυτή περιοχή κατήλθαν και άλλα φύλα και έθνη, που δεν προσδιορίζονταν από το γεωγραφικό χώρο αλλά από άλλες εθνολογικές και πολιτιστικές παραμέτρους. Αυτά τα φύλα επηρεάστηκαν αρχικά από την εκεί παρουσία του ελληνικού πολιτισμού και απέκτησαν μια ιδιαιτερότητα σε σχέση με άλλα συγγενή τους φύλα στον ίδιο χώρο. Τέτοιες περιπτώσεις βρίθουν στα Βαλκάνια μεταξύ των διάφορων εθνοτήτων.

3. Σαφές επίσης γεγονός για την περιοχή αυτή είναι ότι ο προσδιορισμός της ιδιαίτερης κρατικής οντότητας της Μακεδονίας αποτελεί, ήδη από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα, διαδικαστική πρόφαση όλων σχεδόν των βόρειων γειτόνων μας για την κάθοδό τους στο στρατηγικά και οικονομικά σπουδαίο Αιγαίο πέλαγος. Πρόφαση που προσέλαβε κατά τη σταλινική περίοδο (προπολεμικά και, κυρίως, μεταπολεμικά) αμφίβολες ιδεολογικές διαστάσεις.

Μ' αυτές αρχικώς τις ιστορικές προσεγγίσεις είναι προφανή τα παρακάτω συμπεράσματα.





Η εθνικιστική κακογουστιά σ' όλο της το μεγαλείο. Κόμμωση αλά Παπαθεμελή ή, αν προτιμάτε, αλά Σαμαρά με το αστέρι της Βεργίνας. Από επίδειξη κομμωτικής στην Εκάλη.

α) Η ειρήνη στα Βαλκάνια απειλείται κυρίως από τις ξένες επεμβάσεις. Απειλείται από τις ευρωπαϊκές μεγάλες δυνάμεις και λιγότερο —επί του παρόντος— από τις ΗΠΑ. Η κατάρρευση του status quo του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου άνοιξε τις ορέξεις των Ευρωπαίων «συμμάχων» μας. Η Γερμανία «ξαναστήνει» τον άξονά της (Γερμανία, Αυστρία, Τσεχοσλοβακία, Ουγγαρία, Σλοβενία, Κροατία). Η Ιταλία, συμμαχόντας πάντα μαζί της, επιστρέφει στην παραδοσιακή επιρροή της στα νότια Βαλκάνια (Αλβανία, Κόσοβο και, κυρίως, Σκόπια). Και η Μεγ. Βρετανία προσπαθεί να αποκομίσει τα κέρδη, τα οποία προβλέπονται για το ρόλο του διαιτητή που έπαιζε και παίζει (βλ. τις ειρηνευτικές προσπάθειες Κάριγκτον-Όουεν). Επομένως ένα κίνημα που στοιχειωδώς θέλει να δηλώνει αντισυναινετικό στα κυρίαρχα παιχνίδια της διεθνούς τάξης πραγμάτων στα Βαλκάνια και στην Ελλάδα θα πρέπει, πρώτα απ' όλα, να καταγγείλει την προσπάθεια αλλοίωσης της αυτοδιάθεσης των λαών και των εθνών των Βαλκανίων από τις παρεμβάσεις υπέρ του ενός ή του άλλου, οι οποίες γίνονται από τις ξένες δυνάμεις και για τα δικά τους συμφέροντα.

β) Πρέπει να ενισχυθεί κάθε κίνηση που αποβλέπει στην άρνηση του πολέμου και με επιφυλακτικότητα —γιατί πολλές φορές οι στόχοι διαφέρουν από τα μέσα— να στηριχθεί το αντιπολεμικό κίνημα σ' όλες τις χώρες των Βαλκανίων. Στα ίδια πλαίσια θα πρέπει να αντιταχθούμε σθεναρά στις προσπάθειες στρατιωτικής επέμβασης στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Είναι δικαίωμα του κάθε κράτους να μη συναλλάσσεται οικονομικά, πολιτικά και πολιτιστικά με μια χώρα, την οποία θεωρεί, κατά την άποψή του, να παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ισχύουσα διεθνή τάξη. Δε δικαιούται όμως σε καμιά περίπτωση να παρεμβαίνει για να λύσει τα προβλήματα διότι έτσι ενεργεί σε βάρος της αρχής της αυτοδιάθεσης και αυτοκαθορισμού των λαών. Έστω



κι αν η Σερβία όντως είναι επιθετικότερη —ίσως και δικαιολογημένα μέχρι ένα σημείο— δε δικαιολογείται καμιά επέμβαση. Διότι ο Κροάτης —αν δεν απατώμαι— Τίτο διέσπασε τους Σέρβους σε διάφορα κράτη και αυτόνομες περιοχές προκειμένου να εξυπηρετήσει το πολιτικό του σύστημα, αλλά και σήμερα όλα τα ανεξάρτητα κράτη, που ζητούν να αναγνωρισθούν, θα περιέχουν τεχνητά διαμορφωμένες σερβικές μειονότητες.

Όλες αυτές οι προσπάθειες προφανώς θα πρέπει να συνδυάζονται και με το στόχο της ενδοβαλκανικής ειρηνικής ρύθμισης των υπαρκτών αντιθέσεων.

γ) Ειδικότερα για τα Σκόπια: κανείς δεν μπορεί να αρνείται το δικαίωμα στους κατοίκους της χώρας αυτής να αποκαλούν τη χώρα τους Μακεδονία, όσο κι αν είναι ιστορικά παράδοξο η γεωγραφική περιοχή να προσδιορίζει την ονομασία του κράτους και όχι το αντίστροφο. Αποτελεί όμως εθνικισμό του χειρίστου είδους και μοχλό αποσταθεροποίησης της ειρήνης στην περιοχή στο μέτρο που η χρησιμοποίηση της ονομασίας αυτής και των άλλων συμβόλων μιας ιστορικής περιόδου, τα οποία δεν έχουν σχέση με τον παρόντα χαρακτήρα του κράτους αυτού, γίνονται με στόχο την ομογενοποίηση ενός ανομοιογενούς πληθυσμού στην ιδεολογική βάση της «μεγάλης ιδέας», δηλαδή, της ενοποίησης των τμημάτων της γεωγραφικής αυτής περιοχής. Προς τούτο πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπ' όψη και η αδυναμία αυτού του κράτους να επιβιώσει αυτόνομα. Και αποτελεί ιδεολογική εθελοτυφλία και πρόφαση να αρνείται κάποιος την επίσημη κρατική προέλευση και παραγωγή μιας τέτοιας νοοτροπίας, όταν βρίθουν τα αντίθετα.

δ) Τέλος, ένα αντισυναινετικό κίνημα θα πρέπει προφανώς να εμποδίσει κάθε προσπάθεια εθνικιστικής υστερίας στη χώρα μας. Μια τέτοια υστερία εξυπηρετεί την κυβέρνηση για να περάσει όλα τα αντικοινωνικά μέτρα σε βάρος των πολιτών, τους οποίους αποπροσανατολίζει από τα καυτά εσωτερικά προβλήματα της κοινωνίας μας. Η ίδια υστερία ενισχύει το συντηρητισμό και τον εκφασισμό της κοινωνίας μας, που σήμερα, δυστυχώς, αποτελούν πανευρωπαϊκό φαινόμενο. Να σημειωθεί ότι ο εθνικισμός αποτελεί τον κύριο άξονα μιας ανάλογης πορείας στην Ελλάδα, αφού η ανάπτυξη του ρατσισμού είναι επί του παρόντος μικρότερη από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Κωστας Διακος

ΙΠΠΟΠΟΤΑΜΟΣ



πει στην άρνηση του πολέμου και με επιφυλακτικότητα —γιατί πολλές φορές οι στόχοι διαφέρουν από τα μέσα— να στηριχθεί το αντιπολεμικό κίνημα σ' όλες τις χώρες των Βαλκανίων. Στα ίδια πλαίσια θα πρέπει να αντιταχθούμε σθεναρά στις προσπάθειες στρατιωτικής επέμβασης στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Είναι δικαίωμα του κάθε κράτους να μη συναλλάσσεται οικονομικά, πολιτικά και πολιτιστικά με μια χώρα, την οποία θεωρεί, κατά την άποψή του, να παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ισχύουσα διεθνή τάξη. Δε δικαιούται όμως σε καμιά περίπτωση να παρεμβαίνει για να λύσει τα προβλήματα διότι έτσι ενεργεί σε βάρος της αρχής της αυτοδιάθεσης και αυτοκαθορισμού των λαών. Έστω κι αν η Σερβία όντως είναι επιθετικότερη —ίσως και δικαιολογημένα μέχρι ένα σημείο— δε δικαιολογείται καμιά επέμβαση. Διότι ο Κροάτης —αν δεν απατώμαι— Τίτο διέσπασε τους Σέρβους σε διάφορα κράτη και αυτόνομες περιοχές προκειμένου να εξυπηρετήσει το πολιτικό του σύστημα, αλλά και σήμερα όλα τα ανεξάρτητα κράτη, που ζητούν να αναγνωρισθούν, θα περιέχουν τεχνητά διαμορφωμένες σερβικές μειονότητες.

Όλες αυτές οι προσπάθειες προφανώς θα πρέπει προφανώς να εμποδίσει κάθε προσπάθεια εθνικιστικής υστερίας στη χώρα μας. Μια τέτοια υστερία εξυπηρετεί την κυβέρνηση για να περάσει όλα τα αντικοινωνικά μέτρα σε βάρος των πολιτών, τους οποίους αποπροσανατολίζει από τα καυτά εσωτερικά προβλήματα της κοινωνίας μας. Η ίδια υστερία ενισχύει το συντηρητισμό και τον εκφασισμό της κοινωνίας μας, που σήμερα, δυστυχώς, αποτελούν πανευρωπαϊκό φαινόμενο. Να σημειωθεί ότι ο εθνικισμός αποτελεί τον κύριο άξονα μιας ανάλογης πορείας στην Ελλάδα, αφού η ανάπτυξη του ρατσισμού είναι επί του παρόντος μικρότερη από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Κωστας Διακος



Η εποχή σε νέες περιπέτειες...



ΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Πολλά και ενδιαφέροντα τα βιβλία και τα λοιπά έντυπα (περιοδικά, εφημερίδες, φανζίν, δελτία, αφίσες και προκηρύξεις) που φτάνουν στη γνωστή σας πλέον ταχυδρομική διεύθυνση:

Περιοδικό *Άνθη του Κακού*
Τ. Θ. 25 065
100 26 ΑΘΗΝΑ

Η έλλειψη τακτικότητας στην έκδοση του περιοδικού, η θέλησή μας να έχει τούτη η στήλη κάθε φορά ένα ή και δύο ενυπόγραφα κύρια θέματα καθώς και η απόφαση να παρουσιάζουμε όλα τα έντυπα που λαμβάνουμε αποφεύγοντας κοινότυπες τυπικότητες του είδους «λάβαμε και ευχαριστούμε», έχουν προκαλέσει, όπως είναι φυσικό, καθυστέρηση στις παρουσιάσεις. Σ' αυτό και το επόμενο τεύχος υποσχόμαστε να κερδίσουμε το χαμένο χρόνο.

ΧΟΡΧΕ ΣΕΜΠΡΟΥΝ: *Η Επιστροφή του Νετσάγιεφ*, Εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ, Αθήνα 1992, Σελίδες 383.

Χόρχε Σεμπρούν ή ο σοσιαλδημοκράτης Ζεράρ ντε Βιλιέ.

Ξέρουμε όλοι ποιος ήταν (και πόσο άγρια συκοφαντήθηκε από τους υπερασπιστές του παλιού κόσμου) ο ανυποχώρητος επαναστάτης Σεργκέι Γκενάντιεβιτς Νετσάγιεφ. Ξέρουμε επίσης ποιος είναι ο Χόρχε Σεμπρούν. Έχει λοιπόν κάποιο ενδιαφέρον να δούμε πώς ένας παλαιός σταλινικός, τέως υπουργός Πολιτισμού, σοσιαλδημοκράτης και μυθιστοριογράφος (επιπέδου όχι ανώτερου από ενός Βασίλη Βασιλικού) ασχολείται με την υπόθεση της τρομοκρατίας, της απεγνωσμένης εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς και ανακατεύει σ' αυτό το επαι- επιστρέφει. Όχι για να τους εκδικηθεί, όπως έντρομοι πίστεψαν, αλλά για να τους γλιτώσει από τους ρωσοπαλαιστινιοκουβανοϊταλούς τρομοκράτες που είχαν λάβει την απόφαση να τους εξοντώσουν επειδή «πούλησαν» την «επανάσταση» και έγιναν στελέχη του κατεστημένου. Αυτή η στοιχειώδης πλοκή και, κυρίως, όλα όσα τη συνοδεύουν: σκέψεις για την πολιτική και κοινωνική δράση, απόψεις για την τρομοκρατία, διάλογοι, αφορισμοί και κάμποσες δόσεις σεξ, θα μπορούσαν να είναι προϊόντα μιας (σίγουρα επικίνδυνης) αφέλειας ή να αποτελούν το πρωτόλειο ενός εξοργιστικά ατάλαντου μιμητή του Ζεράρ ντε Βιλιέ, αν δεν υπογράφονταν από τον Σεμπρούν, αν δε διανθίζονταν από σοβαροφανείς ψευδοκοινωνιολογικές αναλύσεις και δεν έμπλεκαν το Νετσάγιεφ, τη *Συνωμοσία* του Νιζάν και τον Ντοστογιέφσκι.

Πάνω από μια δεκαετία μετά το σκάνδαλο Σένσορ του Σανγκουινέτι, χρόνια μετά τις τόσο σύντομες και τόσο βαρυσήμαντες θέσεις του Ντεμπόρ σχετικά με την τρομοκρατία (όπως διατυπώθηκαν στην *Εισαγωγή της τέταρτης ιταλικής έκδοσης της «Κοινωνίας του Θεάματος»*), μετά την κυκλοφορία του βιβλίου του Σανγκουινέτι *Περί της Τρομοκρατίας και του Κράτους* και ενώ η αλήθεια σχετικά με το φλέγον αυτό ζήτημα έχει γίνει κοινός τόπος στη συνείδηση των πιο προχωρημένων σύγχρονων προλεταρίων, ο Σεμπρούν, υποδυόμενος τον φιλαλήθη και το νοσταλγό, μας βομβαρδίζει με τα ίδια απαράλλαχτα ψεύδη που σκορπούν αδιακρίτως τα μέσα μαζικής αποβλάκωσης, οι άνθρωποι του κράτους, οι κοινωνιολόγοι και οι παλαιονεοσταλινικοί. Σ' αυτό το θλιβερό remake της *Συνωμοσίας* και των *Δαιμονισμένων*, που τόλμησε να κατασκευάσει, ο Σεμπρούν μοχθεί να προσδώσει ένα είδος λογοτεχνικού και σπάθεια να επικρατήσουν οι απόψεις του κράτους για τον κοινωνικό πόλεμο, για την τρομοκρατία, για την γενικευμένη σύγχυση, ακόμα και για το σεξ, μεταμφιεσμένες αυτή τη φορά σε μυθιστόρημα. Ο Σεμπρούν συναντά τον Ζεράρ ντε Βιλιέ. Παίζουν τον ίδιο ακριβώς ρόλο από δήθεν διαφορετική σκοπιά. *Η Επιστροφή του Νετσάγιεφ*: ένα βιβλίο που δεν αξίζει τον κόπο να το διαβάσεις παρά μονάχα για να χαρείς με το πώς ξεπέφτουν ορισμένοι άνθρωποι που ακολουθούν δρόμους διαφορετικούς από τους δικούς σου και το πώς φθείρονται τα ταλέντα τους όταν τίθενται στην υπηρεσία της υπεράσπισης ενός παρακμάζοντος κόσμου.

Γιώργος-Ίκαρος Μπαμπασάκης

***Άκου Χλωμοπρόσωπε! — μήνυμα των Ιροκέζων στο Δυτικό Κόσμο*, Εκδόσεις ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ, Αθήνα 1992, Σελίδες 70.**

«Παρ' όλα αυτά εξακολουθούμε να υπάρχουμε». Αυτός είναι ο τίτλος του δεύτερου κεφαλαίου αυτού του βιβλίου που κυκλοφορεί σε μετάφραση του Βασίλη Παπακριβόπουλου. Όλο το βιβλίο αποτελείται από τρία κείμενα με τις θέσεις που παρουσίασαν οι Χο-ντε-νό-σο-νι, ο «λαός που κτίζει», ο «λαός του μακριού σπιτιού», η Ένωση των Έξι Εθνών, πιο γνωστοί ως Ιροκέζοι — στη Διεθνή Διάσκεψη των Ινδιάνικων Εθνών στη Γενεύη το Σεπτέμβριο του 1977. «*Μπορεί να φαίνεται παράξενο το γεγονός ότι είμαστε σήμερα εδώ για να διακηρύξουμε το αυτονόητο, ότι συνεχίζουμε δηλαδή να υπάρχουμε. Το θέμα της ύπαρξής μας δεν είχε τεθεί για αιώνες και για τους έντιμους ανθρώπους δεν τίθεται ούτε και σήμερα. Υπάρχουμε από αμνημονεύτων εποχών. Πάντοτε διαχειριζόμασταν τις υποθέσεις μας στα εδάφη*

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥ

ΧΟΡΧΕ ΣΕΜΠΡΟΥΝ: *Η Επιστροφή του Νετσάγιεφ*, Εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ, Αθήνα 1992, Σελίδες 383.

Χόρχε Σεμπρούν ή ο σοσιαλδημοκράτης Ζεράρ ντε Βιλιέ.

Ξέρουμε όλοι ποιος ήταν (και πόσο άγρια συκοφαντήθηκε από τους υπερασπιστές του παλιού κόσμου) ο ανυποχώρητος επαναστάτης Σεργκέι Γκεναντίεβιτς Νετσάγιεφ. Ξέρουμε επίσης ποιος είναι ο Χόρχε Σεμπρούν. Έχει λοιπόν κάποιο ενδιαφέρον να δούμε πώς ένας παλαιός σταλινικός, τέως υπουργός Πολιτισμού, σοσιαλδημοκράτης και μυθιστοριογράφος (επιπέδου όχι ανώτερου από ενός Βασίλη Βασιλικού) ασχολείται με την υπόθεση της τρομοκρατίας, της απεγνωσμένης εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς και ανακατεύει σ' αυτό το επαίσχυντο «πολιτικό θρίλερ» το όνομα ενός **ιππότη της ανατροπής** που η ιστορική αλήθεια ελπίζω ότι δε θα αργήσει να αποκαταστήσει τη μνήμη του.

Ο Χόρχε Σεμπρούν μας παρουσιάζει την περιπέτεια μιας παρέας τέως ακροαριστερών, που όλοι πλην ενός εγκατέλειψαν την πολιτική δράση για να επιδοθούν σε ένα κυνήγι κοινωνικής ανόδου, καταξίωσης και πλουτισμού. Για να μπορέσουν μάλιστα να ακολουθήσουν απρόσκοπτα τις νέες τους σταδιοδρομίες, αποφασίζουν να απαλλαχτούν από το σύντροφό τους, ο οποίος επέμενε πως όφειλαν να συνεχίσουν τον αγώνα περνώντας στην παρανομία και την τρομοκρατική δράση, στέλνοντάς τον σε μια έσχατη αποστολή αυτοκτονίας. Και ενώ τον είχαν για νεκρό από χρόνια, εκείνος, που φέρει το παρωνύμι Νετσάγιεφ, σκάνδαλο Σένσορ του Σανγκουινέτι, χρόνια μετά τις τόσο σύντομες και τόσο βαρυσήμαντες θέσεις του Ντεμπόρ σχετικά με την τρομοκρατία (όπως διατυπώθηκαν στην *Εισαγωγή της τέταρτης ιταλικής έκδοσης της «Κοινωνίας του Θεάματος»*), μετά την κυκλοφορία του βιβλίου του Σανγκουινέτι *Περί της Τρομοκρατίας και του Κράτους* και ενώ η αλήθεια σχετικά με το φλέγον αυτό ζήτημα έχει γίνει κοινός τόπος στη συνείδηση των πιο προχωρημένων σύγχρονων προλεταρίων, ο Σεμπρούν, υποδυόμενος τον φιλαλήθη και το νοσταλγό, μας βομβαρδίζει με τα ίδια απαράλλαχτα ψεύδη που σκορπούν αδιακρίτως τα μέσα μαζικής αποβλάκωσης, οι άνθρωποι του κράτους, οι κοινωνιολόγοι και οι παλαιονεοσταλινικοί. Σ' αυτό το θλιβερό remake της *Συνωμοσίας* και των *Δαιμονισμένων*, που τόλμησε να κατασκευάσει, ο Σεμπρούν μοχθεί να προσδώσει ένα είδος λογοτεχνικού και υπαρξιακού βάθους, μια βαρύτητα που θα ήθελε να το κάνει συζητήσιμο, έναν αέρα ντοκιμαντέρ ώστε να μπορεί να είναι επίκαιρο. Ματαίως! Όσο κι αν αναφέρονται πρόσωπα και πράγματα, όπως η εφημερίδα *Libération* και ο τέως μαοϊκός εκδότης της, η ιέρεια αυτής της σαπίλας που αποκλήθηκε «νέο μυθιστόρημα» καθώς και διάφοροι μετανοημένοι τέως εξτρεμιστές της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς, όσο κι αν οι βαρύγδουποι διάλογοι δίνουν τη θέση τους σε γαργαλιστικές ερωτικές στιγμές, οι οποίες με τη σειρά τους παραδίδουν τη σκυτάλη σε ανθρωποκυνηγητά και πιστολίδια μέσα στους δρόμους του Παρισιού, *Η Επιστροφή του Νετσάγιεφ* δεν καταφέρνει να μας πείσει πως είναι κάτι παραπάνω από ένα ύποπτο πλαστό κατασκεύασμα, από μια ακόμα προ-

Σελίδες 70.

«Παρ' όλα αυτά εξακολουθούμε να υπάρχουμε». Αυτός είναι ο τίτλος του δεύτερου κεφαλαίου αυτού του βιβλίου που κυκλοφορεί σε μετάφραση του Βασίλη Παπακριβόπουλου. Όλο το βιβλίο αποτελείται από τρία κείμενα με τις θέσεις που παρουσίασαν οι Χο-ντε-νό-σο-νι, ο «λαός που κτίζει», ο «λαός του μακριού σπιτιού», η Ένωση των Έξι Εθνών, πιο γνωστοί ως Ιροκέζοι — στη Διεθνή Διάσκεψη των Ινδιάνικων Εθνών στη Γενεύη το Σεπτέμβριο του 1977. «*Μπορεί να φαίνεται παράξενο το γεγονός ότι είμαστε σήμερα εδώ για να διακηρύξουμε το αυτονόητο, ότι συνεχίζουμε δηλαδή να υπάρχουμε. Το θέμα της ύπαρξής μας δεν είχε τεθεί για αιώνες και για τους έντιμους ανθρώπους δεν τίθεται ούτε και σήμερα. Υπάρχουμε από αμνημονεύτων εποχών. Πάντοτε διαχειριζόμασταν τις υποθέσεις μας στα εδάφη μας σύμφωνα με τους νόμους και τα έθιμα, ποτέ δεν παραχωρήσαμε με τη θέλησή μας τα εδάφη μας ούτε τις ελευθερίες μας. Ποτέ στην ιστορία των Χο-ντε-νό-σο-νι ο λαός ή η κυβέρνησή μας δεν ορκίστηκε υποταγή σε Ευρωπαίο μονάρχη. Σ' αυτό το απλό γεγονός βρίσκονται οι ρίζες της καταπίεσής μας ως λαού και ο σκοπός της παρουσίας μας εδώ, μπροστά στη "διεθνή κοινότητα"*». Απέναντι στην τυφλή, αλόγιστη και εξουθενωτική εκμετάλλευση της φύσης και του ανθρώπου, εκμετάλλευση της οποίας είμαστε καθημερινά μάρτυρες, οι Χο-ντε-νό-σο-νι αντιτάσσουν τις δικές τους παραδόσεις. Όπως λένε οι ίδιοι, οι παραδόσεις «*μας εφιστούσαν την προσοχή στο ότι ο πληθυσμός μας δεν έπρεπε να ξεπεράσει έναν ορισμένο αριθμό που θα απαιτούσε υπερβολικά πολλά*

από τις άλλες μορφές ζωής. Είχαμε πολύ αυστηρούς κανόνες διατήρησης του συστήματός μας. Ο πολιτισμός μας στηρίζεται στην αρχή του να σκεφτόμαστε συνεχώς την ευημερία των επτά επόμενων γενεών. Πιστεύουμε ότι αυτή η αρχή αποτελεί το μέσο που εμποδίζει την ανάπτυξη πρακτικών που θα μπορούσαν να προξενήσουν δυστυχία στο μέλλον. ***Γι' αυτόν το λόγο ο λαός μας έπιανε μονάχα τον αριθμό των ζώων που ήταν απαραίτητος για τις ανάγκες του. Μέχρι την άφιξη των αποίκων δεν υπήρξε ποτέ σφαγή ζώων***». Και απέναντι στη σημερινή πολιτική μας οργάνωση που οδηγεί με μαθηματική σχεδόν ακρίβεια τους πολιτικούς στη διαφθορά και την αναλγησία και τους πολίτες στην πλήρη παθητικότητα, οι Χο-ντε-νό-σο-νι αντιτάσσουν τα δικά τους έθιμα σύμφωνα με τα οποία πρέπει να κάνουν «*πολλές τελετές και γιορτές που περιγράφονται καλύτερα με τη λέξη δώρα. Λένε ότι στο λαό μας, οι ηγέτες μας, που οι Άγγλοι επιμένουν να αποκαλούν αρχηγούς* [chiefs], *είναι οι φτωχότεροι απ' όλους εμάς. Σύμφωνα με τους νόμους του πολιτισμού μας, οι ηγέτες μας είναι ταυτόχρονα πολιτικοί και πνευματικοί ηγέτες. Διευθύνουν πολυάριθμες τελετές που απαιτούν τη διανομή μεγάλου πλούτου. Ως πνευματικοί και πολιτικοί ηγέτες δίνουν το παράδειγμα οικονομικής συμπεριφοράς.* ***Για να γίνει κάποιος πολιτικός ηγέτης, πρέπει νά γίνει πρώτα πνευματικός ηγέτης και για να γίνει πνευματικός ηγέτης πρέπει να είναι ιδιαίτερα γενναιόδωρος όσον αφορά τα υλικά αγαθά***». Ένας λαός, που είχε επίγνωση πόσο καταστροφική μπορούσε να αποβεί η οικονομία στην περίπτωση που θα αποκτούσε απόλυτη δύναμη και θα καταβρόχθιζε τις άλλες όψεις της ανθρώπινης ζωής, καταγγέλει όχι μόνο την καταστροφή του φυσικού κόσμου αλλά και την εξόντωση των λαών ενώνει που με τύπ...

Τριανταφύλλου αναβλύζουν, όπως συμβαίνει πάντα με τη λογοτεχνία που δεν είναι γραμμένη από κομπιούτερ, στο χρόνο ανάμεσα εισπνοής και εκπνοής της δύσπνοιας: «*...ό,τι ζούσα γινόταν ανάμνηση*».

Μπρονξ, Τζίμι Χέντριξ, Τζόρτζια, Κουίνς, Ροκαγουέι, Μόντρεαλ, Ντιτρόιτ, Ρίντζβιλ αλλά και Έξον, Σελ, Τεξάκο. Γκέτεμποργκ, Μαρούσι, Κύθνος. Και πίσω στο Άμστερνταμ, στη Βαλτιμόρη, στο Παραντίζο όπου θα έπαιζαν οι Εξ. Νίκαια, Μασσαλία, Μιλάνο —αντίο Λουγκάνο μπέλο. Τζιμ Μόρισον, Φρανκφούρτη, Λιουμπλιάνα, Τσαϊνατάουν, Μόναχο, Σεράγιεβο, Ντουμπρόβνιγκ, Χαϊδελβέργη, Βρυξέλλες, Ίνσμπουργκ, Ντένβερ, Χάρλεμ, Σικάγο.

Φώτης Τερζάκης: *Φιλελευθερισμός και Τρομοκρατία*, Εκδόσεις ΠΡΙΣΜΑ, Αθήνα 1991, Σελίδες 68.

Επτά πολιτικά κείμενα του Φώτη Τερζάκη με σαφείς επιδράσεις από τη σχολή της Φρανκφούρτης, γραμμένα τα τελευταία τέσσερα χρόνια και πρωτοδημοσιευμένα —τα περισσότερα— στα περιοδικά *Convoy*, *Σχεδία* και *Σημειώσεις*. Τα χρόνια, «*που σήμερα οι δημοσιογράφοι λένε απλώς τα χρόνια της μεταπολίτευσης*», πέρασαν και ολοένα και σπανίζουν τα καλά πολιτικά βιβλία. Άλλωστε, στη σκοτεινή εποχή μας, η πολιτικοποίηση υποχώρησε όσο δεν παίρνει άλλο και, για τη μεγάλη πλειονότητα των πολιτών, η πολιτική σημαίνει πλέον ένα επάγγελμα ανάμεσα στα άλλα. Πώς μετά να δοθεί η πρέπουσα σημασία στις λεπτές αποχρώσεις που διερευνά ο Τερζάκης με αφορμή την αφήγηση του Πιέρ Γκολντμάν, ο οποίος θεωρούσε ότι προϋπόθεση για να υπάρξει μια πραγματικά αδελφική σχέση ανάμεσα σε έναν

σίντ, στην άρνηση της στράτευσης και στη σχέση της με το πρόβλημα της Κύπρου, στις εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη.

Με αφορμή το σκότωμα (αποφεύγουμε συνειδητά τους φορτισμένους όρους εκτέλεση ή δολοφονία) του Παύλου Μπακογιάννη, ο Τερζάκης, δίχως να χαρίζεται στην «17 Νοέμβρη» και τις άλλες «ένοπλες» οργανώσεις, αποφεύγει να πέσει και στην παγίδα υπεράσπισης της νομιμότητας της κρατούσας τάξης πραγμάτων. Γράφει: «*Με ή χωρίς οργανώσεις του τύπου «17 Νοέμβρη», με ή χωρίς θεαματικές ενέργειες και επιφανή θύματα, η τρομοκρατία είναι η σκοτεινή σκιά της όψιμης καπιταλιστικής κοινωνίας, το αρνητικό της ομοίωμα που δεν μπορεί αυτή να πάψει να αναγεννάει επειδή τρομοκρατία είναι ο ίδιος ο κρατικός μηχανισμός,* (...) [επειδή] *τρομοκρατία είναι επίσης ο θεσμός της δικαιοσύνης,* (...) [επειδή] *τρομοκρατία είναι προπάντων ο ίδιος ο φιλελευθερισμός*». Και καταλήγει: «*Απέναντι στην υπάρχουσα κοινωνία και την τρομοκρατία που δρα στο εσωτερικό της πλέκεται ακατάπαυστα μια σχέση ανομολόγητης συνενοχής — και αυτή η συνενοχή είναι ο μόνος θεμιτός στόχος μιας ριζικής κριτικής της τρομοκρατίας*».

Από το συγκινητικό κείμενο για τον Πόλεμο του Κόλπου αντιγράφουμε μια λεπτομέρεια την οποία είχαμε και εμείς επισημάνει στο κύριο άρθρο του 6ου τεύχους των «*Α.τ.Κ.*»: «*Φωτογραφίζουνε σήμερα κακοποιημένους πιλότους και περιφέρουν τη βαρβαρότητα του Σαντάμ ωρυόμενοι για τον εγκληματία πολέμου που πρέπει να λογοδοτήσει. Ο κόμπος στο λαιμό κόβει την ανάσα από την ανίσχυρη οργή και την κοροϊδία. Τέτοιες φωτογραφίες βλέπουμε καθημερινά από τις αστυνομίες των πολιτισμένων κρατών με*

Λεωνίδας Χρηστάκης: *Η Ιστορία της Αλητείας*, Β΄ Έκδοση: ΣΤΥΓΑ, Αθήνα 1991, Σελίδες 160.

«*Στο πρόσωπο του αλήτη ενσαρκώνεται η προαιώνια σύγκρουση του ατόμου με την κοινωνία μ' όλη τη σκληρότητα και την αβεβαιότητά της.* (...) *Ο αλήτης με τη συνειδητοποιημένη αλλά και παθητική απεμπλοκή του, με την ενεργητική απουσία και έλλειψη συμμετοχής, βάζει τον εαυτό του οριστικά εκτός χώρου και χρόνου, θολώνοντας τα νερά του νοήματος της ανθρώπινης πορείας και της κοινωνικής-υπαρξιακής αλλαγής και εξέλιξης*». Αυτά γράφει ο Νικόλας Χρηστάκης στον πρόλογο του βιβλίου γι' αυτό και ο Λεωνίδας Χρηστάκης δεν περιορίζει την *Ιστορία της Αλητείας* σε μια απλή ιστορική καταγραφή, παρ' όλο που έχει καταφέρει να συγκεντρώσει ένα πλήθος στοιχείων αναφορικά με τους αλήτες (ή όπως αλλιώς αυτοί ορίζονταν) κατά τόπους και εποχές.

Έτσι στην εισαγωγή βρίσκουμε στατιστικά στοιχεία, νομοθετικές ρυθμίσεις, κοινωνιολογικές αναλύσεις για την «αλητεία» στην αρχαία Ελλάδα, στους ελληνιστικούς χρόνους, στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, στο Βυζάντιο, στο Μεσαίωνα, στο φεουδαρχικό κόσμο αλλά και στη Γαλλία, στις ΗΠΑ και, βέβαια, στην Ελλάδα από τον 14ο αιώνα μέχρι σήμερα.

Εκείνο που θέλει να καταδείξει ο συγγραφέας με τούτη την ιστορική περιπλάνηση είναι πως όλοι οι τύποι οργανωμένης κοινωνίας παράγουν αλήτες μέσα από ποικίλες διαδικασίες αποκλεισμού. Θεωρεί όμως λάθος να ερμηνεύεται το φαινόμενο της αλητείας σαν ψυχολογική ή οικονομική αδυναμία κάποιων ανθρώπων, πράγμα που ισχύει μόνο για μεμονωμένες περιπτώσεις. Όπως θεωρεί λάθος και το να συγχέεται ο αλήτης με άλλες κοινωνικές ομάδες όπως για παράδειγμα

οι ηγέτες μας, που οι Άγγλοι επιμένουν να αποκαλούν αρχηγούς [chiefs], *είναι οι φτωχότεροι απ' όλους εμάς. Σύμφωνα με τους νόμους του πολιτισμού μας, οι ηγέτες μας είναι ταυτόχρονα πολιτικοί και πνευματικοί ηγέτες. Διευθύνουν πολυάριθμες τελετές που απαιτούν τη διανομή μεγάλου πλούτου. Ως πνευματικοί και πολιτικοί ηγέτες δίνουν το παράδειγμα οικονομικής συμπεριφοράς.* ***Για να γίνει κάποιος πολιτικός ηγέτης, πρέπει νά γίνει πρώτα πνευματικός ηγέτης και για να γίνει πνευματικός ηγέτης πρέπει να είναι ιδιαίτερα γενναιόδωρος όσον αφορά τα υλικά αγαθά*»**. Ένας λαός, που είχε επίγνωση πόσο καταστροφική μπορούσε να αποβεί η οικονομία στην περίπτωση που θα αποκτούσε απόλυτη δύναμη και θα καταβρόχθιζε τις άλλες όψεις της ανθρώπινης ζωής, καταγγέλει όχι μόνο την καταστροφή του φυσικού κόσμου αλλά και την εξόντωση των λαών εκείνων, που με τίμημα την υπανάπτυξη των παραγωγικών τους δυνάμεων, είχαν ως πρωταρχική τους μέριμνα το σεβασμό της φύσης και του ανθρώπου.

Μ.Κ.

ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ: ***Μέρες, που έμοιαζαν με μανταρίνι*, Εκδόσεις ΑΙΓΟΚΕΡΩΣ, Αθήνα 1991, Σελίδες 106.**

Κρίσεις άσθματος, μάλλον αλλεργικού, on the road... Πόλεις και γειτονιές και γκάτζιτ και ταξίδια κόντρα στο χρόνο: «*Αποφάσισα να αφήσω τον εαυτό μου στο χρόνο, να τον αφήσω να νικηθεί, έτσι, απλά σαν όλο τον κόσμο*». «*Ταξιδεύω σαν τους κορμούς των δέντρων. (...)Ταξιδεύω αργά και μας παρακολουθώ όλους*».

Τα πεζά της δημοσιογράφου Σώτης

Αθήνα 1991, Σελίδες 68.

Επτά πολιτικά κείμενα του Φώτη Τερζάκη με σαφείς επιδράσεις από τη σχολή της Φρανκφούρτης, γραμμένα τα τελευταία τέσσερα χρόνια και πρωτοδημοσιευμένα —τα περισσότερα— στα περιοδικά *Convoy*, *Σχεδία* και *Σημειώσεις*. *Τα χρόνια, «που σήμερα οι δημοσιογράφοι λένε απλώς τα χρόνια της μεταπολίτευσης*», πέρασαν και ολοένα και σπανίζουν τα καλά πολιτικά βιβλία. Άλλωστε, στη σκοτεινή εποχή μας, η πολιτικοποίηση υποχώρησε όσο δεν παίρνει άλλο και, για τη μεγάλη πλειονότητα των πολιτών, η πολιτική σημαίνει πλέον ένα επάγγελμα ανάμεσα στα άλλα. Πώς μετά να δοθεί η πρέπουσα σημασία στις λεπτές αποχρώσεις που διερευνά ο Τερζάκης με αφορμή την αφήγηση του Πιέρ Γκολντμάν, ο οποίος θεωρούσε ότι προϋπόθεση για να υπάρξει μια πραγματικά αδελφική σχέση ανάμεσα σε έναν λευκό και έναν μαύρο ήταν η από κοινού διάπραξη μιας παράνομης ενέργειας; Πώς να μεταδοθεί αυτή η αγωνία του αριστερού ληστή Γκολντμάν, που σε μια από τις ελάχιστες συνεντεύξεις του δήλωσε ότι γράφει μόνο σε άμεση επαφή με το θάνατο; Ο Γκολντμάν δολοφονήθηκε το 1977 στο Παρίσι από την οργάνωση «Η Τιμή της Αστυνομίας». Στον πρόλογο του βιβλίου του Γκολντμάν *Σκοτεινές Αναμνήσεις ενός Πολωνοεβραίου γεννημένου στη Γαλλία*, ο Τερζάκης αναλύει με μοναδικά διαυγή τρόπο τη σχέση «πολιτικού» - «ποινικού», κεντρικό ζήτημα κάποια εποχή και στο ελληνικό κίνημα που ξεχάστηκε γρήγορα κάτω από την συντηρητική στροφή των τελευταίων ετών.

Οι άλλες αφορμές των άρθρων του Τερζάκη αφορούν στην υπόθεση Ρα-

προπάντων ο ίδιος ο φιλελευθερισμός». Και καταλήγει: «*Απέναντι στην υπάρχουσα κοινωνία και την τρομοκρατία που δρα στο εσωτερικό της πλέκεται ακατάπαυστα μια σχέση ανομολόγητης συνενοχής — και αυτή η συνενοχή είναι ο μόνος θεμιτός στόχος μιας ριζικής κριτικής της τρομοκρατίας*».

Από το συγκινητικό κείμενο για τον Πόλεμο του Κόλπου αντιγράφουμε μια λεπτομέρεια την οποία είχαμε και εμείς επισημάνει στο κύριο άρθρο του 6ου τεύχους των «*Α.τ.Κ.*»: «*Φωτογραφίζουνε σήμερα κακοποιημένους πιλότους και περιφέρουν τη βαρβαρότητα του Σαντάμ ωρυόμενοι για τον εγκληματία πολέμου που πρέπει να λογοδοτήσει. Ο κόμπος στο λαιμό κόβει την ανάσα από την ανίσχυρη οργή και την κοροϊδία. Τέτοιες φωτογραφίες βλέπουμε καθημερινά από τις αστυνομίες των πολιτισμένων κρατών με μικροκλέφτες, λαθρεμπόρους ή απλώς υπόπτους — όχι, σε τελευταία ανάλυση, υπεύθυνους-ανεύθυνους χειριστές κουμπιών που αφανίζουν μυριάδες ανθρώπους... Ας είναι λοιπόν το έγκλημα απέραντο, ας αφανιστούμε μαζί με το τελευταίο ίχνος που θα λέει ότι κάποτε εδώ ζήσαμε, αλλά όχι, για όνομα του Θεού, όχι άλλη ρητορεία για δικαιώματα και δικαιοσύνη...!*».

Μ.Π.



νταν) κατά τόπους και εποχές.

Έτσι στην εισαγωγή βρίσκουμε στατιστικά στοιχεία, νομοθετικές ρυθμίσεις, κοινωνιολογικές αναλύσεις για την «αλητεία» στην αρχαία Ελλάδα, στους ελληνιστικούς χρόνους, στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, στο Βυζάντιο, στο Μεσαίωνα, στο φεουδαρχικό κόσμο αλλά και στη Γαλλία, στις ΗΠΑ και, βέβαια, στην Ελλάδα από τον 14ο αιώνα μέχρι σήμερα.

Εκείνο που θέλει να καταδείξει ο συγγραφέας με τούτη την ιστορική περιπλάνηση είναι πως όλοι οι τύποι οργανωμένης κοινωνίας παράγουν αλήτες μέσα από ποικίλες διαδικασίες αποκλεισμού. Θεωρεί όμως λάθος να ερμηνεύεται το φαινόμενο της αλητείας σαν ψυχολογική ή οικονομική αδυναμία κάποιων ανθρώπων, πράγμα που ισχύει μόνο για μεμονωμένες περιπτώσεις. Όπως θεωρεί λάθος και το να συγχέεται ο αλήτης με άλλες κοινωνικές ομάδες όπως, για παράδειγμα, τους ζητιάνους, τους μετανάστες, τους τσιγγάνους, τους πρόσφυγες. Μπορεί και αυτοί να βιώνουν —όπως ο αλήτης— τον αποκλεισμό από τις κανονικές λειτουργίες της κοινωνίας, δεν ταυτίζονται όμως μαζί του. Για τον Λεωνίδα Χρηστάκη η αλητεία είναι στάση ζωής, είναι τρόπος έκφρασης. Την ονομάζει μάλιστα «τελευταίο οχυρό της ελευθερίας». Είναι επιλογή άρνησης της κοινωνίας που, αντίθετα με ό,τι συμβαίνει στην πολιτικοποιημένη εκδοχή της, καταλήγει σε παθητική στάση. Ο αλήτης παραφράζει τον Μαξ Στίρνερ: Το κράτος πρέπει να αγνοηθεί!

Στο τελευταίο μέρος του βιβλίου παρουσιάζονται με στοιχειώδη εργοβιογραφικά Έλληνες αλήτες, οι οποίοι ενώ αλήτευαν δημιουργούσαν και μοιράζονταν ιδέες και εδραίωναν μνή-

μες. Μ' αυτά τα εργοβιογραφικά ο Χρηστάκης καταφέρνει να στηρίξει την άποψή του για την αλητεία ως έκφραση ελευθερίας.

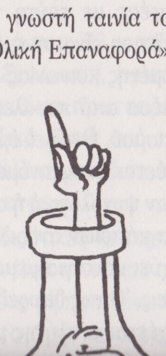
Μ.Πετ.

ΛΕΝΑ ΖΟΥΡΟΥ: ***Χνάρια Χορού,*** **Εκδόσεις ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ, Αθήνα 1992, Σελίδες 48.**

Από παλιά μέλος της ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΩΝ, η Λένα Ζούρου, προσφιλής παρουσία στους χορούς του «χώρου», μας δίνει δείγματα της ευαισθησίας της με τριάντα ένα ποιήματα. Τα σχέδια του βιβλίου έχει φτιάξει με πολύ μεράκι ο Ζαφείρης Ιωσηφίδης.

ΦΙΛΙΠ Κ. ΝΤΙΚ: ***Όχι από το Εξώφυλλό του,*** **Εκδόσεις ΑΠΟΠΕΙΡΑ, Αθήνα 1991, Σελίδες 120.**

Τέσσερα διηγήματα του Φίλιπ Ντικ σε μετάφραση Γιάννη Ανδρέου με εισαγωγή του Γιώργου Γούλα. Ο Ντικ, γνωστός στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό και από τη δεκάτομη ανθολογία επιστημονικής φαντασίας των εκδόσεων «Εξάντας», θεωρείται από τους αντιπροσωπευτικότερους συγγραφείς της αμερικανικής επιστημονικής φαντασίας. Ένα από τα διηγήματα αυτού του τόμου, το *Μπορούμε να το Θυμηθούμε για σας*, αποτέλεσε και τη βάση για τη γνωστή ταινία του Πολ Φερχόφεν «Ολική Επαναφορά».



σε συνδυασμό με την έντονη παρουσία του φυσικού στοιχείου φαίνεται πως είναι το κλειδί για την ερμηνεία της εξέλιξης των κοινωνιών στους διάφορους γεωγραφικούς χώρους του πλανήτη. Ακόμα και όταν συναντάμε στοιχεία φυσιοκρατίας στο βιβλίο του Μάρεϊ Μπούκτσιν καταλαβαίνουμε την επιρροή των αντιλήψεων του γεωγράφου αναρχικού Πιοτρ Κροπότκιν. Άλλωστε ο Μπούκτσιν δεν κρύβει την καταγωγή του από το συγκεκριμένο ρεύμα του αναρχισμού, τον αναρχοκομμουνισμό, και είναι μάλιστα ένας απ' αυτούς που τον ανανέωσαν και του έδωσαν τα χαρακτηριστικά μιας σύγχρονης θεωρίας. Δεν πρέπει ακόμα να ξεχνάμε ότι η γεωγραφία από φυσική επιστήμη έγινε σιγά-σιγά κοινωνική επιστήμη και ότι η παρουσία της φύσης στην διαφορετική εξελικτική πορεία των ανθρώπινων πολιτισμών, αν και δεν ήταν κυρίαρχη, ήταν πάντα σημαντική. Για παράδειγμα, η έλλειψη νερού στο νότο ωθούσε την κοινότητα στη συνεργασία στα μεγάλα αρδευτικά έργα, κάνοντας έτσι την ιδέα της κοινής κατοχής της γης μια προσιτή και αποτελεσματική αντίληψη.

Αντίθετα, αν αφήσουμε έξω από την ανάλυση τη φύση και την ξεχωριστή ιστορία ενός γεωγραφικού χώρου και μείνουμε στην οικονομική ανάλυση των ταξικών αντιθέσεων, δύσκολα θα μπορέσουμε να βρούμε ερμηνεία για τον διαφορετικό τρόπο ένταξης των κοινωνικών σχηματισμών στο σύγχρονο καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Και βέβαια είναι αδύνατο να εξηγήσουμε γιατί ο αναρχοκομμουνισμός άγγιξε σχεδόν το 100% του πληθυσμού των χωρικών της Ανδαλουσίας και της Αραγονίας ενώ αλλού έμεινε μειονότητα. Εκεί, η κοινοτική συνείδηση, έντονα διαμορφωμένη από τη φύση και την ιστορία, ήταν πολύ πιο ισχυρή και το έδαφος για τις θεωρίες λοβοήθεια, κυριαρχούνται από την παντοκρατορία του Ι.Χ., που ουσιαστικά είναι η παντοκρατορία του ιδιωτικού.

Αλλά μαζί με την άρνηση της αστικής ζωής, η καπιταλιστική πόλη έχει χάσει κάθε ισορροπία στη σχέση της με την ύπαιθρο — μια δεύτερη ειδοποιός διαφορά από τις ιστορικές πόλεις. Όλες οι σημειακές συγκεντρώσεις μέσα στην ιστορία, απ' αυτές των ινδιάνων μέχρι εκείνες της Ανατολής, έβρισκαν μια σταθερή σχέση με την ύπαιθρο, δεν υπερέβαιναν κάποια όρια. Εξαίρεση αποτέλεσε η αρχαία Ρώμη που, ενώ απουσίαζε οποιαδήποτε δική της παραγωγική βάση, μεγεθυνόταν συνεχώς, δημιουργώντας ένα τεράστιο παρασιτικό σύστημα λεηλασίας του κυριαρχούμενου απ' αυτήν χώρου. Η Ρώμη «έπεσε» όταν αυτό το παρασιτικό σύστημα ξεπέρασε τον εαυτό του και συνάντησε το φυσικό του όριο.

Υπάρχουν φυσικά όρια και για τη σύγχρονη μητρόπολη, υποστηρίζει ο Μπούκτσιν. Η σημερινή πόλη εξαντλεί την ύπαιθρο ενώ συγχρόνως δημιουργεί μια τεράστια μάζα αποβλήτων που διοχετεύει στον εαυτό της και στο φυσικό της περίγυρο. Προεκτείνοντας λίγο τη σκέψη του Μπούκτσιν φωτογραφίζουμε τον παγκόσμιο χώρο. Από τη μια το ανεπτυγμένο οικιστικό δίκτυο των εθνών του κέντρου που καταναλώνουν τους παγκόσμιους πόρους με εκπληκτικούς ρυθμούς και από την άλλη τα υπανάπτυκτα έθνη της περιφέρειας των οποίων καταληστεύονται οι πόροι και μετατρέπονται σε ερήμους έτοιμες να δεχτούν τα απόβλητα του ανεπτυγμένου καπιταλισμού.

Αλλά πέρα από τα συζητήσιμα φυσικά όρια, οι πόλεις μας έχουν περιέλθει σε μια νοσηρή κατάσταση. Τα γκέτο μέσα στις τερατουπόλεις πολλα-

σκέψη του Μπούκτσιν συναντά τον Μαρξ των *Χειρογράφων του 1844* και μας υπενθυμίζει τη θεωρία της αλλοτρίωσης, που τόσο άδικα περιφρονήθηκε από το μετέπειτα μαρξισμό.

Πράγματι η κριτική του Μπούκτσιν στην πόλη είναι μια οξυδερκής κριτική στην καρδιά των κοινωνικών σχέσεων του καπιταλισμού. Βρίσκεται κοντά στη ριζοσπαστική κριτική της πολεοδομίας, την οποία συναντάμε στις ιδέες που εμφανίστηκαν το '68. Προσεγγίζει αυτό που ο Ανρί Λεφέβρ (ΑΝΡΙ ΛΕΦΕΒΡ: *Το Δικαίωμα στην Πόλη*, Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 1977) ονομάζει *κατοικείν* (*habiter*) σε αντιδιαστολή με το κατασκευασμένο *habitat*: «*Κατοικώ σημαίνει συμμετέχω σε μια κοινωνική ζωή, σε μια κοινότητα, χωριό ή πόλη...*» Προσεγγίζει ακόμα την κριτική στο χώρο όπως την επεξεργάστηκε η Internationale Situationniste.

«*Υπάρχει ένα κατάλληλο μέτρο μεγέθους για την πόλη όπως και για οτιδήποτε άλλο*» υποστήριζε ο Αριστοτέλης και το ίδιο τονίζει ο Μπούκτσιν με την ένστασή του για ανθρώπινα μεγέθη. Αναφερόμενος συγχρόνως στον Όουεν, στο Φουριέ αλλά και στην αρχαία Αθήνα, μας δείχνει ξεκάθαρα τι μπορεί να σημαίνει αστική ζωή.

Επειδή ακριβώς είναι ένας συνεπής αντικαπιταλιστής, ο Μπούκτσιν δηλώνει ότι η αλλαγή της πόλης είναι παράλληλη με ένα κίνημα ανατροπής του καπιταλισμού. Ανατροπή του καπιταλισμού για τον Μπούκτσιν είναι η αντικατάσταση του Homo Economicus από τον Homo Collectivicus. Θεωρεί τη συνείδηση της κοινότητας ως υποκειμενικό στοιχείο που, όταν εμφανίζεται, μετασχηματίζει την πόλη και τον κόσμο. Διαβλέπει στο παλιό αμερικανικό κίνημα αντικουλτούρας τα χαρακτηριστικά του ελευθεριακού κομμουνισμού, τα οποία μπορούν να οδη-

Τέσσερα διηγήματα του Φίλιπ Ντικ σε μετάφραση Γιάννη Ανδρέου με εισαγωγή του Γιώργου Γούλα. Ο Ντικ, γνωστός στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό και από τη δεκάτομη ανθολογία επιστημονικής φαντασίας των εκδόσεων «Εξάντας», θεωρείται από τους αντιπροσωπευτικότερους συγγραφείς της αμερικανικής επιστημονικής φαντασίας. Ένα από τα διηγήματα αυτού του τόμου, το *Μπορούμε να το Θυμηθούμε για σας*, αποτέλεσε και τη βάση για τη γνωστή ταινία του Πολ Φερχόφεν «Ολική Επαναφορά».



ΜΑΡΕΪ ΜΠΟΥΚΤΣΙΝ: ***Τα Όρια της Πόλης***, **Εκδόσεις ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ, Αθήνα 1979, Σελίδες 128.**

Η αναζήτηση του **Homo Collectivicus** θα μπορούσε να είναι ο τίτλος ενός σχολίου για ένα από τα σημαντικότερα βιβλία του Μάρεϊ Μπούκτσιν, που ετοιμάζεται να εκδοθεί για δεύτερη φορά στα ελληνικά.

Η ιστορία, οι κοινωνικές αντιθέσεις νερού στο νότο ωθούσε την κοινότητα στη συνεργασία στα μεγάλα αρδευτικά έργα, κάνοντας έτσι την ιδέα της κοινής κατοχής της γης μια προσιτή και αποτελεσματική αντίληψη.

Αντίθετα, αν αφήσουμε έξω από την ανάλυση τη φύση και την ξεχωριστή ιστορία ενός γεωγραφικού χώρου και μείνουμε στην οικονομική ανάλυση των ταξικών αντιθέσεων, δύσκολα θα μπορέσουμε να βρούμε ερμηνεία για τον διαφορετικό τρόπο ένταξης των κοινωνικών σχηματισμών στο σύγχρονο καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Και βέβαια είναι αδύνατο να εξηγήσουμε γιατί ο αναρχοκομμουνισμός άγγιξε σχεδόν το 100% του πληθυσμού των χωρικών της Ανδαλουσίας και της Αραγονίας ενώ αλλού έμεινε μειονότητα. Εκεί, η κοινοτική συνείδηση, έντονα διαμορφωμένη από τη φύση και την ιστορία, ήταν πολύ πιο ισχυρή και το έδαφος για τις θεωρίες του αναρχισμού πρόσφορο. Ο κοινοτισμός που οφείλουν να καλλιεργούν τα πολιτικά κινήματα, η ανάπτυξη της συνείδησης της κοινότητας, όπως τον ονομάζει ο Μπούκτσιν, είναι απαραίτητη προϋπόθεση της μετάβασης στον κομμουνισμό, ο οποίος ήταν πάντοτε η κεντρική ιδέα του μεγαλύτερου τμήματος των αναρχικών αντιλήψεων και η σημαντικότερη συμβολή της «μαύρης σημαίας» στο σοσιαλιστικό κίνημα.

Η *ιστορική πόλη* ορίζεται από τον Μπούκτσιν με πρωτότυπο τρόπο. Είναι η κοινότητα των ανθρώπινων σχέσεων τόσο στην εργασία όσο και στην πολυποίκιλη καθημερινή ζωή. Αντίθετα, η σύγχρονη μητρόπολη είναι η άρνηση της κοινότητας, είναι η άρνηση της ουσίας της πόλης. Οι τεράστιες ανθρώπινες συγκεντρώσεις αρνούνται την ανθρώπινη συνάντηση, την αλλη-

Υπάρχουν φυσικά όρια και για τη σύγχρονη μητρόπολη, υποστηρίζει ο Μπούκτσιν. Η σημερινή πόλη εξαντλεί την ύπαιθρο ενώ συγχρόνως δημιουργεί μια τεράστια μάζα αποβλήτων που διοχετεύει στον εαυτό της και στο φυσικό της περίγυρο. Προεκτείνοντας λίγο τη σκέψη του Μπούκτσιν φωτογραφίζουμε τον παγκόσμιο χώρο. Από τη μια το ανεπτυγμένο οικιστικό δίκτυο των εθνών του κέντρου που καταναλώνουν τους παγκόσμιους πόρους με εκπληκτικούς ρυθμούς και από την άλλη τα υπανάπτυκτα έθνη της περιφέρειας των οποίων καταληστεύονται οι πόροι και μετατρέπονται σε ερήμους έτοιμες να δεχτούν τα απόβλητα του ανεπτυγμένου καπιταλισμού.

Αλλά πέρα από τα συζητήσιμα φυσικά όρια, οι πόλεις μας έχουν περιέλθει σε μια νοσηρή κατάσταση. Τα γκέτο μέσα στις τερατουπόλεις πολλαπλασιάζονται μαζί με την φρικαλέα αδιαφορία του πολίτη για τη βία και τη δύναμη της καταστολής. Ο θόρυβος, ο συνωστισμός, η κυκλοφορία, που είναι πηγή συνεχούς απογοήτευσης, η τυποποιημένη κατοικία, που μαζικοποιεί την ιδιωτική ζωή, η κυριαρχία της οριζόντιας γραμμής μαζί με μια άοσμη και άχρωμη αρχιτεκτονική, που σκλαβώνουν το μάτι, είναι στοιχεία τα οποία μεταφέρουν στην πόλη την κοινωνική σχέση του εργοστασίου. Ο εχθρικός χώρος που κατασκευάζει το κεφάλαιο επιβάλλεται πάνω στην αστική ζωή.

Τελικά η σύγχρονη αστική συγκέντρωση δεν είναι παρά η ανάκλαση των αξιών του καπιταλισμού που δημιουργεί τον απομονωμένο και εξατομικευμένο Homo Economicus σε διάκριση και αντιδιαστολή με τον παραδοσιακό Homo Collectivicus. Εδώ η *θους για την πόλη όπως και για οτιδήποτε άλλο*» υποστήριζε ο Αριστοτέλης και το ίδιο τονίζει ο Μπούκτσιν με την ένστασή του για ανθρώπινα μεγέθη. Αναφερόμενος συγχρόνως στον Όουεν, στο Φουριέ αλλά και στην αρχαία Αθήνα, μας δείχνει ξεκάθαρα τι μπορεί να σημαίνει αστική ζωή.

Επειδή ακριβώς είναι ένας συνεπής αντικαπιταλιστής, ο Μπούκτσιν δηλώνει ότι η αλλαγή της πόλης είναι παράλληλη με ένα κίνημα ανατροπής του καπιταλισμού. Ανατροπή του καπιταλισμού για τον Μπούκτσιν είναι η αντικατάσταση του Homo Economicus από τον Homo Collectivicus. Θεωρεί τη συνείδηση της κοινότητας ως υποκειμενικό στοιχείο που, όταν εμφανίζεται, μετασχηματίζει την πόλη και τον κόσμο. Διαβλέπει στο παλιό αμερικανικό κίνημα αντικουλτούρας τα χαρακτηριστικά του ελευθεριακού κομμουνισμού, τα οποία μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία ενός πολιτισμού ριζικά διαφορετικού από τον καπιταλιστικό, ενός πολιτισμού που θα έχει ως προωθητική δύναμη τις αξίες της αλληλεγγύης, της αλληλοβοήθειας και της κοινότητας. Μιας κοινότητας που θα αντιμετωπίζει συλλογικά τις σημερινές ατομικές ανάγκες, δίνοντας έτσι την ευκαιρία στις πόλεις να ξεφύγουν από τον βάρβαρο καταναλωτισμό επιτυγχάνοντας εκ νέου την αρμονία με τη φύση και την ύπαιθρο. Το δίλημμα που θέτει ο Μπούκτσιν είναι η επιλογή ανάμεσα στον αρμονικό χώρο, εθνικό και παγκόσμιο, του Homo Collectivicus, που βρίσκεται σε ισορροπία με τη φύση και στον άνισο και κατακερματισμένο εθνικό και παγκόσμιο χώρο του Homo Economicus, που πλησιάζει επικίνδυνα στα φυσικά του όρια. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο Μάρεϊ Μπούκτσιν απαντά στο ψευτοδί-

λημμα περί προτεραιότητας των αντιθέσεων: η αντίθεση φύσης-ανθρώπου είναι ρητά συνδεδεμένη με τις κοινωνικές αντιθέσεις και τον πολιτισμό του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Η αντίληψη του Μπούκτσιν είναι στην ουσία το μόνο έδαφος πάνω στο οποίο η αριστερά και η οικολογία μπορούν να συναντηθούν με ισότιμους όρους και να ανανεώσουν την κριτική τους στον καπιταλισμό.

Οποιαδήποτε αλλαγή στην κοινωνία και στην πόλη μπορεί να προέλθει μόνο μέσα από μεγάλα κινήματα που θα αναζωογονούν τον κοινοτισμό όπως το παλιό κίνημα αντικουλτούρας. Στο επίπεδο της πόλης περιφρονεί συστηματικά τον πολεοδομικό σχεδιασμό, ο οποίος στερείται οποιασδήποτε πολιτικής αντίληψης. Και ο Μπούκτσιν δικαιώνεται διότι η πολεοδομία δεν είναι παρά η προσπάθεια ορθολογικής κρατικής παρέμβασης στους νόμους της αγοράς οι οποίοι, αν αφήνονταν ελεύθεροι, σύντομα θα έφερναν στον αστικό χώρο το αστικό χάος. Υπερβαίνει έτσι τα όρια της σύγχρονης ρηχής πολεοδομίας, η οποία μοναδικό σκοπό έχει να βάλει σε τάξη τις λειτουργίες της πόλης, και ανοίγει μια συζήτηση εκεί ακριβώς που η πολεοδομία σταματά.

Δύσκολα μπορεί να βρει κάποιος αδύνατα σημεία στο δοκίμιο του Μπούκτσιν. Καταφέρνει να μετασχηματίσει τις παραδοσιακές αναρχικές αντιλήψεις ώστε να παραμείνουν ζωντανές στο σύγχρονο κόσμο. Η συνεχής επίκληση του κοινοτισμού είναι ακριβώς το ουσιαστικό σημείο που «ξέχασε» η κομμουνιστική αριστερά με αποτέλεσμα να βυθιστεί στον ντετερμινιστικό οικονομισμό και στον πολιτικό ολοκληρωτισμό. Στο σύνολό τους οι αντιλήψεις του Μπούκτσιν φέρουν το παλιό αρνητικό στοιχείο της αναρχοκομμουνιστικής παράδοσης, την υποτίμηση των ταξικών αγώνων. Δίνοντας καλισμό οι αντιεξουσιαστικές ιδέες έγιναν αποτελεσματικές. Βλ. ΝΤΑΝΙΕΛ ΓΚΕΡΕΝ: *Ο Αναρχισμός*, Εκδόσεις ΒΕΡΓΟΣ, Αθήνα 1973, Β΄ έκδοση ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ, Αθήνα 1985.

Κώστας Παπουλής

ΤΑΣΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ: ***Σχέδια Σχεδίες*, Εκδόσεις ΜΑΥΡΟΣ ΗΛΙΟΣ, Αθήνα 1992, Σελίδες 128.**

Εφήμερα σχέδια του Τάσου Παυλόπουλου σε χαρτόνι και πάνω σε γκραβούρες, που παρουσιάστηκαν στην γκαλερί «Άρτιο». Το βιβλίο έχει τυπωθεί σε γερμανικό **οικολογικό** χαρτί, δηλαδή σε χαρτί που όχι μόνο είναι προϊόν ανακύκλησης αλλά και στην παραγωγή του οποίου δεν έχει χρησιμοποιηθεί χλώριο.

Στη δουλειά του ζωγράφου έχουν προστεθεί η υψηλή αισθητική αντίληψη του εκδοτικού οίκου, η ποιότητα της στοιχειοθεσίας του «Αναγράμματος» και η αρτιότητα του λιθογραφείου «Έκτυπον», συμπληρώνοντας ένα άψογο αποτέλεσμα. Πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζει η απόδοση κάποιων ειδικών τετραχρωμιών πάνω σ' αυτό το χαρτί που δεν έχει υποστεί λεύκανση με χλώριο.

ΕΥΗ ΠΑΠΑΔΗΜΑ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ: ***Λίγο Φως στο Σκοτάδι.***

Συλλογή ποιημάτων με έντονες ιδεοληψίες για το ρόλο της οικογένειας —ιδιαίτερα της μητέρας— και της πατρίδας.

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ΓΡΙΒΑ: ***Απόηχοι.***

Ηθογραφία για τη μικρασιατική οικογένεια.

Ανθολογία Ποιημάτων για το Νησί της Λευκάδας*, Έκδοση της εφημερίδας *Η

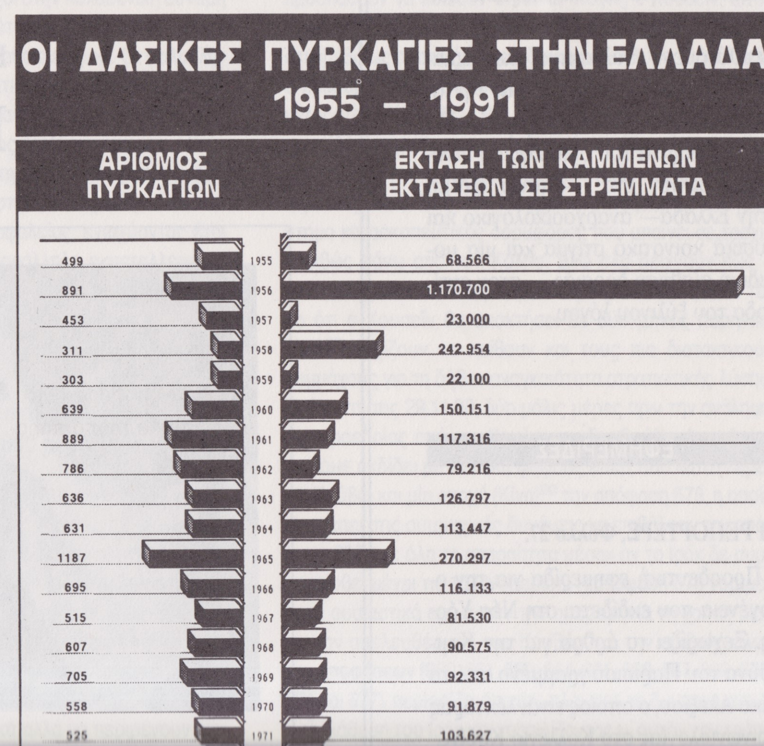
ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΙΔΗΣ: ***Ο Αγώνας Συνεχίζεται.***

Φαίνεται πως οι χριστιανοί, παρεξηγώντας τον τίτλο του περιοδικού μας, ανακάλυψαν τον εωσφόρο και βάλθηκαν να μας σώσουν... Δεν εξηγείται αλλιώς ο βομβαρδισμός της ταχυδρομικής θυρίδας των «*Α.τ.Κ.*» από κάθε είδους θρησκευτικά και παραθρησκευτικά έντυπα.

ΔΕΛΤΙΑ

ΧΙΛΙΑ ΔΕΝΤΡΑ, Τεύχη 1, 2, 3, 5, 7, 8 και 9.

Μηνιαίο Ενημερωτικό Δελτίο του Συλλόγου Εθελοντικής Δασοπροστασίας κάι Πυρόσβεσης που εκδίδεται στη συμπρωτεύουσα από τον Ιούλιο του 1990 και κυκλοφορεί σε τέσσερις ή πέντε χιλιάδες αντίτυπα. Αντιγράφουμε από το 5ο τεύχος: «*Μόνο η ενεργός συμμετοχή των πολιτών μπορεί να σώσει τα δάση. Ο καθένας, ανεξαρτήτως φύλου ή ηλικίας, μπορεί να αφιερώσει ελάχιστες ώρες. Δε χρειάζονται ούτε ειδικά σωματικά προσόντα ούτε ιδιαίτερες γνώσεις. Και ας είναι βέβαιος ότι το δάσος θα τον αποζημιώσει χαρίζοντάς του κάποιες ώρες δροσιάς και μοναδικής ηρεμίας, μακριά από τις απάνθρωπες συνθήκες που επικρατούν στην πόλη*». Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο πίνακας για τις δασικές πυρκαγιές που δημοσίευσαν στο τελευταίο τεύχος και αναδημοσιεύουμε. Στο ομώνυμο κείμενο συμπεραίνουν: «*Οι Έλληνες προτιμούν να καίουν τα δάση τους σε προεκλογικές περιόδους (1977, 1981, 1985, 1989) ή σε περιόδους πολιτικής αναταραχής (1965, 1974, 1988). Η εξήγηση είναι απλή: Η κρατική μηχανή, έτσι κι αλλιώς υπολειτουργούσα, τις περιόδους αυτές πέφτει σε πλήρη αδράνεια ενώ μέσα σ' ένα κλίμα προε-*



ήταν ελεύθεροι, σύντομα θα έφερναν στον αστικό χώρο το αστικό χάος. Υπερβαίνει έτσι τα όρια της σύγχρονης ρηχής πολεοδομίας, η οποία μοναδικό σκοπό έχει να βάλει σε τάξη τις λειτουργίες της πόλης, και ανοίγει μια συζήτηση εκεί ακριβώς που η πολεοδομία σταματά.

Δύσκολα μπορεί να βρει κάποιος αδύνατα σημεία στο δοκίμιο του Μπούκτσιν. Καταφέρνει να μετασχηματίσει τις παραδοσιακές αναρχικές αντιλήψεις ώστε να παραμείνουν ζωντανές στο σύγχρονο κόσμο. Η συνεχής επίκληση του κοινοτισμού είναι ακριβώς το ουσιαστικό σημείο που «ξέχασε» η κομμουνιστική αριστερά με αποτέλεσμα να βυθιστεί στον ντετερμινιστικό οικονομισμό και στον πολιτικό ολοκληρωτισμό. Στο σύνολό τους οι αντιλήψεις του Μπούκτσιν φέρουν το παλιό αρνητικό στοιχείο της αναρχοκομμουνιστικής παράδοσης, την υποτίμηση των ταξικών αγώνων. Δίνοντας προτεραιότητα στον κοινοτισμό, υποβαθμίζουν κεφάλαια της ταξικής πάλης. Ξεχνά αυτός ο σύγχρονος αναρχοκοινοτιστής ότι η ουτοπία του βρήκε πρόσφορο έδαφος στους χωρικούς της Ανδαλουσίας και της Αραγονίας για να μεγαλουργήσει στην ισπανική επανάσταση, όταν συνδέθηκε με τον αναρχοσυνδικαλισμό της νεογέννητης εργατικής τάξης της Καταλωνίας. Αυτή η σύνθεση έδωσε —για μια σύντομη χρονική περίοδο— ένα παράδειγμα οργάνωσης της κοινωνίας, το οποίο στην ιστορία της ανθρωπότητας μπορεί να συγκριθεί μόνο με την αρχαία αθηναϊκή δημοκρατία. Σύνθεση στην οποία εστιάζουν άλλοι οξυδερκείς αναλυτές του αναρχισμού όπως ο Γκερέν, ο οποίος παρατηρεί ότι μόνο κάτω από το μετασχηματισμό των αντιεξουσιαστικών ιδεών σε αναρχοσυνδι-

τος» και η αρτιότητα του λιθογραφείου «Έκτυπον», συμπληρώνοντας ένα άψογο αποτέλεσμα. Πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζει η απόδοση κάποιων ειδικών τετραχρωμιών πάνω σ' αυτό το χαρτί που δεν έχει υποστεί λεύκανση με χλώριο.

Ευη Παπαδημα Θεοδωρακη: *Λίγο Φως στο Σκοτάδι.*

Συλλογή ποιημάτων με έντονες ιδεοληψίες για το ρόλο της οικογένειας —ιδιαίτερα της μητέρας— και της πατρίδας.

Καλλιοπη Κολιοπουλου Γριβα: *Απόηχοι.*

Ηθογραφία για τη μικρασιατική οικογένεια.

***Ανθολογία Ποιημάτων για το Νησί της Λευκάδας,* Έκδοση της εφημερίδας *Η Λευκάς*, Λευκάδα 1992.**

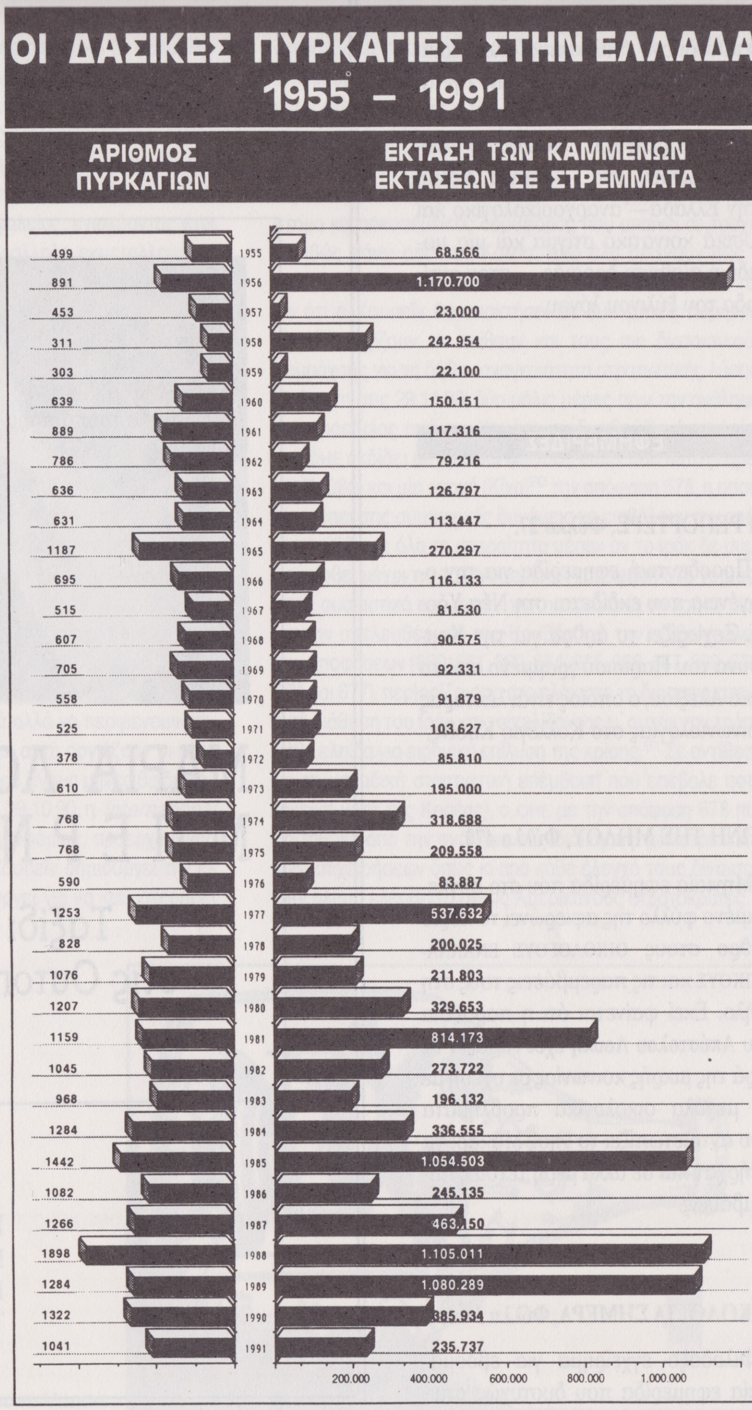
Ενδιαφέρουσα θεματική ανθολογία με επιμέλεια του δημοσιογράφου Λάκη Μαμαλούκα.

***Καινή Διαθήκη,* Εκδόσεις ΒΙΒΛΟΣ, Αθήνα 1992.**

Μεταγλώτισση της Καινής Διαθήκης στη δημοτική γλώσσα. Στα πολλά αρνητικά της έκδοσης συμπεριλαμβάνεται και η απουσία του πρωτότυπου κειμένου.

Κ.Παπαδημητρακοπουλος: *Μεσάνυχτα στη Ντίσκο,* Εκδόσεις ΦΩΤΟΔΟΤΕΣ.

Πουριτανικό «βιβλίο» από τα πολλά που εκδίδει ο συγγραφέας και το ορθόδοξο χριστιανικό περιοδικό *Τα Κρίνα.*



κλογικών παροχών και υποσχέσεων όλοι κάνουν τα στραβά μάτια».

Μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί τους στα τηλέφωνα 273.483 και 282.793.

ΤΟ ΜΑΓΙΑΝΘΕΜΟ, Τεύχος 3.

Όπως αναφέρεται στον υπότιτλο, είναι μια «περιοδική πολυγραφημένη προσωπική επιστολή που διανέμεται μόνο σε φίλους και συγγενείς εξ αίματος και εξ αγχιστείας» αποτελούμενη από δεκαπέντε σελίδες, που παράγεται στην Κατούνα της Λευκάδας από την ομώνυμη κολλεκτίβα. Ένα πανέμορφο μαγιάνθεμο κοσμεί το εξώφυλλο, κολλημένο πάνω του με διαφανές αυτοκόλλητο. Το γνωμικό του τεύχους μιλά για την αναρχία: «ΑΝΑΡΧΙΑ είναι η χωρίς όρια υπέρτατη αναζήτηση των ιδανικών...» Το editorial του τεύχους, γραμμένο σε ύφος επιστολής, και τα κείμενά του για τον ελευθεριακό κοινοτισμό —ακριβέστερα για την αυτοδιευθυνόμενη εναλλακτική ελευθεριακή κοινότητα— το χρήμα και την απομόνωση που αυτό δημιουργεί, αλλά και την πορεία του οικολογικού κινήματος δίνουν ένα —σπάνιο ακόμη στην Ελλάδα— αναρχοοικολογικό και φυσικά κοινοτικό στίγμα και μια μοναδική αίσθηση δροσιάς — στον αντίποδα του ξύλινου λόγου.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΟΙ ΡΕΠΟΡΤΕΡΣ, Φύλλο 27.

Προοδευτική εφημερίδα για την ομογένεια που εκδίδεται στη Νέα Υόρκη. Ξεχωρίζει το άρθρο για την Κομμούνα του Παρισιού γραμμένο από το Νίκο Αλεξίου, ο οποίος είναι λέκτορας Κοινωνιολογίας στο Κολλέγιο Κουίν

τυχε και εξαιτίας του αποκλειστικά περιβαλλοντικού περιεχομένου του. Ο βολονταρισμός δεν μπορεί πάντα να αποδίδει καρπούς. Υπέροχο και υπερενημερωμένο το δισέλιδο «ατζέντα», παράδειγμα για μίμηση σε μια μελλοντική ανάλογη προσπάθεια. Περιείχε τα πάντα: Συναντήσεις, συνέδρια, υποτροφίες, μαθήματα, σεμινάρια, συνεντεύξεις τύπου, ομιλίες, εκδηλώσεις, εκθέσεις, διαγωνισμούς, άθληση, πεζοπορία, ποδηλασία, γιορτές, ψυχαγωγία, περιπάτους, εκδρομές, κρουαζιέρες, εναλλακτικές διακοπές, αγροτοτουριστικούς συνεταιρισμούς, παραδοσιακούς οικισμούς, κατασκηνώσεις, ορεινούς ξενώνες, ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές, αποδελτίωση οικολογικών (όχι μόνο περιβαλλοντικών) εφημερίδων και περιοδικών και μικρές αγγελίες. Για την πληρότητα του αρχείου μας παρακαλούμε αποστείλατέ μας και τα δύο πρώτα φύλλα.

ΕΦΗΜΕΡΙ(Δ)Α, Φύλλο 1.

Περιοδική έκδοση της Παγκρήτιας Ένωσης Γιατρών Ε.Σ.Υ. Στο πρώτο φύλλο ξεχωρίζουν το άρθρο *Για την Ψυχική Υγεία* και φυσικά το κείμενο του Κώστα Νικηφοράκη για την παρέμβαση του Ιατρικού Συλλόγου Χανίων στο ζήτημα των ναρκωτικών, το οποίο αναδημοσιεύουμε σε άλλη σελίδα.

ΟΙ ΝΙΚΗΤΕΣ, Φύλλα 146 μέχρι και 158.

Τετρασέλιδη θρησκευτική εφημερίδα που εκδίδεται στην Κατερίνη από την ομώνυμη διεθνή προτεσταντική αίρεση. Κυκλοφορεί κάθε μήνα σε 50.000 αντίτυπα και διανέμεται δωρεάν. Το περιεχόμενό της αποτελείται από ένα ανεκδιήγητο μίγμα πουριτανισμού και εθνικισμού που απευθύνεται —όπως όλα τα παρόμοια έντυπα— σε αφελείς. Παρακαλούμε λυπηθείτε το χαρτοπολτό και μη μας την ξαναστείλετε.





κείμενά του για τον ελευθεριακό κοινοτισμό —ακριβέστερα για την αυτοδιευθυνόμενη εναλλακτική ελευθεριακή κοινότητα— το χρήμα και την απομόνωση που αυτό δημιουργεί, αλλά και την πορεία του οικολογικού κινήματος δίνουν ένα —σπάνιο ακόμη στην Ελλάδα— αναρχοοικολογικό και φυσικά κοινοτικό στίγμα και μια μοναδική αίσθηση δροσιάς — στον αντίποδα του ξύλινου λόγου.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΟΙ ΡΕΠΟΡΤΕΡΣ, Φύλλο 27.

Προοδευτική εφημερίδα για την ομογένεια που εκδίδεται στη Νέα Υόρκη. Ξεχωρίζει το άρθρο για την Κομμούνα του Παρισιού γραμμένο από το Νίκο Αλεξίου, ο οποίος είναι λέκτορας Κοινωνιολογίας στο Κολλέγιο Κουίνς.

ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΜΗΛΟΥ, Φύλλο 470.

Μηνιαία εφημερίδα που στο συγκεκριμένο φύλλο της αφιερώνει το κύριο άρθρο στους ΟΙΚΟΛΟΓΟΥΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥΣ και τις παρεμβάσεις τους στη Μήλο. Εκεί φαίνεται ότι η παρουσία του **Απόστολου Λούλη** έχει ταράξει τα νερά της μικρής κοινωνίας σε σχέση με τα μεγάλα οικολογικά προβλήματα που αντιμετωπίζει το νησί. Μακάρι να υπήρχαν και σε άλλα μέρη τέτοιες παρεμβάσεις.

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΣΗΜΕΡΑ, Φύλλα 3 και 4.

Φιλόδοξο εγχείρημα για εβδομαδιαία εφημερίδα που δυστυχώς απέ-

Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΕΥΤΟΥ ΚΑΙΤΗΣ ΙΑΤΡΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ... ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΓΛΙΞΜΠΟΥΡΓΚ

Πώς ένα απλό συμβόλαιο
γίνεται νόμος της Πολιτείας
από μια Κατσικοπόδαρη
κοινοβουλευτική πλειοψηφία.



Του Διογένη Καμένου
από την Ελευθεροτυπία

ΚΥΡΙΟΙ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΙ, το συζητούμενο νομοσχέδιο, ελέγξιμο και ως προς τη συνταγματικότητα και ως προς τη νομιμότητά του, επιχειρεί να νομι-

των υπό αμφισβήτηση περιουσιακών στοιχείων.

Και εδώ εγείρεται ένα ερώτημα. Πώς είναι δυνατό να φέρνει η Κυβέρνηση προς συζήτηση τούτο το

ενάμισυ μόλις χρόνο μετά τη φυγάδευση στο εξωτερικό αρχαιολογικών και καλλιτεχνικών θησαυρών ανυπολόγιστης αξίας δίχως καν να επιβληθεί φόρος



Του Διογένη Καμένου από την Ελευθεροτυπία

ΚΥΡΙΟΙ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΙ, το συζητούμενο νομοσχέδιο, ελέγξιμο και ως προς τη συνταγματικότητα και ως προς τη νομιμότητά του, επιχειρεί να νομιμοποιήσει τη σύμβαση που υπέγραψαν οι υπουργοί κ.κ. Παλαιοκρασσάς, Χατζηγάκης και Σούρλας με τον κ. Κωνσταντίνο Γλίξμπουργκ, μια σύμβαση, που όχι μόνο βλάπτει οικονομικά το ελληνικό δημόσιο, αλλά και δημιουργεί ερωτηματικά για την πολιτική της σκοπιμότητα. Δεν είναι, δηλαδή, παρά ένα συμβόλαιο, που η συμπολίτευση το αναγορεύει σε σχέδιο νόμου και παραχωρεί στον κύριο αυτόν τεράστιες εκτάσεις.

Όμως κύριοι συνάδελφοι, από την έκθεση της Επιστημονικής Επιτροπής, ρητά προκύπτει ότι ο καθορισμός της έκτασης της περιουσίας της οικογενείας Γλίξμπουργκ είναι ζήτημα ανοικτό και παραμένει ανοικτό, αφού η αναλυτική περιγραφή αυτής της περιουσίας, που γίνεται στο καταργηθέν νομοθετικό διάταγμα της δικτατορίας, θεωρείται ως μη ισχύουσα.

Η Επιστημονική Επιτροπή, εμμέσως πλην σαφώς, αποφαίνεται ότι είναι ανάγκη να διενεργηθεί έρευνα για τον ακριβή καθορισμό αυτής της περιουσίας και τον τρόπο κτήσης της κυριότητας ενός εκάστου των υπό αμφισβήτηση περιουσιακών στοιχείων.

Και εδώ εγείρεται ένα ερώτημα. Πώς είναι δυνατό να φέρνει η Κυβέρνηση προς συζήτηση τούτο το νομοσχέδιο, όταν το ιδιοκτησιακό καθεστώς της εν λόγω περιουσίας είναι στην πραγματικότητα ανοικτό και εκκρεμές. Είναι απίστευτο, αλλά η Κυβέρνηση, όχι μόνο αρνείται να διεκδικήσει όπως είναι υποχρέωσή της την ιδιοκτησία της επίμαχης περιουσίας, απεμπολεί κυριολεκτικά τα δίκαια συμφέροντα του ελληνικού λαού, χαρίζοντας προκλητικά αυτήν την περιουσία στο Γλίξμπουργκ. Σύμφωνα λοιπόν μ' αυτό το σχέδιο νόμου, ή σωστότερα τη σύμβαση που εσπευσμένα υπέγραψαν οι ανωτέρω υπουργοί, η οικογένεια του Κωνσταντίνου Γλίξμπουργκ χρωστά στο ελληνικό δημόσιο περίπου 644 εκατ. δρχ. κυρίως από φόρους κληρονομιάς και φόρους εισοδήματος. Το ότι δεν έχει κατατεθεί ο πλήρης πίνακας των βεβαιωμένων οφειλών του Γλίξμπουργκ, όπως έχουν ήδη επισημάνει οι συνάδελφοι της Αντιπολίτευσης, είναι ίσως το λιγότερο. Διότι μ' αυτό το νομοσχέδιο ρυθμίζονται συνολικά πολλές από τις εκκρεμότητες με έναν τρόπο πρωτοφανή για ευνομούμενη πολιτεία, με έναν τρόπο που ποτέ άλλοτε δεν εφαρμόστηκε για κανέναν Έλληνα πολίτη. Και αυτά ενάμισυ μόλις χρόνο μετά τη φυγάδευση στο εξωτερικό αρχαιολογικών και καλλιτεχνικών θησαυρών ανυπολόγιστης αξίας δίχως καν να επιβληθεί φόρος κληρονομιάς. Σύμφωνα με τη ρύθμιση που προτείνει το σχέδιο νόμου, το ελληνικό δημόσιο αγοράζει από τον κ. Γλίξμπουργκ έκταση στο Τατόι 200 στρ. και 30 τ.μ. αντί 460 εκατ. δρχ., ποσό που συμψηφίζεται με τις οφειλές της οικογενείας Γλίξμπουργκ, οι

Παλιά οι λαοί, όταν έδιωχναν τους βασιλιάδες και τους κάθε λογής δυνάστες, δήμευαν οριστικά και αμετάκλητα τις περιουσίες τους. Δε συζητούσαν πώς θα τις ξαναγυρίσουν πίσω. Εξάλλου, πριν δημεύσουν τις περιουσίες των, τους είχαν ήδη πάρει το κεφάλι. Ευτυχώς σήμερα τα ήθη άλλαξαν. Μερικοί, και κυρίως οι οικολόγοι, προωθούν τη μη βία. Αυτός όμως δεν είναι λόγος οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι του λαού να επιστρέφουν την περιουσία στους έκπτωτους βασιλιάδες.

Ολόκληρο το συμβόλαιο ονοματίζεται «Άρθρο 1», προστίθενται δεκάξι λέξεις, δηλαδή το άρθρο 2 που μιλά για την ισχύ του νομοσχεδίου, το υπογράφουν οι αρμόδιοι υπουργοί και το ψηφίζουν οι βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας.

οποίοι κατ' αυτόν τον τρόπο υποχρεούνται να καταβάλουν στο ελληνικό δημόσιο το υπόλοιπο ποσό των οφειλών που ανέρχεται στα 184 εκατ. δρχ.

λογίστε κύριοι συνάδελφοι από πόσο φόρο δωρεάς απαλλάσσεται ο κ. Γλίξμπουργκ.

Αυτήν ακριβώς τη ζημιά του ελληνικού δημοσίου, η έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους αναφέρει σαν «ακαθόριστη απώλεια εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού». Και εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι οι απαλλαγές αυτές αφορούν ένα κοινωφελές μη κερδοσκοπικό ίδρυμα που δεν προϋπάρχει, δεν ξέρουμε, δηλαδή, εάν πράγματι θα είναι κοινωφελές, αλλά ένα ίδρυμα που ιδρύεται ακριβώς για να διαχειρίζεται την περιουσία του κ. Γλίξμπουργκ.

Ένα ίδρυμα του οποίου το διοικητικό συμβούλιο αποτελείται από πρόσωπα του στενού περιβάλλοντος του Κωνσταντίνου Γλίξμπουργκ και του οποίου οι σκοποί, όπως αναγράφονται στο προς ψήφιση νομοσχέδιο, πολύ λίγο διαφέρουν από τους σκοπούς νεανικών περιβαλλοντικών συλλόγων μικρών επαρχιακών πόλεων.

Κύριοι συνάδελφοι, εάν το ελληνικό δημόσιο δεν είναι σε θέση να διαχειριστεί και να προστατεύει το δάσος του Τατοΐου —ένα δάσος αξίας 86 δισ. δρχ., αν ένα τέτοιο οικοσύστημα και μια τέτοια πηγή ζωής μπορεί να αποτιμηθεί σε δραχμές— όπως αποδεικνύουν οι πρόσφατες πυρκαγιές στα δάση της Αττικής και τώρα της Ρόδου, αυτός δεν είναι λόγος με το νομοσχέδιο αυτό να άρει τις κατασχέσεις των ακινήτων της οικογένειας Γλίξμπουργκ αντί 180 εκατ. δρχ. και να το δωρίσει [το δάσος του Τατοΐου] σε ένα —επιτρέψτε μου την έκφραση— ίδρυμα μαϊμού ελεγχόμενο από τον ίδιον [τον Γλίξμπουργκ], το οποίο κανείς δεν μπορεί να διαβεβαιώσει ότι αύριο δε θα χρησιμοποιηθεί ακόμη και σαν πολιορκητικός κριός κατά του ισχύοντος πολιτειακού καθεστώτος.

Οι επιδοτήσεις της ΕΟΚ για πρότυπους δρυμούς, αλλά και οι πενιχρές οικονομικές δυνατότητες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, περιβαλλοντικών και οικολογικών οργανώσεων, υπερκαλύπτουν το ποσό αυτό των 184 εκατ. δρχ. που ισχυρίζονται οι τρεις υπουργοί που υπογράφουν την εισηγητική έκθεση, ότι είναι τόσο σημαντικό ούτως ώστε να ψηφιστεί αυτό το νομοσχέδιο. Εμείς, κύριε Πρόεδρε, θα καταψηφίσουμε το νομοσχέδιο, ζητώντας να συσταθεί ένας φορέας για τη διαχείριση του δάσους του Τατοΐου από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, τους γειτονικούς δήμους και τις κοινότητες, με τη συνεργασία περιβαλλοντικών και οικολογικών οργανώσεων, ώστε να προστατευτεί αποτελεσματικά το δάσος και το οι-

πράξη που περιστέλλει και αφαιρεί δικαιώματα του ελληνικού λαού στην πολιτιστική του κληρονομιά.

Γιατί το Μον Ρεπό δεν είναι, κύριοι συνάδελφοι, μία τυχαία περιοχή. Είναι μία περιοχή που κυριολεκτικά βρίθει από αρχαιότητες, αφού στα όριά της βρίσκονται:

α) Το χρονολογούμενο από τον 6ο π.Χ. αιώνα υπαίθριο ιερό του Κερκυραίου Απόλλωνα.

β) Ο ναός του Καρδακίου που χρονολογείται στο 500 π.Χ.

γ) Η σπηλιά της Μήδειας με πηγή και υπόγεια διάβαση που συνδέεται με το ναό του Καρδακίου.

δ) Το ιερό της Ακραίας Ήρας που είναι το σημαντικότερο αρχαίο ιερό της Κέρκυρας και το οποίο βρίσκεται κοντά στην έπαυλη του Μον Ρεπό.

Ακόμη, αναμένεται ότι κάτω από την έπαυλη οι ανασκαφές θα αποκαλύψουν την αρχαία αγορά της πόλης και άλλα δημόσια και ιδιωτικά κτίρια.

Αυτή την περιοχή η Κυβέρνηση κυριολεκτικά τη χαρίζει στον κύριο Γλίξμπουργκ.

...εάν το ελληνικό δημόσιο δεν είναι σε θέση να διαχειριστεί και να προστατεύει το δάσος του Τατοΐου —ένα δάσος αξίας 86 δισ. δρχ., αν ένα τέτοιο οικοσύστημα και μια τέτοια πηγή ζωής μπορεί να αποτιμηθεί σε δραχμές— αυτός δεν είναι λόγος με το νομοσχέδιο αυτό να το δωρίσει σε ένα —επιτρέψτε μου την έκφραση— ίδρυμα μαϊμού ελεγχόμενο από τον ίδιον τον Γλίξμπουργκ. (...) θα καταψηφίσουμε το νομοσχέδιο, ζητώντας να συσταθεί ένας φορέας, για τη διαχείριση του δάσους του Τατοΐου, από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, τους γειτονικούς δήμους και τις κοινότητες, ώστε να προστατευτεί αποτελεσματικά το δάσος και το οικοσύστημα της περιοχής δίχως να διαταραχθεί το πολιτειακό μας σύστημα με «ξενόφερτα ζιζάνια».

Και εδώ γεννάται το ερώτημα: Τι κάνει το Υπουργείο Πολιτισμού για να προστατεύσει αυτή την εθνική μας κληρονομιά; Η Κυβέρνηση δε μας φέρνει

το υπογράφουν οι αρμόδιοι υπουργοί
και το ψηφίζουν οι βουλευτές
της Νέας Δημοκρατίας.

οποίοι κατ᾽ αυτόν τον τρόπο υποχρεούνται να καταβάλουν στο ελληνικό δημόσιο το υπόλοιπο ποσό των οφειλών που ανέρχεται στα 184 εκατ. δρχ.

Αυτό που πρέπει να τονισθεί είναι ότι τα 200 αυτά στρέμματα αποτελούν το 1/200 της έκτασης του δάσους του Τατοΐου, ή λίγο περισσότερο, εάν αφαιρέσουμε το δημόσιο δρόμο Βαρυμπόμπης-Αγίου Μερκουρίου που διέρχεται από το δάσος.

Το ερώτημα, κύριοι συνάδελφοι, είναι τι προβλέπει η συμφωνία των κ.κ. Παλαιοκρασσά, Χατζηγάκη και Σούρλα με τον κ. Σταυρίδη, πληρεξούσιο των Γλίξμπουργκ για τα υπόλοιπα, τα 199/200 του παρθένου δάσους του Τατοΐου, τα οποία αποτελούν 37.000 στρέμματα. Αυτά τα στρέμματα παραχωρούνται από τον κ. Γλίξμπουργκ σε ένα ίδρυμα που συνιστά ο ίδιος με την επωνυμία «Εθνικός Δρυμός Τατοΐου», το οποίο ίδρυμα «απαλλάσσεται από κάθε φόρο, τέλος, δασμό, δικαίωμα ή εισφορά υπέρ του ελληνικού δημοσίου ή τρίτου» ακόμα «και του Ταμείου Συντάξεων Νομικών».

Αν δεχτούμε την τιμή των δύο εκατομμυρίων τριακοσίων χιλιάδων δραχμών ανά στρέμμα στην οποία αγόρασε την έκταση το ελληνικό δημόσιο, υπο-

κινδυνου οι πρόσφατες πυρκαγιές στα δάση της Αττικής και τώρα της Ρόδου, αυτός δεν είναι λόγος με το νομοσχέδιο αυτό να άρει τις κατασχέσεις των ακινήτων της οικογενείας Γλίξμπουργκ αντί 180 εκατ. δρχ. και να το δωρίσει [το δάσος του Τατοΐου] σε ένα —επιτρέψτε μου την έκφραση— ίδρυμα μαϊμού ελεγχόμενο από τον ίδιον [τον Γλίξμπουργκ], το οποίο κανείς δεν μπορεί να διαβεβαιώσει ότι αύριο δε θα χρησιμοποιηθεί ακόμη και σαν πολιορκητικός κριός κατά του ισχύοντος πολιτειακού καθεστώτος.

Οι επιδοτήσεις της ΕΟΚ για πρότυπους δρυμούς, αλλά και οι πενιχρές οικονομικές δυνατότητες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, περιβαλλοντικών και οικολογικών οργανώσεων, υπερκαλύπτουν το ποσό αυτό των 184 εκατ. δρχ. που ισχυρίζονται οι τρεις υπουργοί που υπογράφουν την εισηγητική έκθεση, ότι είναι τόσο σημαντικό ούτως ώστε να ψηφιστεί αυτό το νομοσχέδιο. Εμείς, κύριε Πρόεδρε, θα καταψηφίσουμε το νομοσχέδιο, ζητώντας να συσταθεί ένας φορέας για τη διαχείριση του δάσους του Τατοΐου από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, τους γειτονικούς δήμους και τις κοινότητες, με τη συνεργασία περιβαλλοντικών και οικολογικών οργανώσεων, ώστε να προστατευτεί αποτελεσματικά το δάσος και το οικοσύστημα της περιοχής δίχως να διαταραχθεί το πολιτειακό μας οικοσύστημα με «ξενόφερτα ζιζάνια».

Αναφέρθηκα ήδη στις άλλες διατάξεις αυτής της υπόθεσης. Γι᾽ αυτό θα ήθελα τώρα να σταθώ ιδιαίτερα στην περίπτωση της παραχωρούμενης έκτασης στην Κέρκυρα, του Μον Ρεπό. Η εν λόγω περιοχή έχει περάσει στην κυριότητα της οικογενείας Γλίξμπουργκ με τρόπο κυριολεκτικά αμφιλεγόμενο. Κυριότητα που έντονα και βάσιμα αμφισβητείται, όχι μόνο από το λαό της Κέρκυρας, αλλά και από ολόκληρο τον ελληνικό λαό.

Αν ήθελε η κυβέρνηση να διαφυλάξει το δημόσιο συμφέρον και να υπερασπίσει τα δίκαια του ελληνικού λαού, το λιγότερο που θα έπρεπε να κάνει θα ήταν να αποδεχθεί ως αμφισβητούμενη την κυριότητα αυτής, αλλά και των άλλων περιοχών. Το ότι αναγνωρίζει το Μον Ρεπό ως περουσιακό στοιχείο των Γλίξμπουργκ είναι μία πράξη συνειδητής απεμπόλησης του δημοσίου συμφέροντος. Είναι μία

...εάν το ελληνικό δημόσιο δεν είναι σε θέση να διαχειριστεί και να προστατεύει το δάσος του Τατοΐου —ένα δάσος αξίας 86 δισ. δρχ., αν ένα τέτοιο οικοσύστημα και μια τέτοια πηγή ζωής μπορεί να αποτιμηθεί σε δραχμές— αυτός δεν είναι λόγος με το νομοσχέδιο αυτό να το δωρίσει σε ένα —επιτρέψτε μου την έκφραση— ίδρυμα μαϊμού ελεγχόμενο από τον ίδιον τον Γλίξμπουργκ. (...) θα καταψηφίσουμε το νομοσχέδιο, ζητώντας να συσταθεί ένας φορέας, για τη διαχείριση του δάσους του Τατοΐου, από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, τους γειτονικούς δήμους και τις κοινότητες, ώστε να προστατευτεί αποτελεσματικά το δάσος και το οικοσύστημα της περιοχής δίχως να διαταραχθεί το πολιτειακό μας σύστημα με «ξενόφερτα ζιζάνια».

Και εδώ γεννάται το ερώτημα: Τι κάνει το Υπουργείο Πολιτισμού για να προστατεύσει αυτή την εθνική μας κληρονομιά; Η Κυβέρνηση δε μας φέρνει απλά στο σημείο να αμφιβάλουμε για τίνος συμφέροντα υπηρετεί. Είμαστε πεπεισμένοι ότι σ᾽ αυτή την υπόθεση το μόνο που δεν υπηρετεί είναι το δημόσιο συμφέρον.

Κλείνοντας, κύριοι συνάδελφοι, θέλω να πω δύο τελευταίες κουβέντες. Παλιά οι λαοί, όταν έδιωχναν τους βασιλιάδες και τους κάθε λογής δυνάστες, δήμευαν οριστικά και αμετάκλητα τις περιουσίες τους. Δε συζητούσαν πώς θα τις ξαναγυρίσουν πίσω. Εξάλλου, πριν δημεύσουν τις περιουσίες των, τους είχαν ήδη πάρει το κεφάλι. Ευτυχώς σήμερα τα ήθη άλλαξαν. Μερικοί, και κυρίως οι οικολόγοι, πρωθούν τη μη βία. Αυτός όμως δεν είναι λόγος οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι του λαού να επιστρέφουν την περιουσία στους έκπτωτους βασιλιάδες. Περιουσία που δεν απέκτησαν με την εργασία τους και, επομένως, δεν τους ανήκει.

Σας ευχαριστώ.

ΚΑΙΤΗ ΙΑΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΚΥΚΛ

ΕΔΩ ΚΑ

Οι ΚΑΙΡΟΙ ΑΛΛΑΖΟΥΝ. Στα χρόνια της καταναλωτικής έκρηξης το θέμα της συσκευασίας σε σχέση με το περιβάλλον δεν απασχολούσε και πολλούς. Η κυριαρχία της «ευκολίας» του καταναλωτή είχε ως αποτέλεσμα να επικρατήσει απόλυτα το είδος της συσκευασίας που «είναι πρακτικό, δεν επιστρέφεται και πετάγεται».

Ο καταναλωτισμός συνδέθηκε με αυξανόμενα βουνά σκουπιδιών, το βιοτικό επίπεδο συνδέθηκε με την ποσότητα σκουπιδιών που πέταγε ο καταναλωτής: όσο πιο «ανεπτυγμένη» μια κοινωνία τόσο πιο πολλά σκουπίδια παράγει. Σιγά σιγά απ' όλες αυτές τις ευκολίες της ζωής και μέσα από τα βουνά των σκουπιδιών άρχισε να αναδύεται το περιβαλλοντικό και κοινωνικό πρόβλημα: σπατάλη πόρων και ενέργειας, ρύπανση, τεράστιες ποσότητες αποβλήτων, αδιαχώρητο για τα οικιακά απορρίμματα. Μια νέα συνείδηση άρχισε να διαμορφώνεται, που αφορά την καθημερινή ζωή και φτάνει μέχρι τους κύκλους της ζωής.

Είναι γεγονός ότι η φύση λειτουργεί με κύκλους: τα απόβλητα ενός κύκλου είναι χρήσιμες πρώτες ύλες και ενέργεια για κάποιον άλλο κύκλο. Έτσι στη φύση οι έννοιες σπατάλη και απόβλητα είναι άγνωστες. Στις ανθρώπινες κοινωνίες έχουν σπάσει τους κύκλους και πιστεύουν ότι έχουμε πετύχει μια ευθύγραμμη εξέλιξη, μια γραμμική πορεία, που όμως —μόνο τώρα πλέον το συνειδητοποιούμε— στο «τέλος» της έχει μόνο απόβλητα. Μια τέτοια πορεία υπάρχει για τα προϊόντα που κατασκευάζουμε: η παραγωγή οδηγεί στην κατανάλωση και η κατανάλωση στα απόβλητα. Στη φύση μια τέτοια πορεία είναι ανύπαρκτη ή ίσως συνδέεται με τα αρχικά μόνο στάδια διαμόρφωσης του πλανήτη. Μια κριτική προσέγγιση της ζωής μας και των σημερινών κοινωνιών προϋποθέτει επάνοδο στους κύκλους. Σημαίνει ότι μετά τη χρήση τους τα προϊόντα δε θα πρέπει να καταλήγουν στις χωματερές παρά σε εξαιρετικές περιπτώσεις, αλλά κυρίως να χρησιμοποιούνται —όπως συμβαίνει και στη φύση— ως πρώτες ύλες για κάποιους άλλους κύκλους. Στη θέση της σημερινής γραμμικής πορείας προτείνεται ένα νέο σχήμα, κυκλικό: Από την παραγωγή στη χρήση, από εκεί στην επαναχρησιμοποίηση, στην επαναξιοποίηση, στην ανακύκληση και από την ανακύκληση στην παραγωγή κ.ο.κ.

Ας δούμε όσα γενικά διατυπώθηκαν πιο πάνω στο παράδειγμα του γυαλιού. Στην Ελλάδα μέχρι το 1981 το 90% των αναψυκτικών και γενικά των ποτών κυκλοφορούσε σε γυάλινη συσκευασία που επιστρεφόταν στη βιομηχανία μέσα από το δίκτυο διανομής των προϊόντων. Η συσκευασία έπρεπε να καθαριστεί και μετά να επαναπληρωθεί. Μια δεκαετία αργότερα, το 1991, το 60% των αναψυκτικών κυκλοφορούσε σε συσκευασία μιας χρήσης, δηλαδή μη επιστρεφόμενη συσκευασία που καταλήγει στα σκουπίδια, και μόνο το 40% ήταν ακόμη σε επιστρεφόμενη συσκευασία και αυτό με σαφή τάση μείωσης. Σύμφωνα με τη λογική της «ευκολίας» (μη επιστρεφόμενη συσκευασία) ο καταναλωτής απαλλάσσεται από μπελάδες. Στην πραγματικότητα όμως υπάρχει μια μεταφορά του προβλήματος στο περιβάλλον και στην τσέπη του καταναλωτή. Η βιομηχανία μπορεί να αναπτύσσεται ραγδαία μειώνοντας το κόστος και τις δαπάνες για τον καθαρισμό και τη συλλογή της άδειας συσκευασίας, ο καταναλωτής όμως πληρώνει εξολοκλήρου το αυξημένο κόστος της μη επιστρεφόμενης συσκευασίας και ξαναπληρώνει μέσα από τα τέλη καθαριότητας το κόστος συλλογής και εναπόθεσής της μαζί με τα υπόλοιπα απόβλητα στη χωματερή. Εξάλλου το περιβαλλοντικό κόστος είναι μεγάλο μια και δεν επαρκούν πλέον οι χωματερές, τα βουνά των σκουπιδιών αυξάνονται, τα προβλήματα ρύπανσης γίνονται όλο και πιο σοβαρά, η σπατάλη πόρων και ενέργειας δεν μπορεί να συνεχίζεται ατιμωρητί.

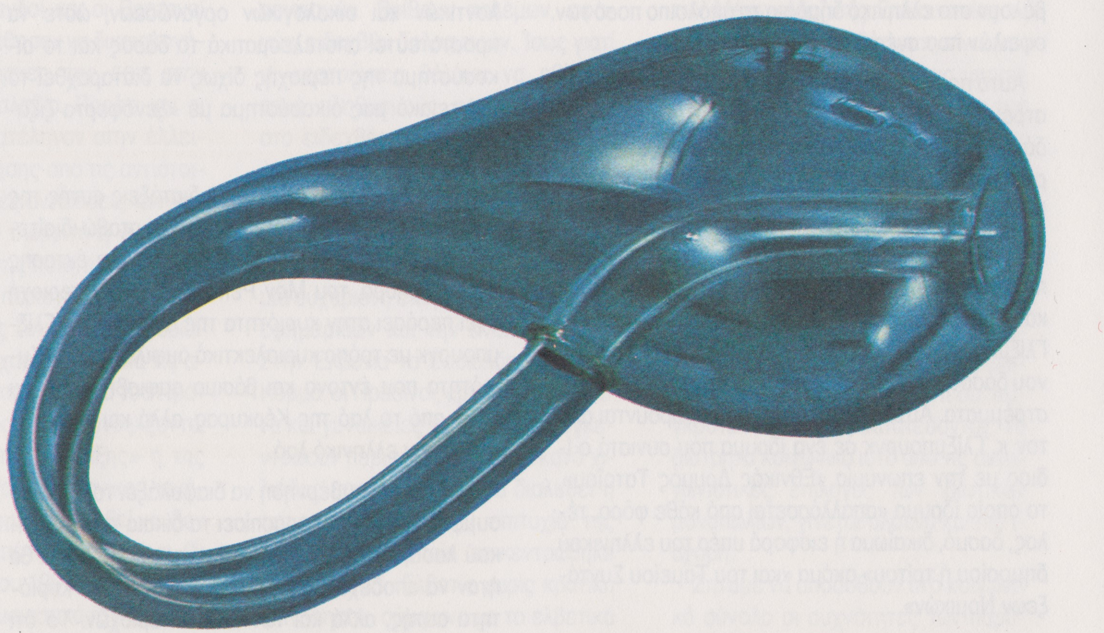
Καιρός να επιστρέψει η γυάλινη συσκευασία πολλαπλής χρήσης, η γυάλινη δηλαδή συσκευασία που επιστρέφεται και ξαναχρησιμοποιείται μέχρι να πάει για επαναξιοποίηση (μετατροπή χρήσης) ή ανακύκληση. Η πλαστική φιάλη εκτόπισε τη γυάλινη από πολλές χρήσεις όπως αναψυκτικά, εμφιαλωμένο νερό, καλλυντικά κ.λπ. Πάνω από 110 εκατ. πλαστικά μπουκάλια χρησιμοποιήθηκαν το 1990 για την εμφιάλωση νερού και άλλα τόσα για εμφιάλωση αναψυκτικών. Ένα μεγάλο ποσοστό από τα πλαστικά αυτά μπουκάλια κατέληξε ανεξέλεγκτα στο περιβάλλον και ένα άλλο στις διάφορες χωματερές. Τοποθετώ-

ΚΥΚΛΗΣΗ

ΕΔΩ ΚΑΙ ΤΩΡΑ

στες. Στις ανθρώπινες κοινωνίες έχουν σπάσει τους κύκλους και πιστεύουν ότι έχουμε πετύχει μια ευθύγραμμη εξέλιξη, μια γραμμική πορεία, που όμως — μόνο τώρα πλέον το συνειδητοποιούμε— στο «τέλος» της έχει μόνο απόβλητα. Μια τέτοια πορεία υπάρχει για τα προϊόντα που κατασκευάζουμε: η παραγωγή οδηγεί στην κατανάλωση και η κατανάλωση στα απόβλητα. Στη φύση μια τέτοια πορεία είναι ανύπαρκτη ή ίσως συνδέεται με τα αρχικά μόνο στάδια διαμόρφωσης του πλανήτη. Μια κριτική προσέγγιση της ζωής μας και των σημερινών κοινωνιών προϋποθέτει επάνοδο στους κύκλους. Σημαίνει ότι μετά τη χρήση τους τα προϊόντα δε θα πρέπει να καταλήγουν στις χωματερές παρά σε εξαιρετικές περιπτώσεις, αλλά κυρίως να χρησιμοποιούνται —όπως συμβαίνει και στη φύση— ως πρώτες ύλες για κάποιους άλλους κύκλους. Στη θέση της σημερινής γραμμικής πορείας προτείνεται ένα νέο σχήμα, κυκλικό: Από την παραγωγή στη χρήση, από εκεί στην επαναχρησιμοποίηση, στην επαναξιοποίηση, στην αξαναπληρώνει μέσα από τα τέλη καθαριότητας το κόστος συλλογής και εναπόθεσής της μαζί με τα υπόλοιπα απόβλητα στη χωματερή. Εξάλλου το περιβαλλοντικό κόστος είναι μεγάλο μια και δεν επαρκούν πλέον οι χωματερές, τα βουνά των σκουπιδιών αυξάνονται, τα προβλήματα ρύπανσης γίνονται όλο και πιο σοβαρά, η σπατάλη πόρων και ενέργειας δεν μπορεί να συνεχίζεται ατιμωρητί.

Καιρός να επιστρέψει η γυάλινη συσκευασία πολλαπλής χρήσης, η γυάλινη δηλαδή συσκευασία που επιστρέφεται και ξαναχρησιμοποιείται μέχρι να πάει για επαναξιοποίηση (μετατροπή χρήσης) ή ανακύκληση. Η πλαστική φιάλη εκτόπισε τη γυάλινη από πολλές χρήσεις όπως αναψυκτικά, εμφιαλωμένο νερό, καλλυντικά κ.λπ. Πάνω από 110 εκατ. πλαστικά μπουκάλια χρησιμοποιήθηκαν το 1990 για την εμφιάλωση νερού και άλλα τόσα για εμφιάλωση αναψυκτικών. Ένα μεγάλο ποσοστό από τα πλαστικά αυτά μπουκάλια κατέληξε ανεξέλεγκτα στο περιβάλλον και ένα άλλο στις διάφορες χωματερές. Τοποθετώ-



Όταν η φαντασία των τοπολόγων συναντά τη στιλπνότητα του γυαλιού: Η φιάλη του Γερμανού μαθηματικού Φέλιξ Κλάιν είναι ένα μπουκάλι χωρίς εσωτερική επιφάνεια, το οποίο κατασκευάζεται αν ο λαιμός ενός σωλήνα διαπεράσει το τοίχωμά του και ενωθεί με τη βάση του.



Γλυπτική φόρμα φιάλης του Τάσου Κυριαζόπουλου. Η φωτογράφιση έγινε από τον ίδιο τον καλλιτέχνη. (περ. Ζυγός, τ. 39)

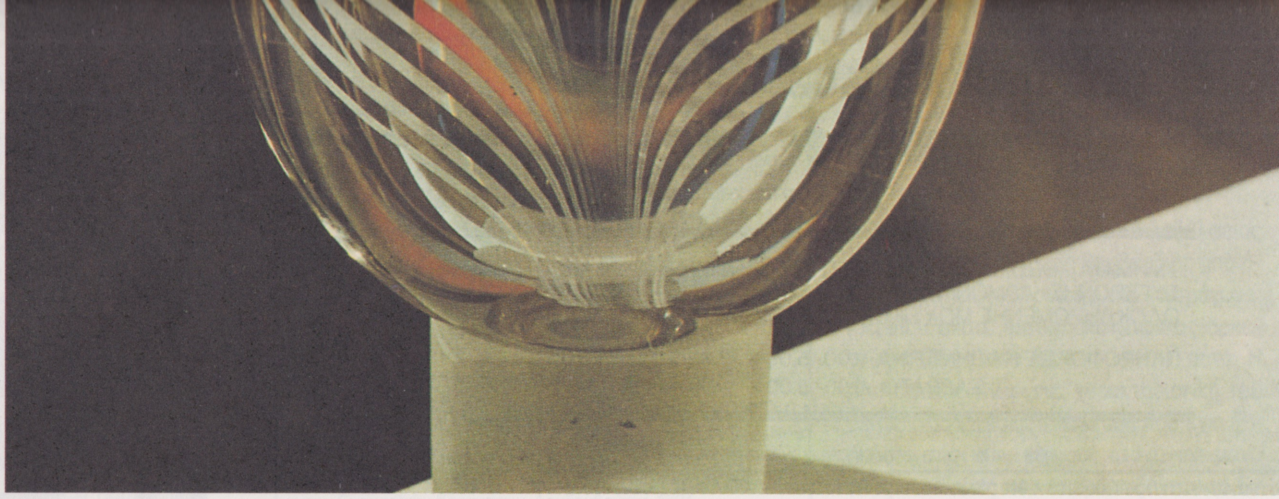
ντας τα πλαστικά μπουκάλια μιας μόνο χρονιάς το ένα δίπλα στο άλλο θα κάλυπταν 16000 χιλιόμετρα, όλο δηλαδή το μήκος των ελληνικών ακτών.

Ενεργειακά το γυάλινο μπουκάλι που επιστρέφεται είναι το πιο οικονομικό υλικό αφού χρειάζεται πολύ λιγότερη ενέργεια για την παραγωγή του απ'

περίπτωση έχουμε εξοικονόμηση πρώτης ύλης αλλά και ενέργειας 22% έως 30%.

Πρέπει μέσα από την προσωπική μας συμπεριφορά αλλά και την κοινωνική δράση να ευνοήσουμε την επιστρεφόμενη φιάλη πολλών χρήσεων. Σε δεύτερο επίπεδο, όπου δεν μπορεί να υπάρξει για αντι-

μπουκάλια της μπίρας και λίγων κρασιών. Προγράμματα ανακύκλησης γυαλιού με κάποια σοβαρότητα υπάρχουν μόνο στο δήμο Ν.Ψυχικού και κάποιοι σκόρπιοι κάδοι συλλογής σε άλλους δήμους. Οι ρακοσυλλέκτες, που κάποτε μάζευαν μπουκάλια, τώρα για λόγους οικονομικούς, συνθήκες παράδοσης στη



Γλυπτική φόρμα φιάλης του Τάσου Κυριαζόπουλου. Η φωτογράφιση έγινε από τον ίδιο τον καλλιτέχνη. (περ. Ζυγός, τ. 39)

ντας τα πλαστικά μπουκάλια μιας μόνο χρονιάς το ένα δίπλα στο άλλο θα κάλυπταν 16000 χιλιόμετρα, όλο δηλαδή το μήκος των ελληνικών ακτών.

Ενεργειακά το γυάλινο μπουκάλι που επιστρέφεται είναι το πιο οικονομικό υλικό αφού χρειάζεται πολύ λιγότερη ενέργεια για την παραγωγή του απ' ότι ένα αντίστοιχο πλαστικό ή αλουμινένιο είδος συσκευασίας. Αισθητικά το γυαλί έχει σαφώς υπεροχή απέναντι σε όποιο άλλο υλικό συσκευασίας. Το γυάλινο μπουκάλι έχει ταυτιστεί με την πιο σοφή διαχείριση των οικονομικών μας, γι' αυτό και είναι πιο εύκολο ο πολίτης να ενδιαφερθεί για την επιστροφή ενός γυάλινου μπουκαλιού μια και για δεκαετίες ολόκληρες γενιές είχαν μάθει να συγκεντρώνουν και να επιστρέφουν ή να αξιοποιούν με διάφορους τρόπους τα γυάλινα μπουκάλια και βάζα. Αντίθετα το πλαστικό έχει ταυτιστεί με την ανεύθυνη διαχείριση, δεν επιστρέφεται, πετάγεται, «απαλλασσόμαστε» απ' αυτό και ως εκ τούτου είναι πολύ πιο δύσκολο ψυχολογικά να πειστεί ο πολίτης να επιστρέφει ή να δίνει για ανακύκληση τις πλαστικές φιάλες.

Το γυαλί μπορεί να ξαναγίνει εύκολα γυαλί χωρίς να αφήνει απόβλητα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί δηλαδή ως πρώτη ύλη παλιό υλικό για να ξαναγίνουν χρήσιμα γυάλινα αντικείμενα. Γυάλινα δοχεία μπορούν να φτιαχτούν χωρίς υποβάθμιση της ποιότητάς τους από 100% παλιά γυάλινα δοχεία. Σ' αυτή την περίπτωση έχουμε εξοικονόμηση πρώτης ύλης αλλά και ενέργειας 22% έως 30%.

Πρέπει μέσα από την προσωπική μας συμπεριφορά αλλά και την κοινωνική δράση να ευνοήσουμε την επιστρεφόμενη φιάλη πολλών χρήσεων. Σε δεύτερο επίπεδο, όπου δεν μπορεί να υπάρξει για αντικειμενικούς λόγους κάτι τέτοιο, να υποστηρίξουμε

Μια νέα συνείδηση άρχισε να διαμορφώνεται, που αφορά την καθημερινή ζωή και φτάνει μέχρι τους κύκλους της ζωής.
Η φύση λειτουργεί με κύκλους: τα απόβλητα ενός κύκλου είναι χρήσιμες πρώτες ύλες και ενέργεια για κάποιον άλλο κύκλο. Έτσι στη φύση οι έννοιες σπατάλη και απόβλητα είναι άγνωστες.

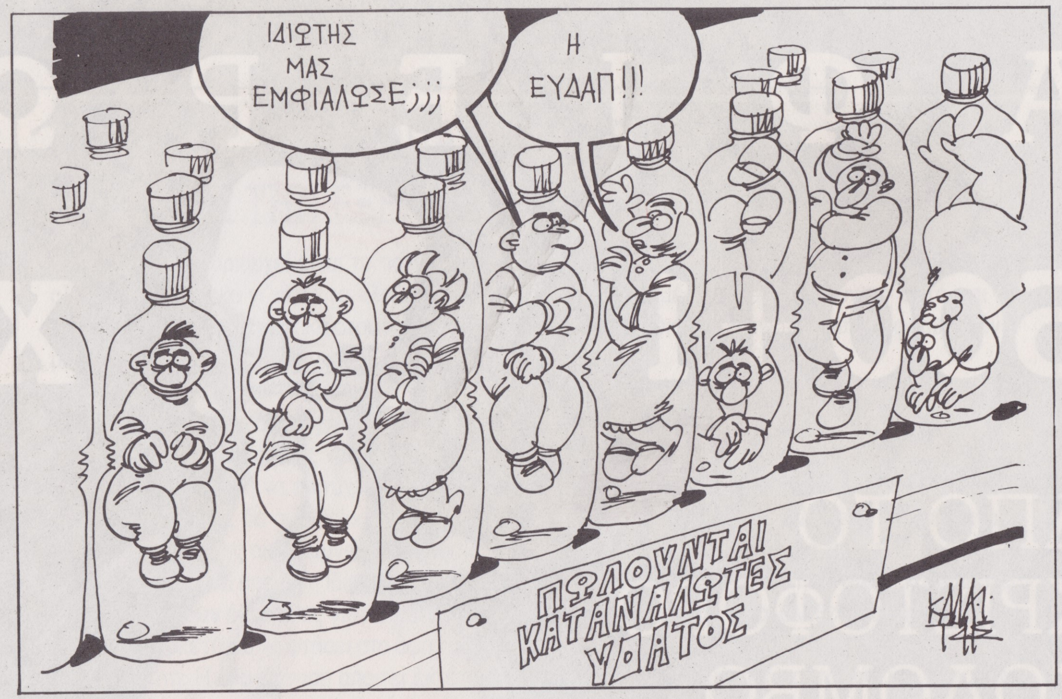
τη δημιουργία προγραμμάτων ανακύκλησης του γυαλιού. Προγράμματα ανακύκλησης ή διαδικασίας συλλογής των επιστρεφόμενων μπουκαλιών μόλις και υπάρχουν στην Ελλάδα, αντίθετα με ότι συμβαίνει σήμερα σε πολλές άλλες χώρες.

Οι περισσότερες εταιρείες δεν παραλαμβάνουν πίσω τη γυάλινη συσκευασία τους με εξαίρεση τα μπουκάλια της μπίρας και λίγων κρασιών. Προγράμματα ανακύκλησης γυαλιού με κάποια σοβαρότητα υπάρχουν μόνο στο δήμο Ν.Ψυχικού και κάποιοι σκόρπιοι κάδοι συλλογής σε άλλους δήμους. Οι ρακοσυλλέκτες, που κάποτε μάζευαν μπουκάλια, τώρα για λόγους οικονομικούς, συνθήκες παράδοσης στη βιομηχανία και άλλους έχουν εγκαταλείψει πλήρως τη συλλογή γυάλινων μπουκαλιών για ανακύκληση.

Σήμερα πρέπει να δημιουργηθούν σχεδόν από την αρχή τα δίκτυα συλλογής και τα προγράμματα ανακύκλησης γυαλιού διότι στη χώρα μας τα αντίστοιχα ποσοστά βρίσκονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Αντίθετα σε άλλες χώρες παρατηρείται ραγδαία αύξηση: Στην Αυστρία συγκεντρώνεται για ανακύκληση όσο γυαλί καταναλώνεται στην Ελλάδα, στη Γερμανία από 100.000 κάδους συλλογής γυαλιού συγκεντρώνονται πάνω από 2 εκατ. τόνοι παλιό γυαλί. Η εφημερίδα *Wall Street Journal* δημοσίευσε πρόσφατα μια έρευνα για τα ποσοστά ανακύκλησης γυαλιού στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Η Ελλάδα καταλαμβάνει τη 17η θέση ανάμεσα σε... δεκαεπτά ευρωπαϊκές χώρες με ποσοστό ανακύκλησης 16%. Πρώτη είναι η Ολλανδία με ποσοστό 66% και ακολουθούν η Ελβετία με 61%, η Αυστρία με 60%, το Βέλγιο με 59% και η Γερμανία με 54%.

ΝΙΚΟΣ ΧΡΥΣΟΓΕΛΟΣ

ΣΚΑΝΔΑΛΑ...
ΣΚΑΝΔΑΛΑ...
ΣΚΑΝΔΑΛΑ...



Του Γιάννη Καλαϊτζή από την Ελευθεροτυπία

Πολλοί είναι έτοιμοι να σκοτωθούν επειδή ο διαιτητής σφύριξε άδικα κατά την άποψή τους ένα πέναλτι, δεν είναι διατεθειμένοι όμως να κουνήσουν το δακτυλάκι τους για τα σκάνδαλα που συγκλονίζουν σήμερα την Ελλάδα και για τα οποία δεν έγινε ούτε μια διαδήλωση δεκαπέντε ατόμων. Και αυτό είναι ένα διεθνές φαινόμενο...

Κ.ΚΑΣΤΟΡΙΑΔΗΣ, Αθήνα, 15.2.89.

ΟΣΟ ΠΕΡΝΑ Ο ΚΑΙΡΟΣ τόσο γίνεται βεβαιότερο πως και τούτη η κυβέρνηση θα φύγει από την εξουσία αφήνοντας πίσω της τη χαρακτηριστική νεοφιλελεύθερη οσμή των σκανδάλων, αλλά και το επιχείρημα της «καμένης γης» για να το χρησιμοποιήσουν αυτοί που θα τη διαδεχθούν.

Οι παράνομες ενέργειες στελεχών της ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ σε ΗΠΑ και Αυστραλία, οι παράνομες επιδοτήσεις σε εταιρείες τυποποίησης ελαιολάδου και σε τέσσερα τουλάχιστον εκκοκκιστήρια βάμβακος μεταξύ των οποίων και η ΒΙΟΠΑΛ - Μ. ΤΣΙΠΛΑΚΟΣ που ανήκει στον αδελφό του υπουργού Οικονομικών Αρ. Τσιπλάκο —συνολικά «φαγώθηκαν» περισσότερα από 20 δισ. δρχ.— τα λατομεία, η ιδιωτικοποίηση των ναυπηγείων Νεωρίου της Σύρου, η επέκταση της ΠΕΤΡΟΛΑ, το επιχειρούμενο ξεπούλημα της διαχείρισης και του 35% του μετοχικού κεφαλαίου του ΟΤΕ και επιπλέον οι υποτιμολογήσεις της περιουσίας του, η προετοιμασία ξεπουλήματος του πλέον κερδοφόρου τμήματος της ΙΟΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ, η απάτη 180 εκατ. δρχ. στο υποκατάστημα Κολωνίας της ΚΤΗΜΑΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ, οι καταγγελίες σε βάρος στελεχών της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ στα ΕΛΤΑ και κυρίως κατά του προέδρου των συνδικαλιστών του ίδιου κόμματος, του χουντικού Β. Παπουτσή, ότι σχετίζονται με τις ληστείες στα ταχυδρομεία, το ξεπούλημα

παρακολουθούν το οργανωμένο τηλεοπτικό ψέμμα των αρχόντων τους. Να εργάζονται και να πληρώνουν περισσότερο, να απολαμβάνουν και να ζουν λιγότερο.

Η ανάθεση για την κατασκευή των νέων ταυτοτήτων, οι διαδικασίες αναθέσεων των νέων έργων της ΕΥΔΑΠ, η αξιοποίηση του Παρνασσού από ξένες εταιρείες, η άρνηση εταιρειών πετρελαιοειδών να εκτελέσουν σύμβαση με ελληνικά διυλιστήρια, οι παράνομες προσλήψεις στην ΟΛΥΜΠΙΚ ΚΕΪΤΕΡΙΝΓΚ μετά την απόλυση 950 μόνιμων υπαλλήλων, οι ανάπηροι-μαϊμούδες που προσλαμβάνονται στο Δημόσιο και, τέλος, το πολυσχιδές σκάνδαλο που επιχειρεί η κυβέρνηση αναθέτοντας σε ιδιώτες την κατασκευή και

Αφού όλοι πιστεύουν ότι τίποτα δεν μπορεί να γίνει ενάντια σ' όλα αυτά, είναι σίγουρο ότι τίποτα δεν πρόκειται να συμβεί. Οι δυο μονομάχοι θα εναλλάσσονται στην εξουσία και κάθε φορά θα είναι χειρότεροι αφού κανείς δε θα απειλεί τα προνόμιά τους, αφού οι πολίτες θα εξακολουθούν να συνωστίζονται στις ουρές των υπουργείων και των δημόσιων ταμείων και αποκαμωμένοι τα βράδια να παρακολουθούν το οργανωμένο τηλεοπτικό ψέμμα των αρχόντων τους.

φική πράξη μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και του... τέως βασιλέως Κωνσταντίνου Γλίξμπουργκ, η οποία αργότερα αναγορευόμενη σε νόμο (!) του κράτους συνιστά το σημαντικότερο σκάνδαλο της περιόδου αφού ίσως αποδειχθεί όχι μόνο οικονομικό αλλά και πολιτειακό. Η επιστροφή τουλάχιστον 73.000 στρεμμάτων στο Γλίξμπουργκ (35.298 στο Πολυδένδρι του Νομού Λαρίσης, 238 στην Παλαιόπολη Κέρκυρας και 37.426 στο Τατόι σε μια μη κερδοσκοπική εταιρεία - μαϊμού με τον τίτλο ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΡΥΜΟΣ ΤΑΤΟΪΟΥ) είναι σχεδόν βέβαιο ότι δε θα αποδειχθεί ο Δούρειος Ίππος για την επιστροφή της μοναρχίας ωστόσο αποτελεί χαστούκι σ' ένα λαό που τράβηξε τα πάνδεινα από τη βασιλευομένη δημοκρατία. Τι ηθική τάξη, λοιπόν, μπορεί να επικαλείται ο κ. Χατζηγάκης όταν στη σύμβαση που υπέγραψε, και η οποία έγινε νόμος της Πολιτείας από τους βουλευτές της κυβερνητικής παράταξης, καθορίζονται ακόμη και τα μέλη του Δ.Σ. αυτής της εταιρείας — όλα ανεξαιρέτως πρόσωπα της απολύτου εμπιστοσύνης του Γλίξμπουργκ: Λεωνίδας Παπάγος του Αλεξάνδρου, πρέσβυς ε.τ., γυιός του στρατάρχη Παπάγου αρχηγού του ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΥ, Ιωάννης Σωσσίδης του Νικολάου, φιλοβασιλικός πρέσβυς ε.τ., Μάριος - Ιωάννης Σταυρίδης του Νικολάου, αντιναύαρχος Π.Ν., «πληρεξούσιος, αντιπρόσωπος και αντίκλητος του πρώην Βασιλέως των Ελλήνων Κωνσταντίνου, υιού του άλλοτε Βασιλέως των Ελλήνων

εξουσία αφήνοντας πίσω της τη χαρακτηριστική νεοφιλελεύθερη οσμή των σκανδάλων, αλλά και το επιχείρημα της «καμένης γης» για να το χρησιμοποιήσουν αυτοί που θα τη διαδεχθούν.

Οι παράνομες ενέργειες στελεχών της ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ σε ΗΠΑ και Αυστραλία, οι παράνομες επιδοτήσεις σε εταιρείες τυποποίησης ελαιολάδου και σε τέσσερα τουλάχιστον εκκοκκιστήρια βάμβακος μεταξύ των οποίων και η ΒΙΟΠΑΛ - Μ. ΤΣΙΠΛΑΚΟΣ που ανήκει στον αδελφό του υπουργού Οικονομικών Αρ. Τσιπλάκο —συνολικά «φαγώθηκαν» περισσότερα από 20 δισ. δρχ.— τα λατομεία, η ιδιωτικοποίηση των ναυπηγείων Νεωρίου της Σύρου, η επέκταση της ΠΕΤΡΟΛΑ, το επιχειρούμενο ξεπούλημα της διαχείρισης και του 35% του μετοχικού κεφαλαίου του ΟΤΕ και επιπλέον οι υποτιμολογήσεις της περιουσίας του, η προετοιμασία ξεπουλήματος του πλέον κερδοφόρου τμήματος της ΙΟΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ, η απάτη 180 εκατ. δρχ. στο υποκατάστημα Κολωνίας της ΚΤΗΜΑΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ, οι καταγγελίες σε βάρος στελεχών της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ στα ΕΛΤΑ και κυρίως κατά του προέδρου των συνδικαλιστών του ίδιου κόμματος, του χουντικού Β. Παπουτσή, ότι σχετίζονται με τις ληστείες στα ταχυδρομεία, το ξεπούλημα της ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ (με ετήσιο κέρδος 11 δισ. δρχ.!) στους Ιταλούς ανταγωνιστές της, φίλους του Ντε Μικέλις και εμπλεκόμενους στα αντίστοιχα σκάνδαλα της ιταλικής πολιτικής σκηνής, συνθέτουν το εφιαλτικό τοπίο μιας κοινωνίας που μοιρολατρικά οδεύει στον αφανισμό της αφού οι πολίτες της, μην πιστεύοντας ότι υπάρχει διέξοδος, αναθέτουν τις τύχες τους στους επαγγελματίες πολιτικούς και τις διαμαρτυρίες τους στους σκιτζήδες του... πλουραλισμού των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Αφού όλοι πιστεύουν ότι τίποτα δεν μπορεί να γίνει ενάντια σ' όλα αυτά, είναι σίγουρο ότι τίποτα δεν πρόκειται να συμβεί. Οι δυο μονομάχοι θα εναλλάσσονται στην εξουσία και κάθε φορά θα είναι χειρότεροι αφού κανείς δε θα απειλεί τα προνόμιά τους, αφού οι πολίτες θα εξακολουθούν να τσιγκουνεύονται και την τελευταία σταγόνα νερό και παρ' όλα αυτά η στάθμη στο Μόρνο θα κατεβαίνει, να αυτοφακελώνονται στην ΕΥΔΑΠ για να πληρώνουν τα πρόστιμά της, να συνωστίζονται στις ουρές των υπουργείων και των δημόσιων ταμείων και αποκαμωμένοι τα βράδια να

Η ανάθεση για την κατασκευή των νέων ταυτοτήτων, οι διαδικασίες αναθέσεων των νέων έργων της ΕΥΔΑΠ, η αξιοποίηση του Παρνασσού από ξένες εταιρείες, η άρνηση εταιρειών πετρελαιοειδών να εκτελέσουν σύμβαση με ελληνικά διυλιστήρια, οι παράνομες προσλήψεις στην ΟΛΥΜΠΙΚ ΚΕΪΤΕΡΙΝΓΚ μετά την απόλυση 950 μόνιμων υπαλλήλων, οι ανάπηροιμαϊμούδες που προσλαμβάνονται στο Δημόσιο και, τέλος, το πολυσχιδές σκάνδαλο που επιχειρεί η κυβέρνηση αναθέτωντας σε ιδιώτες την κατασκευή και

Αφού όλοι πιστεύουν ότι τίποτα δεν μπορεί να γίνει ενάντια σ' όλα αυτά, είναι σίγουρο ότι τίποτα δεν πρόκειται να συμβεί. Οι δυο μονομάχοι θα εναλλάσσονται στην εξουσία και κάθε φορά θα είναι χειρότεροι αφού κανείς δε θα απειλεί τα προνόμιά τους, αφού οι πολίτες θα εξακολουθούν να συνωστίζονται στις ουρές των υπουργείων και των δημόσιων ταμείων και αποκαμωμένοι τα βράδια να παρακολουθούν το οργανωμένο τηλεοπτικό ψέμμα των αρχόντων τους.

την εκμετάλλευση όλων των νέων μονάδων ηλεκτροπαραγωγής και καθιστώντας, όπως παρατήρησαν βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, τη ΔΕΗ αιχμάλωτη των ιδιωτικών συμφερόντων, ολοκληρώνουν την εικόνα της αθλιότητας της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας. «Πανάρχαιο και παγκόσμιο», γράφει ο δημοσιογράφος Γιώργος Βότσης, «είναι το έργο της πολιτικής σκηνής, όπου η νομή της εξουσίας ταυτίζεται με τη νομή του δημοσίου χρήματος και τη συναλλαγή με την ολιγαρχία του πλούτου» (*Ελευθεροτυπία, 7.12.92*).

Και για όλα αυτά τα σκάνδαλα υπήρξε μία και μόνο παραίτηση: του υπουργού Γεωργίας Σωτ. Χατζηγάκη, ο οποίος επικαλέστηκε λόγους ηθικής τάξης επειδή θεώρησε απαράδεκτη την ανάθεση της δασοπυρόσβεσης στην ιδιωτική εταιρεία CONAIR. Αλλά ούτε αυτός μπορεί να διασώσει το κύρος του και την αξιοπρέπειά του διότι λίγους μήνες πριν, στις 3 Ιουνίου 1992, μαζί με άλλους δύο υπουργούς, το Στεφ. Μάνο και τον Γ. Σούρλα, υπέγραφε συμβολαιογραδου αφού ίσως αποδειχθεί όχι μόνο οικονομικό αλλά και πολιτειακό. Η επιστροφή τουλάχιστον 73.000 στρεμμάτων στο Γλίξμπουργκ (35.298 στο Πολυδένδρι του Νομού Λαρίσης, 238 στην Παλαιόπολη Κέρκυρας και 37.426 στο Τατόι σε μια μη κερδοσκοπική εταιρεία - μαϊμού με τον τίτλο ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΡΥΜΟΣ ΤΑΤΟΪΟΥ) είναι σχεδόν βέβαιο ότι δε θα αποδειχθεί ο Δούρειος Ίππος για την επιστροφή της μοναρχίας ωστόσο αποτελεί χαστούκι σ' ένα λαό που τράβηξε τα πάνδεινα από τη βασιλευομένη δημοκρατία. Τι ηθική τάξη, λοιπόν, μπορεί να επικαλείται ο κ. Χατζηγάκης όταν στη σύμβαση που υπέγραψε, και η οποία έγινε νόμος της Πολιτείας από τους βουλευτές της κυβερνητικής παράταξης, καθορίζονται ακόμη και τα μέλη του Δ.Σ. αυτής της εταιρείας — όλα ανεξαιρέτως πρόσωπα της απολύτου εμπιστοσύνης του Γλίξμπουργκ: Λεωνίδας Παπάγος του Αλεξάνδρου, πρέσβυς ε.τ., γυιός του στρατάρχη Παπάγου αρχηγού του ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΥ, Ιωάννης Σωσσίδης του Νικολάου, φιλοβασιλικός πρέσβυς ε.τ., Μάριος - Ιωάννης Σταυρίδης του Νικολάου, αντιναύαρχος Π.Ν., «πληρεξούσιος, αντιπρόσωπος και αντίκλητος του πρώην Βασιλέως των Ελλήνων Κωνσταντίνου, υιού του άλλοτε Βασιλέως των Ελλήνων Παύλου του Α΄ και της Φρειδερίκης» (γράφει επί λέξει η σύμβαση που υπέγραψε ο Χατζηγάκης και έκαναν νόμο του κράτους οι Νεοδημοκράτες βουλευτές), Μίνως Κυριακού του Ξενοφώντος, ιδιοκτήτης του τηλεοπτικού σταθμού ΑΝΤΕΝΝΑ, Κωνσταντίνος Στρογγυλός του Αλεξάνδρου, προμηθευτής της... Βασιλικής Αυλής, Παναγιώτης Ασημακόπουλος του Αδάμ, καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. «Τα εκλίποντα ή παραιτούμενα μέλη του Δ.Σ. εκ των ως άνω ονομαστικώς οριζομένων, ή τα απέχοντα των εργασιών του Δ.Σ. αδικαιολογήτως επί τρεις τουλάχιστον συνεχείς συνεδριάσεις, αντικαθίστανται δι' ετέρων προσώπων, εκλεγομένων παρά των υπολειπομένων, ενός ή πλειόνων μελών, μετά προηγουμένην σύμφωνον γνώμην του Ιδρυτού και, εν κωλύματι, αδυναμία ή θανάτω αυτού, υπό του υιού αυτού Παύλου και, εν αδυναμία ή κωλύματι ή θανάτω αυτού, υπό του υιού του Νικολάου» και ο χορός της δυναστείας καλά κρατεί κύριε Χατζηγάκη. ΑΓΑΜΟΙ ΘΥΤΑΙ βασιλικοί βουλευτές της Νέας Δημοκρατίας.

ΜΙΧΑΗΛ ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

500 + 1 ΧΡΟΝΙΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟ ΚΟΛΟΜΒΟ ΣΤΟ ΜΠΙΛ ΚΛΙΝΤΟΝ



ΚΑΘΕ ΜΕΡΑ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

• Διαπράττονται 65 φόνοι

ΜΠΙΛ ΚΛΙΝΤΟΝ

Κέρδισε τις Προεδρικές ε-κλογές του '92 με 43%. Ψηφί-

ΑΠΟ ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟ ΚΟΛΟΜΒΟ ΣΤΟ ΜΠΙΛ ΚΛΙΝΤΟΝ



ΚΑΘΕ ΜΕΡΑ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

- Διαπράττονται 65 φόνοι
- 27 αμερικανόπουλα πεθαίνουν από τις επιπτώσεις της φτώχειας
- 100.000 παιδιά κοιμούνται στους δρόμους
- 135.000 μαθητές οπλοφορούν στο σχολείο από τους οποίους 10 σκοτώνονται και 30 τραυματίζονται
- 2.478 έφηβοι εγκαταλείπουν τις σπουδές
- 2.600 θέσεις εργασίας χάνονται

ΜΠΙΛ ΚΛΙΝΤΟΝ

Κέρδισε τις Προεδρικές εκλογές του '92 με 43%. Ψηφίστηκε από το 84% των μαύρων, το 71% των ομοφυλόφιλων, το 61% των ισπανόφωνων, το 61% των πολύ φτωχών, το 52% των ηλικιωμένων, το 50% των νέων, το 47% των γυναικών.

Ο αντίπαλός του Τζορτζ Μπους έλαβε το 38% των ψήφων, ψηφιζόμενος από το 56% των Ασιατών, το 46% των πολύ πλουσίων και μόλις το 10% των μαύρων.

Με το Δημοκρατικό Κόμμα εκλέχθηκε γερουσιαστής ο Ινδιάνος Μπεν Νάιτχορς (Άλο-



ΚΑΘΕ ΜΕΡΑ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

- Διαπράττονται 65 φόνοι
- 27 αμερικανόπουλα πεθαίνουν από τις επιπτώσεις της φτώχειας
- 100.000 παιδιά κοιμούνται στους δρόμους
- 135.000 μαθητές οπλοφορούν στο σχολείο από τους οποίους 10 σκοτώνονται και 30 τραυματίζονται
- 2.478 έφηβοι εγκαταλείπουν τις σπουδές
- 2.600 θέσεις εργασίας χάνονται
- 2.989 παιδιά βλέπουν τους γονείς τους να χωρίζουν.

(Τα στοιχεία από την *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*)

ΜΠΙΛ ΚΛΙΝΤΟΝ

Κέρδισε τις Προεδρικές εκλογές του '92 με 43%. Ψηφίστηκε από το 84% των μαύρων, το 71% των ομοφυλόφιλων, το 61% των ισπανόφωνων, το 61% των πολύ φτωχών, το 52% των ηλικιωμένων, το 50% των νέων, το 47% των γυναικών.

Ο αντίπαλός του Τζορτζ Μπους έλαβε το 38% των ψήφων, ψηφιζόμενος από το 56% των Ασιατών, το 46% των πολύ πλουσίων και μόλις το 10% των μαύρων.

Με το Δημοκρατικό Κόμμα εκλέχθηκε γερουσιαστής ο Ινδιάνος Μπεν Νάιτχορς (Άλογο της Νύχτας) Κάμπελ και βουλευτής ο τέως ηγέτης των Μαύρων Πανθήρων, Μπομπ Ρας.

(Τα στοιχεία από την *Καθημερινή*)

ΜΙΚΡΟ ΛΕΞΙΚΟ
ΜΙΑΣ ΣΙΩΠΗΡΗΣ ΕΘΝΟΚΤΟΝΙΑΣ

ΙΝΔΙΑΝΟΙ. Δεν επέλεξαν οι ίδιοι το όνομά τους. Τους αποδόθηκε από την ευρωπαϊκή ημιμάθεια του καιρού εκείνου. Σε τελική ανάλυση ποιος νοιαζόταν για τα ονόματα των «αγρίων». Το μόνο που ενδιέφερε ήταν τα παρθένα εδάφη του «Νέου Κόσμου», που προσφέρονταν για καταπάτηση και εκμετάλλευση. Για το θρησκευτικό φανατισμό και για την εκχρηματισμένη οικονομία της εκμετάλλευσης ήταν αδιάφορο να κατανοηθούν και να εκτιμηθούν οι αναρίθμητες κουλτούρες που συγκροτούσαν έναν πολιτισμό, ο οποίος είχε ήδη χίλια τετρακόσια χρόνια παρελθόν όταν ο Χριστόφορος Κολόμβος, στις 12 Οκτωβρίου του 1492, πάτησε στις ακτές του σημερινού Σαν Σαλβαδόρ.

Σήμερα, πεντακόσια χρόνια μετά, οι σχέσεις του λευκού κόσμου και εκείνου των ινδιάνικων εθνοτήτων δεν έχουν αλλάξει αποφασιστικά. Η ασυμφιλίωτη αντιπαλότητα μεταξύ των δύο πολιτισμικών μοντέλων και η διαφορετικότητα των αναγκών που απορρέουν απ᾽ αυτά βρίσκεται και σήμερα στη βάση της συνεχιζόμενης σιωπηρής εθνοκτονίας. Και από κοντά οι μύθοι του Χόλιγουντ που κόβει εισιτήρια και μοιράζει Όσκαρ. Είναι στη μόδα η συμπάθεια προς τους Ινδιάνους αρκεί να ζουν ήσυχα και γραφικά στα πάρκα τους. Όταν όμως παίρνουν τα όπλα, όπως οι Μοχόκ του Καναδά τον Ιούλιο του 1990, τότε για τη λευκή συλλογική συνείδηση δεν υπάρχουν παρά αιμοδιψείς άγριοι.

Αν ο λευκός «πολιτισμός» έχει κάνει ξεκάθαρη την πρόθεσή του να κρατήσει τα ινδιάνικα έθνη σε μια αέναη κατάσταση καταναγκασμού και αποικιοκρατίας, άλλο τόσο ξεκάθαρο είναι, για τις περήφανες αν και αποδεκατισμένες αυτόχθονες εθνότητες, ότι ο αγώνας για την απελευθέρωση είναι μονόδρομος. Και περνάει μέσα από την αυτόνομη συλλογική δράση και όχι μέσα από το αμερικανικό χαμόγελο του Κέβιν Κόστνερ και τις «ευαισθησίες» των soft διανοουμένων της Νέας Τάξης.

Η πρόκληση για την εναλλακτική αντιεξουσιαστική σκέψη των δυτικών κοινωνιών, πέρα από την αυτονόητη αλληλεγγύη, συνίσταται στη δυνατότητα να αντλεί διδάγματα για ζητήματα που το ινδιάνικο κίνημα έθεσε και θέτει με αυθεντικά πρωτοποριακό τρόπο όπως η μη ιεραρχική οργάνωση της κοινωνίας, η σχέση με τη φύση στη βάση της «οικονομίας της επιβίωσης», η αντιπαλότητα προς το συγκεντρωτικό κράτος, η μη ανταγωνιστική διάρθρωση των διαπροσωπικών σχέσεων κ.λπ.

> **...για την εκχρηματισμένη οικονομία της εκμετάλλευσης ήταν αδιάφορο να κατανοηθούν και να εκτιμηθούν οι αναρίθμητες κουλτούρες που συγκροτούσαν έναν πολιτισμό, ο οποίος είχε ήδη χίλια τετρακόσια χρόνια παρελθόν όταν ο Χριστόφορος Κολόμβος, στις 12 Οκτωβρίου του 1492, πάτησε στις ακτές του σημερινού Σαν Σαλβαδόρ.**

ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ. Στην προκειμένη περίπτωση είναι συνώνυμες του αποικισμού αφού οι άνθρωποι και η γη της Αμερικής αποτέλεσαν τα αντικείμενα συστηματικής εκμετάλλευσης πριν καλά καλά τελειώσουν οι εξερευνήσεις. Πριν από πεντακόσια χρόνια ο Κολόμβος φτάνει στην Αμερική, την ίδια εποχή που λαμβάνει χώρα και ο διωγμός των Εβραίων στη Βαρκελώνη. Το επιθετικά ορμητικό ύφος της Reconquista (επανακατάκτηση, νέα σταυροφορία) μεταφέρεται σχεδόν αυτούσιο και ενσαρκώνει μια από τις πιο σημαντικές εξουσίες που θα εγκαθιδρυθούν στο Νέο Κόσμο. Η παπική εκκλησία (και τα παρεπόμενά της) είναι και εδώ παρούσα. Και όχι μόνο παρούσα... Οι ισπανικές και πορτογαλικές φιλοδοξίες για συμμετοχή στο εμπόριο με την Ανατολή, μακριά από τον ιταλικό έλεγχο, ο ιεραποστολικός πυρετός των Ισπανών μετά από την επιτυχή ισπανική σταυροφορία εναντίον των ισλαμικών δυνάμεων και την επανάκτηση της Ιβηρικής καθώς και άλλα πολιτικοοικονομικά αίτια της εποχής εκείνης οδήγησαν τις ισπανικές καραβέλες σ᾽ έναν παράδεισο: Στην αντίπερα όχθη της «Θάλασσας του Ωκεανού». Τα επακόλουθα του αποικισμού είναι γνωστά. Εκατομμύρια άνθρωποι των γηγενών φυλών και εθνοτήτων έχασαν τη ζωή τους, εκατοντάδες πολιτισμοί οδηγήθηκαν στον αφανισμό «ελέω θεού». Οι Ευρωπαίοι τυχοδιώκτες έσπειραν την πανωλεθρία σε γη, ανθρώπους και διαφορετικούς τρόπους σκέψης και ύπαρξης με ανταλλάγματα το μυθικό Ελντοράντο, που υποσχόταν ο πάπας, και μυθικά έσοδα όχι μόνο

ταν αδιάφορο να κατανοηθούν και να εκτιμηθούν οι αναρίθμητες κουλτούρες που συγκροτούσαν έναν πολιτισμό, ο οποίος είχε ήδη χίλια τετρακόσια χρόνια παρελθόν όταν ο Χριστόφορος Κολόμβος, στις 12 Οκτωβρίου του 1492, πάτησε στις ακτές του σημερινού Σαν Σαλβαδόρ.

Σήμερα, πεντακόσια χρόνια μετά, οι σχέσεις του λευκού κόσμου και εκείνου των ινδιάνικων εθνοτήτων δεν έχουν αλλάξει αποφασιστικά. Η ασυμφιλίωτη αντιπαλότητα μεταξύ των δύο πολιτισμικών μοντέλων και η διαφορετικότητα των αναγκών που απορρέουν απ᾽ αυτά βρίσκεται και σήμερα στη βάση της συνεχιζόμενης σιωπηρής εθνοκτονίας. Και από κοντά οι μύθοι του Χόλιγουντ που κόβει εισιτήρια και μοιράζει Όσκαρ. Είναι στη μόδα η συμπάθεια προς τους Ινδιάνους αρκεί να ζουν ήσυχα και γραφικά στα πάρκα τους. Όταν όμως παίρνουν τα όπλα, όπως οι Μοχόκ του Καναδά τον Ιούλιο του 1990, τότε για τη λευκή συλλογική συνείδηση δεν υπάρχουν παρά αιμοδιψείς άγριοι.

Αν ο λευκός «πολιτισμός» έχει κάνει ξεκάθαρη την πρόθεσή του να κρατήσει τα ινδιάνικα έθνη σε

Η πρόκληση για την εναλλακτική αντιεξουσιαστική σκέψη των δυτικών κοινωνιών, πέρα από την αυ-

...για την εκχρηματισμένη οικονομία της εκμετάλλευσης ήταν αδιάφορο να κατανοηθούν και να εκτιμηθούν οι αναρίθμητες κουλτούρες που συγκροτούσαν έναν πολιτισμό, ο οποίος είχε ήδη χίλια τετρακόσια χρόνια παρελθόν όταν ο Χριστόφορος Κολόμβος, στις 12 Οκτωβρίου του 1492, πάτησε στις ακτές του σημερινού Σαν Σαλβαδόρ.

τονόητη αλληλεγγύη, συνίσταται στη δυνατότητα να αντλεί διδάγματα για ζητήματα που το ινδιάνικο κίνημα έθεσε και θέτει με αυθεντικά πρωτοποριακό τρόπο όπως η μη ιεραρχική οργάνωση της κοινωνίας, η σχέση με τη φύση στη βάση της «οικονομίας της επιβίωσης», η αντιπαλότητα προς το συγκεντρωτικό κράτος, η μη ανταγωνιστική διάρθρωση των διαπροσωπικών σχέσεων κ.λπ.

Reconquista (επανακατάκτηση, νέα σταυροφορία) μεταφέρεται σχεδόν αυτούσιο και ενσαρκώνει μια από τις πιο σημαντικές εξουσίες που θα εγκαθιδρυθούν στο Νέο Κόσμο. Η παπική εκκλησία (και τα παρεπόμενά της) είναι και εδώ παρούσα. Και όχι μόνο παρούσα... Οι ισπανικές και πορτογαλικές φιλοδοξίες για συμμετοχή στο εμπόριο με την Ανατολή, μακριά από τον ιταλικό έλεγχο, ο ιεραποστολικός πυρετός των Ισπανών μετά από την επιτυχή ισπανική σταυροφορία εναντίον των ισλαμικών δυνάμεων και την επανάκτηση της Ιβηρικής καθώς και άλλα πολιτικοοικονομικά αίτια της εποχής εκείνης οδήγησαν τις ισπανικές καραβέλες σ᾽ έναν παράδεισο: Στην αντίπερα όχθη της «Θάλασσας του Ωκεανού». Τα επακόλουθα του αποικισμού είναι γνωστά. Εκατομμύρια άνθρωποι των γηγενών φυλών και εθνοτήτων έχασαν τη ζωή τους, εκατοντάδες πολιτισμοί οδηγήθηκαν στον αφανισμό «ελέω θεού». Οι Ευρωπαίοι τυχοδιώκτες έσπειραν την πανωλεθρία σε γη, ανθρώπους και διαφορετικούς τρόπους σκέψης και ύπαρξης με ανταλλάγματα το μυθικό Ελντοράντο, που υποσχόταν ο πάπας, και μυθικά έσοδα όχι μόνο



Οι Ινδιάνοι σε μουσείο των λευκών κατακτητών.
Φωτ.: J. Troha — Black Star

για τους ίδιους αλλά και για την παρακμασμένη Γηραιά Ήπειρο.

ΑΡΙΣΤΕΡΑ. Τις σχέσεις του ινδιάνικου κινήματος με τις πολιτικές οργανώσεις της αριστεράς (συμπεριλαμβανομένων των ένοπλων) περιγράφει με εύγλωττο τρόπο ο Αουρελιάνο Τούρτιο στα 1981: «Η αριστερά στις χώρες μας [στη Λατινική Αμερική] στηρίζεται πολύ στην εκβιομηχάνιση γιατί το προλεταριάτο, που σχηματίζεται κατ' αυτόν τον τρόπο, μπορεί να οργανωθεί σε συνδικάτα, έπειτα σε πολιτικά κόμματα που θα πάρουν την εξουσία. Έτσι δικαιώνεται η θεωρία της αριστεράς για τους ταξικούς αγώνες... Είμαστε πολύ προσεκτικοί, γιατί είναι γεγονός ότι οι οργανώσεις της αριστεράς προσπάθησαν να εισάγουν τη διάσπαση στους κόλπους του ινδιάνικου κινήματος». Τον Σεπτέμβριο του 1985, οι ινδιάνοι μαχητές της Κολομβίας κατήγγειλαν τις FARC (6ο Μέτωπο Ενόπλων Δυνάμεων της Κολομβίας) για την «έμπρακτη» υποστήριξή τους προς τους ιδιοκτήτες γης με θύματα δεκάδες Ινδιάνων.

Εξαίρεση φαίνεται να αποτελούν οι γκεβαριστές της Γουατεμάλα, οι οποίοι αναγνωρίζουν την εθνικοφυλετική ιδιαιτερότητα των Ινδιάνων. Η ενότητα μέσα από τη διαφορά, όπως και σε άλλες περιπτώσεις (παραδοσιακά κινήματα και νέα κινήματα κοινωνικής κριτικής) έτσι και στη προκειμένη περίπτωση παραμένει το ζητούμενο.

ΓΗ.

Θέλω να ενθαρρύνω τα παιδιά των άλλων εθνών,
των λουλουδιών
που βγαίνουν τώρα σ' όλο τον τόπο.
Γι' αυτό,
καθώς ξυπνάνε
κι υψώνονται από τη Μητέρα Γη,
στέκομαι εδώ γερός και γκριζομάλλης.

Τραγούδι του έθνους Ντακότα

Μητέρα Γη, Χ' ουράρου στη γλώσσα των Πόνι, είναι η πρωταρχική διεκδίκηση των αυτόχθονων λαών της Αμερικής: «Και καθώς για μας τους Ινδιάνους, η γη δεν είναι μόνο ένα κομμάτι βουνού ή πεδιάδας που μας δίνει τροφή, καθώς ζούμε απ' αυτήν, είναι το αγαθό στο οποίο δουλεύουμε, καθώς χαιρόμαστε ή υποφέρουμε απ' αυτήν, καθώς είναι για μας η ρίζα της ζωής, την αντιμετωπίζουμε λοιπόν και την υπε-

της γης, η λεγόμενη αξιοποίηση της Αμαζονίας και η επέκταση των λατιφούντιων με συνέπεια το διωγμό των Ινδιάνων και την αποψίλωση τεράστιας δασικής έκτασης, οι κατασκευές φραγμάτων, υδροηλεκτρικών μονάδων και βιομηχανικών ζωνών στους ζωτικούς χώρους των αυτοχθόνων καθώς και η δημιουργία σιδηροδρομικών γραμμών, που κόβουν κυριολεκτικά στα δύο τις ήδη περιορισμένες περιοχές είναι μερικά μόνο από τα παραδείγματα της καταλήστευσης της πατροπαράδοτης κληρονομιάς αλλά και της εργατικής δύναμης των Ινδιάνων. Στο Περού μόνο, το 1981, εκατό χιλιάδες ινδιανόπουλα από έξι έως δεκατεσσάρων χρονών εργάζονταν στα εργοστάσια, στα χωράφια και στα ορυχεία ενώ στη Βολιβία ο μέσος όρος ζωής των Ινδιάνων μεταλλωρύχων είναι μόλις τα τριάντα πέντε χρόνια.

Γαίες, που αιώνες αποτελούσαν απαραίτητα οικοσυστήματα για την ισορροπία του πλανήτη, και πολιτισμοί, που γεννήθηκαν και αναπτύχθηκαν πλήρως εναρμονισμένοι με το φυσικό περιβάλλον, κινδυνεύουν από τον αφανισμό που τους επιφυλάσσει η Δυτική κοινωνία και οι βάσεις πάνω στις οποίες έχει αυτή οικοδομηθεί.

Εκατομμύρια άνθρωποι των γηγενών φυλών και εθνοτήτων έχασαν τη ζωή τους, εκατοντάδες πολιτισμοί οδηγήθηκαν στον αφανισμό «ελέω θεού». Οι Ευρωπαίοι τυχοδιώκτες έσπειραν την πανωλεθρία σε γη, ανθρώπους και διαφορετικούς τρόπους σκέψης και ύπαρξης με αντάλλαγμα το μυθικό Ελντοράντο...

ΕΘΝΟΚΤΟΝΙΑ. Επιλέξαμε τον όρο *εθνοκτονία* αντί του ευρύτατα διαδεδομένου όρου *γενοκτονία* για να καταδείξουμε και να επισημάνουμε ότι η συστηματική εξόντωση του ινδιάνικου στοιχείου δε γίνεται μόνο σε ένα επίπεδο, αυτό της ωμής βίας, αλλά σε πολλά επίπεδα. Πράγμα που σημαίνει την καταστροφή ενός τρόπου ζωής και σκέψης, ενός δηλαδή πολιτισμικού αφανισμού. Εθελοτυφλούν οι soft διανοούμενοι οι οποίοι περιορίζουν την κριτική τους στη διάπραξη εγκλημάτων και αγνοούν ή θέ-

στοιχείου βρίσκει κάποιος από τη μια άκρη της Αμερικής μέχρι την άλλη. Σε πολλές χώρες της Λατινικής Αμερικής οι απογραφές παρουσιάζουν τους ινδιάνικους πληθυσμούς ολοένα λιγότερους και μικρότερους ενώ οι ίδιοι οι Ινδιάνοι πολλές φορές, φοβούμενοι τις συνέπειες, κρύβουν την ταυτότητά τους. Ο Andre Marcel d'Ans γράφει για τους Ινδιάνους του Περού: «Από δημογραφική άποψη όλες αυτές οι μειονότητες τοποθετημένες μαζί θα συνιστούσαν άνετα μια πλειονότητα».

Οι πάμπολλες αυτοκτονίες νέων στην περιοχή Ντουράντος, νότια του Μάτο Γκρόσο ντο Σόουλ, στην κεντροδυτική Βραζιλία, όπου ζουν σε έκταση τριών χιλιάδων εκταρίων επτά χιλιάδες Ινδιάνοι τριών φυλών, οφείλεται στο ότι οι νέοι Ινδιάνοι δεν αντέχουν τον πολιτισμό των λευκών, δηλώνουν στο Σαν Πάολο οι τρεις αδελφοί Βίλας Μπόας, ειδικοί σε θέματα Ινδιάνων. Το ποσοστό αυτοκτονιών στους Ινδιάνους φτάνει να είναι σαράντα φορές υψηλότερο από το μέσο ποσοστό που. ισχύει για την Αμερική. Σοβαρή όμως είναι και η κατάσταση με τον αλκοολισμό. Στη Βρετανική Κολομβία το 71% των Ινδιάνων είναι αλκοολικοί ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στους λευκούς φτάνει το 32%. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην Κολομβία το 18% των φυλακισμένων είναι Ινδιάνοι. Στις ΗΠΑ ενώ ο μέσος όρος ανεργίας για όλους τους Αμερικανούς κυμαίνεται γύρω στο 6,5%, για τους Ινδιάνους είναι περίπου 46%. Και άλλα ποσοστά είναι χαρακτηριστικά: Η μέση αμερικανική παιδική θνησιμότητα είναι 20% ενώ η μέση ινδιάνικη 31%. Το όριο ζωής για τους Αμερικανούς είναι, κατά μέσο όρο, τα εβδομήντα δύο χρόνια ενώ για τους Ινδιάνους τα σαράντα οκτώ.

Μετά την εξέγερση των Μοχόκ, το καλοκαίρι του 1990 στο Μόντρεαλ του Καναδά, οι βιαιοπραγίες της αστυνομίας και του στρατού σε βάρος των Ινδιάνων είναι στην ημερήσια διάταξη. Δύο Μοχόκ δολοφονήθηκαν από αστυνομικούς και «αγανακτισμένους πολίτες» χωρίς ποτέ να τιμωρηθεί κανείς. Οι διακόσιοι περίπου Μοχόκ που έχουν συλληφθεί αντιμετωπίζουν δεκάδες κατηγορίες επειδή υπερασπίστηκαν τη γη τους ενάντια στα σχέδια χτισίματος υπερπολυτελούς ξενοδοχείου. Εκτός από τους Μοχόκ, πολιτικοί κρατούμενοι υπάρχουν από τα έθνη Λούμπικον, Κρι, Πιεγκάν, Ινού κ.λπ.

Αλλά η εξόντωση δε σταματά εδώ. Τα πέντε τελευταία χρόνια οι ΗΠΑ αλλά και οι χώρες της Λατινι-

μέσα από τη διαφορά, όπως και σε άλλες περιπτώσεις (παραδοσιακά κινήματα και νέα κινήματα κοινωνικής κριτικής) έτσι και στη προκειμένη περίπτωση παραμένει το ζητούμενο.

ΓΗ.

Θέλω να ενθαρρύνω τα παιδιά των άλλων εθνών,
των λουλουδιών
που βγαίνουν τώρα σ' όλο τον τόπο.
Γι' αυτό,
καθώς ξυπνάνε
κι υψώνονται από τη Μητέρα Γη,
στέκομαι εδώ γερός και γκριζομάλλης.

Τραγούδι του έθνους Ντακότα

Μητέρα Γη, Χ' ουράρου στη γλώσσα των Πόνι, είναι η πρωταρχική διεκδίκηση των αυτόχθονων λαών της Αμερικής: «Και καθώς για μας τους Ινδιάνους, η γη δεν είναι μόνο ένα κομμάτι βουνού ή πεδιάδας που μας δίνει τροφή, καθώς ζούμε απ' αυτήν, είναι το αγαθό στο οποίο δουλεύουμε, καθώς χαιρόμαστε ή υποφέρουμε απ' αυτήν, καθώς είναι για μας η ρίζα της ζωής, την αντιμετωπίζουμε λοιπόν και την υπερασπιζόμαστε επίσης ως τη ρίζα των εθίμων μας. Γι' αυτό απαιτούμε το σεβασμό της κουλτούρας μας που γεννιέται από τη γη και ανθίζει από την εργασία μας». Μ' αυτά τα λόγια περιγράφει το CRIC (Τοπικό Συμβούλιο Ινδιάνων της Κάουκα), που ιδρύθηκε το 1971 στην Κολομβία και συσπειρώνει τουλάχιστον πενήντα ινδιάνικες κοινότητες, τη σχέση τους με τη γη.

Η εσωτερική μετανάστευση μη ινδιάνικων πληθυσμών σε ινδιάνικα εδάφη, η λεηλασία των φυσικών πηγών που βρίσκονται στις περιοχές τις προορισμένες για τους Ινδιάνους, ο περιορισμός των αυτόχθονων εθνοτήτων σε «ρεζέρβες», δηλαδή σε λιγοστά, παραχωρημένα και περιφραγμένα εδάφη, η εγκατάσταση κτηνοτρόφων ή χρυσοθήρων στις περιφραγμένες γαίες, η ανάπτυξη τουριστικών κέντρων, η εκμετάλλευση του υπεδάφους από τις εξορυκτικές εταιρείες, το «κυνήγι» του πετρελαίου, του ουρανίου και του κάρβουνου, η καταπάτηση των ινδιάνικων εδαφών (το 80% των ΗΠΑ βρίσκεται στην ινδιάνικη γη), τα οικονομικά προγράμματα-μαμούθ των πολυεθνικών εταιρειών για την εξαντλητική καλλιέργεια

Οι Ευρωπαίοι τυχοδιώκτες έσπειραν την πανωλεθρία σε γη, ανθρώπους και διαφορετικούς τρόπους σκέψης και ύπαρξης με αντάλλαγμα το μυθικό Ελντοράντο...

τισμοί, που γεννήθηκαν και αναπτύχθηκαν πλήρως εναρμονισμένοι με το φυσικό περιβάλλον, κινδυνεύουν από τον αφανισμό που τους επιφυλάσσει η Δυτική κοινωνία και οι βάσεις πάνω στις οποίες έχει αυτή οικοδομηθεί.

ΕΘΝΟΚΤΟΝΙΑ. Επιλέξαμε τον όρο *εθνοκτονία* αντί του ευρύτατα διαδεδομένου όρου *γενοκτονία* για να καταδείξουμε και να επισημάνουμε ότι η συστηματική εξόντωση του ινδιάνικου στοιχείου δε γίνεται μόνο σε ένα επίπεδο, αυτό της ωμής βίας, αλλά σε πολλά επίπεδα. Πράγμα που σημαίνει την καταστροφή ενός τρόπου ζωής και σκέψης, ενός δηλαδή πολιτισμικού αφανισμού. Εθελοτυφλούν οι soft διανοούμενοι οι οποίοι περιορίζουν την κριτική τους στη διάπραξη εγκλημάτων και αγνοούν ή θέλουν να αγνοούν τους μηχανισμούς εκείνους που οδηγούν στην εκμηδένιση της ινδιάνικης κουλτούρας. Στη γενοκτονία και στην εθνοκτονία ο θάνατος που επέρχεται είναι φαινομενικά μόνο διαφορετικός. Αν οι γενοκτόνοι του παρελθόντος ήθελαν απλά και καθαρά να εκμηδενίσουν την ινδιάνικη διαφορά, οι σημερινοί εθνοκτόνοι, που στηλιτεύουν τους προγόνους τους, προτείνουν να μεταμορφωθούν οι Ινδιάνοι μέχρι να γίνουν ταυτόσημοι με το μοντέλο που οι λευκοί έχουν ασπαστεί. Αν οι κονκισταδόρες και το αμερικανικό ιππικό του 19ου αιώνα έβαζαν στο στόχαστρο την ινδιάνικη ζωή, οι σημερινοί τεχνικοί της εξουσίας βάζουν στο δικό τους στόχαστρο την ινδιάνικη ταυτότητα — χωρίς αυτό να αποκλείει και την απροκάλυπτη, πολλές φορές, κτηνωδία.

ΕΞΟΝΤΩΣΗ. Εξόντωση κοινωνική, πολιτιστική και φυσική. Σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα της Βραζιλίας, «οι κάτοικοι των δασών» είναι άτομα περιορισμένης δικαιοπρακτικής ικανότητας. Αναφορές σε παρόμοιες τακτικές εξαφάνισης του ινδιάνικου

στην Κολομβία το 18% των φυλακισμένων είναι Ινδιάνοι. Στις ΗΠΑ ενώ ο μέσος όρος ανεργίας για όλους τους Αμερικανούς κυμαίνεται γύρω στο 6,5%, για τους Ινδιάνους είναι περίπου 46%. Και άλλα ποσοστά είναι χαρακτηριστικά: Η μέση αμερικανική παιδική θνησιμότητα είναι 20% ενώ η μέση ινδιάνικη 31%. Το όριο ζωής για τους Αμερικανούς είναι, κατά μέσο όρο, τα εβδομήντα δύο χρόνια ενώ για τους Ινδιάνους τα σαράντα οκτώ.

Μετά την εξέγερση των Μοχόκ, το καλοκαίρι του 1990 στο Μόντρεαλ του Καναδά, οι βιαιοπραγίες της αστυνομίας και του στρατού σε βάρος των Ινδιάνων είναι στην ημερήσια διάταξη. Δύο Μοχόκ δολοφονήθηκαν από αστυνομικούς και «αγανακτισμένους πολίτες» χωρίς ποτέ να τιμωρηθεί κανείς. Οι διακόσιοι περίπου Μοχόκ που έχουν συλληφθεί αντιμετωπίζουν δεκάδες κατηγορίες επειδή υπερασπίστηκαν τη γη τους ενάντια στα σχέδια χτισίματος υπερπολυτελούς ξενοδοχείου. Εκτός από τους Μοχόκ, πολιτικοί κρατούμενοι υπάρχουν από τα έθνη Λούμπικον, Κρι, Πιεγκάν, Ινού κ.λπ.

Αλλά η εξόντωση δε σταματά εδώ. Τα πέντε τελευταία χρόνια οι ΗΠΑ αλλά και οι χώρες της Λατινικής Αμερικής υποβάλλουν σε βίαιη στείρωση ή αμβλώσεις τις Ινδιάνες.

Θα μπορούσαμε στο λήμμα *εξόντωση* να συμπυκνώσουμε όλη την έκφραση βαρβαρότητας απέναντι στους γηγενείς της αμερικανικής ηπείρου. Τα προαναφερθέντα αποτελούν μικρό μόνο μέρος των δραστηριοτήτων του «πολιτισμένου» λευκού με στόχο τη φυσική εξόντωση των «ενοχλητικών αγρίων». Υπάρχουν όμως και μηχανισμοί που δρουν «αθόρυβα» με βάση όχι τη φυσική βία αλλά την ιδεολογική. Στη Γουατεμάλα, ο Στρατός του Γκερίλα των Φτωχών υπογραμμίζει: «Το τοπίο που το καπιταλιστικό σύστημα επιβάλλει στις ινδιάνικες ομάδες, το τοπίο μιας οικονομίας και ενός τρόπου ζωής που βασίζεται στην πώληση της εργατικής δύναμης στις αγροτικές και βιομηχανικές επιχειρήσεις με αντάλλαγμα ένα μισθό και, επιπλέον, η αυξανόμενη ενσωμάτωση στην κουλτούρα των τρόπων ζωής και συνηθειών των «Ladinos» δεν αφήνουν για τους Ινδιάνους καμιά προοπτική. Η μιζέρια τους θα αυξάνεται διαρκώς, συνδεδεμένη με την απώλεια της κουλτούρας τους, αποτέλεσμα της απώλειας της γης και της κα-

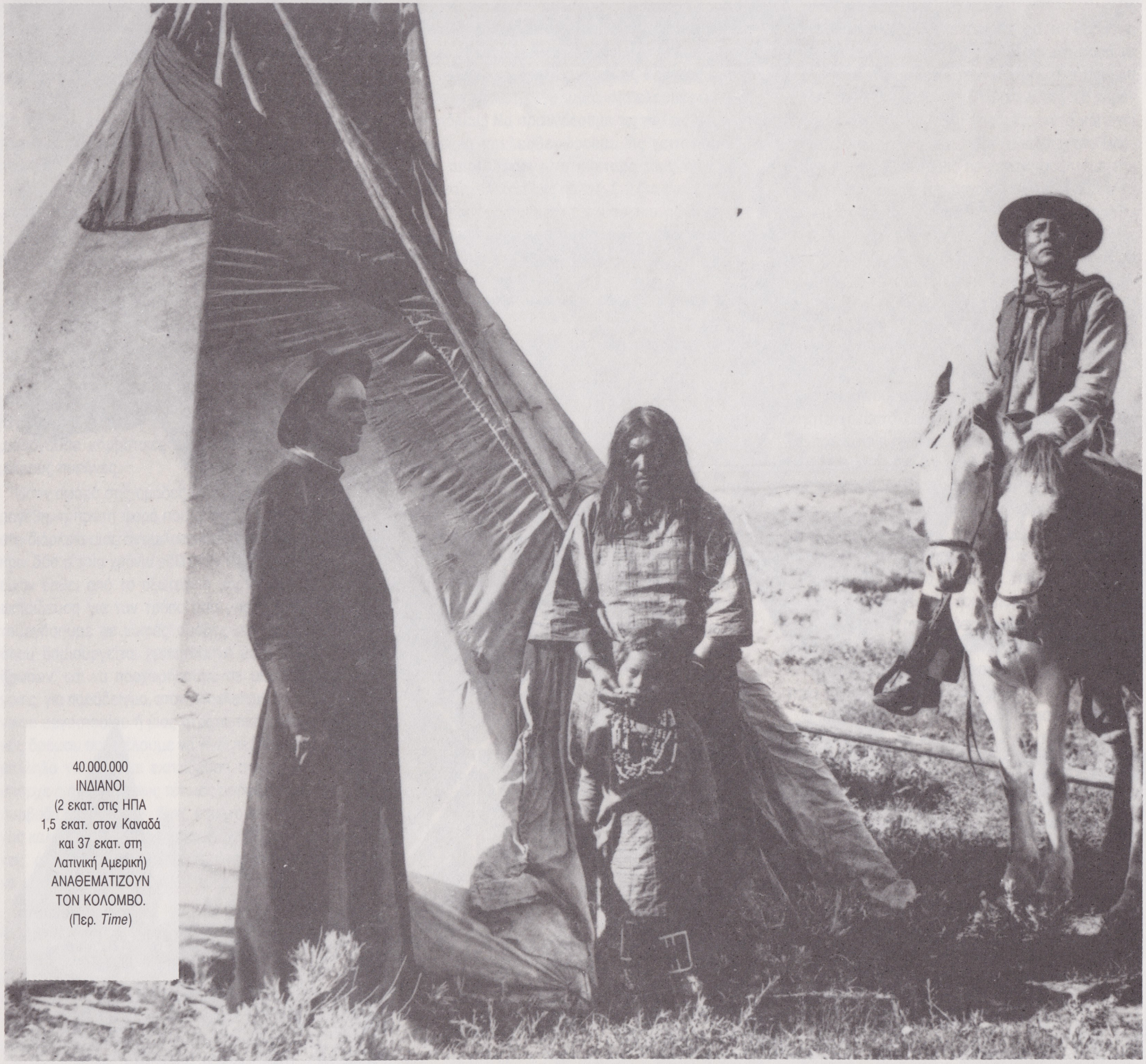
ταστροφής της κοινοτικής ζωής». Οι Ινδιάνοι λένε: «Να μιλάς για μια αλλοτριωμένη κοινωνία, σημαίνει ότι μιλάς για ένα λαό που του έκλεψαν την κουλτούρα του για να μπορεί ένα οποιοδήποτε πολιτικό σύστημα να τον εκμεταλλεύεται. Αυτό είναι που κάνει την κουλτούρα τόσο σημαντική για την απελευθέρωση». Το νόημα των παραπάνω γραμμών γίνεται ξεκάθαρο βλέποντας την «πολιτισμική» πολιτική την οποία ακολουθεί το Γραφείο Ινδιάνικων Υποθέσεων που λειτουργεί στις ΗΠΑ. Εκτός από τις επιδόσεις του στο χαφιεδισμό και στην άσκηση ελέγχου στους ινδιάνικους πληθυσμούς έχει αναλάβει να διδάσκει στα ινδιανόπουλα «την αγγλικήν», τις ευρωπαϊκές αξίες και τη Δυτική άποψη για την ιστορία. Ευτυχώς που οι Ινδιάνοι έδωσαν την απάντησή τους δημιουργώντας στα πλαίσια του Αμερικανικού Ινδιάνικου Κινήματος «τα σχολεία επιβίωσης», όπου εκτός από την κλασική ύλη (αγγλικά, μαθηματικά κ.λπ.) οι νέοι Ινδιάνοι διδάσκονται τη γλώσσα τους, την ιστορία τους κ.λπ.

«...η γη δεν είναι μόνο ένα κομμάτι βουνού ή πεδιάδας που μας δίνει τροφή (...) είναι για μας η ρίζα της ζωής, την αντιμετωπίζουμε λοιπόν και την υπερασπιζόμαστε επίσης ως τη ρίζα των εθίμων μας».

Ο αντιεξουσιαστικός χαρακτήρας της ινδιάνικης κοινωνίας, ο άρρηκτος δεσμός με τη φύση, η έλλειψη ιδιοκτησίας και ο σπιριτουαλισμός που διακρίνει τη σκέψη και τα οράματα των Ινδιάνων είναι τα στοιχεία εκείνα που δε συγχώρεσε και δε συγχωρεί ο κόσμος των λευκών.

ΙΘΑΓΕΝΙΣΜΟΣ. Ο ινδιάνικος πληθυσμός αντιστέκεται εδώ και πέντε αιώνες στην καταστροφή που του επιβάλλεται από την αποικιακή εξουσία. Μια καταστροφή άλλοτε άμεση και άλλοτε έμμεση και ύπουλη. Οι κυβερνώντες της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής, άξιοι συνεχιστές του έργου των κονκισταδόρων, υποβιβάζοντας τον Ινδιάνο στο επίπεδο του «αγρίου» και του «αναλφάβητου», χρησιμοποιούν τους κατασταλτικούς και ιδεολογικούς μηχανισμούς τους για να περιθωριοποιήσουν τους Ινδιάνους και να επιτύχουν την καταναγκαστική λατινοποίησή τους. Παράλληλα, αναπτύσσουν μια πατερναλιστική ιδεολογία, τον ιθαγενισμό, για να καθησυχάζουν τους μη Ινδιάνους μιλώντας για «ανύψωση», μέσω κατάλληλων προγραμμάτων, του κοινωνικού και πολιτιστικού επιπέδου του αυτόχθονα ώστε να ενσωματωθεί στη σύγχρονη κοινωνία. Για τον εθνολόγο Ρόμπερτ Τζαλίν η ενσωμάτωση ση-





Τους σκότωσαν τα βουβάλια και τους πήραν τη γη. Μετά το ιππικό, κατέφθασε η εκκλησία. Για να βοηθήσει τους... φτωχούς Ινδιάνους, να εκπολιτίσει τους... αγρίους και να βάλει στο δρόμο του ενός και μοναδικού λευκού θεού τους... ειδωλολάτρες. Εδώ, στους πρόποδες των Βραχωδών Ορέων, ο αξιότιμος κύριος Ραφαέλ Κριμόν με Ινδιάνους της περιοχής. Τα ασύμβατα βλέμματά τους δηλώνουν πολύ περισσότερα απ' όσα εμείς θα μπορούσαμε να εξηγήσουμε.



40.000.000
ΙΝΔΙΑΝΟΙ
(2 εκατ. στις ΗΠΑ
1,5 εκατ. στον Καναδά
και 37 εκατ. στη
Λατινική Αμερική)
ΑΝΑΘΕΜΑΤΙΖΟΥΝ
ΤΟΝ ΚΟΛΟΜΒΟ.
(Περ. *Time*)

Τους σκότωσαν τα βουβάλια και τους πήραν τη γη. Μετά το ιππικό, κατέφθασε η εκκλησία. Για να βοηθήσει τους... φτωχούς Ινδιάνους, να εκπολιτίσει τους... αγρίους και να βάλει στο δρόμο του ενός και μοναδικού λευκού θεού τους... ειδωλολάτρες. Εδώ, στους πρόποδες των Βραχωδών Ορέων, ο αξιότιμος κύριος Ραφαέλ Κριμόν με Ινδιάνους της περιοχής. Τα ασύμβατα βλέμματά τους δηλώνουν πολύ περισσότερα απ᾽ όσα εμείς θα μπορούσαμε να εξηγήσουμε.





μαίνει «το δικαίωμα ζωής που παραχωρείται στον άλλο υπό τον όρο να γίνει αυτό που είμαστε εμείς»...

ΙΝΔΙΑΝΙΣΜΟΣ. Η Ινδιάνα Ντομιτίλια Κίσπε φώναξε το 1922: «ΙΝΔΙΑΝΟΣ ΥΠΗΡΞΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΜΕ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΜΑΣ ΚΑΤΑΠΙΕΣΑΝ! ΙΝΔΙΑΝΟΣ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΜΕ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΘΑ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΘΟΥΜΕ!» Η άρνηση της ενσωμάτωσης εκφράζεται με τον ινδιανισμό, που σηματοδοτεί επίσης τη θέληση ρήξης του αυτόχθονα με την αποικιακή σχέση καθώς και τη διεκδίκηση της εθνικότητάς του. Στο πρώτο Συνέδριο των Ινδιάνικων Κινημάτων της Ν. Αμερικής δηλώθηκε ξεκάθαρα: «Επαναβεβαιώνουμε ότι ο ινδιανισμός είναι η κεντρική κατηγορία της ιδεολογίας μας επειδή η ζωτική του φιλοσοφία υπερασπίζεται τον αυτοκαθορισμό, την αυτονομία και την κοινωνικοοικονομική και πολιτική αυτοδιαχείριση των λαών μας. Επειδή συνιστά το μόνο τρόπο ζωής και ανταλλαγής στο σύγχρονο κόσμο, ο οποίος βρίσκεται σε κατάσταση απόλυτης κρίσης —ηθικής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής».

ΚΙΝΗΜΑΤΑ. Ξανά ο λόγος στον Αουρελιάνο Τούρτιο: «Η ινδιάνικη αντίσταση είναι πολύ παλιά. Εκδηλώθηκε από την εισβολή των Ισπανών στην αρχή του 16ου αιώνα. Αλλά είναι δύσκολο να βρούμε τα σημάδια της στις αφηγήσεις και τα γραπτά των Ισπανών, τα οποία επαναλαμβάνει η παραδοσιακή ιστορία». Ο Φερνάντο Κόρτες, ο ιδρυτής της αποικιακής κοινωνίας στη γη πέρα από τον Ατλαντικό, στις επιστολές του προς το βασιλιά της Ισπανίας Κάρολο Κουίντο, αναφέρει πολύ συχνά την «ισχυρογνωμοσύνη» και το «πείσμα» των Ινδιάνων, που τον εμπόδιζαν στο «έργο» της κατάκτησης του Μεξικού, ενώ συχνά απαριθμεί τις επαναστάσεις των υποταγμένων περιοχών.

Μετά από πολλαπλές καταπατήσεις των συνθηκών, που υπογράφονταν μεταξύ των Ινδιάνων και του στρατού των αποίκων, από την πλευρά των λευκών «όλοι οι Ινδιάνοι συμφώνησαν να απορρίψουν τη φιλία των λευκών ανθρώπων», διηγείται στα 1906 ο Τζερόνιμο, «στη συνέχεια δεν έγινε καμιά μεγάλη μάχη αλλά ένας μακροχρόνιος αγώνας. Δεν εμπιστευτήκαμε ποτέ ξανά το στρατό των Ηνωμένων Πολιτειών». Σήμερα οι Ινδιάνοι της Αμερικής συνεχίζουν τον αιώνιο αγώνα τους. Τα κινήματα που έχουν συγκροτήσει, παρά τις ιδιαιτερότητες και τις τελευταία πενήντα χρόνια, τουλάχιστον, απέδειξαν το αντίθετο».

ΚΟΛΟΜΒΟΣ. Το πραγματικό του όνομα ήταν Christobal Colon. Ήταν γιος εβραίων Καταλανών οι οποίοι είχαν προσηλυτιστεί στο χριστιανισμό χωρίς όμως να έχουν πάψει να διώκονται από τα αντισημιτικά πογκρόμ που σάρωναν την Ισπανία στα τέλη του 14ου αιώνα. Σε επιστολή που έγραψε ο Χριστόφορος Κολόμβος στις 14.2.1493 στον Ισπανό θησαυροφύλακα του βασιλιά Φερδινάνδου, μεταξύ άλλων γράφει:

«Στο νησί της Εσπανιόλας [Αϊτή], που ανέφερα παραπάνω, υπάρχουν πολύ ψηλά και ωραία βουνά, απέραντες πεδιάδες και δάση, όπως και ένα καταλληλότατο έδαφος για την ανάπτυξη της γεωργίας και της κτηνοτροφίας... Σ᾽ αυτό το νησί, όπως και στα άλλα που γνώρισα, οι κάτοικοι και των δύο φύλων κυκλοφορούν συνέχεια γυμνοί, όπως γεννήθηκαν... Όταν αισθάνονται ασφαλείς, υπερνικούν κάθε φόβο, γίνονται καλόκαρδοι, εμπιστευτικοί και ανοιχτοχέρηδες σε όλα όσα έχουν. Κανένας δεν αρνιέται σε όποιον ζητήσει κάτι που έχει. Μάλιστα οι ίδιοι τον προκαλούν να το πάρει. Όλοι συμπεριφέρονται ευγενέστατα... Απαγόρευσα στους ανθρώπους μου να τους δίνουν ευτελή αντικείμενα, όπως σπασμένα κομμάτια από πιατέλες ή ποτήρια, πρόκες και πέτσινα λουριά... Γιατί μερικοί ναύτες για ένα πέτσινο λουρί πήραν τόσο πολύ χρυσάφι, πράγμα που το θεώρησα άδικο... Όμως τους χάρισα, χωρίς να δεχτώ γι᾽ αυτό κάτι για τον εαυτό μου, πολλά ωραία και χρήσιμα πράματα, για να κερδίσω ευκολότερα την πεποίθησή τους να προσηλυτιστούν και να διατεθούν ευνοϊκά στους βασιλείς, τους ηγεμόνες και τους ισπανικούς λαούς. Για να παραδοθούν σε μας με χαρά και προθυμία αυτοί που έχουν πλούτο όπως

«Όχι μόνο μας έχουν στοιβάξει στα γκέτο, μας έχουν απομονώσει από τους άλλους αλλά μας λένε επιπλέον πως η πάλη μας δεν έχει κανένα δεσμό με την πάλη των μαύρων, των Μεξικανών ή των Πορτορικανών και πως η λευκή εργατική τάξη είναι εχθρός μας...»

Εύλογη λοιπόν η θέση του ινδιάνικου κόσμου απέναντι στις δυτικές τεχνοδομές, που συμπυκνώνεται στα λόγια του Segwalise, εκπροσώπου των Ινδιάνων Σενέκα: «Είναι ανάγκη να καταστρέψουμε την τεχνολογική δικτατορία. Είναι πιστός καθρέπτης εκείνου που την παράγει: είναι εκμεταλλευτική και καταστροφική».

ΦΙΕΣΤΕΣ. Αν κάτι βασανίζει επίμονα τη λευκή συλλογική συνείδηση των ΗΠΑ είναι η απουσία ιστορικότητας. Ο τυχοδιωκτισμός, η χρυσοθηρία και τα εξάσφαιρα που καπνίζουν είναι καλά για ταινίες γουέστερν όχι όμως και για να λειτουργήσουν ως μηχανισμοί εθνικής ομογενοποίησης. Τα πεντακόσια χρόνια από την «ανακάλυψη» του Κολόμβου δίνουν μια καλή ευκαιρία να αναζητηθούν οι «ρίζες». Οι φιέστες του Οκτωβρίου του 1992 ήταν και ανιστόρητες και δηλωτικές του αμερικανικού κιτς. Για τις ανάγκες των καιρών συνδυάστηκαν μάλιστα με παράλληλες εκδηλώσεις για τα 2500 χρόνια δημοκρατίας. Αυτό κι αν σημαίνει εμπορευματοποίηση και ωραιοποίηση των ίδιων των ενοχών της «λευκής» Αμερικής!

Για την «άλλη» Αμερική, οι φιέστες έχουν σημασία μόνο για τις αντιφιέστες που προκαλούν. Τα ινδιάνικα κινήματα μαζί με τα αντίστοιχα άλλων εθνικών και φυλετικών μειονοτήτων, ακτιβιστές των νέων κινημάτων και εκπρόσωποι του ρεύματος της Πολιτικής Ορθότητας διεκδικούν την ιστορική αλήθεια στέλνοντας παράλληλα το μήνυμα πως η Αμερική δεν είναι μόνο Γουόλ Στριτ, Χόλιγουντ, φουσκωμένα στήθη και αστραφτερά χαμόγελα. Είναι και κάτι ακόμα.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ.

Ο ουρανός και η γη είναι αιώνια.
Τα γηρατειά είναι πράγμα κακό.
ΕΠΙΘΕΣΗ!

Πολεμικό τραγούδι
της ινδιάνικης εθνότητας Κράου.

ΕΦΗ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Το Κίνημα των Ινδιάνων στις ΗΠΑ, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα, 1990.

Γούρπιο: «Η ινδιάνικη αντίσταση είναι πολύ παλιά. Εκδηλώθηκε από την εισβολή των Ισπανών στην αρχή του 16ου αιώνα. Αλλά είναι δύσκολο να βρούμε τα σημάδια της στις αφηγήσεις και τα γραπτά των Ισπανών, τα οποία επαναλαμβάνει η παραδοσιακή ιστορία». Ο Φερνάντο Κόρτες, ο ιδρυτής της αποικιακής κοινωνίας στη γη πέρα από τον Ατλαντικό, στις επιστολές του προς το βασιλιά της Ισπανίας Κάρολο Κουίντο, αναφέρει πολύ συχνά την «ισχυρογνωμοσύνη» και το «πείσμα» των Ινδιάνων, που τον εμπόδιζαν στο «έργο» της κατάκτησης του Μεξικού, ενώ συχνά απαριθμεί τις επαναστάσεις των υποταγμένων περιοχών.

Μετά από πολλαπλές καταπατήσεις των συνθηκών, που υπογράφονταν μεταξύ των Ινδιάνων και του στρατού των αποίκων, από την πλευρά των λευκών «όλοι οι Ινδιάνοι συμφώνησαν να απορρίψουν τη φιλία των λευκών ανθρώπων», διηγείται στα 1906 ο Τζερόνιμο, «στη συνέχεια δεν έγινε καμιά μεγάλη μάχη αλλά ένας μακροχρόνιος αγώνας. Δεν εμπιστευτήκαμε ποτέ ξανά το στρατό των Ηνωμένων Πολιτειών». Σήμερα οι Ινδιάνοι της Αμερικής συνεχίζουν τον αιώνιο αγώνα τους. Τα κινήματα που έχουν συγκροτήσει, παρά τις ιδιαιτερότητες και τις διαφορές των εθνοτήτων που συμμετέχουν σ' αυτά, διατηρούν διαύλους επικοινωνίας από τη μια άκρη της ηπείρου μέχρι την άλλη ενώ ταυτόχρονα πληθαίνουν οι φωνές συμπαράστασης που φτάνουν από όλο τον πλανήτη. Ο προσδιορισμός των ινδιάνικων κινημάτων ως εθνικών και φυλετικών, αν και γενικά είναι σωστός, παραμένει ελλειπής αν δεν επισημανθεί και η ταξικότητά τους. Ινδιάνοι της Λατινικής Αμερικής: «Για μας ο δρόμος του θριάμβου της επανάστασης οδηγεί στη διασταύρωση του αγώνα του λαού στο σύνολό του ενάντια στην ταξική εκμετάλλευση και τη βορειοαμερικανική ιμπεριαλιστική κυριαρχία με τον αγώνα για τα δικαιώματα των εθνοτήτων, με τέτοιο τρόπο ώστε να συμπληρώνονται διαλεκτικά χωρίς να δημιουργούν ανταγωνισμούς». Αμερικανικό Ινδιάνικο Κίνημα (ΗΠΑ): «Όχι μόνο μας έχουν στοιβάξει στα γκέτο, μας έχουν απομονώσει από τους άλλους αλλά μας λένε επιπλέον πως η πάλη μας δεν έχει κανένα δεσμό με την πάλη των μαύρων, των Μεξικανών ή των Πορτορικανών και πως η λευκή εργατική τάξη είναι εχθρός μας... Τα

σμό με την πάλη των μαύρων, των Μεξικανών ή των Πορτορικανών και πως η λευκή εργατική τάξη είναι εχθρός μας...»

κυκλοφορούνε συνέχεια γυμνοί, όπως γεννήθηκαν... Όταν αισθάνονται ασφαλείς, υπερνικούν κάθε φόβο, γίνονται καλόκαρδοι, εμπιστευτικοί και ανοιχτοχέρηδες σε όλα όσα έχουν. Κανένας δεν αρνιέται σε όποιον ζητήσει κάτι που έχει. Μάλιστα οι ίδιοι τον προκαλούν να το πάρει. Όλοι συμπεριφέρονται ευγενέστατα... Απαγόρευσα στους ανθρώπους μου να τους δίνουν ευτελή αντικείμενα, όπως σπασμένα κομμάτια από πιατέλες ή ποτήρια, πρόκες και πέτσινα λουριά... Γιατί μερικοί ναύτες για ένα πέτσινο λουρί πήραν τόσο πολύ χρυσάφι, πράγμα που το θεώρησα άδικο... Όμως τους χάρισα, χωρίς να δεχτώ γι' αυτό κάτι για τον εαυτό μου, πολλά ωραία και χρήσιμα πράματα, για να κερδίσω ευκολότερα την πεποίθησή τους να προσηλυτιστούν και να διατεθούν ευνοϊκά στους βασιλείς, τους ηγεμόνες και τους ισπανικούς λαούς. Για να παραδοθούν σε μας με χαρά και προθυμία αυτοί που έχουν πλούτο όπως εμείς φτώχεια... Και αν, όπως ανέφερα, επιχείρησα για όλα τα υπόλοιπα νησιά πανηγυρική κατάκτηση για τον νικηφόρο βασιλιά μας, εντελώς ξεχωριστή σημασία έδωσα να αποκτήσουμε πάνω σ' αυτή τη νήσο μια εξαιρετικά κατάλληλη θέση για εμπόριο και βιομηχανία, που σε ανάμνηση της γέννησης του Σωτήρα ονομάσαμε Nativitat... »

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ. Για την ινδιάνικη συνείδηση είναι καθαρό πως το μέλλον των αυτόχθονων εθνοτήτων της αμερικανικής ηπείρου είναι σημαδεμένο από το μοντέλο ανάπτυξης που θέτει την επιστήμη και την τεχνολογία στην υπηρεσία των καπιταλιστικών επιδιώξεων, εξυπηρετώντας συμφέροντα όχι απλά ξένα αλλά και αντίπαλα προς την ινδιάνικη πραγματικότητα. Το Εθνικό Συμβούλιο των Ινδιάνικων Λαών (CNPI) καταλήγει σε μια μελαγχολική διαπίστωση στη διάρκεια του τρίτου συνεδρίου του, το 1979: «Οι φυσικές πηγές κατασπαταλούνται και υφίστανται παράλογη εκμετάλλευση επιδεινώνοντας σοβαρά το οικολογικό μας περιβάλλον».

δια μόνο για τις αντιφιέσεις που προκαλούν. Τα ινδιάνικα κινήματα μαζί με τα αντίστοιχα άλλων εθνικών και φυλετικών μειονοτήτων, ακτιβιστές των νέων κινημάτων και εκπρόσωποι του ρεύματος της Πολιτικής Ορθότητας διεκδικούν την ιστορική αλήθεια στέλνοντας παράλληλα το μήνυμα πως η Αμερική δεν είναι μόνο Γουόλ Στριτ, Χόλιγουντ, φουσκωμένα στήθη και αστραφτερά χαμόγελα. Είναι και κάτι ακόμα.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ.

Ο ουρανός και η γη είναι αιώνια.
Τα γηρατειά είναι πράγμα κακό.
ΕΠΙΘΕΣΗ!

Πολεμικό τραγούδι
της ινδιάνικης εθνότητας Κράου.

Εφη Ασημακοπουλου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Το Κίνημα των Ινδιάνων στις ΗΠΑ, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα, 1990.

Η Ινδιάνικη Αμερική, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα, Απρίλιος 1990.

Αλμπερ Μπρις: *Το Ζήτημα των Ινδιάνικων Εδαφών στη Βραζιλία*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα, 1991.

Η Εξέγερση των Ινδιάνων Μοχόκ, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα, 1991.

Τζερονιμο: *Τα Απομνημονεύματα ενός Ινδιάνου Επαναστάτη*, Εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα.

Φερναντο Κορτες: *Η Κατάκτηση του Μεξικού*, Εκδόσεις Στοχαστής.

Διεγο ντε Λαντα: *Ο Πολιτισμός των Μάγια*, Εκδόσεις Στοχαστής.

Η Ανακάλυψη της Αμερικής-επιστολή του Κολόμβου, Εκδόσεις Βιβλιοφιλία.

Ινδιάνικα Τραγούδια, Εκδόσεις Καστανιώτη.

Χάκο, Μια Ινδιάνικη Τελετουργία, Εκδόσεις Καστανιώτη.

Τονι Βος, Νταμεν φον Μπουκχολζ: *Η Αυτοκρατορία των Τεσσάρων Ανέμων*, Εκδόσεις Γνώση.

11 Ιουλίου 1990: Οι Ινδιάνοι του Κεμπέκ και του Καναδά, Περιοδικό *Convoy*, Τεύχος 15, Αθήνα, Απρίλιος 1991.

Πιερ Κλαστρ: *Εθνοκτονία, η Τυπική Ιδιότητα του Πολιτισμού μας*, Περιοδικό *Ανοιχτή Πόλη*, Τεύχος 25, Αθήνα.

Οι Ινδιάνοι στις ΗΠΑ: 500 χρόνια Γενοκτονίας, Περιοδικό *Αρνούμαι*, Τεύχος 6, Θεσσαλονίκη, Χειμώνας 1992.

Οι Κολόμβοι του 1992, Περιοδικό *Έψιλον*, Τεύχος 40.

Ο ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ ΒΟΡΕΙΟΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΣ

ΝΟΑΜ ΤΣΟΜΣΚΙ

ΜΙΛΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ, ΤΗΝ ΑΝΑΡΧΙΑ, ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Οι προτεχνολογικές κοινότητες ήταν χώροι πραγμάτωσης της ανθρωπιάς ή πίσω από σχέσεις μιας υποτιθέμενης αμοιβαιότητας κρύβονταν συχνά οι πιο αποκρουστικές μορφές τυρρανίας; Τη δυνατότητα για μια ήπια, οικολογική ανάπτυξη, η οποία δε θα παράγει κοινωνικές αδικίες και αδιέξοδα, πρέπει να την αναζητήσουμε στους ρυθμούς των αγροτικών κοινοτήτων ή στο τεχνολογικά ώριμο παρόν μας; Μπορεί η ίδια η τεχνολογία από μόνη της, απ᾽ αυτόν και μόνο το διαμεσολαβητικό της ρόλο, να γίνει η υπέρτατη δύναμη η οποία θα διαμορφώνει και θα κατευθύνει τις ανθρώπινες ζωές; Αυτά είναι τα ερωτήματα που πλανιώνται στη σύντομη συνέντευξη που παραχώρησε ο Αμερικανός καθηγητής της γλωσσολογίας Νόαμ Τσόμσκι στα μέλη της συντακτικής ομάδας του περιοδικού *Anarchy*. Καθώς η οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη, ολοένα και περισσότερο, μοιάζει με μια —για να παραφράσουμε τον Κοκτό— ακυβέρνητη υπερταχεία που τρέχει προς το θάνατο, τα παραπάνω ερωτήματα προβάλλουν αμείλικτα. Και ο Νόαμ Τσόμσκι είναι σαφής: μόνο η περαιτέρω ανάπτυξη της τεχνολογίας, μέσα σε μια άλλου τύπου κοινωνία, θα μπορέσει να εγγυηθεί την επίλυση των τεράστιων κοινωνικών και οικολογικών προβλημάτων.

Μ.Κ.

Σ Υ Ν Ε Ν Τ Ε Υ Ξ Η

□ **Ποια πιστεύετε ότι είναι η επίδραση του αναρχισμού στη Βόρεια Αμερική;**

■ Εάν λογαριάζαμε τον αριθμό εκείνων που θεωρούν τον εαυτό τους αναρχικό ή που διάκεινται φιλικά απέναντι στις αναρχικές ιδέες, νομίζω ότι θα διαπιστώναμε ότι ο αριθμός αυτός δεν είναι διόλου ευκαταφρόνητος. Αυτό όμως δε σημαίνει σπουδαία πράγματα γιατί οι άνθρωποι αυτοί έχουν μεταξύ τους ελάχιστους δεσμούς.

□ **Εσείς κατά πόσο διατηρείτε τους δεσμούς σας με τον αναρχικό τύπο στις ΗΠΑ και γενικότερα στη Βόρεια Αμερική;**

■ Αν μη τι άλλο —και περισσότερο από καθηκον—

***σμού* ή το βιβλίο του *Εναντίον της Ιστορίας, Εναντίον του Λεβιάθαν*;**

■ Τα έχω διαβάσει πριν χρόνια. Δεν τα θυμάμαι αρκετά ώστε να τα σχολιάσω. Ωστόσο αυτό το θέμα εναντίον του Λεβιάθαν εγώ δεν το καταλαβαίνω... Τι σημαίνει εναντίον της ιστορίας, εναντίον του Λεβιά-

Πώς είναι δυνατό να κάνει κάποιος κριτική σ᾽ αυτόν καθαυτόν τον πολιτισμό; Μια αναρχική κοινότητα είναι πολιτισμός. Αποτελεί τμήμα του πολιτισμού. Έχει εκπαίδευση, έχει κουλτούρα, έχει

□ **Στα βιβλία σας αναφέρεστε και εσείς στο Δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό. Δίνετε την εντύπωση ότι ασκείτε κριτική στον πολιτισμό γενικά. Εδώ, τώρα, ισχυρίζεστε ότι τα πάντα, που αφορούν τον άνθρωπο, βρίσκονται μέσα στο πεδίο του πολιτισμού και επομένως το πρόβλημα δεν είναι ο πολιτισμός στο σύνολό του αλλά οι ιεραρχικές πλευρές του.**

■ Πώς είναι δυνατόν να κάνει κάποιος κριτική σε αυτόν καθαυτόν τον πολιτισμό; Μια αναρχική κοινότητα είναι πολιτισμός. Αποτελεί τμήμα του πολιτισμού. Έχει εκπαίδευση, έχει κουλτούρα, έχει κοινωνικές σχέσεις, έχει παραδόσεις, έστω διαφοροποιημένες, έχει οργάνωση. Στην πραγματικότητα

την αναζητήσουμε στους ρυθμούς των αγροτικών κοινοτήτων ή στο τεχνολογικά ώριμο παρόν μας; Μπορεί η ίδια η τεχνολογία από μόνη της, απ' αυτόν και μόνο το διαμεσολαβητικό της ρόλο, να γίνει η υπέρτατη δύναμη η οποία θα διαμορφώνει και θα κατευθύνει τις ανθρώπινες ζωές; Αυτά είναι τα ερωτήματα που πλανιώνται στη σύντομη συνέντευξη που παραχώρησε ο Αμερικανός κα-

προβάλλουν αμείλικτα. Και ο Νόαμ Τσόμσκι είναι σαφής: μόνο η περαιτέρω ανάπτυξη της τεχνολογίας, μέσα σε μια άλλου τύπου κοινωνία, θα μπορέσει να εγγυηθεί την επίλυση των τεράστιων κοινωνικών και οικολογικών προβλημάτων.

Μ.Κ.

Σ Υ Ν Ε Ν Τ Ε Υ Ξ Η

☐ **Ποια πιστεύετε ότι είναι η επίδραση του αναρχισμού στη Βόρεια Αμερική;**

■ Εάν λογαριάζαμε τον αριθμό εκείνων που θεωρούν τον εαυτό τους αναρχικό ή που διάκεινται φιλικά απέναντι στις αναρχικές ιδέες, νομίζω ότι θα διαπιστώναμε ότι ο αριθμός αυτός δεν είναι διόλου ευκαταφρόνητος. Αυτό όμως δε σημαίνει σπουδαία πράγματα γιατί οι άνθρωποι αυτοί έχουν μεταξύ τους ελάχιστους δεσμούς.

☐ **Εσείς κατά πόσο διατηρείτε τους δεσμούς σας με τον αναρχικό τύπο στις ΗΠΑ και γενικότερα στη Βόρεια Αμερική;**

■ Αν μη τι άλλο —και περισσότερο από καθήκον— παραμένω συνδρομητής πολλών αναρχικών περιοδικών.

☐ **Έχετε διαβάσει το περιοδικό *Fifth Estate* [*Πέμπτη Τάξη*] όπου διατυπώνονται θέσεις που είναι αντίθετες με τον πολιτισμό. Ποια είναι η γνώμη σας;**

■ Δε συμφωνώ. Πάντα ένιωθα πιο κοντά σε εκείνα τα τμήματα του αναρχικού κινήματος που είχαν μόνιμα στραμμένη την προσοχή τους στη βιομηχανική κοινωνία, την οποία έπαιρναν για δεδομένη και αναζητούσαν τρόπους απελευθέρωσής της. Αυτό εξηγεί γιατί ένιωθα πάντα περισσότερο συνδεδεμένος με την αναρχοσυνδικαλιστική παράδοση. Δε νομίζω ότι μπορεί να υπάρξει αυτή την στιγμή άλλος τρόπος προσέγγισης της πραγματικότητας. Αναφέρομαι, βέβαια, στην πραγματικότητα των πέντε δισεκατομμυρίων ανθρώπων που ζουν πάνω στον πλανήτη. Δε νομίζω ότι μια επιστροφή στη Λίθινη Εποχή θα τους έλυνε το πρόβλημα της επιβίωσης.

☐ **Έχετε διαβάσει το έργο του Fredy Perlman, τη μπροσούρα του η *Συνεχιζόμενη Έλξη του Εθνικισμού* ή το βιβλίο του *Εναντίον της Ιστορίας, Εναντίον του Λεβιάθαν*;**

■ Τα έχω διαβάσει πριν χρόνια. Δεν τα θυμάμαι αρκετά ώστε να τα σχολιάσω. Ωστόσο αυτό το θέμα εναντίον του Λεβιάθαν εγώ δεν το καταλαβαίνω... Τι σημαίνει εναντίον της ιστορίας, εναντίον του Λεβιάθαν; Ο πολιτισμός έχει πολλές όψεις. Δεν έχει κανένα απολύτως νόημα να είναι κάποιος γενικά εναντίον του ή υπέρ του.

> **Πώς είναι δυνατό να κάνει κάποιος κριτική σ' αυτόν καθαυτόν τον πολιτισμό; Μια αναρχική κοινότητα είναι πολιτισμός. Αποτελεί τμήμα του πολιτισμού. Έχει εκπαίδευση, έχει κουλτούρα, έχει κοινωνικές σχέσεις, έχει παραδόσεις, έστω διαφοροποιημένες, έχει οργάνωση. Στην πραγματικότητα μια αναρχική κοινότητα πρέπει να έχει τον υψηλότερο βαθμό οργάνωσης.**

☐ **Πράγματι, μέχρι ένα βαθμό είναι θέμα σημασιών. Εξαρτάται από τι ορίζουν οι άνθρωποι ως πολιτισμό.**

■ Σίγουρα μέσα στον πολιτισμό υπάρχει και καταπίεση. Συγκεκριμένα υπάρχουν πλευρές του πολιτισμού οι οποίες αναπαράγουν μια κτηνώδη και παράλογη καταπίεση. Με αυτή την έννοια είμαι εναντίον του πολιτισμού. Αλλά εδώ δεν πρόκειται γενικά για τον πολιτισμό αλλά για καθορισμένες κοινωνικές δομές. Συνεπώς δεν είμαι εναντίον εν γένει του πολιτισμού αλλά εναντίον της συγκεκριμένης κοινωνίας, η οποία είναι καταπιεστική.

☐ **Στα βιβλία σας αναφέρεστε και εσείς στο Δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό. Δίνετε την εντύπωση ότι ασκείτε κριτική στον πολιτισμό γενικά. Εδώ, τώρα, ισχυρίζεστε ότι τα πάντα, που αφορούν τον άνθρωπο, βρίσκονται μέσα στο πεδίο του πολιτισμού και επομένως το πρόβλημα δεν είναι ο πολιτισμός στο σύνολό του αλλά οι ιεραρχικές πλευρές του.**

■ Πώς είναι δυνατόν να κάνει κάποιος κριτική σε αυτόν καθαυτόν τον πολιτισμό; Μια αναρχική κοινότητα είναι πολιτισμός. Αποτελεί τμήμα του πολιτισμού. Έχει εκπαίδευση, έχει κουλτούρα, έχει κοινωνικές σχέσεις, έχει παραδόσεις, έστω διαφοροποιημένες, έχει οργάνωση. Στην πραγματικότητα μια αναρχική κοινότητα πρέπει να έχει τον υψηλότερο βαθμό οργάνωσης. Με ποια έννοια, λοιπόν, όλα αυτά δεν είναι πολιτισμός;

☐ **Εξαρτάται από το πώς χρησιμοποιεί κάποιος τον όρο πολιτισμός. Εάν τον χρησιμοποιεί για να περιγράψει ό,τι αναπτύχθηκε από τις απαρχές της πόλης-κράτους, δηλαδή την ανάπτυξη του ίδιου του κράτους, ή, αντίθετα, τον χρησιμοποιεί για να περιγράψει τις πρωτόγονες, πρωτογενείς κοινωνικές δομές και ομάδες, οι οποίες, κατά κάποιο τρόπο, εξακολουθούν να υπάρχουν στο περιθώριο του πολιτισμού.**

■ Για ποιες ομάδες μιλάτε; Αρκετές απ' αυτές τις πρωτόγονες κοινωνικές ομάδες έζησαν σε κτηνώδεις συνθήκες. Είναι σε ορισμένες απ' αυτές τις προτεχνολογικές κοινωνίες που αναπτύχθηκαν μερικές από τις πλέον αποκρουστικές μορφές καταπίεσης και βίας.

☐ **Μια διαφορά των προτεχνολογικών κοινωνιών έγκειται στο γεγονός ότι αυτές ουδέποτε ανέπτυξαν όπλα μαζικής καταστροφής.**

■ Λάθος! Τεράστιο λάθος! Οι κοινωνίες αυτές συχνά εμπλάκηκαν σε πολέμους που οδήγησαν στην εξόντωση ολόκληρων λαών. Διαβάστε, για παράδειγμα, τη Βίβλο. Αυτό το βιβλίο που ανήκει στην προτεχνολογική εποχή καθαγιάζει τη γενοκτονία.

□ **Παρ' όλα αυτά υπήρξαν πρωτογενείς ή πρωτόγονες κοινωνίες, οι οποίες διέθεταν μια πολιτική οργάνωση που προσέγγιζε αρκετά τα ιδεώδη του αναρχισμού...**

■ Δεν είμαι βέβαιος! Η αλήθεια είναι ότι σε κάθε ιστορική περίοδο μπορείτε να βρείτε όλων των ειδών τα στοιχεία. Ακόμη και στην καρδιά των σύγχρονων βιομηχανικών κοινωνιών μπορείτε να συναντήσετε ελευθεριακές κοινότητες.

□ **Συνεπώς, για να συνοψίσουμε, η γνώμη σας είναι ότι δεν έχει νόημα να ασκούμε κριτική στο σύγχρονο πολιτισμό υπό το πρίσμα της επιστροφής σε προγενέστερα στάδια ή και σ' αυτές τις απαρχές του πολιτισμού;**

■ Όταν επιστρέφει κάποιος στις απαρχές του πολιτισμού ανακαλύπτει διάφορες μορφές κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης. Αλλά και πάλι δεν καταλαβαίνω! Τι εννοείτε όταν λέτε απαρχές του πολιτισμού; Πόσο πίσω είναι η Λίθινη Εποχή; Προτού σχηματιστούν οι πόλεις-κράτη και επινοηθεί η γραφή είναι αλήθεια ότι πέρασαν πολλοί αιώνες με τις αγροτικές κοινωνίες κυρίαρχες. Αυτές οι αγροτικές κοινότητες απ' όσο είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε επιβίωναν κάτω από μάλλον άθλιες συνθήκες. Υπήρξαν αγροτικές κοινωνίες που ήσαν στην κυριολεξία φαύλες, δολοφονικές και καταστροφικές όχι μόνο στην επαφή τους με άλλους λαούς, αλλά και στο πλέγμα των εσωτερικών τους σχέσεων. Η εικόνα των αγροτικών κοινωνιών ως χώρων ειρήνης και φιλίας είναι παραπλανητική. Οπωσδήποτε υπήρξαν ορισμένες κοινωνίες που είχαν με μια έννοια έναν ελευθεριακό τρόπο οργάνωσης, αλλά σε καμία περίπτωση αυτές δεν ήσαν ο κανόνας...

□ **Οι αγροτικές κοινότητες δεν είναι ένα σχετικά πρόσφατο ιστορικό φαινόμενο;**

■ Υπάρχουν αγροτικές κοινωνίες που η γέννησή τους τοποθετείται πριν από επτά ή οκτώ χιλιάδες χρόνια και συμπίπτει με την εμφάνιση της γεωργίας...

□ **Υπάρχει όμως και μια Ευρώπη των φυλών πριν την επικράτηση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, όταν ζούσαν στη γηραιά ήπειρο ελεύθερες οι διάμαρτυρίες που διαθέτουμε, είναι πολύ πιθανό να ζούσαν μ' ένα σχετικά ελευθεριακό τρόπο.**

■ Όχι αυτό δεν το πιστεύω. Το θεωρώ μάλλον απίθανο.

□ **Για να επιστρέψουμε εκεί απ' όπου ξεκινήσαμε, η κριτική στον πολιτισμό στοχεύει στην ανάπτυξη των κρατιστικών δομών όπως και των συγκεκριμένων κοινωνικών μορφών που έγιναν κυρίαρχες στη σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία. Δεν μπορεί κάποιος να ασκήσει κριτική στον καπιταλισμό και να αγνοήσει τις πατριαρχικές μορφές εξουσίας. Μπορούμε συνεπώς να πούμε ότι ο καπιταλισμός και η πατριαρχία αποτελούν συγκεκριμένες πλευρές του πολιτισμού και, όταν ασκούμε κριτική στον πολιτισμό, η κριτική μας στρέφεται εναντίον ορισμένων όψεων του. Στη συνέχεια θα πρέπει να στρέψουμε την προσοχή μας σε αυτό καθαυτό το εργαλείο της κριτικής μας, στον τρόπο που το χρησιμοποιούμε. Όταν από την ποικιλότητα της ιστορίας ξεχωρίζουμε μια κοινότητα, ένα λαό ή μια κουλτούρα και συνάπτουμε μια ορισμένη σχέση μαζί τους, μια σχέση που είναι εκ των πραγμάτων αλλοτριωμένη, το κάνουμε αυτό γιατί έχουμε κάποιο σκοπό κατά νου. Όταν ασκούμε κριτική στον πολιτισμό, σκοπός μας δεν είναι να ξεχωρίσουμε τους Βουσμάνους Καλαχάρι και να τους προβάλουμε ως υπόδειγμα κοινωνικής οργάνωσης — αν όχι το σύνολο της κουλτούρας τους, τουλάχιστον κάποιες πλευρές της; Άρα το να ασκεί κάποιος κριτική στον πολιτισμό έχει νόημα**

Η ίδια η ρομποτική είναι ουδέτερη. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε μαζική κλίμακα για να περιορίσει την ταπεινωτική εργασία. Μπορεί όμως να χρησιμοποιηθεί για να εντείνει και να ολοκληρώσει την καταπίεση των ανθρώπων. Το ζήτημα είναι ποιοι κοινωνικοί θεσμοί θα αναπτύξουν και θα διαχειριστούν την οποιαδήποτε τεχνολογία. (...) Μια ορισμένη τεχνολογία, όπως το πυροβόλο όπλο, είναι άχρηστη και βλαβερή, αλλά το αυτοκίνητο, η ρομποτική και η πληροφορική έχουν μια απελευθερωτική δύναμη.

■ Εγώ ειλικρινά δεν το πιστεύω. Θεωρώ ότι η τεχνολογία καθαυτή είναι ουσιαστικά ουδέτερη. Η ίδια η τεχνολογία που σήμερα χρησιμοποιείται για απάνθρωπους σκοπούς, αύριο μπορεί να μπει στην υπηρεσία πολύ καλών σκοπών.

□ **Η τεχνολογία μπορεί να γίνει δύναμη κυριαρχίας και να αποβεί καταστροφική όταν, όπως λέει ο Ellul, αρχίσει να αναπτύσσεται σε σημείο που να ξεπεράσει την οργανική σχέση με τον ίδιο το δημιουργό της. Η περιγραφή αυτή ταιριάζει με τη μεταφορά για το κεφάλαιο, το οποίο επίσης ξεπερνάει κάθε ανθρώπινο έλεγχο και αποκτάει μια δική του, ανεξάρτητη οντότητα. Ο Ivan Illich, στο βιβλίο του *Εργαλεία για την Ευχαρίστησή μας*, μιλά για το ίδιο πράγμα.**

■ Αν η τεχνολογία θα αυτονομηθεί από τον ίδιο τον άνθρωπο, εξαρτάται αποκλειστικά από τους κοινωνικούς θεσμούς στο εσωτερικό των οποίων η συγκεκριμένη τεχνολογία γεννιέται και αναπτύσσεται. Μια ελευθεριακή κοινωνία μπορεί να θέλει να κάνει χρήση της πιο προχωρημένης τεχνολογίας. Μπορεί μάλιστα να θελήσει να αναπτύξει παραπέρα την υπάρχουσα τεχνολογία. Ας πάρουμε για παράδειγμα την πληροφορική. Όπως γνωρίζετε μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να καταπιέσει ένα λαό. Μπορεί όμως να χρησιμοποιηθεί και για να απελευθερώσει τους ανθρώπους. Είναι δυνατό, για παράδειγμα, να χρησιμοποιηθεί για να αυξήσει τον έλεγχο των εργαζομένων πάνω στο προϊόν και τις συνθήκες εργασίας τους και κατ' αυτόν τον τρόπο να κάνει πραγματικότητα τη δυνατότητα αυτοοργάνωσης των εργαζομένων. Η πληροφορική είναι η τεχνολογία η οποία μπορεί να επιτρέψει στους εργαζομένους να διαθέτουν τον αναγκαίο χρόνο για να πληροφορούνται — γεγονός που διευκολύνει τον πιο δημοκρατικό έλεγχο του εργασιακού χώρου και της ίδιας της παραγωγής. Με τα σημερινά μεγέθη δεν μπορώ να φανταστώ πώς αυτό θα μπορούσε να γίνει πραγματικότητα δίχως τη χρήση της πληροφορικής.

□ **Όπου όμως η πληροφορική μπήκε στην παραγωγή, η δουλειά εντατικοποιήθηκε. Πολλοί λογιστές έχασαν τη δουλειά τους. Γενικά έγιναν πολλές ανακατατάξεις και απολύσεις στους εργασιακούς χώρους.**

■ Έχετε δίκιο. Αλλά όλα αυτά συνέβησαν επειδή μιλάμε για μια τεχνολογία που δεν είναι ανεξάρτητη αλλά ενσωματωμένη, εγκλωβισμένη, στους υπάρχο-

ματιστούν οι πόλεις-κράτη και επινοηθεί η γραφή είναι αλήθεια ότι πέρασαν πολλοί αιώνες με τις α-γροτικές κοινωνίες κυρίαρχες. Αυτές οι αγροτικές κοινότητες απ' όσο είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε επιβίωναν κάτω από μάλλον άθλιες συνθήκες. Υπήρ-ξαν αγροτικές κοινωνίες που ήσαν στην κυριολεξία φαύλες, δολοφονικές και καταστροφικές όχι μόνο στην επαφή τους με άλλους λαούς, αλλά και στο πλέγμα των εσωτερικών τους σχέσεων. Η εικόνα των αγροτικών κοινωνιών ως χώρων ειρήνης και φιλίας είναι παραπλανητική. Οπωσδήποτε υπήρξαν ορισμέ-νες κοινωνίες που είχαν με μια έννοια έναν ελευ-θεριακό τρόπο οργάνωσης, αλλά σε καμία περίπτω-ση αυτές δεν ήσαν ο κανόνας...

□ Οι αγροτικές κοινότητες δεν είναι ένα σχετικά πρόσφατο ιστορικό φαινόμενο;

■ Υπάρχουν αγροτικές κοινωνίες που η γέννησή τους τοποθετείται πριν από επτά ή οκτώ χιλιάδες χρόνια και συμπίπτει με την εμφάνιση της γεωρ-γίας...

□ Υπάρχει όμως και μια Ευρώπη των φυλών πριν την επικράτηση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, ό-ταν ζούσαν στη γηραιά ήπειρο ελεύθερες οι διά-φορες φυλές. Δεν αντιλέγει κανείς ότι σε αυτές τις προτεχνολογικές κοινωνίες υπήρχαν στοιχεία αληθινής κτηνωδίας. Οι Ίνκας και οι Αζτέκοι ήσαν κατά κάποιο τρόπο ιμπεριαλιστές...

■ Οι Ίνκας και οι Αζτέκοι διέπραξαν εγκλήματα. Ο λόγος που οι Ισπανοί «εξερευνητές» κατέκτησαν τό-σο εύκολα και γρήγορα ολόκληρη την ήπειρο είναι ότι βρήκαν παντού πρόθυμους συνεργάτες, οι ο-ποίοι επιθυμούσαν διακαώς να απαλλαγούν από την δυσβάστακτη εξουσία του κράτους των Ίνκας. Οι Αζτέκοι επίσης ήσαν ιμπεριαλιστές, είχαν κατακτή-σει άλλους λαούς στους οποίους συμπεριφέρονταν με τον πλέον κτηνώδη τρόπο.

□ Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι Ισπανοί βρήκαν, όπως είπατε, πρόθυμους συνεργάτες, οι οποίοι με τη σειρά τους —όπως εξάλλου και οι Ισπανοί εξερευνητές— συμπεριφέρθηκαν με απίστευτη βαρβαρότητα. Αλλά ανάμεσα στους λαούς που υ-ποδούλωσαν οι Ισπανοί υπήρχαν και φυλές κυνη-γών και τροφοσυλλεκτών όπως και αγροτικές κοι-νότητες και όλοι αυτοί οι λαοί, σύμφωνα με τις ποιοι κοινωνικοί θεσμοί θα αναπτύξουν και θα διαχειριστούν την οποιαδήποτε τεχνολογία. (...) Μια ορισμένη τεχνολογία, όπως το πυροβόλο ό-πλο, είναι άχρηστη και βλαβερή, αλλά το αυτοκί-νητο, η ρομποτική και η πληροφορική έχουν μια απελευθερωτική δύναμη.

πρέπει να στρέψουμε την προσοχή μας σε αυτό καθαυτό το εργαλείο της κριτικής μας, στον τρό-πο που το χρησιμοποιούμε. Όταν από την ποικιλό-τητα της ιστορίας ξεχωρίζουμε μια κοινότητα, ένα λαό ή μια κουλτούρα και συνάπτουμε μια ορισμέ-νη σχέση μαζί τους, μια σχέση που είναι εκ των πραγμάτων αλλοτριωμένη, το κάνουμε αυτό γιατί έχουμε κάποιο σκοπό κατά νου. Όταν ασκούμε κριτική στον πολιτισμό, σκοπός μας δεν είναι να ξεχωρίσουμε τους Βουσμάνους Καλαχάρι και να τους προβάλουμε ως υπόδειγμα κοινωνικής οργά-νωσης — αν όχι το σύνολο της κουλτούρας τους, τουλάχιστον κάποιες πλευρές της; Άρα το να α-σκεί κάποιος κριτική στον πολιτισμό έχει νόημα μόνο κάτω από το πρίσμα ενός άλλου πολιτισμού που επιθυμεί να φτιάξει.

■ Ας υποθέσουμε όμως ότι ανακάλυπτε ότι οι Βου-σμάνοι Καλαχάρι ζούσαν σε μια ολοκληρωτική ου-τοπία. Δεν είναι αλήθεια αυτό, αλλά υποθέστε ότι συνέβαινε. Τι θα είχαμε τότε να διδαχτούμε από τους Βουσμάνους Καλαχάρι; Επιπλέον η κοινωνία τους δεν έχει να μας μάθει τίποτα για τον κόσμο που ζούμε σήμερα. Είναι ένας διαφορετικός κό-σμος. Πιστεύω ότι εάν θέλουμε να αναπτύξουμε μια πραγματική σχέση με τον κόσμο που ζουν σήμερα οι περισσότεροι άνθρωποι θα πρέπει να ξεκινήσουμε από το γεγονός ότι αυτός ο κόσμος υπάρχει και από εκεί και πέρα να αναρωτηθούμε πώς θα τον μετα-μορφώσουμε.

□ Ας ξεκινήσουμε, λοιπόν, από τον υπάρχοντα κό-σμο. Ο Jacques Ellul στο βιβλίο του *η Τεχνολογική Κοινωνία* αντιμετωπίζει την τεχνολογία σαν να έ-χει μια δική της, ανεξάρτητη ζωή, ακριβώς όπως το κεφάλαιο, το οποίο είναι καταστροφικό εξαι-τίας της αυτόνομης ζωής του...

ποιηθεί για να καταπιέσει ένα λαό. Μπορεί όμως να χρησιμοποιηθεί και για να απελευθερώσει τους αν-θρώπους. Είναι δυνατό, για παράδειγμα, να χρησιμο-ποιηθεί για να αυξήσει τον έλεγχο των εργαζομένων πάνω στο προϊόν και τις συνθήκες εργασίας τοσς και κατ' αυτόν τον τρόπο να κάνει πραγματικότητα τη δυνατότητα αυτοοργάνωσης των εργαζομένων. Η πληροφορική είναι η τεχνολογία η οποία μπορεί να επιτρέψει στους εργαζομένους να διαθέτουν τον αναγκαίο χρόνο για να πληροφορούνται — γεγονός που διευκολύνει τον πιο δημοκρατικό έλεγχο του εργασιακού χώρου και της ίδιας της παραγωγής. Με τα σημερινά μεγέθη δεν μπορώ να φανταστώ πώς αυτό θα μπορούσε να γίνει πραγματικότητα δίχως τη χρήση της πληροφορικής.

□ Όπου όμως η πληροφορική μπήκε στην παρα-γωγή, η δουλειά εντατικοποιήθηκε. Πολλοί λογι-στές έχασαν τη δουλειά τους. Γενικά έγιναν πολ-λές ανακατατάξεις και απολύσεις στους εργα-σιακούς χώρους.

■ Έχετε δίκιο. Αλλά όλα αυτά συνέβησαν επειδή μι-λάμε για μια τεχνολογία που δεν είναι ανεξάρτητη αλλά ενσωματωμένη, εγκλωβισμένη, στους υπάρχο-ντες θεσμούς. Η τεχνολογία από μόνη της είναι ου-δέτερη. Η ίδια τεχνολογία, που σήμερα υποδουλώ-νει ή εξαθλιώνει τον εργαζόμενο, μέσα σε ένα άλλο πλέγμα κοινωνικών σχέσεων μπορεί να βοηθήσει στον εκδημοκρατισμό του εργασιακού χώρου.

□ Είναι γεγονός ότι η τεχνολογία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί απελευθερωτικά. Δε νομίζετε ό-μως ότι οι τωρινές συνθήκες στα ορυχεία και στα εργοστάσια διαμορφώνονται και από την τεχνο-λογία που έχει η κοινωνία μας υιοθετήσει; Μπο-ρείτε να φανταστείτε μια ελευθεριακή κοινωνία στην οποία οι άνθρωποι θα εξακολουθούσαν να εργάζονται στην αλυσίδα της παραγωγής;

■ Αυτός ακριβώς είναι ο ρόλος της σύγχρονης τε-χνολογίας: να απελευθερώσει τον εργαζόμενο από τέτοιους καταπιεστικούς τρόπους παραγωγής. Η κατάλληλη χρήση της προχωρημένης τεχνολογίας, για παράδειγμα της ρομποτικής, μπορεί να οδηγήσει στην κατάργηση ενός σημαντικού τμήματος της δουλειάς που σήμερα γίνεται στην αλυσίδα παραγω-γής. Μεγάλο μέρος της δουλειάς, που θεωρείται

απάνθρωπη, με τη χρήση της ρομποτικής θα το αναλάβουν τα ρομπότ.

□ **Δε νομίζετε ότι μια γενικευμένη χρήση της ρομποτικής είναι πολύ πιθανό να δημιουργήσει προβλήματα όπως, για παράδειγμα, να χάσει ο άνθρωπος τον έλεγχο...**

■ Σε μια ιεραρχική, καταπιεστική κοινωνία, η ρομποτική πράγματι θα σημάνει την ολοκληρωτική καταστροφή. Και πάλι όμως το ερώτημα αφορά τους θεσμούς. Η ίδια η ρομποτική είναι ουδέτερη. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε μαζική κλίμακα για να περιορίσει την ταπεινωτική εργασία. Μπορεί όμως να χρησιμοποιηθεί για να εντείνει και να ολοκληρώσει την ανθρώπινη καταπίεση. Το ζήτημα είναι ποιοι κοινωνικοί θεσμοί θα αναπτύξουν και θα διαχειριστούν την οποιαδήποτε τεχνολογία.

□ **Πώς θα μπορέσουν οι άνθρωποι με άμεσο τρόπο να θέσουν την τεχνολογία κάτω από τον έλεγχό τους;**

■ Σε μια ελεύθερη κοινωνία θα ελέγχουν την τεχνολογία δημοκρατικά. Για παράδειγμα, σε μια κοινωνικοποιημένη επιχείρηση μέσα στον καπιταλισμό υποτίθεται ότι οι εργαζόμενοι συμμετέχουν στο σχεδιασμό της παραγωγής. Στην πραγματικότητα αυτοί που διευθύνουν είναι οι μάνατζερ. Μπορούμε όμως από τώρα, παρατηρώντας μια τέτοια κοινωνικοποιημένη επιχείρηση, να πάρουμε μια ιδέα για το πώς θα μπορούσαν να είναι τα πράγματα. Σκεφτείτε τους εργαζομένους να ενώνονται και να παίρνουν την απόφαση να παραγκωνίσουν τους μάνατζερ. Στη θέση του σημερινού τρόπου λήψης αποφάσεων μπορεί να προωθηθεί ένας άλλος σύμφωνα με τον οποίο τις αποφάσεις θα τις παίρνουν οι ίδιοι οι εργαζόμενοι αφού πρώτα χρησιμοποιήσουν με τη βοήθεια της σύγχρονης τεχνολογίας όλο το διαθέσιμο όγκο πληροφοριών και αφού περιορίσουν ή και εξαλείψουν με τη βοήθεια της ρομποτικής όλες τις μορφές της εξευτελιστικής εργασίας. Το σενάριο αυτό είναι πιθανό. Τουλάχιστον είναι κάτι για το οποίο αξίζει κάποιος να αγωνίζεται. Είναι ένα ιδεώδες για την υλοποίηση του οποίου είναι απαραίτητη η πιο προχωρημένη τεχνολογία.

□ **Δεν πιστεύετε, δηλαδή, ότι όσο περισσότερο καταφέρνουμε να περιορίζουμε τη χρήση της τεχνολογίας τόσο πιο κοντά βρισκόμαστε στο όραμα μιας κοινωνίας ελεύθερα οργανωμένης; Τελικά, δε διαθέτει η τεχνολογία από μόνη της μια τέτοια δυναμική που κάθε πραγματικός έλεγχος να γίνεται ολοένα και δυσκολότερος; Τα αυτοκίνητα, για παράδειγμα, δεν ξανασχεδίασαν όλες τις πόλεις στις βιομηχανικές χώρες σύμφωνα με τις ανάγκες τους;**

■ Δεν είναι τα αυτοκίνητα που ξανασχεδίασαν τις πόλεις αλλά τα διευθυντικά στελέχη των αυτοκινητοβιομηχανιών. Την απόφαση να καταργηθούν οι δημόσιες συγκοινωνίες στο Λος Άντζελες δεν την πήρε το αυτοκίνητο. Την πήραν τα διευθυντικά στελέχη της Τζένεραλ Μότορς.

□ **Το ίδιο έγινε και στο Σεντ Λούις. Αλλά, όταν ισχυρίζεστε ότι η τεχνολογία είναι ουδέτερη, δυσκολευόμαστε να το πιστέψουμε. Η ίδια η ανάπτυξη της τεχνολογίας είναι μια ιστορική διαδικασία. Η ανάπτυξη της αυτοκίνησης και η μαζική παραγωγή αυτοκινήτων εξυπηρετούν συγκεκριμένες ανάγκες με ένα καθορισμένο τρόπο. Το ίδιο το αυτοκίνητο υποκρύπτει μια ορισμένη πολιτική ιδεολογία. Η ιδεολογία αυτή οδηγεί στη ρύπανση, οδηγεί στην απομόνωση των ανθρώπων.**

■ Είναι μέσα στο σημερινό πλέγμα σχέσεων που το αυτοκίνητο οδηγεί στα αποτελέσματα που επισημάνατε. Σε ένα διαφορετικό θεσμικό πλαίσιο δε θα συνέβαινε αυτό. Καθώς η τεχνολογία αναπτύσσεται γίνεται μέρος του συστήματος των κοινωνικών θεσμών και προσλαμβάνει έναν ορισμένο χαρακτήρα και μια ορισμένη λειτουργία που είναι άμεσα εξαρτημένα από τους θεσμούς. Το πρόβλημα δε βρίσκεται στην ίδια την τεχνολογία αλλά στους θεσμούς. Μια ορισμένη τεχνολογία, όπως το πυροβόλο όπλο, είναι άχρηστη και βλαβερή αλλά το αυτοκίνητο, η ρομποτική και η πληροφορική έχουν μια απελευθερωτική δύναμη.

□ **Το αυξημένο ενδιαφέρον για τα περιβαλλοντικά προβλήματα μπορεί να βάλει φρένο στην ανάπτυξη ενός ορισμένου τύπου τεχνολογίας;**

■ Το θέμα, επαναλαμβάνω, δεν είναι να βάλουμε γενικά φραγμούς στην τεχνολογία αλλά να συνειδητοποιήσουμε ότι μόνο η προχωρημένη τεχνολογία μέσα σε ένα διαφορετικό θεσμικό πλαίσιο μπορεί να λύσει τα περιβαλλοντικά προβλήματα...

Μετάφραση: **ΜΑΚΗΣ ΚΟΡΑΚΙΑΝΙΤΗΣ**



αυτοί που διευθύνουν είναι οι μάνατζερ. Μπορούμε όμως από τώρα, παρατηρώντας μια τέτοια κοινωνικοποιημένη επιχείρηση, να πάρουμε μια ιδέα για το πώς θα μπορούσαν να είναι τα πράγματα. Σκεφτείτε τους εργαζομένους να ενώνονται και να παίρνουν την απόφαση να παραγκωνίσουν τους μάνατζερ. Στη τοβιομηχανιών. Την απόφαση να καταργηθούν οι δημόσιες συγκοινωνίες στο Λος Άντζελες δεν την πήρε το αυτοκίνητο. Την πήραν τα διευθυντικά στελέχη της Τζένεραλ Μότορς.

□ **Το ίδιο έγινε και στο Σεντ Λούις. Αλλά, όταν ισχυρίζεστε ότι η τεχνολογία είναι ουδέτερη, δυ-**

■ Το θέμα, επαναλαμβάνω, δεν είναι να βάλουμε γενικά φραγμούς στην τεχνολογία αλλά να συνειδητοποιήσουμε ότι μόνο η προχωρημένη τεχνολογία μέσα σε ένα διαφορετικό θεσμικό πλαίσιο μπορεί να λύσει τα περιβαλλοντικά προβλήματα...

Μετάφραση: **ΜΑΚΗΣ ΚΟΡΑΚΙΑΝΙΤΗΣ**



ΠΡΑΣΙΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΟΙ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

Τα κείμενα που αναδημοσιεύουμε από το *Δελτίο* του Ινστιτουτου Κοινωνικης Οικολογιας του Βερμόντ είναι και τα τρία γραμμένα από δραστήρια μέλη του αμερικανικού ριζοσπαστικού οικολογικού κινήματος που επιπλέον έχουν παρακολουθήσει το πρόγραμμα «Οικολογία και Κοινότητα» του ινστιτούτου και τις ενταγμένες σ' αυτό διαλέξεις του Μάρεϊ Μπούκτσιν.

Τα χρόνια 1989-92 ήταν και για τις ΗΠΑ ιδιαίτερα σημαντικά όσον αφορά στην πολιτική συγκρότηση του οικολογικού κινήματος. Η χρονική σύμπτωση και οι ομοιότητες αυτής της συγκρότησης με την αντίστοιχη του ελληνικού οικολογικού χώρου είναι εντυπωσιακές — ελπίζουμε να μην είναι και η αποσύνθεση εξίσου εντυπωσιακή. Καθένας, που έχει παρακολουθήσει την Οικολογικη Εναλλακτικη Ενωση Πολιτων, το εκλογικό σχήμα Οικολογοι Εναλλακτικοι στις ευρωεκλογές του Ιουνίου 1989 και τη διεύρυνσή του με τη δημιουργία πολιτικού φορέα (Οικολογοι Εναλλακτικοι -Ομοσπονδια Οικολογικων Εναλλακτικων Οργανωσεων) τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, θα παρατηρήσει (υπομειδιώντας ίσως) τις ίδιες διαμάχες «εκλογικών» - «αντιεκλογικών», την ίδια —δικαιολογημένη ή αδικαιολόγητη— εμμονή στα οργανωτικά, τα ίδια ερωτήματα για τη σχέση «κόμματος» - «κινήματος», την ίδια ένταση ανάμεσα σε περιβαλλοντιστές και κοινωνικούς οικολόγους, την ίδια καχυποψία μεταξύ των «δεξιών» και των «αριστερών» τάσεων και πάνω απ' όλα τα εξίσου μικρά και οικεία αριθμητικά μεγέθη (μικρότερα αν σχετικοποιηθούν ως προς τον πληθυσμό των ΗΠΑ) των ανθρώπων που συμμετέχουν στις συνδιασκέψεις, τα συνέδρια και τις άλλες *καθαρά πολιτικές* δραστηριότητες των οικολόγων.

Τα παρόμοια φαινόμενα που συμβαίνουν στην Ιταλία και στη Γερμανία μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι και το κίνημα των Πράσινων, όπως άλλωστε και το εργατικό κίνημα στο παρελθόν, θα διανύσει ένα μακρύ δρόμο εσωτερικών συγκρούσεων μέχρι να γίνει διαυγές το πολιτικό και κοινωνικό του στίγμα.

1

ΕΝΑΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΑΣΙΝΟΥΣ

Τα προγραμματα του Ινστιτουτου Κοινωνικης Οικολογιας είναι, μεταξύ άλλων, μια απόπειρα να εισάγουμε τους ανθρώπους στην πάλη για να ξαναφτιάξουμε τον κόσμο με βάση ορθολογικές και οικολογικές αρχές. Το κίνημα των Πράσινων στην Αμερική και στον εξωτερικό είναι έκφραση αυτής της πάλης, την οποία έχουν επηρεάσει βαθιά οι άνθρωποι που έχουν σχέση με το Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας. Στο άρθρο αυτό θα προσπαθήσω να μοιραστώ μαζί σας τις εμπειρίες μου από την πρόσφατη συνάντηση των Πράσινων. Θα προσπαθήσω να εξάγω μερικά συμπεράσματα από την πλευρά της ριζοσπαστικής οικολογίας για τη σημασία των Πράσινων και να εξετάσουμε την πρόκληση για τη δημιουργία μιας γενικότερης οικολογικής πολιτικής.

Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΩΝ ΠΡΑΣΙΝΩΝ

Πράσινων της Αμερικής. Οι Αμερικανοί, όπως και οι Γερμανοί, προέρχονταν από τους αγώνες για ειρήνη και δικαιοσύνη που είχαν γίνει στη δεκαετία του '70 και είχαν συμμετάσχει στα λαϊκά κινήματα της Νέας Αριστεράς. Έβλεπαν τη δυνατότητα δημιουργίας στην Αμερική ενός ευρύτατου και πολύμορφου κινήματος που θα ήταν ριζοσπαστικό, οραματικό και οικολογικό. Οραματίζονταν να δημιουργήσουν ένα πολυπολιτισμικό κοινωνικό κίνημα που θα ένωνε κάτω από την πράσινη σημαία —σύμβολο ολότητας και ενότητας— τα καλύτερα στοιχεία του περιβαλλοντικού κινήματος με τα νέα κοινωνικά κινήματα σ' έναν αγώνα ενάντια στην κυριαρχία και στις συγκεκριμένες και γενικές εκδηλώσεις της. Ήθελαν με κάθε τρόπο να αποφύγουν τα ψυχροπολεμικά πολιτικά καραγκιοζιλίκια. Οι ανεξάρτητοι διανοούμενοι δεν έβλεπαν με καλό μάτι ούτε τη Δύση αλλά ούτε την

ελεύθερης και οικολογικής κοινωνίας. Οι Πράσινοι εξέφρασαν ένα όραμα άμεσης δημοκρατίας που θα ήταν συνομοσπονδιακό —όχι συγκεντρωτικό— και ενσωματωμένο σε μια οργάνωση που θα ήταν συμμετοχική και δημοκρατική — όχι ιεραρχική.

ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗΣ ΣΤΟ ΚΟΛΕΓΙΟ ΝΤΕΪΒΙΣ ΚΑΙ ΕΛΚΙΝΣ

Υπάρχουν δυναμικές συζητήσεις και διαφωνίες σ' αυτό το κίνημα των τριακοσίων περίπου τοπικών Πράσινων ομάδων και των χιλιάδων ακτιβιστών που δραστηριοποιούνται στις κοινότητες σ' όλη τη Βόρεια Αμερική. Το 1990 ήταν ένα δύσκολο έτος, γεμάτο φιλονικίες. Συγκεκριμένα, οι Πράσινοι ακτιβιστές αγωνίζονταν με διάφορους τρόπους να ξεπεράσουν την οργανωτική αδράνεια που τους είχε πλήξει από την εποχή της ίδρυσής τους και που είχε ενδεχομέ-

1

ΕΝΑΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΑΣΙΝΟΥΣ

Τα ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ είναι, μεταξύ άλλων, μια απόπειρα να εισάγουμε τους ανθρώπους στην πάλη για να ξαναφτιάξουμε τον κόσμο με βάση ορθολογικές και οικολογικές αρχές. Το κίνημα των Πράσινων στην Αμερική και στον εξωτερικό είναι έκφραση αυτής της πάλης, την οποία έχουν επηρεάσει βαθιά οι άνθρωποι που έχουν σχέση με το Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας. Στο άρθρο αυτό θα προσπαθήσω να μοιραστώ μαζί σας τις εμπειρίες μου από την πρόσφατη συνάντηση των Πράσινων. Θα προσπαθήσω να εξάγω μερικά συμπεράσματα από την πλευρά της ριζοσπαστικής οικολογίας για τη σημασία των Πράσινων και να εξετάσουμε την πρόκληση για τη δημιουργία μιας γενικότερης οικολογικής πολιτικής.

Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΩΝ ΠΡΑΣΙΝΩΝ

Για να κατανοήσουμε την πρόσφατη συνάντηση των Πράσινων είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη την ιστορία τους. Η ελπίδα για ένα παγκόσμιο Πράσινο κίνημα γεννήθηκε από τους Γερμανούς Πράσινους στις αρχές της δεκαετίας του '80. Προκάλεσαν την προσοχή των ριζοσπαστών και των οικολόγων σ' ολόκληρο τον κόσμο με την ικανότητά τους να φέρουν σε επαφή αντιπυρηνικούς ακτιβιστές, περιβαλλοντιστές, αναρχικούς, ανθρώπους από διάφορα απελευθερωτικά κινήματα (φεμινιστικό, ομοφυλοφίλων, λεσβιών και εθνικής αυτονομίας) καθώς και τη γερασμένη Νέα Αριστερά ώστε να δημιουργήσουν μια νέα δυναμική σύνθεση και συμμαχία. Οι τέσσερις θεμελιακές αρχές των Πράσινων, οικολογία, ειρήνη, κοινωνική δικαιοσύνη και δημοκρατία της βάσης, έδειχναν το δρόμο προς μια νέα θεώρηση της πολιτικής. Οι Αμερικανοί ακτιβιστές ενθουσιάστηκαν από το ευρωπαϊκό παράδειγμα και συναντήθηκαν για πρώτη φορά στο Σαν Πολ της Μινεσότα το 1984 για να συζητήσουν την πιθανότητα δημιουργίας των Πράσινων της Αμερικής. Οι Αμερικανοί, όπως και οι Γερμανοί, προέρχονταν από τους αγώνες για ειρήνη και δικαιοσύνη που είχαν γίνει στη δεκαετία του '70 και είχαν συμμετάσχει στα λαϊκά κινήματα της Νέας Αριστεράς. Έβλεπαν τη δυνατότητα δημιουργίας στην Αμερική ενός ευρύτατου και πολύμορφου κινήματος που θα ήταν ριζοσπαστικό, οραματικό και οικολογικό. Οραματίζονταν να δημιουργήσουν ένα πολυπολιτισμικό κοινωνικό κίνημα που θα ένωνε κάτω από την πράσινη σημαία —σύμβολο ολότητας και ενότητας— τα καλύτερα στοιχεία του περιβαλλοντικού κινήματος με τα νέα κοινωνικά κινήματα σ' έναν αγώνα ενάντια στην κυριαρχία και στις συγκεκριμένες και γενικές εκδηλώσεις της. Ήθελαν με κάθε τρόπο να αποφύγουν τα ψυχροπολεμικά πολιτικά καραγκιοζιλίκια. Οι ανεξάρτητοι διανοούμενοι δεν έβλεπαν με καλό μάτι ούτε τη Δύση αλλά ούτε την Ανατολή. Κανένας δεν είχε αυταπάτες για τις ευθύνες που φέρει το αμερικανικό κατεστημένο για τη σύγχρονη κοινωνική και οικολογική κρίση. Ήταν φανερό ότι το στρατιωτικοβιομηχανικό σύμπλεγμα, η συντεχνιακή οικονομία και τα καπιταλιστικά πολιτικά κόμματα ήταν εχθρικά ακόμα και σε μια οικολογική εκδοχή του ίδιου του καπιταλισμού. Οι Πράσινοι κατανόησαν ότι ο καπιταλισμός και ο σοσιαλισμός είναι πλευρές του ίδιου δυστοπικού νομίσματος. Αλλά οι δεξιοί και αριστεροί πόλοι μέσα στην Αμερική ήταν εξίσου προβληματικοί. Ο αντικρατισμός του δεξιού πόλου ήταν σωστός αλλά είχε άδικο για τον καπιταλισμό: οδηγεί σε μεγάλες ανισότητες και απανθρωπιά. Στον αριστερό πόλο, η κοινωνική δημοκρατία και ο λενινισμός ήταν ολοφάνερα αυταρχικοί, αναποτελεσματικοί και αντιοικολογικοί. Οι Πράσινοι χρειάζονταν μια στρατηγική αντιπολίτευσης και ανοικοδόμησης με την οποία οι άνθρωποι θα δρουν για λογαριασμό τους ώστε να σταματήσουν τις κοινωνικές και οικολογικές καταστροφές που προκαλεί το σύστημα ενώ ταυτόχρονα θα θέτουν τα θεμέλια μιας ελεύθερης και οικολογικής κοινωνίας. Οι Πράσινοι εξέφρασαν ένα όραμα άμεσης δημοκρατίας που θα ήταν συνομοσπονδιακό —όχι συγκεντρωτικό— και ενσωματωμένο σε μια οργάνωση που θα ήταν συμμετοχική και δημοκρατική — όχι ιεραρχική.

ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗΣ ΣΤΟ ΚΟΛΕΓΙΟ ΝΤΕΪΒΙΣ ΚΑΙ ΕΛΚΙΝΣ

Υπάρχουν δυναμικές συζητήσεις και διαφωνίες σ' αυτό το κίνημα των τριακοσίων περίπου τοπικών Πράσινων ομάδων και των χιλιάδων ακτιβιστών που δραστηριοποιούνται στις κοινότητες σ' όλη τη Βόρεια Αμερική. Το 1990 ήταν ένα δύσκολο έτος, γεμάτο φιλονικίες. Συγκεκριμένα, οι Πράσινοι ακτιβιστές αγωνίζονταν με διάφορους τρόπους να ξεπεράσουν την οργανωτική αδράνεια που τους είχε πλήξει από την εποχή της ίδρυσής τους και που είχε ενδεχομένως σταματήσει την αξιοσημείωτη παρουσία της οργάνωσης στην αμερικανική πολιτική σκηνή. Ένα δημοφιλές αυτοκόλλητο των Πράσινων γράφει: «Θα προτιμούσα να μιλάω για εξέλιξη». Οι περισσότεροι Πράσινοι πίστευαν πως μια νέα οργανωτική δομή ήταν απαραίτητη. Η τρέχουσα δομή ήταν δύσκαμπτη, μη δημοκρατική και ατελής. Δημιουργήθηκε μια ομάδα εργασίας για την αλλαγή της οργανωτικής δομής. Μετά από ένα χρόνο έρευνας και συζήτησης, τον Απρίλιο του 1991, οι προτάσεις της Ομάδας Εργασίας για την Ανασυγκρότηση θα έμπαιναν σε ψηφοφορία. Άλλοι Πράσινοι ωστόσο πίστευαν ότι το εισιτήριο για την πολιτική επιρροή βρισκόταν σ' ένα συγκεκριμένο τύπο εκλογικής πολιτικής. Στην πραγματικότητα πολλοί απ' αυτούς αποχώρησαν από τις τοπικές ομάδες των Πράσινων για να σχηματίσουν ένα Πράσινο κόμμα, ουσιαστικά δηλαδή μια Πράσινη εκλογική μηχανή. Υποστήριξαν ότι ήταν αναγκαίο να παραμεριστεί το Πράσινο *κίνημα* διότι οι περισσότεροι ακτιβιστές του *κινήματος* των Πράσινων δεν ενδιαφέρονταν για την εκλογική δουλειά και συνεπώς

θα την παρεμπόδιζαν. Υποστήριξαν ότι οι άνθρωποι θα πρέπει να είναι ελεύθεροι να κάνουν αυτό που επιθυμούν. Ορισμένοι Πράσινοι προσπάθησαν να δημιουργήσουν μια εθνική οργάνωση ώστε να προωθήσουν το σχηματισμό των Πράσινων κομμάτων, η οργάνωση αυτή θα χρησιμοποιούσε το όνομα των Πράσινων αλλά θα ήταν «ηθικά υπόλογη» στο Πράσινο κίνημα. Την οργάνωση αυτή την ονόμασαν Οργανωτική Επιτροπή του Κόμματος των Πράσινων (ΟΕΚΠ). Οι υποστηρικτές της ΟΕΚΠ και η Ομάδα Εργασίας για την Ανασυγκρότηση με τη νέα δομή που είχε προτείνει συνέπιπταν. Αυτό οφειλόταν στο ότι η προτεινόμενη δομή δεν απαιτούσε να είναι κανείς υπόλογος στην ΟΕΚΠ.

Οι Πράσινοι συμμετέχουν στις εκλογές σε πολιτειακό και τοπικό επίπεδο από το 1985 χωρίς καμιά προφανή ανάγκη διαχωρισμού της δουλειάς του «κόμματος» απ' αυτή του «κινήματος». Το πραγματικό ζήτημα δεν είναι αν πρέπει ή δεν πρέπει να συμμετέχουμε στις εκλογές όπως ισχυρίζονται οι υποστηρικτές της ΟΕΚΠ, αλλά σε ποιο βαθμό και πώς αυτοί που συμμετέχουν στις εκλογές θα είναι υπόλογοι στην ομάδα των Πράσινων και ποιο πλαίσιο θα αντιπροσωπεύουν. Υπήρχαν και υπάρχουν ουσιαστικά προβλήματα πάνω στο ζήτημα της πολιτικής ευθύνης.

Η ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΟΕΚΠ

Η ΟΕΚΠ δημιουργήθηκε το Μάρτιο του 1990 στα Σαν Ντιέγκο, όπου και διατυπώθηκε το σχέδιο δράσης και εγκρίθηκε μια δήλωση που υποστήριζε ότι η ΟΕΚΠ αποτελεί μέλος των Πράσινων που συνεργάζεται μαζί τους και τους υποστηρίζει. Η πρώτη εθνική συνάντηση της ΟΕΚΠ έγινε στα τέλη Μαρτίου στη Βοστώνη και την παρακολούθησαν γύρω στα είκοσι άτομα. Η ΟΕΚΠ είχε σχεδιάσει να πραγματοποιήσει το καλοκαίρι του 1991 μια συνδιάσκεψη στον ίδιο χώρο που θα πραγματοποιούσαν και οι Πράσινοι τη συνάντησή τους, στο κολέγιο Ντέιβις και Έλκινς στη Δυτική Βιρτζίνια. Η συνδιάσκεψη της ΟΕΚΠ θα ξεκινούσε μια μέρα πριν από τη συνδιάσκεψη των Πράσινων και θα τελείωνε στην πρώτη μέρα της συνάντησής τους. Η συνάντηση αυτή θα ήταν αποφασιστική γιατί οι άνθρωποι ήθελαν να λύσουν το ζήτημα της σχέσης ΟΕΚΠ και Πράσινων. Πολλοί ακτιβιστές που ήταν αντίθετοι με την ΟΕΚΠ σχεδίαζαν να πάνε στη συνάντηση για να εκφράσουν μια ριζοσπαστική και αμεσοδημοκρατική στρατηγική για την εκπρόσωπος κάθε ομάδας ανέφερε τις διαφορετικές και συχνά σκόρπιες συζητήσεις. Ειπώθηκε συχνά ότι οι άνθρωποι βρίσκονταν σε σύγχιση σε σχέση με ουσιαστικά ζητήματα ενώ επανειλημμένα δηλώθηκε ότι μια διάσπαση μεταξύ ΟΕΚΠ και Πράσινων θα ήταν καταστροφική. Την Πέμπτη υπήρχε η αίσθηση της αναμονής διότι ήταν η μόνη πλήρης και επομένως η βασική ημέρα της συνδιάσκεψης της ΟΕΚΠ. Ομιλητές ήταν ο Brian Chambers των Πράσινων του Ann Arbor, ο John Rensenbrink της ΟΕΚΠ, ο Charlie Betz του Πράσινου Δικτύου του Πότομακ Βάλεϊ, ο Suleiman Mahdi των Πράσινων της Ατλάντα, ο Howard Hawkins των Πράσινων του Άπερ Βάλεϊ, η Mindy Lorenz του Πράσινου Κόμματος της Καλιφόρνιας και ο Joni Whitmore των Πράσινων της Αλάσκας. Ένταση επικράτησε όταν ο John Resenbrink εστίασε την ομιλία του πάνω στην ιδέα ότι το Δίκτυο Αριστερών Πράσινων είναι αντίθετο προς το Πράσινο κίνημα.

Οι τέσσερις θεμελιακές αρχές των Πράσινων, οικολογία, ειρήνη, κοινωνική δικαιοσύνη και δημοκρατία της βάσης, έδειχναν το δρόμο προς μια νέα θεώρηση της πολιτικής. Οι Αμερικανοί ακτιβιστές ενθουσιάστηκαν από το ευρωπαϊκό παράδειγμα και συναντήθηκαν για πρώτη φορά το 1984 στο Σαν Πολ της Μινεσότα για να συζητήσουν την πιθανότητα δημιουργίας των Πράσινων της Αμερικής.

Μετά τις πρωτομιλίες υπήρχε μιάμιση ώρα για να συζητηθούν τα ζητήματα που προέκυψαν. Πολλά σχόλια, όλα περιορισμένα στο ενάμισυ λεπτό, αποκάλυψαν ότι οι πρωτομιλίες είχαν ξεκαθαρίσει κάποια θέματα. Αυτό επέτρεψε στους ανθρώπους να εστιάσουν σε ό,τι τους απασχολούσε και όχι στο πολιτικό παρελθόν των διάφορων ομιλητών. Το πρώτο μέρος του απογεύματος αφιερώθηκε σε μια ημίκλειστη συνάντηση από «ανθρώπους - κλειδιά» που θα διαπραγματεύονταν και θα εξηγούσαν τις διαφορές των αντίστοιχων προτάσεων. Ο χρόνος που απέμεινε αφιερώθηκε στις παρουσιάσεις των ντοκουμέντων και στο ξεκαθάρισμα των ζητημάτων. Υπήρχαν δύο προτάσεις και συμφωνήθηκε ύστερα από αρκετή επέτρεπε στην ΟΕΚΠ να έχει ουσιαστική ανεξαρτησία ή να είναι ξεχωριστή οργάνωση από τη βάση των Πράσινων ενώ η πρόταση Betz και Hawkins δεν το επέτρεπε. Η ψηφοφορία έβγαλε τα εξής αποτελέσματα: 42 ψήφοι υπέρ της ξεχωριστής δομής και 32 ψήφοι υπέρ της ενοποιημένης. Αυτό μας έφερε σε δύσκολη θέση αφού δεν υπήρχε η αναγκαία πλειοψηφία των δύο τρίτων για να περάσει μία από τις δύο προτάσεις και ούτε υπήρχε κάποια άλλη πρόταση στην οποία να μπορούσαμε να προσφύγουμε και η συνδιάσκεψη της ΟΕΚΠ είχε τελειώσει. Έτσι η ΟΕΚΠ θα έπρεπε ή να αποχωρήσει και τυπικά από τους Πράσινους ή να είναι υπόλογη στους αντιπροσώπους στο Συνέδριο των Πράσινων. Αυτή ακριβώς την κατάσταση θέλαμε να αποφύγουμε. Ύστερα από το μεσημεριανό φαγητό μαζεύτηκαν γύρω στα σαράντα άτομα για να συζητήσουν τι θα έκαναν από εδώ και πέρα. Προτάθηκαν πολλά πράγματα μεταξύ των οποίων να γίνει ένας συμβιβασμός μεταξύ των δύο θέσεων. Υποστήριξα ότι η ομάδα των ανθρώπων που είχε μαζευτεί δεν αντιπροσώπευε κανέναν, ότι η συνδιάσκεψη της ΟΕΚΠ είχε λήξει και ότι οι άνθρωποι που νωρίτερα είχαν παρακολουθήσει τις εργασίες της ΟΕΚΠ συμμετείχαν τώρα στις διαδικασίες της συνδιάσκεψης των Πράσινων. Υποστήριξα ότι η ομάδα αυτή δεν είχε δικαίωμα να πάρει απόφαση εν ονόματι κανενός. Συμφωνήσαμε να ξεχάσουμε το ζήτημα των αποφάσεων και απλώς να συζητήσουμε για το πώς αισθανόμαστε και για το τι θέλουμε. Αυτοί που ακολούθησαν τη σκληρή γραμμή στην ΟΕΚΠ τώρα έκλαιγαν. Το Δίκτυο Αριστερών Πράσινων κατηγορήθηκε για την αδυναμία του να περάσει κάποια πρόταση και με αυτά τα πικρά σχόλια για το πολιτικό όραμα της ΟΕΚΠ η συνάντηση τελείωσε.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΣΙΝΩΝ

Για να πραγματοποιηθεί η συνάντηση των Πράσινων, οι Amy Bellanger και Matthew Bennet δούλεψαν ένα ολόκληρο χρόνο. Ο τόπος της συνάντησης, το κολέγιο Ντέιβις και Έλκινς της Δυτικής Βιρτζίνια, ήταν εξαιρετικός. Οι εγκαταστάσεις ήταν κατάλληλες και περιβάλλονταν από λόφους. Κοντά στο κολέγιο βρισκόταν η μικρή πόλη Έλκινς όπου μπορούσαμε να αγοράσουμε μπίρα, καλό καφέ και ότι άλλο χρειαζόμασταν. Ήταν η πρώτη φορά που συνδιάσκεψη των Πράσινων γινόταν νότια της γραμμής Mason Dixon και η πρώτη φορά από το 1987 που μια συνάντηση των Πράσινων γινόταν στην Ανατολι-

κά προβλήματα πάνω στο ζήτημα της πολιτικής ευθύνης.

Η ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΟΕΚΠ

Η ΟΕΚΠ δημιουργήθηκε το Μάρτιο του 1990 στα Σαν Ντιέγκο, όπου και διατυπώθηκε το σχέδιο δράσης και εγκρίθηκε μια δήλωση που υποστήριζε ότι η ΟΕΚΠ αποτελεί μέλος των Πράσινων που συνεργάζεται μαζί τους και τους υποστηρίζει. Η πρώτη εθνική συνάντηση της ΟΕΚΠ έγινε στα τέλη Μαρτίου στη Βοστώνη και την παρακολούθησαν γύρω στα είκοσι άτομα. Η ΟΕΚΠ είχε σχεδιάσει να πραγματοποιήσει το καλοκαίρι του 1991 μια συνδιάσκεψη στον ίδιο χώρο που θα πραγματοποιούσαν και οι Πράσινοι τη συνάντησή τους, στο κολέγιο Ντέιβις και Έλκινς στη Δυτική Βιρτζίνια. Η συνδιάσκεψη της ΟΕΚΠ θα ξεκινούσε μια μέρα πριν από τη συνδιάσκεψη των Πράσινων και θα τελείωνε στην πρώτη μέρα της συνάντησής τους. Η συνάντηση αυτή θα ήταν αποφασιστική γιατί οι άνθρωποι ήθελαν να λύσουν το ζήτημα της σχέσης ΟΕΚΠ και Πράσινων. Πολλοί ακτιβιστές που ήταν αντίθετοι με την ΟΕΚΠ σχεδίαζαν να πάνε στη συνάντηση για να εκφράσουν μια ριζοσπαστική και αμεσοδημοκρατική στρατηγική για την εκλογική πολιτική. Στην πραγματικότητα το Δίκτυο Αριστερών Πράσινων είχε ψηφίσει μια πρόταση καλώντας τα μέλη του να παρακολουθήσουν τη συνάντηση και την ΟΕΚΠ να ενσωματωθεί στους Πράσινους.

Οι εξήντα άνθρωποι που μαζεύτηκαν εκείνη την Τετάρτη το βράδυ για μια πρώτη γνωριμία ήταν απ' όλα τα μέρη των ΗΠΑ. Υπήρχε ισχυρή παρουσία ανθρώπων από το Νότο και ειδικότερα τη Φλόριντα. Υπήρχαν ανθρωποι από κάθε νοτιοανατολική Πολιτεία και μερικοί από τις μεσοδυτικές και νοτιοδυτικές Πολιτείες. Όπως είχαμε προβλέψει η Δυτική Ακτή (ειδικά η Καλιφόρνια) αντιπροσωπευόταν αρκετά καλά. Με όρους ηλικίας, φυλής, τάξης, φύλου και σεξουαλικής συμπεριφοράς οι συμμετέχοντες ήταν ωστόσο αρκετά ομοιογενείς: ετεροφυλόφιλοι, λευκοί, μεσαίας τάξης, κολεγιακής μόρφωσης και, οι περισσότεροι από τους μισούς, άνδρες. Δημιουργήσαμε μικρές ομάδες για να συζητήσουμε για τη σχέση της ΟΕΚΠ με τους Πράσινους. Ύστερα από είκοσι λεπτά περίπου ξαναμαζευτήκαμε και ο αντι-

κρατία της βάσης, έδειχναν το δρόμο προς μια νέα θεώρηση της πολιτικής. Οι Αμερικανοί ακτιβιστές ενθουσιάστηκαν από το ευρωπαϊκό παράδειγμα και συναντήθηκαν για πρώτη φορά το 1984 στο Σαν Πολ της Μινεσότα για να συζητήσουν την πιθανότητα δημιουργίας των Πράσινων της Αμερικής.

Μετά τις πρωτομιλίες υπήρχε μιάμιση ώρα για να συζητηθούν τα ζητήματα που προέκυψαν. Πολλά σχόλια, όλα περιορισμένα στο ενάμισυ λεπτό, αποκάλυψαν ότι οι πρωτομιλίες είχαν ξεκαθαρίσει κάποια θέματα. Αυτό επέτρεψε στους ανθρώπους να εστιάσουν σε ό,τι τους απασχολούσε και όχι στο πολιτικό παρελθόν των διάφορων ομιλητών. Το πρώτο μέρος του απογεύματος αφιερώθηκε σε μια ημίκλειστη συνάντηση από «ανθρώπους - κλειδιά» που θα διαπραγματεύονταν και θα εξηγούσαν τις διαφορές των αντίστοιχων προτάσεων. Ο χρόνος που απέμεινε αφιερώθηκε στις παρουσιάσεις των ντοκουμέντων και στο ξεκαθάρισμα των ζητημάτων. Υπήρχαν δύο προτάσεις και συμφωνήθηκε ύστερα από αρκετή συζήτηση ότι οι «άνθρωποι - κλειδιά» θα έπρεπε να συναντηθούν το ίδιο βράδυ για να λύσουν τις διαφωνίες και να επιστρέψουν με μια ενοποιημένη πρόταση. Οι διαπραγματεύσεις κράτησαν από τις 7 το βράδυ μέχρι τις 3 το πρωί. Για τους υπόλοιπους η πρώτη βραδιά της συνδιάσκεψης των Πράσινων ήταν αφιερωμένη στο στήσιμο κοινοτικών εργαστηρίων. Την Παρασκευή το πρωί υπήρχε πίεση και βιασύνη γιατί όλοι γνώριζαν ότι οι συζητήσεις της ΟΕΚΠ είχαν φτάσει στο τέλος τους και θα ξεκινούσε η συνδιάσκεψη των Πράσινων. Οι φήμες για τη νυχτερινή συνεδρίαση, που πραγματοποιήθηκε από τους «ανθρώπους - κλειδιά», ήταν πολλές. Φαινομενικά οι Chambers, Lorenz, Valerie Ackerman και Kwasi Nkrumah είχαν κατορθώσει να συμφωνήσουν σε μια πρόταση ενώ οι Howard Hawkins και Charlie Betz σε μια άλλη.

Η πρόταση των Betz και Hawkins έφτασε λίγο μετά την έναρξη της πρωινής συνεδρίασης και η άλλη πρόταση μία ώρα αργότερα. Οι δυο προτάσεις παρουσιάστηκαν στο σώμα αμέσως. Η μία πρόταση

της συνδιάσκεψης των Πράσινων. Υποστήριξα ότι η ομάδα αυτή δεν είχε δικαίωμα να πάρει απόφαση εν ονόματι κανενός. Συμφωνήσαμε να ξεχάσουμε το ζήτημα των αποφάσεων και απλώς να συζητήσουμε για το πώς αισθανόμαστε και για το τι θέλουμε. Αυτοί που ακολούθησαν τη σκληρή γραμμή στην ΟΕΚΠ τώρα έκλαιγαν. Το Δίκτυο Αριστερών Πράσινων κατηγορήθηκε για την αδυναμία του να περάσει κάποια πρόταση και με αυτά τα πικρά σχόλια για το πολιτικό όραμα της ΟΕΚΠ η συνάντηση τελείωσε.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΣΙΝΩΝ

Για να πραγματοποιηθεί η συνάντηση των Πράσινων, οι Amy Bellanger και Matthew Bennet δούλεψαν ένα ολόκληρο χρόνο. Ο τόπος της συνάντησης, το κολέγιο Ντέιβις και Έλκινς της Δυτικής Βιρτζίνια, ήταν εξαιρετικός. Οι εγκαταστάσεις ήταν κατάλληλες και περιβάλλονταν από λόφους. Κοντά στο κολέγιο βρισκόταν η μικρή πόλη Έλκινς όπου μπορούσαμε να αγοράσουμε μπίρα, καλό καφέ και ότι άλλο χρειαζόμασταν. Ήταν η πρώτη φορά που συνδιάσκεψη των Πράσινων γινόταν νότια της γραμμής Mason Dixon και η πρώτη φορά από το 1987 που μια συνάντηση των Πράσινων γινόταν στην Ανατολική Ακτή. Η γεωγραφική μετακίνηση είχε και τις πολιτικές της συνέπειες: η Ανατολική Ακτή συγκεντρώνει περισσότερους αριστερούς και επιπλέον είναι προσιτή στους Πράσινους και περιβαλλοντιστές του νότου των οποίων ο προσανατολισμός είναι διαφορετικός από εκείνον της Δυτικής και Ανατολικής Ακτής. Ύστερα από δυο μέρες παζάρια με την ΟΕΚΠ η έναρξη της συνάντησης των Πράσινων ήταν μια ανακούφιση. Η συνάντηση χωρίστηκε σε δύο μέρη: στη Συνδιάσκεψη (ανταλλαγή απόψεων) και στο Συνέδριο (λήψη αποφάσεων). Οι ακτιβιστές ήρθαν από όλα τα μέρη των ΗΠΑ και όχι μόνο. Πολλοί φίλοι, σύντροφοι αλλά και άνθρωποι που γνωρίζονταν από μακριά συναντήθηκαν στο κολέγιο. Παντού υπήρχαν φίλοι και γίνονταν νέες γνωριμίες. Ήταν αξιοσημείωτο να βρίσκεσαι με περισσότερους από πεντακόσιους ακτιβιστές που υποστηρίζουν ή τουλάχιστον ενδιαφέρονται για την πολιτική των Πράσινων. Οι συμμετέχοντες διέφεραν πολύ απ' αυτούς που υπήρχαν στη συνδιάσκεψη ΟΕΚΠ αλλά και πάλι αντιπροσώπευαν ένα μικρό τμήμα της αμερικανικής

κοινωνίας. Μ' άλλα λόγια ήταν κυρίως λευκοί της μεσαίας τάξης. Η μέση ηλικία ήταν γύρω στα τριάντα παρόλο που υπήρχαν άνθρωποι μικρότερης ή μεγαλύτερης ηλικίας. Οι άντρες και οι γυναίκες ήταν μοιρασμένοι. Ελάχιστοι άνθρωποι υποστήριξαν ότι ήταν λεσβίες, ομοφυλόφιλοι ή αμφιφυλόφιλοι. Εν συντομία οι συμμετέχοντες αντανακλούσαν το περίεργο πολιτικό φάσμα των Πράσινων.

Οι δραστηριότητες της συνδιάσκεψης διακρίνονταν για την ποικιλία τους, αντανακλώντας την ευρύτητα και την ποικιλόμορφη αντίληψη της πολιτικής των Πράσινων. Προγραμματίστηκαν εκδηλώσεις ώστε να ενθαρρυνθούν οι άνθρωποι να βελτιώσουν τη σχέση τους με τα τοπικά οικοσυστήματα. Πραγματοποιήθηκαν βόλτες για βότανα, εξερευνήσεις χειμάρρων, πεζοπορίες και ήσυχοι πρωινοί περίπατοι. Οι άνθρωποι παροτρύνονταν να αναπτύξουν τις σχέσεις και την εμπιστοσύνη τους μέσω πολιτικοποιημένων ανδρικών, γυναικείων και περιφερειακών επιτροπών παρότι οι επιτροπές κατά φύλο αρχικά δεν αποτελούσαν μέρος της ημερήσιας διάταξης. Υπήρχαν και εκδηλώσεις με μικρότερο πολιτικό βεληνεκές όπως κοινοτικά εργαστήρια, παιχνίδια, συζητήσεις, ανδρικές και γυναικείες ομάδες, ήσυχες στιγμές στο δωμάτιο χαλάρωσης, και τα βράδια μουσική και χορός. Υπήρχαν ομάδες εργασίας που επεξεργάζονταν θέματα όπως «Απαρτχάιντ και Περιβάλλον», «Το Τροπικό Ερευνητικό Πρόγραμμμα του Μπελίζ», «Πνευματικότητα και Πράσινη Οργάνωση», «Πράσινη Τοπική Αυτοδιοίκηση» κ.λπ. Τα θέματα στις ομάδες εργασίας ήταν ποικίλα: από τα οργανωτικά ζητήματα των Πράσινων μέχρι ευρύτατα πολιτικά ζητήματα καθώς και ζητήματα προσωπικής ταυτότητας. Οι κύριες ομιλίες έτειναν να είναι πιο πολιτικές και να έχουν άμεση σχέση με τις εσωτερικές συζητήσεις του κινήματος. Υπήρχαν συζητήσεις όπως «Εκλογικές Στρατηγικές των Πράσινων», «Πολιτικές Δομές των Πράσινων», «Εργασία και Περιβαλλοντισμός», «Δημιουργία Πολυπολιτισμικής Συγγένειας», και «Διεθνείς Σχέσεις». Επίσης μικρές αλλά σημαντικές ομάδες αντιπροσώπων που ονομάζονταν «Επιτροπές Συνεδρίου» συναντήθηκαν για να κάνουν έναν απολογισμό και να βελτιώσουν τις προτάσεις ενόψει του συνεδρίου. Η συνδιάσκεψη έγινε ώστε να ανταλλαγούν απόψεις και να συζητηθούν ζητήματα χωρίς την πίεση και τον κοινοβουλευτικό χαρακτήρα που έχουν οι ολομέλειες που παίρνουν τις αποφάσεις. Για πάρα πολλούς ανθρώ-

Μάθαμε για το πραξικόπημα στην ΕΣΣΔ την Κυριακή την ώρα του γεύματος. Αυτό δημιούργησε το πρωί της Δευτέρας μια ολοφάνερη αίσθηση αβεβαιότητας στην ολομέλεια, μεγαλώνοντας την πολιτική σπουδαιότητα του συνεδρίου. Για μια φορά ακόμη ο ψυχρός Πόλεμος φάνταζε σαν μια περίπλοκη και άσχημη απειλή. Ξεκινήσαμε το συνέδριο ξοδεύοντας αρκετό χρόνο συζητώντας μικρά σημεία τροποποίησης του εσωτερικού κανονισμού των Πράσινων. Μερικοί άνθρωποι αισθάνονταν απογοητευμένοι απ' αυτό, δηλώνοντας ότι η απασχόληση με λεπτομέρειες μας αποσπούσε από το πραγματικό καθήκον της δημιουργίας κινήματος, δηλαδή της δημιουργίας δικτύου και της μεταβίβασης των εμπειριών. Οι αντιπρόσωποι συζητούσαν συχνά αν θα πρέπει να αλλάξει μία και μόνο λέξη περισσότερο από 45 λεπτά, για να μην αναφερθούμε στις αλλαγές στους κανόνες λειτουργίας και στον τρόπο λήψης των αποφάσεων. Η κατάσταση επιδεινώθηκε όταν σε

Το πρόγραμμα των Πράσινων που εγκρίθηκε το 1991 είναι αντικειμενικά αντικαπιταλιστικό: ζητά αντίσταση στο υπάρχον οικονομικό σύστημα. Ωστόσο δεν τοποθετείται με σαφήνεια ενάντια στον καπιταλισμό. Αν και πολλοί το βλέπουν σαν ζήτημα ορολογίας, νομίζω ότι υπάρχει μια ιστορία αντικαπιταλιστικών ιδεών και κινημάτων και είναι σημαντικό για τους Πράσινους να τη διερευνήσουν κριτικά.

κάθε συζήτηση προέκυπταν ζητήματα διαδικαστικά και ζητήματα ενημέρωσης. Ωστόσο πιστεύω ότι οι περισσότεροι αντιπρόσωποι έχουν αναλάβει να αναπτύξουν τη μορφή και το περιεχόμενο της οργάνωσης σύμφωνα με ορθολογικά και δημοκρατικά πρότυπα. Σ' αυτό το πνεύμα οι υψηλοί εκλογικοί τόνοι χαμήλωσαν, έγιναν μερικές σημαντικές αλλαγές στο πρόγραμμα των Πράσινων και η συνθηκολόγηση με τον εθνικισμό απορρίφθηκε αφού η λέξη ΗΠΑ δεν μπήκε δίπλα στον τίτλο «Πράσινοι». Ευτυχώς η οργάνωση ονομάζεται απλά «Πράσινοι».

Εγκρίθηκε το πρώτο εθνικό πρόγραμμα δράσης των Πράσινων που εστιάζει στα ζητήματα της «Ηλιακής Ενέργειας μέσω της Κοινοτικής Εξουσίας» νων όπως το Συμβούλιο των Πράσινων, η Επιτροπή των Πράσινων και η Επιτροπή Παρέμβασης. Έγινε μια σοβαρή εκτίμηση για την οικονομική κατάσταση των Πράσινων και τους τρόπους που θα μπορούσε να βελτιωθεί. Σχηματίστηκε η Επιτροπή Δικαιοσύνης των Πράσινων με επικεφαλής Αφροαμερικανούς ακτιβιστές των Πράσινων όπως ο Suleiman Mahdi και ο Kwasi Nkrumah — μια επιτροπή που αποτελείται από γυναίκες, ομοφυλόφιλους, λεσβίες, αμφιφυλόφιλους, νεολαίους και ανθρώπους κάθε διαφορετικού χρώματος. Τελικά, όπως ελπίζαμε, υπήρξε ένας συμβιβασμός μεταξύ της ΟΕΚΠ και των Πράσινων. Είχαν κυκλοφορήσει ήδη φήμες για συναντήσεις των μελών της ΟΕΚΠ αργά τη νύχτα που προσπαθούσαν να επεξεργαστούν μια πρόταση που θα γινόταν αποδεκτή από τους αντιπροσώπους των Πράσινων. Το αποτέλεσμα ήταν ουσιαστικά μια ολοκληρωτική υποχώρηση στις απαιτήσεις της αριστεράς. Παρόλο που δημιούργησαν το Πράσινο Κόμμα των ΗΠΑ ως εκλογικό βραχίονα των Πράσινων, θα υπόκεινται πλήρως στον έλεγχο της βάσης. Πολλοί από την αριστερή πτέρυγα πιστεύουν ότι η ΟΕΚΠ είναι δεμένη με μια ρεφορμιστική πολιτική ανεξάρτητα από τις προτάσεις που προωθεί, αλλά νομίζω ότι οι περισσότεροι αντιπρόσωποι έμειναν ικανοποιημένοι. Η πρόταση έγινε δεκτή με πανηγυρισμούς. Την Τετάρτη το πρωί την ολομέλεια την αποτελούσαν πενήντα άτομα. Οι αλλαγές στο πρόγραμμα και στους κανόνες λειτουργίας συνεχίζονταν και στη διάρκειά τους οι άνθρωποι αποχαιρετούσαν ο ένας τον άλλο ενώ όσοι είχαν δουλέψει στην οργάνωση του συνεδρίου δέχονταν εγκάρδιες ευχαριστίες για τη συμβολή τους στην επιτυχία του. Γυρίσαμε εξαντλημένοι, με έμπνευση και ενθουσιασμό για το μέλλον των Πράσινων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ: ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΠΡΑΣΙΝΩΝ

Μια ανάλυση για τους Πράσινους είναι δύσκολη εξαιτίας του ότι βρίσκονται έξω από την παραδοσιακή πολιτική ταξινόμηση. Οι Πράσινοι δε χωρούν σε συμβατικά φιλελεύθερες, συντηρητικές ή ριζοσπαστικές κατηγορίες. Αντιπροσωπεύουν ένα εντελώς νέο σώμα ιδεών και στρατηγικών. Αλλά οι Πράσινοι δεν κουβαλάνε απλώς ένα νέο όραμα, μια ιδεολογία που έχει καταφέρει να προκαλέσει κάποιο ενδιαφέρον. Είναι ένα ζωντανό κίνημα που διαμορφώθηκε αλλά και διαμορφώνει τη ζωή χιλιάδων ανθρώπων απ'

στιγμές στο δωμάτιο χαλάρωσης, και τα βράδια μουσική και χορός. Υπήρχαν ομάδες εργασίας που επεξεργάζονταν θέματα όπως «Απαρτχάιντ και Περιβάλλον», «Το Τροπικό Ερευνητικό Πρόγραμμμα του Μπελίζ», «Πνευματικότητα και Πράσινη Οργάνωση», «Πράσινη Τοπική Αυτοδιοίκηση» κ.λπ. Τα θέματα στις ομάδες εργασίας ήταν ποικίλα: από τα οργανωτικά ζητήματα των Πράσινων μέχρι ευρύτατα πολιτικά ζητήματα καθώς και ζητήματα προσωπικής ταυτότητας. Οι κύριες ομιλίες έτειναν να είναι πιο πολιτικές και να έχουν άμεση σχέση με τις εσωτερικές συζητήσεις του κινήματος. Υπήρχαν συζητήσεις όπως «Εκλογικές Στρατηγικές των Πράσινων», «Πολιτικές Δομές των Πράσινων», «Εργασία και Περιβαλλοντισμός», «Δημιουργία Πολυπολιτισμικής Συγγένειας», και «Διεθνείς Σχέσεις». Επίσης μικρές αλλά σημαντικές ομάδες αντιπροσώπων που ονομάζονταν «Επιτροπές Συνεδρίου» συναντήθηκαν για να κάνουν έναν απολογισμό και να βελτιώσουν τις προτάσεις ενόψει του συνεδρίου. Η συνδιάσκεψη έγινε ώστε να ανταλλαγούν απόψεις και να συζητηθούν ζητήματα χωρίς την πίεση και τον κοινοβουλευτικό χαρακτήρα που έχουν οι ολομέλειες που παίρνουν τις αποφάσεις. Για πάρα πολλούς ανθρώπους ήταν μια γνωριμία με τους Πράσινους ενώ στους έμπειρους ακτιβιστές του Πράσινου κινήματος παρείχε την ευκαιρία να σκεφτούν σε βάθος τι σημαίνει να είναι κάποιος Πράσινος. Ωστόσο πολλοί χρησιμοποίησαν αυτό το χρονικό διάστημα για να γράψουν τα προσχέδια των προτάσεών τους, να επεξεργαστούν πολιτικές στρατηγικές και να συγκεντρώσουν υποστήριξη για τις θέσεις τους.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΩΝ ΠΡΑΣΙΝΩΝ

Οι δυόμισι τελευταίες μέρες ήταν αφιερωμένες στο Συνέδριο. Σχεδόν όλοι είχαν φύγει εκτός από τους 150 αντιπροσώπους από τις τοπικές ομάδες των Πράσινων οι οποίοι θα ψήφιζαν. Αυτή η ομάδα ήταν η πιο έμπειρη και γνώριζε περισσότερα από οποιουσδήποτε άλλους μέσα στο κίνημα. Αναγνωρίσαμε ότι οι μάχες που είχαν προηγηθεί θα επιλύονταν, τουλάχιστον προσωρινά, τις επόμενες μέρες. Υπήρχε συγκίνηση αλλά και ανακούφιση ότι τα χειρότερα είχαν περάσει.

αντίσταση στο υπάρχον οικονομικό σύστημα. Ωστόσο δεν τοποθετείται με σαφήνεια ενάντια στον καπιταλισμό. Αν και πολλοί το βλέπουν σαν ζήτημα ορολογίας, νομίζω ότι υπάρχει μια ιστορία αντικαπιταλιστικών ιδεών και κινημάτων και είναι σημαντικό για τους Πράσινους να τη διερευνήσουν κριτικά.

κάθε συζήτηση προέκυπταν ζητήματα διαδικαστικά και ζητήματα ενημέρωσης. Ωστόσο πιστεύω ότι οι περισσότεροι αντιπρόσωποι έχουν αναλάβει να αναπτύξουν τη μορφή και το περιεχόμενο της οργάνωσης σύμφωνα με ορθολογικά και δημοκρατικά πρότυπα. Σ' αυτό το πνεύμα οι υψηλοί εκλογικοί τόνοι χαμήλωσαν, έγιναν μερικές σημαντικές αλλαγές στο πρόγραμμα των Πράσινων και η συνθηκολόγηση με τον εθνικισμό απορρίφθηκε αφού η λέξη ΗΠΑ δεν μπήκε δίπλα στον τίτλο «Πράσινοι». Ευτυχώς η οργάνωση ονομάζεται απλά «Πράσινοι».

Εγκρίθηκε το πρώτο εθνικό πρόγραμμα δράσης των Πράσινων που εστιάζει στα ζητήματα της «Ηλιακής Ενέργειας μέσω της Κοινοτικής Εξουσίας» και τα «500 Χρόνια Αντίστασης και Αξιοπρέπειας». Συμφωνήθηκε να υποστηριχθούν και να πλαισιωθούν οι προσπάθειες που κάνουν οι Ινδιάνοι ακτιβιστές για να καταδείξουν την απάτη του Εορτασμού της Ημέρας του Κολόμβου το 1992. Οι Πράσινοι θα προσπαθήσουν να συνδέσουν το ζήτημα της ενέργειας και της δημοκρατίας μέσω συντονισμένων και αποκεντρωμένων δραστηριοτήτων την επέτειο του πυρηνικού ατυχήματος του Τσερνομπίλ και την Ημέρα της Γης. Ένα άλλο σημαντικό τμήμα του προγράμματος δράσης θα είναι το «Καλοκαίρι στο Ντιτρόιτ», που πρότεινε ο παλαίμαχος οικολόγος ακτιβιστής Roberto Mendoza. Οι Πράσινοι θα πάνε στο Ντιτρόιτ για να βοηθήσουν τις κοινοτικές οργανώσεις να δουλέψουν και να αποκαταστήσουν τις τοπικές κοινωνικές και οικολογικές καταστροφές. Δυστυχώς, λόγω του περιορισμένου χρόνου δεν ήταν δυνατόν να μπουν στο πρόγραμμα σημαντικές προσθήκες για την πολιτική, την οικονομία και την εξωτερική πολιτική. Εκλέχθηκαν οι άνθρωποι για τις θέσεις - κλειδιά του Εθνικού μηχανισμού των Πράσινων. ροι αντιπρόσωποι έμειναν ικανοποιημένοι. Η πρόταση έγινε δεκτή με πανηγυρισμούς. Την Τετάρτη το πρωί την ολομέλεια την αποτελούσαν πενήντα άτομα. Οι αλλαγές στο πρόγραμμα και στους κανόνες λειτουργίας συνεχίζονταν και στη διάρκειά τους οι άνθρωποι αποχαιρετούσαν ο ένας τον άλλο ενώ όσοι είχαν δουλέψει στην οργάνωση του συνεδρίου δέχονταν εγκάρδιες ευχαριστίες για τη συμβολή τους στην επιτυχία του. Γυρίσαμε εξαντλημένοι, με έμπνευση και ενθουσιασμό για το μέλλον των Πράσινων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ: ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΠΡΑΣΙΝΩΝ

Μια ανάλυση για τους Πράσινους είναι δύσκολη εξαιτίας του ότι βρίσκονται έξω από την παραδοσιακή πολιτική ταξινόμηση. Οι Πράσινοι δε χωρούν σε συμβατικά φιλελεύθερες, συντηρητικές ή ριζοσπαστικές κατηγορίες. Αντιπροσωπεύουν ένα εντελώς νέο σώμα ιδεών και στρατηγικών. Αλλά οι Πράσινοι δεν κουβαλάνε απλώς ένα νέο όραμα, μια ιδεολογία που έχει καταφέρει να προκαλέσει κάποιο ενδιαφέρον. Είναι ένα ζωντανό κίνημα που διαμορφώθηκε αλλά και διαμορφώνει τη ζωή χιλιάδων ανθρώπων απ' όλες τις κοινωνικές τάξεις. Οι Πράσινοι μέχρι σήμερα δεν έχουν γίνει εθνική δύναμη, είναι όμως βέβαιο ότι αργά ή γρήγορα θα επιδράσουν βαθιά στην αμερικανική πολιτική ζωή και είμαστε υποχρεωμένοι να λάβουμε σοβαρά υπόψη τα προβλήματα και τη δυναμική αυτής της εξέλιξης. Η υποχώρηση μπροστά σε αληθοφανείς απομιμήσεις και απερίσκεπτες διαψεύσεις των Πράσινων ισοδυναμεί με παραίτηση από μια σπουδαία ευκαιρία να ασχοληθούμε κριτικά με τη νέα και σημαντική εξέλιξη του αμερικανικού πολιτικού τοπίου.

Οι Πράσινοι απορρίπτουν κατηγορηματικά οποιαδήποτε καταγωγή ή προϋπάρχουσα πολιτική κληρονομιά. Αυτό πράγματι τους παρακινεί να απευθύνονται στον κόσμο με νέους και μοναδικούς τρόπους αλλά έχει ενθαρρύνει και την τάση να είναι διφορούμενοι σε ζητήματα που έχουν διχάσει ιστορικά τα κοινωνικά κινήματα. Αναφέρομαι στα ζητήματα φυλής, φύλου, καπιταλισμού και κράτους. Οι Πράσινοι φιλοδοξούν να γίνουν ένα ευρύ, πολιτισμικά πολύμορφο, μαζικό κίνημα. Υπάρχει μια ισχυρή αφοσίωση

στον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα του κινήματος και μια ηγεσία παραδοσιακά περιθωριοποιημένων ανθρώπων που είναι η αιχμή του δόρατος και δίνουν τη μάχη ενάντια στο ρατσισμό και την αμάθεια μέσα στους κόλπους του κινήματος. Ωστόσο οι Πράσινοι συνεχίζουν ακόμη να στηρίζονται κυρίως στους λευκούς και στη μεσαία τάξη και παραμένουν χωρίς εμπειρία δημιουργίας συγγενικών δεσμών και ενώσεων ανάμεσα στις διαφορετικές ομάδες. Η κακή ανάπτυξη των Πράσινων ενθαρρύνει την πολιτική συνενοχής και την χειραγώγηση και αποκαλύπτει ότι οι Πράσινοι δεν έχουν σκεφτεί σε βάθος τα ζητήματα του αντιρατσισμού και του πολυπολιτισμικού μοντέλου. Οι Πράσινοι θα πρέπει να ενισχύσουν την υπόσχεσή τους να αντισταθούν στο ρατσισμό μέσα και έξω από την οργάνωση, αν πρόκειται να λειτουργήσουν δημοκρατικά και να παλέψουν σοβαρά για έναν πολυπολιτισμικό κόσμο.

Οι Πράσινοι έχουν μια περίεργη σχέση με το φεμινισμό. Ενώ μια από τις «Δέκα Αξίες - Κλειδιά» των Αμερικανών Πράσινων έχει τον τίτλο «μεταπατριαρχικές αξίες», οι άντρες είναι γενικά που ελέγχουν, προσδιορίζουν και επιδιώκουν να δημιουργήσουν την πολιτική των Πράσινων. Αυτό γίνεται φανερό όταν διαπιστώνει κάποιος την πλήρη απουσία φροντίδας για τα παιδιά, όπως στη συνδιάσκεψη της ΟΕΚΠ, ή την παράλειψη από την ημερήσια διάταξη της συνάντησης των Πράσινων επιτροπών αντρών και γυναικών. Στους Πράσινους αρέσει να μιλούν για εξέλιξη, αλλά σπάνια συζητούν για τη γυναικεία απελευθέρωση ή την κατάργηση της πατριαρχίας και των θεσμών της. Υπερηφανεύονται ότι έχουν δημιουργήσει έναν νέο, ολιστικό και τρυφερό τρόπο άσκησης της πολιτικής, αλλά αυτός αντλεί πολύ λίγα πράγματα από τις θεμελιακές ιδέες του φεμινισμού.

Υπάρχουν επίσης πολύ σοβαρά προβλήματα σε σχέση με συμβατικά πολιτικά ζητήματα όπως το κράτος και ο καπιταλισμός. Για παράδειγμα το πρόγραμμα των Πράσινων που εγκρίθηκε το 1991 είναι αντικειμενικά αντικαπιταλιστικό: ζητά αντίσταση στο υπάρχον οικονομικό σύστημα. Ωστόσο δεν τοποθετείται με σαφήνεια ενάντια στον καπιταλισμό. Αν και πολλοί το βλέπουν σαν ζήτημα ορολογίας, νομίζω ότι υπάρχει μια ιστορία αντικαπιταλιστικών ιδεών και κινημάτων και είναι σημαντικό για τους Πράσινους να τη διερευνήσουν κριτικά. Ενώ τα αντικαπιταλιστικά προγράμματα και μέτρα, όπως κι αν ονομάζονται, είναι σημαντικά, χρειάζεται επιπλέον να αγωνιστούμε ενάντια στην ιδέα ότι ο καπιταλισμός, με την ευρύτερη ιδεολογική έννοια, έχει κάποια αξία ή χρησιμότητα . Παρόμοιες παρατηρήσεις μπορούν να γίνουν για τη θεώρηση των Πράσινων για το κράτος. Ενώ υπάρχει προγραμματική δέσμευση για αποκεντρωμένες συνομοσπονδιακές μορφές κοινοτικού ελέγχου, προκαλείται σύγχιση όταν φτάνει η ώρα της εκλογικής στρατηγικής. Ασφαλώς υπάρχουν Πράσινοι που απορρίπτουν συνολικά την εκλογική πολιτική και υποστηρικτές της ελευθεριακής τοπικής αυτοδιοίκησης, που θεωρούν ότι οι δημοτικοί θεσμοί διαφέρουν θεμελιακά από τους κρατικούς θεσμούς, ωστόσο η πλειοψηφία θεωρεί ότι οι εκλογικές καμπάνιες σε οποιοδήποτε επίπεδο (τοπικό, πολιτειακό ή ομοσπονδιακό) αποτελούν μια δημιουργική και σωστή στρατηγική. Πάντως αυτοί που συμμετέχουν στις εκλογές θα πρέπει να εξηγήσουν πώς θα δημιουργηθεί ένα αμεσοδημοκρατικό, αντικρατικό κίνημα που ταυτόχρονα θα επιδιώκει την εσωθεσμική παρέμβαση.

Αυτές οι παρατηρήσεις δε σκοπεύουν να ενθαρρύνουν την καταδίκη των Πράσινων. Προσπάθησα να καταδείξω ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της οργάνωσης σε σχέση με τους ιστορικούς κοινωνικούς αγώνες. Το ότι οι Πράσινοι δεν έχουν επεξεργαστεί κάποια ζητήματα ή είναι οπισθοδρομικοί σε κάποια άλλα, δεν υπονομεύει τη θεμελιακή σημασία τους. Το σχέδιο δημιουργίας ενός ριζοσπαστικού οικολογικού κινήματος και μιας πολιτικής οργάνωσης βαθύτατα οικολογικής είναι μια απαραίτητη διάσταση της σύγχρονης πρόκλησης. Δεν αναφέρομαι μόνο σε μια οργάνωση που θα παλεύει για το περιβάλλον, αλλά και σε ένα κίνημα που θα εφαρμόζει τις αρχές της ολότητας, της ποικιλομορφίας και της ζωικότητας τόσο μακροπρόθεσμα όσο και βραχυπρόθεσμα.

Οι Πράσινοι κινούνται σ' αυτή την κατεύθυνση, αλλά έχουν πολλές αδυναμίες που γίνονται φανερές όταν διάφορα ζητήματα τείνουν να χωρίσουν τους ριζοσπάστες από τους φιλελεύθερους, ειδικότερα σε ζητήματα όπως η φυλή, το φύλο, η σεξουαλική συμπεριφορά, ο καπιταλισμός και το κράτος υπάρχει μεγάλη διάσταση απόψεων. Ακριβώς γι' αυτό οι ριζοσπάστες είναι απαραίτητο να συνεχίσουν τις προσπάθειες διαπαιδαγώγησης μέσα στους Πράσινους και να προσπαθήσουν να εμβαθύνουν. Πιστεύω ότι ανεξάρτητες οργανώσεις που υποστηρίζουν τους Πράσινους, όπως το Δίκτυο Αριστερών Πράσινων και το δίκτυο οικολογικών αναρχικών ομάδων, που προήλθε από την Πράσινη Νεολαία, παίζουν σημαντικό ρόλο για τους ριζοσπάστες που είναι συνδεδεμένοι με το Πράσινο κίνημα. Οι ομάδες αυτές μας δίνουν τη δυνατότητα να εκπαιδευτούμε, να δημιουργήσουμε μια στρατηγική καθώς και μια οργανωτική υποδομή που θα μπορέσουμε αργότερα να τη χρησιμοποιήσουμε, αν, παρά ταύτα, καταστεί αδύνατο να λειτουργούμε μέσα σε ένα τόσο ευρύ κίνημα.

Προς το παρόν, νομίζω, ότι οι ριζοσπάστες πρέπει να βοηθήσουν τους Πράσινους, κριτικά και μαχητικά, στην ιστορική τους πάλη.

Τσακ Μορς

Μετάφραση: **Γιωργος Πουλαδος**

2

Που Βαδιζει η Νεολαια των Πρασινων;

Η ΠΡΑΣΙΝΗ ΝΕΟΛΑΙΑ, μια ηπειρωτική οικοαναρχική οργάνωση πραγματοποίησε την 5η Συνδιάσκεψή της στις 14-18 Αυγούστου του 1990

για 1990-91 επεξεργαστήκαμε την οικολογική αναρχική πολιτική μας σε γραπτές αρχές, υιοθετήσαμε κανόνες λειτουργίας, οργανώσαμε και λάβαμε μέ-

ναρχικές ιδέες και οι οποίοι θα μπορούσαν να συμφωνήσουν με τις αρχές μας δεν είναι απαραίτητο να θέλουν να οργανωθούν ειδικά στην Πράσινη Νεο-

ταν διαπιστώνει κάποιος την πλήρη απουσία φροντίδας για τα παιδιά, όπως στη συνδιάσκεψη της ΟΕΚΠ, ή την παράλειψη από την ημερήσια διάταξη της συνάντησης των Πράσινων επιτροπών αντρών και γυναικών. Στους Πράσινους αρέσει να μιλούν για εξέλιξη, αλλά σπάνια συζητούν για τη γυναικεία απελευθέρωση ή την κατάργηση της πατριαρχίας και των θεσμών της. Υπερηφανεύονται ότι έχουν δημιουργήσει έναν νέο, ολιστικό και τρυφερό τρόπο άσκησης της πολιτικής, αλλά αυτός αντλεί πολύ λίγα πράγματα από τις θεμελιακές ιδέες του φεμινισμού.

Υπάρχουν επίσης πολύ σοβαρά προβλήματα σε σχέση με συμβατικά πολιτικά ζητήματα όπως το κράτος. Οι εκλογικές καμπάνιες σε οποιοδήποτε επίπεδο (τοπικό, πολιτειακό ή ομοσπονδιακό) αποτελούν μια δημιουργική και σωστή στρατηγική. Πάντως αυτοί που συμμετέχουν στις εκλογές θα πρέπει να εξηγήσουν πώς θα δημιουργηθεί ένα αμεσοδημοκρατικό, αντικρατικό κίνημα που ταυτόχρονα θα επιδιώκει την εσωθεσμική παρέμβαση.

Αυτές οι παρατηρήσεις δε σκοπεύουν να ενθαρρύνουν την καταδίκη των Πράσινων. Προσπάθησα να καταδείξω ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της οργάνωσης σε σχέση με τους ιστορικούς κοινωνικούς αγώνες. Το ότι οι Πράσινοι δεν έχουν επεξεργαστεί κάποια ζητήματα ή είναι οπισθοδρομικοί σε

σημαντικό ρόλο για τους ριζοσπάστες που είναι συνδεδεμένοι με το Πράσινο κίνημα. Οι ομάδες αυτές μας δίνουν τη δυνατότητα να εκπαιδευτούμε, να δημιουργήσουμε μια στρατηγική καθώς και μια οργανωτική υποδομή που θα μπορέσουμε αργότερα να τη χρησιμοποιήσουμε, αν, παρά ταύτα, καταστεί αδύνατο να λειτουργούμε μέσα σε ένα τόσο ευρύ κίνημα.

Προς το παρόν, νομίζω, ότι οι ριζοσπάστες πρέπει να βοηθήσουν τους Πράσινους, κριτικά και μαχητικά, στην ιστορική τους πάλη.

ΤΣΑΚ ΜΟΡΣ

Μετάφραση: **ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΥΛΑΔΟΣ**

2

ΠΟΥ ΒΑΔΙΖΕΙ Η ΝΕΟΛΑΙΑ ΤΩΝ ΠΡΑΣΙΝΩΝ;

Η ΠΡΑΣΙΝΗ ΝΕΟΛΑΙΑ, μια ηπειρωτική οικοαναρχική οργάνωση πραγματοποίησε την 5η Συνδιάσκεψή της στις 14-18 Αυγούστου του 1990 στο Ντέξτερ του Όρεγκον. Ήταν μια συνδιάσκεψη πρωτόγνωρη αφού για πρώτη φορά εστιάσαμε στο ζήτημα της εκπαίδευσης. Τις δυόμισι πρώτες μέρες τις ξοδέψαμε στα εργαστήρια και στη διασκέδαση και έτσι ο χρόνος για τις αποφάσεις ήταν υπερβολικά συμπιεσμένος.

ΜΙΚΡΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Η Πράσινη Νεολαία ξεκίνησε ως επιτροπή νεολαίας στις Πράσινες Επιτροπές Αλληλογραφίας που τώρα ονομάζονται απλά Πράσινοι. Αυτοί οι άνθρωποι, απογοητευμένοι από το μικρό αριθμό ριζοσπαστών και την έλλειψη συμμετοχής της νεολαίας στις Πράσινες Επιτροπές Αλληλογραφίας, συγκεντρώθηκαν και έφτιαξαν ένα αρχικό σχέδιο ανάλυσης που χρησιμοποιήθηκε αργότερα για να οργανωθεί η 1η Συνδιάσκεψη της Πράσινης Νεολαίας το Μάιο του 1989. Από την εποχή της 1ης Συνδιάσκεψης δημιουργήσαμε μια ανεξάρτητη οργάνωση, αυτόνομη από τις Πράσινες Επιτροπές Αλληλογραφίας. Τα χρόνια 1990-91 επεξεργαστήκαμε την οικολογική αναρχική πολιτική μας σε γραπτές αρχές, υιοθετήσαμε κανόνες λειτουργίας, οργανώσαμε και λάβαμε μέρος σε τοπικές ή εθνικές παρεμβάσεις με πιο γνωστή τη Ριζοσπαστική Δράση για την Ημέρα της Γης το 1990.

ΜΙΑ ΝΕΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ

Πολλοί άνθρωποι στην προηγούμενη συνδιάσκεψη δεν ήταν ευχαριστημένοι με την κατεύθυνση που είχε πάρει η Πράσινη Νεολαία. Μέχρι τώρα είμασταν μια ηπειρωτική οργάνωση που την αποτελούσαν τοπικές ομάδες και άτομα. Για να γίνει κάποιος μέλος της αρκούσε να συμφωνεί με τις αρχές της και αν ήταν δυνατό να πληρώνει τη συνδρομή του. Αλλά πολλοί άνθρωποι θεωρούν αυτή τη δομή πολύ περιοριστική. Νιώθουν ότι οι αρχές είναι κάπως προβληματικές. Αν και γράφτηκαν και εγκρίθηκαν με δημοκρατικό τρόπο σε προηγούμενες συνδιασκέψεις, η γλώσσα τους είναι συχνά ψυχρή, οι ιδέες τους αφηρημένες, δύσκολα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για οργανωτικούς σκοπούς και δεν αρθρώνουν με συνεκτικό τρόπο την πολιτική μας. Ανακαλύψαμε επίσης ότι άνθρωποι που έχουν οικοαναρχικές ιδέες και οι οποίοι θα μπορούσαν να συμφωνήσουν με τις αρχές μας δεν είναι απαραίτητο να θέλουν να οργανωθούν ειδικά στην Πράσινη Νεολαία — ας είμαστε ειλικρινείς, ποιος θα ήθελε να έχει όνομα ομάδας χόκεϊ;

Μετά από πολύ συζήτηση γύρω από τα προβλήματά μας, συμπεριλαμβανομένου και του ονόματος, αποφασίσαμε να εργαστούμε τον επόμενο χρόνο στην κατεύθυνση δημιουργίας ενός οικοαναρχικού δικτύου. Αναγνωρίζουμε ότι υπάρχουν και άλλοι αναρχικοί και ριζοσπάστες οικολόγοι με τους οποίους έχουμε πολλά κοινά σημεία. Ελπίζουμε ότι ενδιαφέρονται να συνεργαστούμε ώστε τον επόμενο Αύγουστο να δημιουργήσουμε ένα νέο δίκτυο, διαφορετικό στη φιλοσοφία και την κουλτούρα του.

Η δημιουργία αυτού του σχήματος απαιτεί πολύ οργάνωση. Έχουμε αναλάβει να ξεκινήσουμε αυτή τη διαδικασία. Θα καλέσουμε ομάδες ή άτομα που ενδιαφέρονται να πραγματοποιήσουν περιφερειακές συναντήσεις τον επόμενο Μάρτιο και πιθανότατα θα δουλέψουμε μαζί για τη Ριζοσπαστική Δράση για την Ημέρα της Γης. Ένα μεγάλο τμήμα του δελτίου μας θα είναι αφιερωμένο στο πώς βλέπουμε να είναι αυτό το δίκτυο και στη συζήτηση για την κατεύ-

θυνση που πρέπει να ακολουθηθεί. Οποιοσδήποτε ενδιαφέρεται να συμμετάσχει στις διαδικασίες είναι ευπρόσδεκτος. Ελπίζουμε ότι όλη αυτή η επικοινωνία και η οργάνωση θα έχει ως αποκορύφωμα μια πραγματική ζωντανή συνδιάσκεψη τον Αύγουστο του 1992.

ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Η Πράσινη Νεολαία ξεκίνησε τη δράση για την Ημέρα της Γης στη Γουόλ Στριτ και ενέκρινε το θέμα για τα 500 χρόνια Πάλης και Αντίστασης των Ινδιάνων. Ντόπιοι και αλλοδαποί θα υποστηρίξουν και θα βοηθήσουν τους ιθαγενείς της Αμερικής στην προσπάθειά τους να μετατρέψουν τον εορτασμό για τον αφανισμό και τον αποικισμό της Βόρειας και Νότιας Αμερικής σε εορτασμό της κυριαρχίας των ινδιάνικων «εθνών». Στη συνδιάσκεψη του Γιούτζεν στο Όρεγκον εγκρίναμε μερικά πράγματα που είχαν ιδιαίτερη σχέση με τους ανθρώπους του *Αγάπη και Οργή* (βορειοαμερικανική αναρχική έκδοση). Ύστερα από μεγάλη συζήτηση, παρόμοια μ' αυτή που έγινε στις συνδιασκέψεις του *Αγάπη και Οργή* και του Δικτύου Αριστερών Πράσινων, εγκρίναμε το μποϊκοτάρισμα των προεδρικών εκλογών. Τέλος, εγκρίθηκε το πρόγραμμα Wimmins Health Tour, που ενθουσίασε πολύ κόσμο και αποφασίστηκε ότι θα κάναμε ότι ήταν δυνατό για να το υποστηρίξουμε. (...)

ΑΝΙ ΣΕΪΓΚΑΛ

Μετάφραση: **ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΥΛΑΔΟΣ**

3

ΔΙΚΤΥΟ ΑΡΙΣΤΕΡΩΝ ΠΡΑΣΙΝΩΝ: Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΣΙΝΩΝ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ είναι μια έννοια με πολλές όψεις εκ των οποίων δυο στοιχεία - κλειδιά είναι η θεωρία και η πρακτική. Το περασμένο καλοκαίρι διέκοψα μερικές μέρες το πρόγραμμα «Οικολογία και Κοινότητα» για να παρακολουθήσω για πρώτη φορά συγκέντρωση του Δικτύου Αριστερών Πράσινων στο Σικάγο. Η θεωρία που διδάσκουν στο Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας στο Βερμόντ γινόταν αντικείμενο πειραματισμών από τον κόσμο που είχε συγκεντρωθεί για τη συνδιάσκεψη στο Σικάγο. Γρήγορα κατάλαβα ότι οι Αριστεροί Πράσινοι δεν προέρχονται απ' ευθείας από τη γραπτή παράδοση της κοινωνικής οικολογίας αλλά μάλλον αποτελούνται από πολλές διαφορετικές και μερικές φορές ευδιάκριτες τάσεις: συμβουλιακοί κομμουνιστές, οπαδοί της συνομοσπονδιακής τοπικής αυτοδιοίκησης, «καθαροί» αναρχικοί, σοσιαλιστές και κοινωνικοί οικολόγοι.

Οπωσδήποτε το αρχικό σχέδιο προγράμματος και οι «Αρχές του Δικτύου των Αριστερών Πράσινων» είναι από τα πιο περιεκτικά και ανεπτυγμένα ντοκουμέντα, που έχω ποτέ δει να δημιουργεί μια οργάνωση. Η λειτουργία και η δυναμική των ντοκουμέντων παρουσιάζει μια κριτική ανάλυση, η οποία προσεγγίζει έντονα την κοινωνική οικολογία, και νομίζω πως έχει τη δυνατότητα να γίνει τόσο ισχυρή όσο ήταν κάποτε η διακήρυξη αρχών του SDS (Port Huron Statement). Γράφουν: «Για να έχουμε μια οικολογική κοινωνία πρέπει να ξεριζωθούν ο καπιταλισμός και το έθνος - κράτος και να αντικαταστα-

προσπαθώντας να συμμετάσχουν στο Κογκρέσο ως τρίτο κόμμα. Παραβλέποντας κατάφωρα τις αποτυχίες του παρελθόντος για τρίτο κόμμα, παγιδεύτηκαν στην καθόλου ρεαλιστική αντίληψη για αλλαγές μέσω της υψηλής —χαμηλής θα ήταν σωστότερο να λέγαμε— πολιτικής. Τα πράγματα χειροτέρεψαν όταν οι Πράσινοι, που κάποτε οργανώνονταν σε επίπεδο βάσης και μάζευαν υπογραφές για διάφορες καμπάνιες, άρχισαν να περνούν απαρατήρητοι. Πολλοί (από εκείνους που δεν είχαν επαφές με τους Πράσινους πριν την καμπάνια «Οι Πράσινοι στο Κογκρέσο») κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι Πράσινοι είναι απλώς ένα ακόμα πολιτικό κόμμα. Αυτή η

Οι Αριστεροί Πράσινοι δεν προέρχονται απ' ευθείας από τη γραπτή παράδοση της κοινωνικής οικολογίας αλλά μάλλον αποτελούνται από πολλές διαφορετικές και μερικές φορές ευδιάκριτες τάσεις: συμβουλιακοί κομμουνιστές, οπαδοί της συνομοσπονδιακής τοπικής αυτοδιοίκησης, «καθαροί» αναρχικοί, σοσιαλιστές και κοινωνικοί οικολόγοι.

καμπάνια έκοψε τον ενθουσιασμό πολλών ακτιβιστών για ένα πράσινο κίνημα αλλά σε κάποιο βαθμό, σαν ανάκρουση από το κτύπημα, το Δίκτυο Αριστε-

κοινωνικής κατάπτωσης ενώ ταυτόχρονα έχουν διατυπώσει μια θετική εναλλακτική πρόταση ενάντια στο ρατσισμό, το σεξισμό, την ομοφοβία και την κυριάρχηση του περιβάλλοντος από τη λογική του κέρδους.

Οι αρχές του Δικτύου περιλαμβάνουν αναλύσεις πάνω στον οικολογικό ανθρωπισμό, την κοινωνική οικολογία, τη φυλετική οικολογία, τη γυναικεία απελευθέρωση, την απελευθέρωση των ομοφυλοφίλων και των λεσβιών, τη δημοκρατία της βάσης, τη συνεταιριστική δημόσια υγεία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το διεθνισμό, την αυτόνομη πολιτική, την άμεση δράση, τη ριζοσπαστική τοπική αυτοδιοίκηση, τη στρατηγική της μη βίας και τη δημοκρατική αποκέντρωση. Το Δίκτυο Αριστερών Πράσινων είχε καλύτερα αποτελέσματα από άλλες οργανώσεις που προώθησαν λίστες - πλυντήρια όπως «Δέκα απλά Βήματα για να Σώσουμε τη Μητέρα Γη» και εκμηδένισε τους βολεμένους περιβαλλοντιστές που εμφανίζονται σαν «σωτήρες του πλανήτη».

Όλες οι αναλύσεις επεξεργάζονται συλλογικά από τους Αριστερούς Πράσινους και πάντα τα ντοκουμέντα της εργασίας υπόκεινται σε αλλαγές από τις προτάσεις κάθε μέλους.

Οι Αριστεροί Πράσινοι, παράλληλα με ομάδες όπως οι Youth Greens, η Act-Up και η SWOP, μπορούν να αποτελέσουν ένα σημαντικό κύτταρο στο οικολογικό κίνημα που φθίνει. Πολλές ισχυρές πολιτικές ομάδες, όπως ο Σπουδαστικός Συνασπισμός Περιβαλλοντικής Δράσης (SEAC), εξελίσσονται σε

ρων Πράσινων στο Σικάγο. Η θεωρία που διδάσκουμε στο Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας στο Βερμόντ γινόταν αντικείμενο πειραματισμών από τον κόσμο που είχε συγκεντρωθεί για τη συνδιάσκεψη στο Σικάγο. Γρήγορα κατάλαβα ότι οι Αριστεροί Πράσινοι δεν προέρχονται απ' ευθείας από τη γραπτή παράδοση της κοινωνικής οικολογίας αλλά μάλλον αποτελούνται από πολλές διαφορετικές και μερικές φορές ευδιάκριτες τάσεις: συμβουλιακοί κομμουνιστές, οπαδοί της συνομοσπονδιακής τοπικής αυτοδιοίκησης, «καθαροί» αναρχικοί, σοσιαλιστές και κοινωνικοί οικολόγοι.

Οπωσδήποτε το αρχικό σχέδιο προγράμματος και οι «Αρχές του Δικτύου των Αριστερών Πράσινων» είναι από τα πιο περιεκτικά και ανεπτυγμένα ντοκουμέντα, που έχω ποτέ δει να δημιουργεί μια οργάνωση. Η λειτουργία και η δυναμική των ντοκουμέντων παρουσιάζει μια κριτική ανάλυση, η οποία προσεγγίζει έντονα την κοινωνική οικολογία, και νομίζω πως έχει τη δυνατότητα να γίνει τόσο ισχυρή όσο ήταν κάποτε η διακήρυξη αρχών του SDS (Port Huron Statement). Γράφουν: «Για να έχουμε μια οικολογική κοινωνία πρέπει να ξεριζωθούν ο καπιταλισμός και το έθνος - κράτος και να αντικατασταθούν από νέες αποκεντρωμένες μορφές πολιτικής και οικονομικής δημοκρατίας της βάσης». Φυσικά πίσω απ' αυτές τις αναλύσεις συνάντησα αφοσιωμένους και ταλαντούχους διανοητές και ακτιβιστές, συμπεριλαμβανομένου ενός δυνατού δικτύου από ενεργές οικοφεμινίστριες όπως και ομάδες ανθρώπων κάθε ηλικίας. Υπήρχαν ηλικιωμένοι άνθρωποι που είχαν δραστηριοποιηθεί στο εργατικό κίνημα των αρχών της δεκαετίας του '30, έμπειροι ακτιβιστές από το φοιτητικό κίνημα και το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων της δεκαετίας του '60 και ποικίλες ομάδες από νέους ανθρώπους.

Το Δίκτυο Αριστερών Πράσινων διαμορφώθηκε από τη δυσαρέσκεια, που δημιουργήθηκε, εξαιτίας των επιλογών που ακολούθησε η ηγεσία των Πράσινων. Τα ερωτήματα σχετικά με την πνευματικότητα και τη βαθιά οικολογία κυριάρχησαν καθώς οι Πράσινοι αποφάσιζαν να επεξεργαστούν ένα συνολικό πολιτικό λόγο. Ενώ οι Αριστεροί Πράσινοι προσπαθούσαν να θεμελιώσουν μια απτή οπτική και στρατηγική, οι Πράσινοι στην Καλιφόρνια αδιαφορούσαν, ταν οι Πράσινοι, που κάποτε οργανώνονταν σε επίπεδο βάσης και μάζευαν υπογραφές για διάφορες καμπάνιες, άρχισαν να περνούν απαρατήρητοι. Πολλοί (από εκείνους που δεν είχαν επαφές με τους Πράσινους πριν την καμπάνια «Οι Πράσινοι στο Κογκρέσο») κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι Πράσινοι είναι απλώς ένα ακόμα πολιτικό κόμμα. Αυτή η

Οι Αριστεροί Πράσινοι δεν προέρχονται απ' ευθείας από τη γραπτή παράδοση της κοινωνικής οικολογίας αλλά μάλλον αποτελούνται από πολλές διαφορετικές και μερικές φορές ευδιάκριτες τάσεις: συμβουλιακοί κομμουνιστές, οπαδοί της συνομοσπονδιακής τοπικής αυτοδιοίκησης, «καθαροί» αναρχικοί, σοσιαλιστές και κοινωνικοί οικολόγοι.

καμπάνια έκοψε τον ενθουσιασμό πολλών ακτιβιστών για ένα πράσινο κίνημα αλλά σε κάποιο βαθμό, σαν ανάκρουση από το κτύπημα, το Δίκτυο Αριστερών Πράσινων δείχνει να θέλει να δράσει ως καταλύτης για μια κριτική ανάλυση που θα διαπερνά τις οργανώσεις. Η πραγματική δέσμευση ανάμεσα στις οργανώσεις στο δημοκρατικό τρόπο λήψης των αποφάσεων και στην ευθύνη είναι σπάνιος. Πολλές ομάδες ή, τελικά, ανεύθυνα πρόσωπα μέσα σ' αυτές δοκίμασαν να «πρασινίσουν την αγορά» και ονειρεύτηκαν έναν υποψήφιο των Πράσινων σ' ένα γραφείο τόσο υψηλό και σύμφυτα τόσο φαύλο όσο το γραφείο της Προεδρίας. Οι Αριστεροί Πράσινοι έχουν γίνει πολύ κριτικοί απέναντι στις υποψηφιότητες του Πράσινου Κόμματος και την ανευθυνότητά του απέναντι συνολικά στο Πράσινο κίνημα. Στην πιο πρόσφατη συνάντηση των Πράσινων, στη Δυτική Βιρτζίνια, το Πράσινο Κόμμα μεταμορφώθηκε σε μια ισχυρή φράξια υπόλογη στην ευρύτερη οργάνωση. Μέχρι να γίνει δυνατή η ιδέα του Δικτύου Αριστερών Πράσινων, μερικοί συμπαθητικοί Πράσινοι δημιούργησαν τη φράξια «Πράσινοι για Δημοκρατία».

Οι Αριστεροί Πράσινοι έχουν επίσης θεμελιώσει μια απτή ανάλυση για τις ρίζες της οικολογικής και πάνω στον οικολογικό ανθρωπισμό, την κοινωνική οικολογία, τη φυλετική οικολογία, τη γυναικεία απελευθέρωση, την απελευθέρωση των ομοφυλοφίλων και των λεσβιών, τη δημοκρατία της βάσης, τη συνεταιριστική δημόσια υγεία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το διεθνισμό, την αυτόνομη πολιτική, την άμεση δράση, τη ριζοσπαστική τοπική αυτοδιοίκηση, τη στρατηγική της μη βίας και τη δημοκρατική αποκέντρωση. Το Δίκτυο Αριστερών Πράσινων είχε καλύτερα αποτελέσματα από άλλες οργανώσεις που προώθησαν λίστες - πλυντήρια όπως «Δέκα απλά Βήματα για να Σώσουμε τη Μητέρα Γη» και εκμηδένισε τους βολεμένους περιβαλλοντιστές που εμφανίζονται σαν «σωτήρες του πλανήτη».

Όλες οι αναλύσεις επεξεργάζονται συλλογικά από τους Αριστερούς Πράσινους και πάντα τα ντοκουμέντα της εργασίας υπόκεινται σε αλλαγές από τις προτάσεις κάθε μέλους.

Οι Αριστεροί Πράσινοι, παράλληλα με ομάδες όπως οι Youth Greens, η Act-Up και η SWOP, μπορούν να αποτελέσουν ένα σημαντικό κύτταρο στο οικολογικό κίνημα που φθίνει. Πολλές ισχυρές πολιτικές ομάδες, όπως ο Σπουδαστικός Συνασπισμός Περιβαλλοντικής Δράσης (SEAC), εξελίσσονται σε μεγάλες ομάδες — αμέσως μετά τις δέκα μεγαλύτερες περιβαλλοντικές οργανώσεις. Επειδή όμως δεν υπάρχει πραγματική ενδοσκόπηση και δέσμευση στη βάση των «ψηφοφόρων» —αν και σε μικρότερο βαθμό πλέον— ομάδες όπως ο SEAC και οι Πράσινοι των ΗΠΑ θα καταλήξουν να ενσωματωθούν ως το λίγο πιο «φιλελεύθερο» τμήμα της καπιταλιστικής οικονομίας. Πιστεύω ότι είναι σωστό να ισχυριζόμαστε ότι η μοίρα του Πράσινου κινήματος εξαρτάται από την προσήλωσή του στη συμμετοχική δημοκρατία τόσο στις ατομικές όσο και στις ενδοοργανωτικές και εξωοργανωτικές υποθέσεις. Το Δίκτυο Αριστερών Πράσινων έχει τη δυνατότητα να υπερασπιστεί την οπτική του και τη ριζοσπαστική του στάση αν συνεχίσει να δίνει τη μάχη ενάντια στην ιεραρχία και την κυριαρχία. Επίσης μπορεί να παίξει ένα θετικό και κριτικό ρόλο στο ευρύτερο οικολογικό κίνημα, προσφέροντας στο κεφαλαιώδες ζήτημα της θεωρίας και της συμμετοχικής πολιτικής.

Σαρι Μεναρντ

Μετάφραση: **Μιχαηλ Πρωτοψαλτης**

ΚΙΝΗΣΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ: ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΜΕ ΤΟ ΔΗΜΗΤΡΗ ΡΟΥΣΣΟΠΟΥΛΟ

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΚΗ ΣΚΕΨΗ ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ

Η εκδήλωση που διοργάνωσε η ΚΙΝΗΣΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ το περσινό φθινόπωρο, με την ευκαιρία της επίσκεψης του Δημήτρη Ρουσσόπουλου στην Ελλάδα, είχε για τον κύκλο των ανθρώπων γύρω από το περιοδικό *Άνθη του Κακού* —κυρίως για όσους συμμετέχουν και στους ΟΙΚΟΛΟΓΟΥΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥΣ— μια ιδιαίτερη σημασία.

Έχοντας διαπιστώσει ότι οι καταβολές της οικολογίας και των εναλλακτικών κινημάτων βρίσκονται σε μια πλευρά του αναρχισμού που έχει κρατηθεί στη σκιά, σε θεωρητικούς όπως ο Κροπότκιν και σε πρακτικές εκφάνσεις που αναπτύχθηκαν στο περιθώριο του παραδοσιακού αναρχοσυνδικαλισμού ή αναρχοκομμουνισμού και που ξεχώριζαν ολοφάνερα από όλες τις μαρξιστικές λενινιστικές αλλά και τις αντιεξουσιαστικές τάσεις του εργατικού κινήματος, προσχωρήσαμε στο οικολογικό κίνημα. Αυτό που μας ώθησε σε τούτο το εγχείρημα δεν ήταν τόσο η συναισθηματική διάθεση να διασωθεί κάτι από το παλιό ελευθεριακό οπλοστάσιο μέσα στις σαρωτικές αλλαγές που συμβαίνουν στο σύγχρονο κόσμο όσο η ανακάλυψη ότι ίσως το ελευθεριακό πρόταγμα να μπορούσε να χρησιμεύσει στα νέα εναλλακτικά κινήματα (και κυρίως στο ευρύ οικολογικό κίνημα) περισσότερο απ' ότι χρησίμευσε στο παρελθόν στο εργατικό κίνημα. Αυτές οι απόψεις μας, τις οποίες αναλύσαμε εκτενώς στα πρώτα τεύχη του περιοδικού *Άνθη του Κακού*, δε βρήκαν μέχρι σήμερα την απήχηση που τους πρέπει ούτε ανάμεσα στους αντιεξουσιαστές ούτε ανάμεσα στους οικολόγους. Ωστόσο το θεωρητικό έργο του Μάρεϊ Μπούκτσιν, που αποκτά ξανά μια επικαιρότητα στην Ελλάδα, αλλά και το Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας του Βερμόντ και η πρακτική του Δημήτρη Ρουσσόπουλου στον Καναδά, μας κάνουν να πιστεύουμε ότι ούτε μόνοι είμαστε ούτε σε λάθος δρόμο. Μ' αυτήν ακριβώς την έννοια η εκδήλωση με θέμα «Οικολογία και Ελευθεριακή Σκέψη στη Βόρεια Αμερική» ήταν η χαρακτηριστικότερη που θα μπορούσαμε να διοργανώσουμε.

Ο Δημήτρης Ρουσσόπουλος έχει μεγάλη ιστορία στο ειρηνιστικό κίνημα, έχει να επιδείξει ένα μακρόχρονο και σημαντικό έργο στο Μόντρεαλ (έχει σώσει μια μεγάλη περιοχή με παλιά κτίρια) ενώ ταυτόχρονα η συμβολή του στη διάδοση των οικολογικών και αναρχικών ιδεών είναι τεράστια. Οι εκδόσεις Black Rose Books, που έχει οργανώσει, είναι ένας από τους πολύ λίγους εκδοτικούς οίκους —αν όχι ο μόνος— που κατόρθωσε να διαδόσει τις αναρχικές ιδέες πέρα από τα στενά όρια των πολιτικά συμπαθούντων του αναρχισμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η επανέκδοση των απάντων του Πιοτρ Αλεξέγιεβιτς Κροπότκιν αλλά και βιβλίων του Μάρεϊ Μπούκτσιν, του κορυφαίου γλωσσολόγου και αντιιμπεριαλιστή Νόαμ Τσόμσκι, του Τζορτζ Γούντκοκ, του Τζον Κλαρκ και άλλων.

Ο Δημήτρης Ρουσσόπουλος συχνά επαναλαμβάνει με παράπονο τη χαρακτηριστική ευκολία με την οποία περιθωριοποιήθηκαν κάποιες ιδέες στην Ελλάδα που άξιζαν καλύτερης τύχης. Και έχει απόλυτο δίκιο αφού από τις αρχές της δεκαετίας του '70 είχε εντοπίσει το λανθασμένο και βίαιο δρόμο που ακολουθούσε το αναρχικό κίνημα.

Το μήνυμα που φέρνει ο Δημήτρης Ρουσσόπουλος είναι ότι πρέπει να μπολιάσουμε το οικολογικό κίνημα με τις ελευθεριακές ιδέες.

Η ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ *Αρνούμαι*, [Τεύχος 5], που μόλις έφτασε στην Αθήνα υπάρχει μια συνέντευξή μου πέντε σελίδων που επιμελήθηκε με πολύ φροντίδα ο Μιχάλης Τρεμόπουλος. Δε θέλω να επαναλάβω και εδώ τα ίδια πράγματα. Θα μιλήσω λίγο γιατί το πιο ενδιαφέρον είναι ο διάλογος και η ανταλλαγή πληροφόρησης και όχι το να δίνω μεγάλες διαλέξεις.

θεριακής κουλτούρας μέσα σ' αυτή τη φιλελεύθερη δημοκρατία. Αυτή η κουλτούρα σχετίζεται με το ρόλο που παίζουν οι πόλεις, τα χωριά, οι μικρές περιοχές. Οι πόλεις και τα χωριά έχουν μια επιρροή σε συνταγματικό και πολιτικό επίπεδο που δεν την συναντάμε σε χώρες σαν την Ελλάδα και έτσι επηρεάζουν την γενικότερη πολιτική, οικονομική και κοινωνική καθημερινή ζωή της χώρας. Είχα εκπλαγεί όταν έμαθα ότι στην Αθήνα και, γενικότερα, στην Ελλάδα δεν υπάρχει δημοτική φορολογία. Έτσι αναγκαστικά

μια γειτονιά σαν το Παγκράτι και μέσα σε μια περίοδο δέκα ετών οργανώσαμε 600 έως 700 σπίτια, όπου ζουν δύο χιλιάδες άτομα, σε συνοικιακά συμβούλια, προσθέτοντας μία ακόμη μορφή αυτοδιοίκησης στην τοπική δημοκρατία. Βγάζουμε αυτές τις κατοικίες από την καπιταλιστική αγορά, τις κοινωνικοποιούμε και έτσι οργανώνουμε μια τρίτη μορφή ιδιοκτησίας, τη συνεταιριστική. Είναι σημαντικό ότι όλα όσα αφορούν το πρόγραμμα κατοικίας συζητιούνται στα συνοικιακά συμβούλια και αποφασίζονται

προχωρήσαμε στο οικολογικό κίνημα. Αυτό που μας ώθησε σε τούτο το εγχείρημα δεν ήταν τόσο η συναισθηματική διάθεση να διασωθεί κάτι από το παλιό ελευθεριακό οπλοστάσιο μέσα στις σαρωτικές αλλαγές που συμβαίνουν στο σύγχρονο κόσμο όσο η ανακάλυψη ότι ίσως το ελευθεριακό πρόταγμα να μπορούσε να χρησιμεύσει στα νέα εναλλακτικά κινήματα (και κυρίως στο ευρύ οικολογικό κίνημα) περισσότερο απ' ότι χρησίμευσε στο παρελθόν στο εργατικό κίνημα. Αυτές οι απόψεις μας, τις οποίες αναλύσαμε εκτενώς στα πρώτα τεύχη του περιοδικού *Άνθη του Κακού*, δε βρήκαν μέχρι σήμερα την απήχηση που τους πρέπει ούτε ανάμεσα στους αντιεξουσιαστές ούτε ανάμεσα στους οικολόγους. Ωστόσο το θεωρητικό έργο του Μάρεϊ Μπούκτσιν, που αποκτά ξανά μια επικαιρότητα στην Ελλάδα, αλλά και το Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας του Βερμόντ και η πρακτική του Δημήτρη Ρουσσόπουλου στον σμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η επανέκδοση των απάντων του Πιοτρ Αλεξέγιεβιτς Κροπότκιν αλλά και βιβλίων του Μάρεϊ Μπούκτσιν, του κορυφαίου γλωσσολόγου και αντιιμπεριαλιστή Νόαμ Τσόμσκι, του Τζορτζ Γούντκοκ, του Τζον Κλαρκ και άλλων.

Ο Δημήτρης Ρουσσόπουλος συχνά επαναλαμβάνει με παράπονο τη χαρακτηριστική ευκολία με την οποία περιθωριοποιήθηκαν κάποιες ιδέες στην Ελλάδα που άξιζαν καλύτερης τύχης. Και έχει απόλυτο δίκιο αφού από τις αρχές της δεκαετίας του '70 είχε εντοπίσει το λανθασμένο και βίαιο δρόμο που ακολουθούσε το αναρχικό κίνημα.

Το μήνυμα που φέρνει ο Δημήτρης Ρουσσόπουλος είναι ότι πρέπει να μπολιάσουμε το οικολογικό κίνημα με τις ελευθεριακές ιδέες.

Η ΟΜΙΛΙΑ

ΣΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ *Αρνούμαι*, [Τεύχος 5], που μόλις έφτασε στην Αθήνα υπάρχει μια συνέντευξή μου πέντε σελίδων που επιμελήθηκε με πολύ φροντίδα ο Μιχάλης Τρεμόπουλος. Δε θέλω να επαναλάβω και εδώ τα ίδια πράγματα. Θα μιλήσω λίγο γιατί το πιο ενδιαφέρον είναι ο διάλογος και η ανταλλαγή πληροφόρησης και όχι το να δίνω μεγάλες διαλέξεις.

Νομίζω ότι είναι πολύ σημαντικό για όλους τους ελευθεριακούς οικολόγους να κατανοήσουν την εξέλιξη της βορειοαμερικανικής κοινωνίας. Η Βόρεια Αμερική είναι ένα κέντρο ιδεών, ιδεών που παρουσιάζουν πολύ ενδιαφέρον και είναι πολύ αντιφατικές. Ιδέες που οδηγούν σε ενδιαφέροντα και αντιφατικά κοινωνικά κινήματα. Θα είναι ωφέλιμο να μάθουμε και να καταλάβουμε την εξέλιξη της κοινωνίας και των κινημάτων στη Βόρεια Αμερική.

Η λέξη οικολογία μπορεί να είναι ελληνικής καταγωγής αλλά το οικολογικό κίνημα κατάγεται από τη Βόρεια Αμερική. Όπως από εκεί κατάγονται τα κινήματα απελευθέρωσης των γυναικών, τα κινήματα απελευθέρωσης των ομοφυλοφίλων, τα περισσότερα σημαντικά κοινωνικά κινήματα. Η αιτία είναι ότι οι πιο σοβαρές αντιφάσεις του εξελιγμένου καπιταλισμού βρίσκονται στη Βόρεια Αμερική. Η βορειοαμερικανική κοινωνία έχει μια μορφή φιλελεύθερης δημοκρατίας που είναι αρκετά διαφοροποιημένη από τις φιλελεύθερες δημοκρατίες που βλέπουμε στην Ευρώπη. Υπάρχει ένα πολύ σημαντικό τμήμα ελευθεριακής κουλτούρας μέσα σ' αυτή τη φιλελεύθερη δημοκρατία. Αυτή η κουλτούρα σχετίζεται με το ρόλο που παίζουν οι πόλεις, τα χωριά, οι μικρές περιοχές. Οι πόλεις και τα χωριά έχουν μια επιρροή σε συνταγματικό και πολιτικό επίπεδο που δεν την συναντάμε σε χώρες σαν την Ελλάδα και έτσι επηρεάζουν την γενικότερη πολιτική, οικονομική και κοινωνική καθημερινή ζωή της χώρας. Είχα εκπλαγεί όταν έμαθα ότι στην Αθήνα και, γενικότερα, στην Ελλάδα δεν υπάρχει δημοτική φορολογία. Έτσι αναγκαστικά όλοι βασίζονται στην κεντρική κυβέρνηση, δεν υπάρχει ο Αθηναίος πολίτης, ο δημότης της Αθήνας, όπως υπάρχει σε ορισμένες πολιτείες της Βόρειας Αμερικής. Εκεί υπάρχει ένα ποιοτικό στοιχείο στη δημοκρατική ζωή — χωρίς να θέλω να υπερβάλω για το ρόλο του στην εξέλιξη της Αμερικής. Είναι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό κάτω από την επίδραση του οποίου αναδύονται νέες ιστορικές δυνάμεις. Αυτή η σημαντική μορφή τοπικής δημοκρατίας μπορεί να χρησιμοποιηθεί και έχει χρησιμοποιηθεί ως θεμέλιο για μια άλλη πολιτική βασισμένη στη ζωή της γειτονιάς και στο δημοτικό κοινωνικό επίπεδο — αν όχι και για ένα ευρύτερο πολιτικό πρόγραμμα.

Να σας δώσω ένα συγκεκριμένο παράδειγμα: Ανεξάρτητα από τις διαδηλώσεις και τη δημιουργία ισχυρών εναλλακτικών κινημάτων, που είναι σημαντικά στοιχεία οποιουδήποτε πολιτικού κινήματος, στο Μόντρεαλ, την πιο σημαντική πόλη του Καναδά, ξεκινήσαμε, μερικοί οικολόγοι αναρχικοί, ένα πρόγραμμα παρέμβασης που αφορούσε στην κρίση κατοικίας στο κέντρο της πόλης. Μεταφερθήκαμε σε μια γειτονιά σαν το Παγκράτι και μέσα σε μια περίοδο δέκα ετών οργανώσαμε 600 έως 700 σπίτια, όπου ζουν δύο χιλιάδες άτομα, σε συνοικιακά συμβούλια, προσθέτοντας μία ακόμη μορφή αυτοδιοίκησης στην τοπική δημοκρατία. Βγάζουμε αυτές τις κατοικίες από την καπιταλιστική αγορά, τις κοινωνικοποιούμε και έτσι οργανώνουμε μια τρίτη μορφή ιδιοκτησίας, τη συνεταιριστική. Είναι σημαντικό ότι όλα όσα αφορούν το πρόγραμμα κατοικίας συζητιούνται στα συνοικιακά συμβούλια και αποφασίζονται από όλους τους κατοίκους, από όλα τα μέλη του συνεταιρισμού. Χωρίς να υπερβάλλω, συζητιούνται και θέματα που ξεπερνούν και τα μεγαλύτερα ελευθεριακά μας όνειρα! Αυτοί οι 1800 έως 2000 κάτοικοι που συμμετέχουν στην κοινότητα δεν είναι μόνο διανοούμενοι ή φοιτητές αλλά άνθρωποι από όλα τα στρώματα της κοινωνίας. Υπάρχουν υδραυλικοί, οικοδόμοι, καθαριστές, που έχουν μάθει μέσα απ' αυτή τη διαδικασία την τέχνη της διοίκησης και εκμετάλλευσης μιας ιδιοκτησίας που έχει αυτή τη στιγμή αξία άνω των 35 εκατ. δολ. Αυτό που κάναμε ήταν να εφαρμόσουμε στην πράξη αναρχική και οικολογική θεωρία και να δημιουργήσουμε υλική βάση στο κίνημά μας. Την πιο ανεπτυγμένη θεωρία της οικολογίας, την κοινωνική οικολογία, όπως με πρωτοπόρο τρόπο την επεξεργάστηκαν ο Μάρεϊ Μπούκτσιν, ο Νόαμ Τσόμσκι, ο Τζον Κλαρκ και άλλοι, την εφαρμόσαμε στην πράξη. Ένα τμήμα αυτής της θεωρίας αποτελεί το πολιτικό πρόγραμμα: «Να ελευθερώσουμε τις πόλεις! Να πρασινίσουμε τις πόλεις!» Αυτό σημαίνει να απελευθερώσουμε τις γειτονιές ώστε

να αποτελέσουν τα κύτταρα μιας συνομοσπονδιακής ελεύθερης πόλης. Οι ελεύθερες πόλεις, αν οργανωθούν συνομοσπονδιακά σε ολόκληρη τη Βόρεια Αμερική, θα αποτελέσουν έναν πόλο αντίστασης και θα προσφέρουν μια εναλλακτική λύση στο κεντρικό κράτος. Για εμάς, οικολόγους και αναρχικούς, είναι το πιο ρεαλιστικό πρόγραμμα που μπορεί να προσφέρει και να αντιπροσωπεύσει ο νεοαναρχισμός.

Στη Βόρεια Αμερική έχουμε δημιουργήσει δύο πολύ σημαντικά δίκτυα. Το πρώτο δημιουργήθηκε στις ΗΠΑ και είναι το Δίκτυο Αριστερών Πράσινων, μια Ομοσπονδία με διακρατικό χαρακτήρα που δεν αναγνωρίζει τα σύνορα ανάμεσα στον Καναδά και τις ΗΠΑ. Στον Καναδά ιδρύσαμε ένα άλλο δίκτυο που ονομάζεται Συνομοσπονδία Πράσινων Δημοτών. Το Νοέμβριο του 1990 δοκιμάσαμε τη δύναμη των ιδεών μας στο Μόντρεαλ. Θέσαμε υποψηφιότητα στις δημοτικές εκλογές του Μόντρεαλ με συνδυασμό αποτελούμενο από έντεκα γυναίκες και δέκα άντρες. Είναι σημαντικό ότι η ριζοσπαστική ή η κοινωνική οικολογία έχει βοηθήσει τον αναρχισμό να ωριμάσει ώστε να μη μιλά για την ισότητα των φύλων μόνο θεωρητικά αλλά να την εφαρμόζει και στην πράξη. Στις εκλογές πήγαμε πολύ καλά χωρίς όμως να εκλέξουμε κανένα δημοτικό σύμβουλο διότι το εκλογικό σύστημα αναδεικνύει δημοτικούς συμβούλους μόνο από το συνδυασμό που πλειοψηφεί. Παρ' ότι είμαι πολύ γνωστός στο Μόντρεαλ ως αναρχικός και συχνά με θεωρούν εξτρεμιστή, αναγκάστηκαν κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου, και εμένα και το πρόγραμμα που παρουσιάσαμε, να μας αντιμετωπίσουν με ιδιαίτερη σοβαρότητα.

Έχουμε παντρέψει την ριζοσπαστική ή κοινωνική οικολογία και το νεοαναρχισμό στο επίπεδο του πολιτικού προγράμματος και το αποτέλεσμα είναι επωφελές και για τα δύο κινήματα. Βέβαια, υπάρχει η ένσταση από την πλευρά του κλασικού αναρχισμού, ο οποίος θεωρεί ότι οι αναρχικοί δεν πρέπει να συμμετέχουν στις εκλογές. Εμείς θεωρούμε την τοπική δημοκρατία ως ξεκίνημα για την πάλη ενάντια στην κεντρική κρατική εξουσία.

Έδωσα μια πρόχειρη εικόνα αυτών των ιδεών αλλά εύχομαι, όταν επισκεφτώ ξανά την Ελλάδα μαζί με τον Μάρεϊ Μπούκτσιν και την Τζάνετ Μπίο, να μπορέσουμε να συνεχίσουμε και να εμβαθύνουμε στο θέμα με τη συμμετοχή και περισσοτέρων ατόμων.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΡΟΥΣΣΟΠΟΥΛΟΣ

ένα γραφείο, εξήντα όλοι κι όλοι, και περάσαμε μια βδομάδα στη φυλακή. Όλοι ξέρανε ότι είμαστε αναρχικοί και ότι παλεύαμε για να σώσουμε εκείνο το σοκάκι, εκείνη την περιοχή, για να έχουμε καλύτερα σπίτια και, βέβαια, όχι ακριβά. Το σπουδαίο είναι ότι πετύχαμε. Επειδή μας γνωρίζανε ως αναρχικούς όταν παρουσιάστηκα για τις εκλογές είπαν: «Αυτός είναι αντικρατιστής, αντικαπιταλιστής και για λόγους που μας έχει εξηγήσει παρουσιάζεται στις δημοτικές εκλογές. Θα τον υποστηρίξουμε». Έτσι λοιπόν ο αναρχισμός ξεπερνά το διάβολο! Δεν είναι όπως τον θεωρούν εδώ στην Ελλάδα: η μαύρη σημαία στο ένα χέρι και η μολότοφ στο άλλο. Οι ομάδες συγγένειας εξακολουθούν όμως να παίζουν σημαντικό ρόλο τόσο στη δική μας προσπάθεια όσο και σε άλλες προσπάθειες στον Καναδά και στην Αμερική.

Ταυτόχρονα, το οικολογικό κίνημα, το πιο σημαντικό κίνημα που εμφανίστηκε στην ιστορία της ανθρωπότητας, δε θέτει μόνο αιτήματα ούτε επιμένει απλώς σε διάφορα θέματα. Είναι ένα κίνημα που στηρίζεται στο άτομο. Όλες οι ερωτήσεις που θέτει ένα άτομο, πώς να ζει κάθε μέρα, τι να τρώει, πώς να ντυθεί, αν θα καπνίσει ή όχι, αν θα έχει δικό του αυτοκίνητο κ.λπ., όλες αυτές οι μικρές και μεγάλες ερωτήσεις συνιστούν την προβληματική του οικο-

...στο Μόντρεαλ ξεκινήσαμε, μερικοί οικολόγοι αναρχικοί, ένα πρόγραμμα παρέμβασης που αφορούσε στην κρίση κατοικίας στο κέντρο της πόλης. (...) οργανώσαμε 600 έως 700 σπίτια, όπου ζουν δύο χιλιάδες άτομα, σε συνοικιακά συμβούλια, προσθέτοντας μία ακόμη μορφή αυτοδιοίκησης στην τοπική δημοκρατία. Βγάζουμε αυτές τις κατοικίες από την καπιταλιστική αγορά, τις κοινωνικοποιούμε και έτσι οργανώνουμε μια τρίτη μορφή ιδιοκτησίας, τη συνεταιριστική. Είναι σημαντικό ότι όλα όσα αφορούν το πρόγραμμα κατοικίας συζητιούνται στα συνοικιακά συμβούλια και αποφασίζονται από όλους τους κατοίκους, από όλα τα μέλη του συνεταιρισμού. Χωρίς να υπερβάλλω, συζητιούνται και θέματα που ξεπερνούν και τα μεγαλύτερα ελευθεριακά μας όνειρα!

να εστιάσουμε στην πρακτική. Πώς οργανώνονται αυτά τα πράγματα, ποια είναι η πρώτη ύλη της επανάστασης; Αυτό είναι κατά τη γνώμη μου το πιο ενδιαφέρον. Μόνο έτσι κατανοούνται σε βάθος οι επαναστατικές ιδέες.

Μια ακροάτρια: Σ' αυτή τη συνοικία των δύο χιλιάδων κατοίκων ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς και μπορεί αυτό το καθεστώς να αποτελέσει μια συνολικότερη πρόταση;

Δ.Ρ.: Αυτή η συνοικία αποτελείται από 1700 έως 2000 πολίτες και περιλαμβάνει 650 κατοικίες. Είναι μια ομοσπονδία είκοσι μικρών οργανώσεων. Προτιμήσαμε να δημιουργήσουμε είκοσι μικρές οργανώσεις αντί μία μεγάλη ώστε ένας μικρός δρόμος, που μπορεί να έχει 30 έως 35 κατοικίες (μικρές πολυκατοικίες), όταν οργανώνει συνέλευση (συμμετέχουν συνήθως 20 έως 30 άτομα) να μπορεί καθένας να μιλήσει, να πει εκείνο που σκέφτεται και να αναλάβει τις ευθύνες του. Όλα αποφασίζονται από κοινού στη συνέλευση του μήνα. Είναι ένα υπερδημοκρατικό σύστημα μεταξύ αυτών των μικρών οργανώσεων. Δεν είναι ομάδες συγγένειας διότι ο κόσμος συμμετέχει σ' αυτές με κριτήριο το δρόμο που μένει και όχι τη φιλία ή τις ιδιαίτερες πολιτικές του απόψεις. Το σημαντικό είναι ότι έχουμε βγάλει όλη αυτή την περιφέρεια, τουλάχιστον κατά 80%, έξω από την καπιταλιστική οικονομία. Καθένας έχει ένα μερίδιο και μία ψήφο στο σωματείο το οποίο έχει και τη συλλογική ιδιοκτησία.

Π. Σταυρόπουλος: Η νομική μορφή μοιάζει μ' εκείνην της εταιρείας μόνο που οι «μέτοχοι» αυτών των οκτώ οικοδομικών τετραγώνων, τα οποία αποτελούνται από συγκροτήματα διαμερισμάτων, δεν μπορούν να τα πουλήσουν ή να κερδοσκοπήσουν. Κατ' αυτόν τον τρόπο οι κατοικίες έχουν απομακρυνθεί από την καπιταλιστική αγορά. Ο παλιός ιδιοκτήτης ήθελε να αξιοποιήσει την περιοχή κατεδαφίζοντας το κτίρια και χτίζοντας πολυτελείς πολυκατοικίες. Οι κάτοικοι μετά από πολλούς αγώνες κατόρθωσαν να οργανωθούν και να αγοράσουν όλοι μαζί μέσω του σωματείου την περιοχή. Έχει πολύ ενδιαφέρον ότι τα άτομα που ζουν εκεί δεν είναι όλοι αναρχικοί, ριζοσπάστες ή οικολόγοι. Είναι απλοί άνθρωποι που μέσα από τις συνθήκες και την αυτοοργάνωση πήραν την τύχη της κατοικίας στα χέρια τους. Αντί να είναι ενοικιαστές ανέλαβαν ενεργό δράση. Στην αρ-

να εκλέξουμε κανένα δημοτικό σύμβουλο διότι το εκλογικό σύστημα αναδεικνύει δημοτικούς συμβούλους μόνο από το συνδυασμό που πλειοψηφεί. Παρ' ότι είμαι πολύ γνωστός στο Μόντρεαλ ως αναρχικός και συχνά με θεωρούν εξτρεμιστή, αναγκάστηκαν κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου, και εμένα και το πρόγραμμα που παρουσιάσαμε, να μας αντιμετωπίσουν με ιδιαίτερη σοβαρότητα.

Έχουμε παντρέψει την ριζοσπαστική ή κοινωνική οικολογία και το νεοαναρχισμό στο επίπεδο του πολιτικού προγράμματος και το αποτέλεσμα είναι επωφελές και για τα δύο κινήματα. Βέβαια, υπάρχει η ένσταση από την πλευρά του κλασικού αναρχισμού, ο οποίος θεωρεί ότι οι αναρχικοί δεν πρέπει να συμμετέχουν στις εκλογές. Εμείς θεωρούμε την τοπική δημοκρατία ως ξεκίνημα για την πάλη ενάντια στην κεντρική κρατική εξουσία.

Έδωσα μια πρόχειρη εικόνα αυτών των ιδεών αλλά εύχομαι, όταν επισκεφτώ ξανά την Ελλάδα μαζί με τον Μάρεϊ Μπούκτσιν και την Τζάνετ Μπίο, να μπορέσουμε να συνεχίσουμε και να εμβαθύνουμε στο θέμα με τη συμμετοχή και περισσοτέρων ατόμων.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΡΟΥΣΣΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ένας ακροατής: Θεωρείτε ότι οι σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα στη γειτονιά μπορούν να αποτελέσουν το κύτταρο για μια άλλη κοινωνία; Ο κλασικός αναρχισμός θεωρούσε ως έμβρυο μιας νέας κοινωνίας τις συγγενικές σχέσεις, τις αδελφικές σχέσεις, τις συν-αδελφικές σχέσεις που αναφύονταν είτε στο συνδικάτο (αναρχοσυνδικαλισμός) είτε μεταξύ των συντρόφων μέσα στις ομάδες συγγένειας (αναρχοκομμουνισμός). Ο νεοαναρχισμός προκειμένου να αποπεριθωριοποιήσει τις σύγχρονες αναρχικές ιδέες τοποθετεί στη θέση του συνδικάτου και της ομάδας συγγένειας τη γειτονιά;

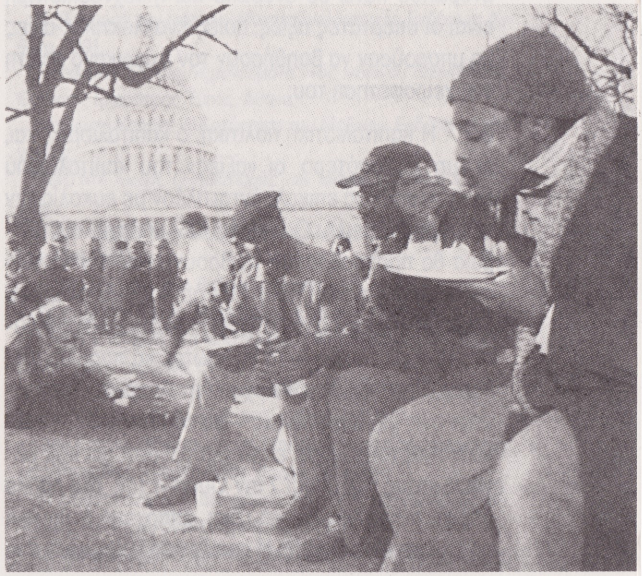
Δ.Ρουσσόπουλος: Στη γειτονιά μας υπήρχαν τέσσερις τέτοιες αναρχικές ομάδες. Αυτές οι ομάδες βοήθησαν πάρα πολύ για να οργανωθεί η κοινότητα. Δεν ήταν εύκολο. Χρειάστηκαν δέκα χρόνια, πολλές εκδηλώσεις, φυλακίσεις... Κάποτε είχαμε καταλάβει ερωτήσεις συνιστούν την προβληματική του οικολογικού κινήματος. Η οικολογία ασχολείται με την καθημερινότητα αντίθετα από όλα τα προηγούμενα κινήματα που περιόριζαν τη συμμετοχή των ανθρώπων σε μια διαδήλωση, σε μια διάλεξη, στο διάβασμα κάποιων βιβλίων. Γι' αυτό και έχει αγκαλιάσει όλες τις ηλικίες, από μικρά παιδιά μέχρι ηλικιωμένους. Αλλά όλο το κίνημα δεν έχει το ίδιο πολιτικό πρόγραμμα. Για να πούμε την αλήθεια μόνο περίπου το 25% έχει κάποιο πολιτικό πρόγραμμα και απ' αυτό μόνο ένα 5%-10% έχει πρόγραμμα συγγενές με το δικό μας. Ωστόσο το κίνημα μεγαλώνει και δίνει πολλές ελπίδες καθώς βλέπουμε στην Αγγλία, στη Γαλλία, στην Ιταλία και, ίσως, στη Γερμανία, με τα βιβλία που μεταφράζονται και τα περιοδικά που εκδίδονται, να διαδίδονται οι ιδέες του βορειοαμερικανικού οικολογικού κινήματος και —πράγμα σημαντικότερο— η πείρα μας. Στην Ελλάδα χρειάστηκε να περάσουν τόσα πολλά χρόνια για να δημοσιευτεί αυτό το μήνα, στο περιοδικό *Αρνούμαι*, η εμπειρία μας, το πρακτικό μέρος. Τα βιβλία του Μπούκτσιν έχουν, λίγο-πολύ, εκδοθεί στα ελληνικά αλλά πρέπει

...στο Μόντρεαλ ξεκινήσαμε, μερικοί οικολόγοι αναρχικοί, ένα πρόγραμμα παρέμβασης που αφορούσε στην κρίση κατοικίας στο κέντρο της πόλης. (...) οργανώσαμε 600 έως 700 σπίτια, όπου ζουν δύο χιλιάδες άτομα, σε συνοικιακά συμβούλια, προσθέτοντας μία ακόμη μορφή αυτοδιοίκησης στην τοπική δημοκρατία. Βγάζουμε αυτές τις κατοικίες από την καπιταλιστική αγορά, τις κοινωνικοποιούμε και έτσι οργανώνουμε μια τρίτη μορφή ιδιοκτησίας, τη συνεταιριστική. Είναι σημαντικό ότι όλα όσα αφορούν το πρόγραμμα κατοικίας συζητιούνται στα συνοικιακά συμβούλια και αποφασίζονται από όλους τους κατοίκους, από όλα τα μέλη του συνεταιρισμού. Χωρίς να υπερβάλλω, συζητιούνται και θέματα που ξεπερνούν και τα μεγαλύτερα ελευθεριακά μας όνειρα!

όχι τη φιλία ή τις ιδιαίτερες πολιτικές του απόψεις. Το σημαντικό είναι ότι έχουμε βγάλει όλη αυτή την περιφέρεια, τουλάχιστον κατά 80%, έξω από την καπιταλιστική οικονομία. Καθένας έχει ένα μερίδιο και μία ψήφο στο σωματείο το οποίο έχει και τη συλλογική ιδιοκτησία.

Π. Σταυρόπουλος: Η νομική μορφή μοιάζει μ' εκείνην της εταιρείας μόνο που οι «μέτοχοι» αυτών των οκτώ οικοδομικών τετραγώνων, τα οποία αποτελούνται από συγκροτήματα διαμερισμάτων, δεν μπορούν να τα πουλήσουν ή να κερδοσκοπήσουν. Κατ' αυτόν τον τρόπο οι κατοικίες έχουν απομακρυνθεί από την καπιταλιστική αγορά. Ο παλιός ιδιοκτήτης ήθελε να αξιοποιήσει την περιοχή κατεδαφίζοντας τα κτίρια και χτίζοντας πολυτελείς πολυκατοικίες. Οι κάτοικοι μετά από πολλούς αγώνες κατόρθωσαν να οργανωθούν και να αγοράσουν όλοι μαζί μέσω του σωματείου την περιοχή. Έχει πολύ ενδιαφέρον ότι τα άτομα που ζουν εκεί δεν είναι όλοι αναρχικοί, ριζοσπάστες ή οικολόγοι. Είναι απλοί άνθρωποι που μέσα από τις συνθήκες και την αυτοοργάνωση πήραν την τύχη της κατοικίας στα χέρια τους. Αντί να είναι ενοικιαστές ανέλαβαν ενεργό δράση. Στην αρχή είχαν καταλάβει τα κτίρια και αργότερα, βοηθού-

Συσσίτιο για τους φτωχούς με φόντο το... Λευκό Οίκο.



μενοι και από ένα χαμηλότοκο δάνειο του Δήμου (επιτόκιο 2%), τα αγόρασαν.

Ένας ακροατής: Πού δουλεύουν οι κάτοικοι αυτής της γειτονιάς και είναι έξω από την καπιταλιστική οικονομία; Όλοι δουλεύουν σε οικολογικές επιχειρήσεις και εναλλακτικά προγράμματα;

Δ.Ρ.: Οι κάτοικοι της γειτονιάς μας δουλεύουν παντού· τα σπίτια είναι έξω από την καπιταλιστική οικονομία όχι οι άνθρωποι και οι εργασίες τους. Αυτό είναι ένα βήμα πιο πέρα... [*γέλια*] Αλλά ούτε αυτό είναι ουτοπία... Πιστεύω, αν λάβουμε υπ' όψη μας το σημαντικό ρόλο που παίζει η ιδιοκτησία στον καπιταλισμό, ότι έχουμε κάνει ένα βήμα.

Ένας ακροατής: Στον ελεύθερο χρόνο οργανώνετε τοπικές εκδηλώσεις — τι δραστηριότητες αναπτύσσετε;

Δ.Ρ.: Έχουμε δημιουργήσει ένα προοδευτικό σχολείο (μόνο δημοτικό προς το παρόν), ένα κοινωνικό κέντρο όπου γίνονται διαλέξεις και ομιλίες ενώ το σωματείο έχει ανοίξει δεκαοκτώ αυτοδιευθυνόμενα μικρά μαγαζιά που το μεγαλύτερο απασχολεί οκτώ υπαλλήλους. Ένα βιβλιοπωλείο, εστιατόρια, δύο κουρεία κ.λπ.

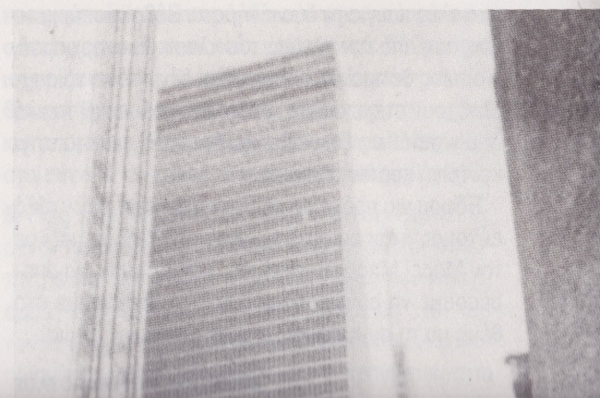
Όμως αν δεν υπάρχει μια γενική κίνηση σε όλη την πόλη αυτές οι προσπάθειες δεν μπορούν να ξεπεράσουν τα στενά όρια της περιφέρειας. Αυτό είναι το κυριότερο. Ένα από τα προβλήματα που αντιμετωπίσαμε στην προσπάθεια να επεκταθεί αυτό το μοντέλο ήταν οι άλλοι αναρχικοί που διαφωνούσαν μαζί μας καθ' ότι ήσαν συνδικαλιστές και επέμεναν στην οργάνωση συνδικάτων. Βέβαια, οι περισσότεροι, σ' αυτά τα δέκα-δεκαπέντε χρόνια, ούτε εργάτες έγιναν ούτε συνδικάτα οργάνωσαν. Ο αναρχισμός τους είναι κρυμμένος στα μυαλά τους. Είναι μικροαστοί, καθηγητές κ.λπ. Εμείς όμως είμαστε ενεργοί.

Ένας ακροατής: Η άμεση δημοκρατία από μόνη της δεν αρκεί για τη χειραφέτηση του ανθρώπου. Στην αρχαία Αθήνα δεν ήταν μόνο η Εκκλησία του Δήμου ή οι κληρώσεις για τα αξιώματα, που συνέθεταν τη Δημοκρατία· πάνω από όλα ήταν οι αξίες που αναδείχτηκαν από την αρχαία ελληνική φιλοσοφία και την τραγωδία. Το *ήθος*, η έννοια του αυτοπεριορισμού, η *δίκη* απέναντι στην *ύβρι* μαζί με τις αξίες και τα ερωτηματικά, που αναπτύχθηκαν, αποτέλεσαν το υπόβαθρο της αρχαίας αθηναϊκής δημοκρατίας. Σήμερα ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που δεν μπορεί να λύσει ο καπιταλισμός της Αμερικής. Η εσωτερική κρίση, τώρα που η εξωτερική κρίση —αμφιβάλλω αν υπήρχε και ποτέ— παρήλθε, διαρκώς θα οξύνεται. Αυτό ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι στην Αμερική το συνειδητοποιούν. Θα δείτε ίσως μεγάλες αλλαγές στις ΗΠΑ και στον Καναδά ενώ μεγάλα κινήματα θα εμφανιστούν. Θα απορούν, κατά τον ίδιο τρόπο που απορούσαν το '60 όταν ξεκίναγε το φοιτητικό κίνημα. Εκείνη την εποχή το κράτος, οι καπιταλιστές και οι κοινωνιολόγοι είχαν μεγάλη δυσκολία να καταλάβουν γιατί η νεολαία περιφρόνησε τις αξίες τους και πήρε το δρόμο της επανάστασης. Ο Κένεθ Κένεστον, ένας κοινωνιολόγος του Χάρβαρντ, σε ένα σημαντικό βιβλίο του προσπάθησε να ερμηνεύσει γιατί αυτή η νεολαία του Χάρβαρντ, του Πρίνστον, του Γέιλ και του Κολούμπια, οι κοπέλες και τα αγόρια των μεγαλύτερων πανεπιστημίων των ΗΠΑ, η νεολαία της αστικής τάξης, δημιούργησε εκείνο το μαζικό κίνημα. Σ' αυτό το βιβλίο αναφέρονται οι αιτίες δημιουργίας του κινήματος που σχετίζονται με την κρίση αξιών της εποχής εκείνης. Είναι, βέβαια, μια πολύ μεγάλη συζήτηση...

Π. Σταυρόπουλος: Εγώ μεγάλωσα εδώ, ζω στην Αμερική επί εννέα χρόνια και έχω επομένως προσωπική εμπειρία και συναίσθηση της αλλοτρίωσης που απαντάται στην Αμερική. Θα ήθελα, λοιπόν, να συμπληρώσω ότι αυτή η αλλοτρίωση κατά κάποιο τρόπο αντιμετωπίζεται όταν μεταφέρουμε τη βάση της πολιτικής δράσης στο επίπεδο της γειτονιάς ή της συνοικίας. Μόνο εκεί μπορούν να υπάρξουν συζητήσεις και συνεργασία μεταξύ ανθρώπων που γνωρίζονται μεταξύ τους και να δημιουργηθούν ομάδες που, κι αν ακόμη τα μέλη τους δε συμφωνούν σε όλα και δε γίνουν φίλοι ή παρέα, να επιτρέπουν στους ανθρώπους την αμοιβαιότητα. Αυτό είναι το πιο σημαντικό. Ένας από τους κυριότερους λόγους της επιτυχίας της προσπάθειας του Δημήτρη Ρουσσόπουλου στο Μόντρεαλ ήταν πως το αντικείμενο της ανθρώπινης συνεργασίας αφορούσε την καθημερινή ζωή τους. Το γεγονός ότι αυτοί οι άνθρωποι έλυσαν συλλογικά το πρόβλημα της κατοικίας αποτελεί ένα πρώτο βήμα αλλαγής της κοινωνικής δομής. Μια προσπάθεια να ξαναβρεθεί ένας ανθρωπισμός μέσα στη σύγχρονη αποξένωση της πολυκατοικίας. Όταν οργανωθούμε όλοι μαζί σε μια προσπάθεια να σώσουμε έναν κοινό χώρο, χώρο που δεν

για ως κίνημα δε γεννήθηκε στην Ελλάδα. Όμως στις αρχές του αιώνα κυκλοφόρησε σε μετάφραση ένα βιβλίο του Πρόκλου με θέμα «Αισθητική και Οικολογία». Σ' αυτό μπορούμε να διαβάσουμε πως όλες οι ελληνικές πόλεις ήταν χτισμένες με μαθηματικές μεθόδους, πράγμα που σημαίνει ότι ο ελεύθερος χώρος γύρω από την πόλη έπρεπε να είναι δέκα μέχρι είκοσι φορές μεγαλύτερος από την πόλη. Ούτε περισσότερο ούτε λιγότερο. Ποτέ δε μετακινούσαν τις πόλεις. Έχτιζαν πάντα πάνω στις προηγούμενες ακόμα κι αν αυτές είχαν καταστραφεί. Πράγμα που δείχνει πως εκτός από την αισθητική ενδιαφέρονταν εξίσου για το περιβάλλον και τη φύση. Έχτιζαν τις μεγάλες πόλεις σε λιμάνια και ποτέ κοντά σε ποτάμια — κάτι που άρχισε να συμβαίνει μεταγενέστερα. Δεν έχτιζαν λοιπόν ποτέ πόλεις χωρίς μια συνολική πολεοδομική ρυθμολογία. Η οικολογία συμβαδίζει με την αισθητική και τα παραπάνω υπήρξαν τα θεμέλια μιας τέτοιας αντίληψης. Και είμαστε οι πρώτοι που χτίσαμε ανθρώπινες πόλεις και όχι πόλεις-τέρατα. Η Ρώμη είχε τέσσερα εκατομμύρια κατοίκους, η Βαβυλώνα περισσότερους από τρία εκατομμύρια· η Αθήνα ποτέ περισσότερους από εξακόσιες χιλιάδες, ακόμα και την εποχή της μεγαλύτερής της άνθισης.

Για να ολοκληρώσω την παρέμβασή μου θα ήθελα να σας πω κάτι ακόμα: Δε βρίσκω πλέον ωφέλιμο να χρησιμοποιούμε όρους όπως καπιταλιστής, αναρχικός, κομμουνιστής, δογματικός. Τέτοιοι όροι ανήκουν στο παρελθόν. Ας πούμε ότι ανήκουμε στην όχθη του ποταμού που λέγεται «εμείς» και οι άλλοι στην όχθη που ονομάζεται «εγώ». Γιατί υπάρχει η αγωνία του «εμείς» και κάτω από το βάρος αυτής της αγωνίας δεν υπάρχει πια λόγος να χρησιμοποιού-



Όμως αν δεν υπάρχει μια γενική κίνηση σε όλη την πόλη αυτές οι προσπάθειες δεν μπορούν να ξεπεράσουν τα στενά όρια της περιφέρειας. Αυτό είναι το κυριότερο. Ένα από τα προβλήματα που αντιμετωπίσαμε στην προσπάθεια να επεκταθεί αυτό το μοντέλο ήταν οι άλλοι αναρχικοί που διαφωνούσαν μαζί μας καθ' ότι ήσαν συνδικαλιστές και επέμεναν στην οργάνωση συνδικάτων. Βέβαια, οι περισσότεροι, σ' αυτά τα δέκα-δεκαπέντε χρόνια, ούτε εργάτες έγιναν ούτε συνδικάτα οργάνωσαν. Ο αναρχισμός τους είναι κρυμμένος στα μυαλά τους. Είναι μικροαστοί, καθηγητές κ.λπ. Εμείς όμως είμαστε ενεργοί.

Ένας ακροατής: Η άμεση δημοκρατία από μόνη της δεν αρκεί για τη χειραφέτηση του ανθρώπου. Στην αρχαία Αθήνα δεν ήταν μόνο η Εκκλησία του Δήμου ή οι κληρώσεις για τα αξιώματα, που συνέθεταν τη Δημοκρατία· πάνω από όλα ήταν οι αξίες που αναδείχτηκαν από την αρχαία ελληνική φιλοσοφία και την τραγωδία. Το *ήθος*, η έννοια του αυτοπεριορισμού, η *δίκη* απέναντι στην *ύβρι* μαζί με τις αξίες και τα ερωτηματικά, που αναπτύχθηκαν, αποτέλεσαν το υπόβαθρο της αρχαίας αθηναϊκής δημοκρατίας. Σήμερα στην Αμερική, στη μητρόπολη του καπιταλισμού, που το χρήμα, ο καριερισμός, η απεριόριστη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, η κυριαρχία ανθρώπου πάνω σε άνθρωπο και η τεχνοεπιστήμη είναι οι υπέρτατες αξίες, ποιες εναλλακτικές αξίες θα μπορούσαν να βοηθήσουν τον Αμερικανό πολίτη στη χειραφέτησή του;

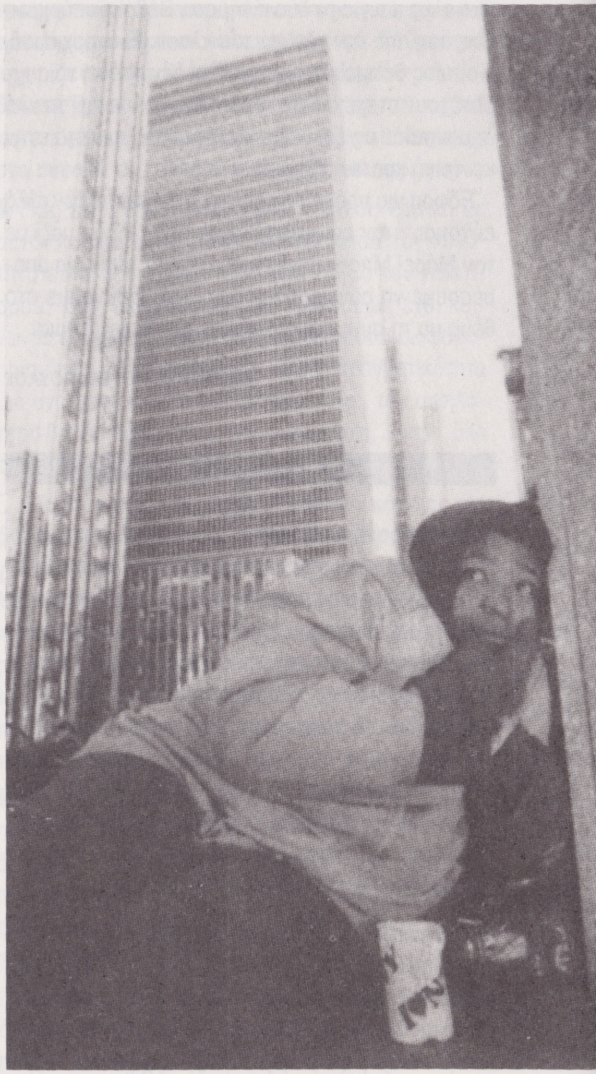
Δ.Ρ.: Η καπιταλιστική πολιτική, ο καπιταλισμός και, ακόμη περισσότερο, οι «αξίες» του καπιταλισμού δεν μπορούν να επικαλούνται πλέον με ευκολία την εξωτερική απειλή. Ο εχθρός δεν υπάρχει πια! Βέβαια θα προσπαθήσουν να βρουν έναν Φιντέλ Κάστρο, έναν Καντάφι, έναν Σαντάμ Χουσεΐν αλλά όσο περνά ο καιρός αυτό θα γίνεται ολοένα και πιο δύσκολο. Ενώ ταυτόχρονα τα εσωτερικά προβλήματα, η μεγάλη σαπίλα που υπάρχει στην Αμερική —προπάντων στις μεγάλες πόλεις— θα οξύνεται. Στην Αμερική υπάρχουν πέντε εκατομμύρια άστεγοι που μένουν στους δρόμους! Στην Ουάσιγκτον, στο πάρκο απέναντι από τον Λευκό Οίκο, υπάρχουν άνθρωποι που μένουν σε σκηνές. Η οικολογική κρίση είναι ένα

μερική επί εννέα χρόνια και έχω επομένως προσωπική εμπειρία και συναίσθηση της αλλοτρίωσης που απαντάται στην Αμερική. Θα ήθελα, λοιπόν, να συμπληρώσω ότι αυτή η αλλοτρίωση κατά κάποιο τρόπο αντιμετωπίζεται όταν μεταφέρουμε τη βάση της πολιτικής δράσης στο επίπεδο της γειτονιάς ή της συνοικίας. Μόνο εκεί μπορούν να υπάρξουν συζητήσεις και συνεργασία μεταξύ ανθρώπων που γνωρίζονται μεταξύ τους και να δημιουργηθούν ομάδες που, κι αν ακόμη τα μέλη τους δε συμφωνούν σε όλα και δε γίνουν φίλοι ή παρέα, να επιτρέπουν στους ανθρώπους την αμοιβαιότητα. Αυτό είναι το πιο σημαντικό. Ένας από τους κυριότερους λόγους της επιτυχίας της προσπάθειας του Δημήτρη Ρουσσόπουλου στο Μόντρεαλ ήταν πως το αντικείμενο της ανθρώπινης συνεργασίας αφορούσε την καθημερινή ζωή τους. Το γεγονός ότι αυτοί οι άνθρωποι έλυσαν συλλογικά το πρόβλημα της κατοικίας αποτελεί ένα πρώτο βήμα αλλαγής της κοινωνικής δομής. Μια προσπάθεια να ξαναβρεθεί ένας ανθρωπισμός μέσα στη σύγχρονη αποξένωση της πολυκατοικίας. Όταν οργανωθούμε όλοι μαζί σε μια προσπάθεια να σώσουμε έναν κοινό χώρο, χώρο που δεν τον αντιλαμβανόμασταν ως κοινό μέχρι τη στιγμή που απειλήθηκε, πραγματοποιείται το πρώτο βήμα για μια πιο ανθρώπινη κοινωνία. Ο απλός άνθρωπος μπορεί να πει: «Έχω τη δυνατότητα, έχω το δικαίωμα και έχω την υποχρέωση να συνεργαστώ με τους γείτονές μου, με τους ανθρώπους που συναντώ καθημερινά αλλά παλιότερα δεν είχα παρά μια καλημέρα για ένα θέμα το οποίο μας απασχολεί όλους». Να ξαναμιλήσουμε ως άνθρωποι και όχι απλώς για θέματα κεντρικής πολιτικής όπως, για παράδειγμα, τα εθνικά θέματα. Ούτε να συμμετέχουμε —όπως πολλοί προτείνουν— ψηφίζοντας μέσω τηλεφώνου, τηλεόρασης ή κομπιούτερ, υποβιβαζόμενοι κατ' αυτόν τον τρόπο από πολίτες σε ψηφοφόρους που απλά χρησιμοποιούν την τεχνολογία στην κατεύθυνση της άμεσης δημοκρατίας χάνοντας όμως την ανθρωπιά τους.

Ένας ακροατής: Ο Δημήτρης Ρουσσόπουλος διατύπωσε στην αρχή της ομιλίας του την άποψη πως η οικολογία είναι ένας όρος που χρησιμοποιούμε δανεισμένο από την ελληνική γλώσσα, αν και η οικολο-

τερής της άνθισης.

Για να ολοκληρώσω την παρέμβασή μου θα ήθελα να σας πω κάτι ακόμα: Δε βρίσκω πλέον ωφέλιμο να χρησιμοποιούμε όρους όπως καπιταλιστής, αναρχικός, κομμουνιστής, δογματικός. Τέτοιοι όροι ανήκουν στο παρελθόν. Ας πούμε ότι ανήκουμε στην όχθη του ποταμού που λέγεται «εμείς» και οι άλλοι στην όχθη που ονομάζεται «εγώ». Γιατί υπάρχει η αγωνία του «εμείς» και κάτω από το βάρος αυτής της αγωνίας δεν υπάρχει πια λόγος να χρησιμοποιού-



με όρους όπως αναρχισμός, σοσιαλισμός, καπιταλισμός, κομμουνισμός. Σας ευχαριστώ.

Ένας ακροατής: Θα ήθελα να πω ότι οι τρόποι παρέμβασης και ζωής που ακολουθείτε στην Αμερική είναι ακριβώς οι αντίθετοι από τους τρόπους που ζούμε και παρεμβαίνουμε όλοι εμείς που βλέπετε στη σημερινή εκδήλωση. Εγώ προσωπικά έχω να πατήσω σε εκδήλωση πάρα πολύ καιρό —δε θυμάμαι πόσο— ίσως και ολόκληρο χρόνο. Περίμενα λοιπόν μια κουβέντα σε μικρά μεγέθη· δε θα μου προκαλούσε έκπληξη αν ήταν παρόντες ακόμη και πέντε άνθρωποι. Θέλω λοιπόν να περιγράψω τη διαφορά μας σε σχέση με τους τρόπους παρέμβασης. Οι περισσότεροι από εμάς εξαντλούμε τη δραστηριότητά μας στους Οικολόγους Εναλλακτικούς και η δουλειά που κάνουμε, ειδικά από τότε που κατά τύχη εκλέξαμε βουλευτή, είναι η εξής: Γράφουμε μία έως πέντε ανακοινώσεις την ημέρα, οι οποίες απαιτούν και αρκετό χρόνο, τις στέλνουμε στις εφημερίδες, γενικώς δε δημοσιεύονται αλλά εμείς την επόμενη μέρα γράφουμε καινούργιες. Υπάρχει επίσης η κοινοβουλευτική επιτροπή στήριξης που φτιάχνει τρεις έως πέντε ερωτήσεις την ημέρα [*γέλια*], τις γράφουμε, τις δακτυλογραφούμε, τις καταθέτουμε στη Βουλή, τις στέλνουμε στις εφημερίδες και, στην καλύτερη περίπτωση, βλέπει το φως της δημοσιότητας η μία στις πέντε. Γίνεται δηλαδή μια παρέμβαση δια του τύπου και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.

Έχουμε εγκαταλείψει εντελώς την επαφή με το τοπικό επίπεδο. Υπάρχουν τοπικές οικολογικές ομάδες ή εναλλακτικές ομάδες τοπικής παρέμβασης ή επιτροπές πολιτών που δραστηριοποιούνται σε συγκεκριμένο τόπο αλλά ακόμα και αυτές οι ομάδες, που έχουν τοπικό χαρακτήρα, δουλεύουν εφ' όλης της ύλης. Δηλαδή δεν επιδιώκεται η οργάνωση του πολίτη σε ομάδες συγγένειας (affinity group) ή σε γειτονιές. Κάθε τέτοια προσπάθεια θεωρείται «ξεπερασμένη». Ίσως γιατί θυμίζει το ΚΚΕ που δημιουργούσε κομματικές οργανώσεις σε τοπικούς μικρούς πυρήνες.

Όσον αφορά στις ομάδες συγγένειας με τα μικρά μεγέθη, η πρώτη φορά που άκουσα γι' αυτές ήταν στη διάρκεια μιας αντιμιλιταριστικής κατασκήνωσης πριν δύο ή τρία χρόνια εδώ στην Ελλάδα. Φίλοι που είχαν έρθει από το εξωτερικό μας έκαναν κάποια εκπαίδευση για τον τρόπο που μπορούμε να λειτουργήσουμε σε μικρές ομάδες συγγένειας, εκεί λέξεις, συμπεριφορές, απόψεις και ήθος. Καταρρέουμε σιγά-σιγά γιατί δεν μπορούμε να βρούμε επαφή με καινούργιους ανθρώπους. Αν θέλουμε λοιπόν να κάνουμε μια κινητοποίηση και να κλείσουμε ένα δρόμο μαζευόμαστε μόνο είκοσι άτομα. Αν υπήρχαν δομές μικρών ομάδων ίσως να μαζεύονταν και πέντε χιλιάδες άνθρωποι. Στο Βερολίνο υπήρξε στο παρελθόν μια τέτοια εμπειρία με μαζικές κινητοποιήσεις, που γίνονταν χωρίς αφίσες, μόνο με τηλεφωνήματα και ειδοποιήσεις στόμα με στόμα.

Ένας ακροατής: Στη συνοικία του Μόντρεαλ για την οποία μας μιλήσατε έχει διαφοροποιηθεί ο ατομικός τρόπος ζωής, για παράδειγμα η πυρηνική οικογένεια; Αναπτύσσονται κοινοβιακές μορφές όπως στη δεκαετία του '60 ή είναι ο καθένας περιχαρακωμένος στον τρόπο ζωής του με μόνη εξαίρεση τις συνελεύσεις που γίνονται;

Την πιο ανεπτυγμένη θεωρία της οικολογίας, την κοινωνική οικολογία, όπως με πρωτοπόρο τρόπο την επεξεργάστηκαν ο Μάρεϊ Μπούκτσιν, ο Νόαμ Τσόμσκι, ο Τζον Κλαρκ και άλλοι, την εφαρμόσαμε στην πράξη. Ένα τμήμα αυτής της θεωρίας αποτελεί το πολιτικό πρόγραμμα: «Να ελευθερώσουμε τις πόλεις! Να πρασινίσουμε τις πόλεις!» Αυτό σημαίνει να απελευθερώσουμε τις γειτονιές ώστε να αποτελέσουν τα κύτταρα μιας συνομοσπονδιακής ελεύθερης πόλης. (...) Για εμάς, οικολόγους και αναρχικούς, είναι το πιο ρεαλιστικό πρόγραμμα που μπορεί να προσφέρει και να αντιπροσωπεύσει ο νεοαναρχισμός.

Δ.Ρ.: Δυστυχώς όχι. Η οικογενειακή ζωή δεν έχει αλλάξει πολύ και θα σας πω γιατί. Όταν οι άνθρωποι βρίσκουν ένα ωραίο σπίτι κάνουν και πολλά παιδιά. [*γέλια*] Υπάρχει στη συνοικία μας πενταπλάσιος αριθμός παιδιών από ότι πριν τις κινητοποιήσεις. Όλοι οι κάτοικοι έρχονται τακτικότατα στις συνελεύσεις —μάλιστα το καταστατικό μας προβλέπει πως δεν μπορούν να απουσιάζουν περισσότερες από τρεις συνεχόμενες φορές— αλλά η αλήθεια είναι πως ο ατομικός τρόπος ζωής τους δεν έχει διαφοροποιηθεί. Αυτό δεν μπορούμε να το κρύψουμε. Επανειλλημμένα για τις τοπικές συνελεύσεις στο Βερμόντ καθώς και για το πείραμα που έγινε στη Φιλαδέλφεια μετά την αμερικανική επανάσταση για να εγκαθιδρυθούν πόλεις όπως η αρχαία Αθήνα. Πόσο εκτεταμένα είναι αυτά τα πειράματα; Η δική σας προσπάθεια στο Μόντρεαλ έχει κοινά χαρακτηριστικά με αυτά;

Δ.Ρ.: Η δημοτική δημοκρατία που υπήρχε και υπάρχει σε κάποιες περιφέρειες και πόλεις των ΗΠΑ έχει κάποια κοινά στοιχεία με την προσπάθειά μας στο Μόντρεαλ. Αλλά εμείς στον Καναδά δεν είχαμε την ιστορία και την παράδοση που υπήρχε στις ΗΠΑ. Αυτό είναι σημαντικό γιατί εμείς ξεκινήσαμε με ιδέες αλλά χωρίς ιστορία. Η ιστορία ήταν αλλού: ήταν στις ΗΠΑ, ήταν στην αρχαία Αθήνα. Με τις ιδέες και το μορφωτικό κίνημα που δημιουργήσαμε τη δεκαετία του '60 κατορθώσαμε να διαδώσουμε τη θεωρία και, αργότερα, ήρθε η πρακτική. Η ιστορία των ΗΠΑ έπαιξε σπουδαίο ρόλο σ' αυτό το επιμορφωτικό κίνημα.

Π.Σταυρόπουλος: Συγκεκριμένα για το Βερμόντ, αυτές οι Συναντήσεις Πόλης γίνονται μια φορά το χρόνο, την πρώτη Τρίτη του Μαρτίου, και σήμερα αποτελούν, δυστυχώς, μόνο το σκελετό μιας παράδοσης. Ο Μπούκτσιν έχει γράψει αρκετά και έχει προσπαθήσει να αναβιώσει την παράδοση στο Βερμόντ κατά τον ίδιο τρόπο που εμείς συζητάμε την άμεση δημοκρατία της αρχαίας Αθήνας για να τη χρησιμοποιήσουμε ως θεμέλιο για μια σύγχρονη άμεση δημοκρατία. Όμως αυτή η προσπάθεια δεν έχει ιδιαίτερη απήχηση διότι οι πόλεις δεν έχουν τη δυνατότητα να αλλάξουν τον Καταστατικό Χάρτη από μόνες τους δίχως άδεια από την Πολιτειακή Βουλή, πράγμα που δε στάθηκε δυνατό να γίνει. Σήμερα πολλά άτομα έρχονται στο Πλέινφιλντ, όπου βρίσκεται και το Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας, μόνο για ύπνο. Είναι αυτό που έχει ονομαστεί «κοινότητα-κρεβατοκάμαρα». Δουλεύουν στο Μονπελιέ, που είναι η πρωτεύουσα, και στο Κόριγκτον που είναι μεγάλη πόλη. Έχει χαθεί η έννοια της κοινότητας. Σ' αυτές τις Συναντήσεις Πόλης, τις περισσότερες φορές, η συζήτηση επικεντρώνεται στους φόρους για τα σχολεία, με τους δεξιούς να διαμαρτύρονται και να φωνάζουν για την υψηλή φορολογία. Είναι πολύ χαμηλό το επίπεδο... Υπάρχει η δυνατότητα, υπάρχει ο θεσμός που μπορεί να ριζοσπαστικοποιηθεί και να αποτελέσει τη βάση για άμεση δη-

Βουλή, τις στέλνουμε στις εφημερίδες και, στην καλύτερη περίπτωση, βλέπει το φως της δημοσιότητας η μία στις πέντε. Γίνεται δηλαδή μια παρέμβαση δια του τύπου και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.

Έχουμε εγκαταλείψει εντελώς την επαφή με το τοπικό επίπεδο. Υπάρχουν τοπικές οικολογικές ομάδες ή εναλλακτικές ομάδες τοπικής παρέμβασης ή επιτροπές πολιτών που δραστηριοποιούνται σε συγκεκριμένο τόπο αλλά ακόμα και αυτές οι ομάδες, που έχουν τοπικό χαρακτήρα, δουλεύουν εφ' όλης της ύλης. Δηλαδή δεν επιδιώκεται η οργάνωση του πολίτη σε ομάδες συγγένειας (affinity group) ή σε γειτονιές. Κάθε τέτοια προσπάθεια θεωρείται «ξεπερασμένη». Ίσως γιατί θυμίζει το ΚΚΕ που δημιουργούσε κομματικές οργανώσεις σε τοπικούς μικρούς πυρήνες.

Όσον αφορά τις ομάδες συγγένειας με τα μικρά μεγέθη, η πρώτη φορά που άκουσα γι' αυτές ήταν στη διάρκεια μιας αντιμιλιταριστικής κατασκήνωσης πριν δύο ή τρία χρόνια εδώ στην Ελλάδα. Φίλοι που είχαν έρθει από το εξωτερικό μας έκαναν κάποια εκπαίδευση για τον τρόπο που μπορούμε να λειτουργήσουμε σε μικρές ομάδες συγγένειας, εκεί όπου δημιουργείται εμπιστοσύνη μεταξύ των ανθρώπων, και να προχωρήσουμε σε μερικές ενέργειες, για παράδειγμα, στον αποκλεισμό ενός πυρηνικού εργοστασίου ή μιας στρατιωτικής βάσης ή ενός δρόμου που θέλουμε να γίνει πεζόδρομος. Παράλληλα γινόταν και εκπαίδευση στη μη βία γιατί υπήρχε η αντίληψη πως τέτοιες μορφές οργάνωσης συμβαδίζουν με τη μη βίαιη κουλτούρα. Μάλιστα ένας καλός φίλος και σύντροφος έλεγε, αστειευόμενος, ότι ο εκπαιδευτής πληρωνόταν από τη CIA για να «λαπαδιάσει» το ελληνικό εναλλακτικό κίνημα...

Εδώ έχουμε μαύρα μεσάνυχτα για τις ομάδες συγγένειας και για όλους εκείνους τους τρόπους που μπορούν να διευκολύνουν τους ανθρώπους να επικοινωνούν και να αναπτύσσουν μια πρακτική. Γιατί το μεγαλύτερο οικολογικό πρόβλημα είναι πως οι άνθρωποι πια δεν επικοινωνούν — ακόμα και εμείς σπανίως μαζευόμαστε και όταν μαζευόμαστε δημιουργούμε μια χάβρα θλιβερή και τρισάθλια. Είμαστε νυχτωμένοι για όλες τις δυνατότητες εξελίξεων στα κινήματα, βρισκόμαστε μακριά από τέτοιες εξε-

με τις πόλεις! Να πρασινίσουμε τις πόλεις!» Αυτό σημαίνει να απελευθερώσουμε τις γειτονιές ώστε να αποτελέσουν τα κύτταρα μιας συνομοσπονδιακής ελεύθερης πόλης. (...) Για εμάς, οικολόγους και αναρχικούς, είναι το πιο ρεαλιστικό πρόγραμμα που μπορεί να προσφέρει και να αντιπροσωπεύσει ο νεοαναρχισμός.

νος στον τρόπο ζωής του με μόνη εξαίρεση τις συνελεύσεις που γίνονται;

Δ.Ρ.: Δυστυχώς όχι. Η οικογενειακή ζωή δεν έχει αλλάξει πολύ και θα σας πω γιατί. Όταν οι άνθρωποι βρίσκουν ένα ωραίο σπίτι κάνουν και πολλά παιδιά. [*γέλια*] Υπάρχει στη συνοικία μας πενταπλάσιος αριθμός παιδιών από ότι πριν τις κινητοποιήσεις. Όλοι οι κάτοικοι έρχονται τακτικότατα στις συνελεύσεις —μάλιστα το καταστατικό μας προβλέπει πως δεν μπορούν να απουσιάζουν περισσότερες από τρεις συνεχόμενες φορές— αλλά η αλήθεια είναι πως ο ατομικός τρόπος ζωής τους δεν έχει διαφοροποιηθεί. Αυτό δεν μπορούμε να το κρύψουμε. Εκεί που βλέπω μια προοπτική είναι στην όσο το δυνατόν ευρύτερη εξάπλωση ενός τέτοιου κινήματος. Όσο διευρύνεται το κίνημα τόσο θρέφονται οι ιδέες του και οι πρακτικές του.

Μία ακροάτρια: Η δική σας πρωτοβουλία έχει επηρεάσει άλλες περιοχές του Μόντρεαλ; Γιατί αν μείνει μόνο σε μια περιοχή σίγουρα θα παρακμάσει.

Δ.Ρ.: Όχι με την ίδια δυναμική. Δυστυχώς σε άλλες περιφέρειες δεν υπήρχαν αναρχικοί. Γιατί εμείς έχουμε ένα καλό: βλέπουμε το κοντινό αλλά βλέπουμε και το μακρινό. Και αυτό παίζει σημαντικό ρόλο όταν γίνεται προσπάθεια να περάσουμε από τη θεωρία στην πρακτική. Στις άλλες περιφέρειες έχουν γίνει πολλά πράγματα αλλά δεν έχουν προχωρήσει όπως εμείς. Με το οικολογικό και πολιτικό κίνημα που παρουσιάστηκε στις εκλογές αναγκαστήκαμε και αναγκάστηκαν να πάρουμε όλοι μαζί μέρος στο διάλογο και να επεξεργαστούμε πολύ τις ιδέες μας. Ήταν μια σπουδαία εμπειρία.

Ένας ακροατής: Ο Μάρεϊ Μπούκτσιν έχει μιλήσει

δοσης. Ο Μπούκτσιν έχει γράψει αρκετά και έχει προσπαθήσει να αναβιώσει την παράδοση στο Βερμόντ κατά τον ίδιο τρόπο που εμείς συζητάμε την άμεση δημοκρατία της αρχαίας Αθήνας για να τη χρησιμοποιήσουμε ως θεμέλιο για μια σύγχρονη άμεση δημοκρατία. Όμως αυτή η προσπάθεια δεν έχει ιδιαίτερη απήχηση διότι οι πόλεις δεν έχουν τη δυνατότητα να αλλάξουν τον Καταστατικό Χάρτη από μόνες τους δίχως άδεια από την Πολιτειακή Βουλή, πράγμα που δε στάθηκε δυνατό να γίνει. Σήμερα πολλά άτομα έρχονται στο Πλέινφιλντ, όπου βρίσκεται και το Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας, μόνο για ύπνο. Είναι αυτό που έχει ονομαστεί «κοινότητα-κρεβατοκάμαρα». Δουλεύουν στο Μονπελιέ, που είναι η πρωτεύουσα, και στο Κόριγκτον που είναι μεγάλη πόλη. Έχει χαθεί η έννοια της κοινότητας. Σ' αυτές τις Συναντήσεις Πόλης, τις περισσότερες φορές, η συζήτηση επικεντρώνεται στους φόρους για τα σχολεία, με τους δεξιούς να διαμαρτύρονται και να φωνάζουν για την υψηλή φορολογία. Είναι πολύ χαμηλό το επίπεδο... Υπάρχει η δυνατότητα, υπάρχει ο θεσμός που μπορεί να ριζοσπαστικοποιηθεί και να αποτελέσει τη βάση για άμεση δημοκρατία αλλά η πραγματικότητα προς το παρόν, εκτός από μεμονωμένες περιπτώσεις, δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντική.

Ο Μπούκτσιν —όπως και οι περισσότεροι από εμάς— πιστεύει ότι πρέπει να στηριχτούμε στις ελευθεριακές παραδόσεις του κάθε τόπου, να τις εκσυγχρονίσουμε και να τις αναδιοργανώσουμε. Να συζητάμε τις ιδέες του εξωτερικού και να επηρεαζόμαστε αλλά να μη γίνεται μια απερίσκεπτη εισαγωγή ιδεών.

Δ.Ρ.: Όταν επισκεφτώ ξανά την Ελλάδα μαζί με τον Μπούκτσιν θα ξανασυναντηθούμε. Ο Μπούκτσιν αγαπά πολύ την Ελλάδα, συνεχώς με ρωτά γι' αυτήν. Μόλις φτάσω θα χτυπήσει το τηλέφωνο για να με ρωτήσει: «Τι κάνουν τα παιδιά στην Ελλάδα;» Μέχρι τότε θα εκδοθούν στα ελληνικά αρκετά βιβλία του Μπούκτσιν και επίσης, όσοι από εσάς μπορείτε, να έρθετε στο Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας τον Ιούλιο και τον Αύγουστο — είναι κάτι εξαιρετικό. Ως τότε σας εύχομαι καλό κουράγιο και στο επανιδείν.

▲

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

			ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΕΟΚ ΚΑΙ ΕΛΒΕΤΙΑ																
ΙΝΔΙΑΝΟΙ	ΚΑΛΙΦΟΡΝΙΑ	ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΟΚ (σε εκατομμύρια)	ΣΥΝΟΛΟ ΕΟΚ (επί τοις εκατό)	ΒΕΛΓΙΟ	ΔΑΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ	ΙΣΠΑΝΙΑ	ΓΑΛΛΙΑ	ΙΡΛΑΝΔΙΑ	ΙΤΑΛΙΑ (σύνολο)	ΙΤΑΛΙΑ (Βόρεια και Κεντρική)	ΙΤΑΛΙΑ (Νότια)	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	ΕΛΒΕΤΙΑ
2	29	8	327		9,9	5,1	62,7	10	38,9	56,3	3,5	57,6			0,4	14,9	10,3	57,3	6,7
		10%	53	16,2%*	5,9%*	8%*	9,9%*	18,4%*	18,9%*	15,7%*	19,5%*	15,6%	9,7%	26%		11,4%*	32,7%*	18,2%*	10%
	9,5%*		14	9,4%	8,3%*	11,3%	4,8%	9,4%	17,1%*	10%	18,1%*	10,6%			2%*	7%*	4,6%*	11%*	
46%				7,8%	5%	8,2%	3,8%	5,6%	12,4%	7,6%	16,2%	7,5%			1,2%	5,1%	3,4%	11,8%	
		14,3%			85%		10%	48%			65%				80%	80%			
		0,09					0,15											1	
	~700	~2000			277	262	2518	99	887	2562	17	1696			6	173	417	849	148
	102.000				6.112	3.476	47.008	7.340	29.201	44.601		34.248				5.782	8.407	55.408	
		19%																	

Στοιχεια: Αρχείο της Κινησης Ελευθεριακης Οικολογιας
Επεξεργασια: Μιχαηλ Πρωτοψαλτης
Σημειωσεις:

1. Στοιχεία 1990.
2. Το όριο της φτώχειας στις ΗΠΑ υπολογίζεται γύρω στα 2,65 εκατομμύρια δρχ. ετησίως για μια τετραμελή οικογένεια και στις 100.000 δρχ. μηνιαίως για ένα μοναχικό άτομο. Στην ΕΟΚ ως φτωχοί ορίζονται τα άτομα που έχουν εισοδήματα κάτω από το μισό της κλίμακας των «μέσων ισοδύναμων εθνικών δαπανών» που ισχύει στη χώρα τους. Στην Ελβετία το όριο της φτώχειας υπολογίζεται γύρω στις 211.000 δρχ. μηνιαίως. Αν συνυπολογιστεί το κόστος ζωής στην κάθε χώρα, η σύγκριση αποβαίνει συντριπτική για τις ΗΠΑ. Τα ποσοστά που σημειώνονται με αστερίσκο (*) είναι του 1985, τα υπόλοιπα του 1991-92.
3. Στοιχεία Σεπτεμβρίου 1992 εκτός από εκείνα που σημειώνονται με αστερίσκο και αφορούν τον Αύγουστο. Για την Ελλάδα και το σύνολο της ΕΟΚ τα ποσοστά είναι η εκτίμηση του ΟΟΣΑ για όλο το 1992.
4. Στοιχεία 1992. Για τις χώρες της ΕΟΚ τα στοιχεία είναι του μηνός Μαΐου εκτός της Ολλανδίας που είναι του Απριλίου και της Ελλάδας που είναι του 1990.
5. Στη Νέα Υόρκη και στη Γερμανία τα ποσοστά αναφέρονται αποκλειστικά στο τμήμα του πληθυσμού που καταφεύγει στα προγράμματα οικονομικής βοήθειας και στα κουπόνια διατροφής. Στις υπόλοιπες χώρες τα ποσοστά αναφέρονται σε κοινωνικές παροχές που αφορούν κατά σειρά ύψους παροχών τους τομείς «γήρας-επιζώντες», «υγεία» (δηλαδή ασθένεια, αναπηρία, ανικανότητα, εργατικά ατυχήματα), «οικογένεια-μητρότητα», «ανεργία-προώθηση της απασχόλησης», «στέγαση-διάφορα».
6. Το ποσοστό των μαύρων δολοφονημένων αναφέρεται φυσικά στο σύνολο των Αμερικανών θυμάτων δολοφονίας. Το ποσοστό αυτό φθάνει το 70% στο σύνολο των φόνων που διαπράττονται στους δρόμους ή σε δημόσιους χώρους. Τα στοιχεία για τις ΗΠΑ αφορούν το 1991, για την Ελλάδα και το Λουξεμβούργο το 1988 ενώ για την υπόλοιπη Ευρώπη το 1990.
7. Για τις ΗΠΑ τα στοιχεία είναι του α΄ εξαμήνου 1992 κατά το οποίο ο αριθμός των φυλακισμένων σημείωσε ρεκόρ. Παρ᾽ όλα αυτά, τα στοιχεία είναι ιδιαιτέρως μετριοπαθή. Σύμφωνα με διάφορες οργανώσεις των μαύρων, οι κρατούμενοι στις ΗΠΑ ανέρχονται σήμερα στο ένα, περίπου, εκατομμύριο. Ο ΟΗΕ δίνει ακόμα μεγαλύτερους αριθμούς, αφού υπολογίζει τους φυλακισμένους στις ΗΠΑ περί το ένα εκατομμύριο ήδη από την πενταετία 1980-85! Και εδώ το ποσοστό των μαύρων φυλακισμένων (45%) αναφέρεται στο σύνολο των φυλακισμένων Αμερικανών. Τα στοιχεία για τις χώρες της ΕΟΚ και την Ελβετία είναι του ΟΗΕ και αφορούν την πενταετία 1980-85.
8. Τα ποσοστά αναφέρονται στο συνολικό αριθμό θυμάτων ανά κατηγορία (ολικός, γυναίκες, παιδιά).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΟΙ ΗΠΑ ΣΕ ΑΡΙΘΜΟΥΣ									ΣΥΓΚΡΙΣΗ						
	ΣΥΝΟΛΟ (σε εκατομμύρια)	ΣΥΝΟΛΟ (επί τοις εκατό)	ΛΕΥΚΟΙ (και κίτρινοι)	ΜΑΥΡΟΙ	ΙΣΠΑΝΟΦΩΝΟΙ	ΙΝΔΙΑΝΟΙ	ΚΑΛΙΦΟΡΝΙΑ	ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΟΚ (σε εκατομμύρια)	ΣΥΝΟΛΟ ΕΟΚ (επί τοις εκατό)	ΒΕΛΓΙΟ	ΔΑΝΙΑ	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ	ΙΣΠΑΝΙΑ
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ[1] (σε εκατομμύρια)	249 εκατ.		194,5	30,2	22,3	2	29	8	327		9,9	5,1	62,7	10	38,9
ΦΤΩΧΕΙΑ[2] (επί τοις εκατό του πληθυσμού)	35,7 εκατ.	14,3%	11%	32,7%	28,7%			10%	53	16,2%*	5,9%*	8%*	9,9%*	18,4%*	18,9%*
ΑΝΕΡΓΙΑ[3] (επί τοις εκατό του ενεργού πληθυσμού)		7,5%					9,5%*		14	9,4%	8,3%*	11,3%	4,8%	9,4%	17,1%*
ΑΝΕΡΓΙΑ ΑΝΔΡΩΝ[4] (επί τοις εκατό του ενεργού ανδρικού πληθ.)				40%		46%				7,8%	5%	8,2%	3,8%	5,6%	12,4%
ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΕΣ ΜΕ ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ[5] (επί τοις εκατό του πληθυσμού)	33,6 εκατ.	13,5%	15%	75%				14,3%			85%		10%	48%	
ΑΣΤΕΓΟΙ (σε εκατομμύρια)	3							0,09					0,15		
ΘΥΜΑΤΑ ΔΟΛΟΦΟΝΙΩΝ[6] (απόλυτοι αριθμοί ανά έτος)	24.000			50%			~700	~2000			277	262	2518	99	887
ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΙ[7] (απόλυτοι αριθμοί)	804.000			45%			102.000				6.112	3.476	47.008	7.340	29.201
ΑΝΔΡΕΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΣΥΛΛΗΦΘΕΙ ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ ΜΙΑ ΦΟΡΑ				70%											
ΑΝΔΡΕΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΤΕΙ Ή ΕΙΝΑΙ ΥΠΟΔΙΚΟΙ				25%											
ΠΑΙΔΙΑ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΣΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ	14,5 εκατ.	22%	16%	55%	42%										
ΠΑΙΔΙΑ ΥΠΟΣΙΤΙΖΟΜΕΝΑ			16%	45%											
ΘΥΜΑΤΑ AIDS[8]				29%				19%							
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΘΥΜΑΤΑ AIDS[8]				52%											
ΠΑΙΔΙΑ ΘΥΜΑΤΑ AIDS[8]				53%											
ΠΟΛΙΤΕΣ ΠΟΥ ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ ΟΤΙ ΟΙ ΦΥΛΕΤΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΣΟΒΑΡΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ			79%	85%											
ΠΟΛΙΤΕΣ ΠΟΥ ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ ΟΤΙ Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΕΥΝΟΕΙ ΤΟΥΣ ΛΕΥΚΟΥΣ			43%	84%											

Στοιχεία: Αρχείο της Κινησης Ελευθεριακης Οικολογιας
Επεξεργασια: Μιχαλη Πρωτοψαλτης

Σημειωσεις:

1. Στοιχεία 1990.
2. Το όριο της φτώχειας στις ΗΠΑ υπολογίζεται γύρω στα 2, για ένα μοναχικό άτομο. Στην ΕΟΚ ως φτωχοί ορίζονται τ εθνικών δαπανών» που ισχύει στη χώρα τους. Στην Ελβε στεί το κόστος ζωής στην κάθε χώρα, η σύγκριση αποβ 1985, τα υπόλοιπα του 1991-92.
3. Στοιχεία Σεπτεμβρίου 1992 εκτός από εκείνα που σημει τα ποσοστά είναι η εκτίμηση του ΟΟΣΑ για όλο το 1992.
4. Στοιχεία 1992. Για τις χώρες της ΕΟΚ τα στοιχεία είναι τ του 1990.
5. Στη Νέα Υόρκη και στη Γερμανία τα ποσοστά αναφέροντ βοήθειας και στα κουπόνια διατροφής. Στις υπόλοιπες χ παροχών τους τομείς «γήρας-επιζώντες», «υγεία» (δη «ανεργία-προώθηση της απασχόλησης», «στέγαση-διάφο
6. Το ποσοστό των μαύρων δολοφονημένων αναφέρεται φι στο σύνολο των φόνων που διαπράττονται στους δρόμου το Λουξεμβούργο το 1988 ενώ για την υπόλοιπη Ευρώπ
7. Για τις ΗΠΑ τα στοιχεία είναι του α΄ εξαμήνου 1992 κατά ιδιαιτέρως μετριοπαθή. Σύμφωνα με διάφορες οργανώσει ριο. Ο ΟΗΕ δίνει ακόμα μεγαλύτερους αριθμούς, αφού υ 1980-85! Και εδώ το ποσοστό των μαύρων φυλακισμένω της ΕΟΚ και την Ελβετία είναι του ΟΗΕ και αφορούν την
8. Τα ποσοστά αναφέρονται στο συνολικό αριθμό θυμάτων

ΛΟΣ ΑΝΤΖΕΛΕΣ: Η ΤΑΞΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ

Θα δυναμώσουμε. Θα δυναμώσουμε ή αλλιώς η γη θα ισοπεδωθεί από τις εφόδους μας να την κερδίσουμε.

ΕΛΝΤΡΙΤΖ ΚΛΙΒΕΡ: *Ψυχή στον Πάγο*

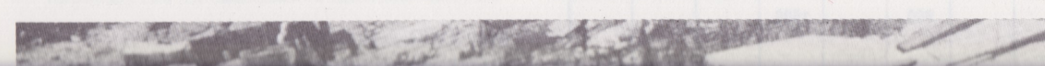
ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ 1992, εκατόν επτά χρόνια μετά τα γεγονότα στο Σικάγο, που οδήγησαν στην καθιέρωση του οκτάωρου, οι απόκληροι των ΗΠΑ ξεσηκώνονται. Αφορμή η αθώωση των τεσσάρων λευκών αστυνομικών, που ξυλοκόπησαν άγρια το μαύρο μοτοσικλετιστή Ρόντνεϊ Κίνγκ, μια αθώωση που θεωρήθηκε άδικη από το 73% των λευκών και το 92% των μαύρων.

Οι ταραχές ξεκινούν στο κέντρο του Λος Άντζελες και εξαπλώνονται γρήγορα σε ολόκληρη τη πόλη. Απ᾽ έξω μένουν μόνο τα οχυρωμένα γκέτο των πλουσίων που φυλάγονται από δεκάδες χιλιάδες ιδιωτικούς αστυνομικούς από 3.500 εταιρείες ασφάλειας. Στο Σαν Φρανσίσκο, στην Ατλάντα, στη Νέα Υόρκη, στο Μέριλαντ, στο Τένεσι, στο Λας Βέγκας, στο Σιάτλ, στη Φιλαδέλφεια, στην Ομάχα, στο Ντένβερ, στην Τάμπα, στη Φλόριντα, στο Έιμς της Αϊόβα, στο Όκλαντ, στο Μάντισον, στο Ντάλας, στο Πίτσμπουργκ, στο Μπάφαλο, στο Σαν Ντιέγκο, στο Νιου Ροσέλ, στο Μπίρμινχαμ, στο Γουόρενσμπουργκ συγκροτούνται μικρές ή μεγάλες διαδηλώσεις και σημειώνονται μικρά ή μεγάλα επεισόδια. Στις ταραχές, στις λεηλασίες, στους εμπρησμούς και τις καταστροφές των καταστημάτων, αλλά και στις ειρηνικές διαδηλώσεις δίπλα στους μαύρους και στους ισπανόφωνους —κυρίως στη Νέα Υόρκη— συμμετέχουν και πολλοί λευκοί. Λευκοί που περιθωριοποιήθηκαν στα δέκα τελευταία χρόνια, στα χρόνια της οικονομικής ύφεσης. Λευκοί που έμειναν άστεγοι όταν η κυβέρνηση Ρίγκαν μείωσε κατά 75% τα κρατικά κονδύλια για τη στέγαση και 250.000 οικογένειες λευκών, μαύρων και ισπανόφωνων έμειναν χωρίς βοήθεια. Από τη συρρίκνωση της κοινωνικής πρόνοιας στα 1981 μέχρι τη διετία 1990-92, η οποία σηματοδοτείται από ένα τεράστιο κύμα απολύσεων, οι συνθήκες για να ξεσπάσει η ταξική οργή συνεχώς ωρίμαζαν.

Κοινωνιολόγοι, πολιτικοί και δημοσιογράφοι έκπληκτοι παρατηρούν τις ταξικές αιτίες της εξέγερσης. Η αμηχανία τους στο να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, η οποία ήταν το φυσικό επακόλουθο ενός σκληρού νεοφιλελευθερισμού, ενός δικομματικού πολιτικού σκηνικού, όπου οι διαφορές των δύο μονομάχων, εδώ και πολλές δεκαετίες, είναι τόσο ασήμαντες όσο και η διαφορά της Κόκα Κόλα από την Πέπσι Κόλα, και ενός πολιτισμού βασισμένου στην ιδιώτευση και τον ατομικισμό οδηγεί σε τραγελαφικές εκκλήσεις για «ειρηνική διευθέτηση, αποφυγή ανομίας και αναρχίας», για «ηρεμία, περισυλλογή, περίσκεψη», όπως αυτές του μπασκετμπολίστα Τζόνσον και άλλων «επιφανών» μαύρων, ή για «προσευχή», όπως αυτή του υποψηφίου για την Προεδρία Μπιλ Κλίντον. Αλλά και οι προκλητικές ερμηνείες δεν έλειψαν. «Οι αναταραχές προκαλούνται από μέθυσους, άνεργους και, γενικότερα, κακοποιά στοιχεία» θα ανακοινώσουν πολλές τοπικές αστυνομίες ενώ στα επεισόδια που έγιναν στην ισπανόφωνη συνοικία Ουάσιγκτον Χάιτς του Μανχάταν, με αφορμή το φόνο νεαρού μετανάστη από τον Άγιο Δομίνικο, οι αρχές δηλώνουν ότι τα προκάλεσαν «προβοκατόρικα στοιχεία που δεν είχαν καμιά σχέση με την ισπανόφωνη μειονότητα».

...δίπλα στους μαύρους και στους ισπανόφωνους συμμετέχουν πολλοί λευκοί. Λευκοί που περιθωριοποιήθηκαν στα δέκα τελευταία χρόνια. Λευκοί που έμειναν άστεγοι όταν η κυβέρνηση Ρίγκαν μείωσε κατά 75% τα κρατικά κονδύλια για τη στέγαση και 250.000 οικογένειες λευκών, μαύρων και ισπανόφωνων έμειναν χωρίς βοήθεια. Από τη συρρίκνωση της κοινωνικής πρόνοιας στα 1981 μέχρι τη διετία 1990-92, η οποία σηματοδοτείται από ένα τεράστιο κύμα απολύσεων, οι συνθήκες για να ξεσπάσει η ταξική οργή συνεχώς ωρίμαζαν. (...) Ο ταξικός όμως χαρακτήρας της εξέγερσης δεν αναιρεί το φυλετικό.

Τα τηλεοπτικά κανάλια, υπερθεματίζοντας στην επιχείρηση αποβλάκωσης του κοινού, επιστρα-



σιέρωση του οκτάωρου, οι απόκληροι των ΗΠΑ ξεσηκώνονται. Αφορμή η αθώωση των τεσσάρων λευκών αστυνομικών, που ξυλοκόπησαν άγρια το μαύρο μοτοσικλετιστή Ρόντνεϊ Κίνγκ, μια αθώωση που θεωρήθηκε άδικη από το 73% των λευκών και το 92% των μαύρων.

Οι ταραχές ξεκινούν στο κέντρο του Λος Άντζελες και εξαπλώνονται γρήγορα σε ολόκληρη τη πόλη. Απ' έξω μένουν μόνο τα οχυρωμένα γκέτο των πλουσίων που φυλάγονται από δεκάδες χιλιάδες ιδιωτικούς αστυνομικούς από 3.500 εταιρείες ασφάλειας. Στο Σαν Φρανσίσκο, στην Ατλάντα, στη Νέα Υόρκη, στο Μέριλαντ, στο Τένεσι, στο Λας Βέγκας, στο Σιάτλ, στη Φιλαδέλφεια, στην Ομάχα, στο Ντένβερ, στην Τάμπα, στη Φλόριντα, στο Έιμς της Αϊόβα, στο Όκλαντ, στο Μάντισον, στο Ντάλας, στο Πίτσμπουργκ, στο Μπάφαλο, στο Σαν Ντιέγκο, στο Νιου Ροσέλ, στο Μπίρμινχαμ, στο Γουόρενσμπουργκ συγκροτούνται μικρές ή μεγάλες διαδηλώσεις και σημειώνονται μικρά ή μεγάλα επεισόδια. Στις ταραχές, στις λεηλασίες, στους εμπρησμούς και τις κατα-

δύλια για τη στέγαση και 250.000 οικογένειες λευκών, μαύρων και ισπανόφωνων έμειναν χωρίς βοήθεια. Από τη συρρίκνωση της κοινωνικής πρόνοιας στα 1981 μέχρι τη διετία 1990-92, η οποία σηματοδοτείται από ένα τεράστιο κύμα απολύσεων, οι συνθήκες για να ξεσπάσει η ταξική οργή συνεχώς ωρίμαζαν.

Κοινωνιολόγοι, πολιτικοί και δημοσιογράφοι έκπληκτοι παρατηρούν τις ταξικές αιτίες της εξέγερσης. Η αμηχανία τους στο να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, η οποία ήταν το φυσικό επακόλουθο ενός σκληρού νεοφιλελευθερισμού, ενός δικομματικού πολιτικού σκηνικού, όπου οι διαφορές των δύο μονομάχων, εδώ και πολλές δεκαετίες, είναι τόσο ασήμαντες όσο και η διαφορά της Κόκα Κόλα από την Πέπσι Κόλα, και ενός πολιτισμού βασισμένου στην ιδιώτευση και τον ατομικισμό οδηγεί σε τραγελαφικές εκκλήσεις για «ειρηνική διευθέτηση, αποφυγή ανομίας και αναρχίας», για «ηρεμία, περισυλλογή, περίσκεψη», όπως αυτές του μπασκετμπολίστα Τζόνσον και άλλων «επιφανών» μαύρων, ή για



Υπάλληλος της Πρόνοιας μοιράζει κουπόνια διατροφής σε άστεγους που κοιμούνται σε χαρτοκιβώτια!

ταν, με αφορμή το φόνο νεαρού μετανάστη από τον Άγιο Δομίνικο, οι αρχές δηλώνουν ότι τα προκάλεσαν «προβοκατόρικα στοιχεία που δεν είχαν καμιά σχέση με την ισπανόφωνη μειονότητα».

...δίπλα στους μαύρους και στους ισπανόφωνους συμμετέχουν πολλοί λευκοί. Λευκοί που περιθωριοποιήθηκαν στα δέκα τελευταία χρόνια. Λευκοί που έμειναν άστεγοι όταν η κυβέρνηση Ρίγκαν μείωσε κατά 75% τα κρατικά κονδύλια για τη στέγαση και 250.000 οικογένειες λευκών, μαύρων και ισπανόφωνων έμειναν χωρίς βοήθεια. Από τη συρρίκνωση της κοινωνικής πρόνοιας στα 1981 μέχρι τη διετία 1990-92, η οποία σηματοδοτείται από ένα τεράστιο κύμα απολύσεων, οι συνθήκες για να ξεσπάσει η ταξική οργή συνεχώς ωρίμαζαν. (...) Ο ταξικός όμως χαρακτήρας της εξέγερσης δεν αναιρεί το φυλετικό.

Τα τηλεοπτικά κανάλια, υπερθεματίζοντας στην επιχείρηση αποβλάκωσης του κοινού, επιστρατεύουν μαύρες νοικοκυρές να κλαίνε μπροστά στα καμμένα μεγαλοκαταστήματα και να αναρωτιούνται: «Πού θα ψωνίζουμε πλέον;» Και οι δηλώσεις συχνά ξεπερνούν τα όρια της ανοησίας όπως με τον πρόεδρο της φοιτητικής ένωσης του Πανεπιστημίου του Έιμς ο οποίος, μετά τη διάλυση με δακρυγόνα διαδήλωσης 8000 ατόμων, δήλωσε ότι η διαδήλωση δεν σχετιζόταν με τα υπόλοιπα γεγονότα, αλλά ήταν αποτέλεσμα του... ζεστού καιρού και του αλκοόλ που καταναλώθηκε στη γιορτή του Πανεπιστημίου.

Στην εκστρατεία ψέμματος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης κομβικό σημείο αποτέλεσαν, όπως ήταν άλλωστε φυσικό, οι συνθήκες κάτω από τις οποίες σκοτώθηκαν δεκάδες πολίτες, που κανένα ραδιοτηλεοπτικό κανάλι και κανένα έντυπο δε φρόντισε να διασταυρώσει ούτε καν τον ακριβή αριθμό τους. Αντιθέτως, με επιμονή προσπάθησαν να πείσουν ότι, λίγο πολύ, οι εξεγερμένοι σκοτώνονταν μεταξύ τους. Ωστόσο η αγγλική εφημερίδα *The Independent* υπενθυμίζει ότι και στις αιματηρές ταραχές του 1967 στο Ντιτρόιτ οι αρχές και ο κατε-

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΗΠΑ (1970-1991)

	1970	1971	1973	1979	1981	1987	1988	1989	1990	1991
ΦΤΩΧΟΙ (σε εκατομμύρια)	25,4	26,2	26,1	26,1	31,8	32,2	31,7	32	33,6	35,7
ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΜΕΣΟΥ ΚΑΤΑ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ του 1% των πλουσιότερων οικογενειών						← Αύξηση 62,9% →				
ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΜΕΣΟΥ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ του 20% των πλουσιότερων οικογενειών						← Αύξηση 19,6% →				
ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΜΕΣΟΥ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ του 20% των φτωχότερων οικογενειών						← Μείωση 4,3% →				
ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΟΔΟΧΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥ ΜΕ ΚΟΛΕΓΙΑΚΗ ΜΟΡΦΩΣΗ (σε πραγματικές τιμές)								← Μείωση 3,1% →		
ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΟΔΟΧΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ (σε πραγματικές τιμές)								← Μείωση 4,4% →		
ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΟΔΟΧΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ (σε πραγματικές τιμές)							← Μείωση 26,5% →			
ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΟΔΟΧΩΝ ΕΡΓΑΤΗ (σε πραγματικές τιμές)				← Μείωση 15% →						
ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΟΔΟΧΩΝ ΣΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ (σε πραγματικές τιμές)							← Μείωση 18% →			
ΑΠΟΔΟΧΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΡΟΣ ΑΠΟΔΟΧΕΣ ΕΡΓΑΤΗ (κλάσμα)					42					142
ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΙΣΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΟΥΧΩΝ (σε απόλυτους αριθμούς)					13		51			
ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΟΥΧΩΝ (σε χιλιάδες					600		1500			

στημένος τύπος πρόβαλαν παρόμοιες εκδοχές, για να αποδειχθεί τελικά, μετά από έρευνα που διενεργήθηκε με εντολή του προέδρου Λίντον Τζόνσον, ότι από τους 43 νεκρούς μόνο δύο ή το πολύ τρεις είχαν σκοτωθεί από μαύρους: τουλάχιστον 28 πολίτες είχαν σκοτωθεί από τα πυρά της αστυνομίας. Και η αγγλική εφημερίδα καταλήγει: «Η αγανάκτηση ξεσπάει σε βίαιες ενέργειες εναντίον μισητών και προσιτών στόχων όπως η αστυνομία και οι καταστηματάρχες. (...) Τότε επεμβαίνει η αστυνομία, και στις σοβαρότερες περιπτώσεις η Εθνοφρουρά, με εντολή να καταστείλει την εξέγερση χρησιμοποιώντας ακόμη και υπερβολική βία. Οι περισσότεροι νεκροί είναι θύματα όχι της εξέγερσης αλλά της καταστολής».[1]

Υπήρξαν και άλλοι πολλοί οι οποίοι, αντί να «ξορκίζουν» το φάντασμα που πλανιέται πάνω από τις ΗΠΑ, προτίμησαν να δουν τα γεγονότα κατάματα. Ένας αρκετά γνωστός κοινωνιολόγος υπογράμμισε στο *Newsweek*[2] την ταξική φύση της εξέγερσης παρατηρώντας ότι οι πυρπολήσεις των καταστημάτων έγιναν αδιακρίτως σε καταστήματα λευκών, μαύρων και κίτρινων. Ο Σερζ Μαρτί, στην εφημερίδα *Le Monde*, προχώρησε ακόμα πιο πέρα και ονομάτισε το κοινωνικό υποκείμενο της εξέγερσης σημειώνοντας ότι: «Οι κοινωνικές ρήξεις μετατοπίστηκαν. Σήμερα βρίσκονται μεταξύ των προνομιούχων και του προλεταριάτου. Μεταξύ εκείνων που έχουν δουλειά και εκείνων που επιβιώνουν από τα επιδόματα της κοινωνικής πρόνοιας και όχι μεταξύ λευκών και μαύρων ή μεταξύ μαύρων και ισπανόφωνων ή μεταξύ μαύρων και Κορεατών».

«Δεν θυμάμαι ποτέ, ούτε στη διάρκεια των άσχημων χρόνων της δεκαετίας του '60, οι Αμερικανοί πολίτες να είχαν τόσα παράπονα και τέτοια απόγνωση...» προφήτευε στους *Financial Times* ο Alistair Cooke αρκετούς μήνες πριν την εξέγερση.[3] Και το χειρότερο απ' όλα είναι ότι καμιά ελπίδα δε φαίνεται να υπάρχει. Αντιθέτως, όλες οι προτάσεις για λύση στα οξύτατα προβλήματα των ΗΠΑ είναι ολοκληρωτικής έμπνευσης με αποκορύφωμα την πρόταση του Μπιουκάναν, θαυμαστή του Χίτλερ και αντιπάλου του Μπους για το χρίσμα του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος, ο οποίος πρότεινε να εγκλεισθούν τα εκατομμύρια των άστεγων σε στρατόπεδα και να

Φωτ.: J.V. Hasselt — Sygma

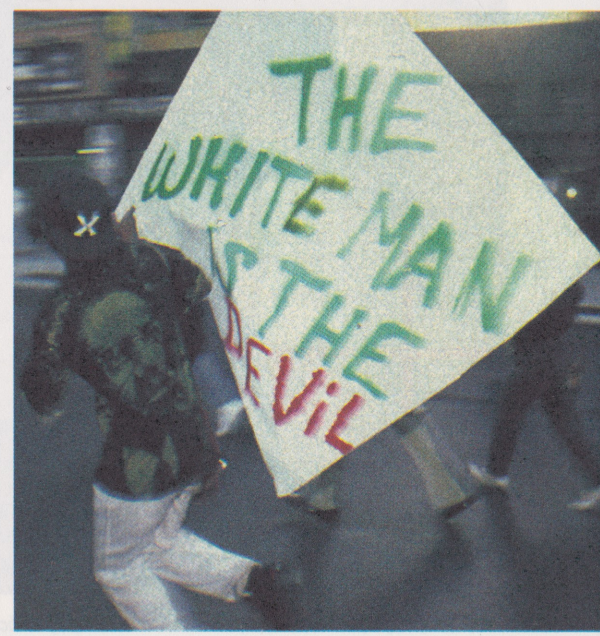
ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΟΔΟΧΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ (σε πραγματικές τιμές)						← Μείωση 4,4% →				
ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΟΔΟΧΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ (σε πραγματικές τιμές)					← Μείωση 26,5% →					
ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΟΔΟΧΩΝ ΕΡΓΑΤΗ (σε πραγματικές τιμές)			← Μείωση 15% →							
ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΠΟΔΟΧΩΝ ΣΤΟΝ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ (σε πραγματικές τιμές)					← Μείωση 18% →					
ΑΠΟΔΟΧΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΡΟΣ ΑΠΟΔΟΧΕΣ ΕΡΓΑΤΗ (κλάσμα)					42					142
ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΙΣΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΟΥΧΩΝ (σε απόλυτους αριθμούς)					13		51			
ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΟΥΧΩΝ (σε χιλιάδες)					600		1500			
ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΩΝ ΠΟΥ ΚΑΤΑΦΕΥΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ		2%								10%
ΜΙΣΘΩΤΟΙ ΠΛΗΡΩΣ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΜΕ ΑΠΟΔΟΧΕΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟ ΟΡΙΟ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ				19%				23%		26%
«ΑΝΟΙΓΜΑ» ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΛΕΥΚΩΝ ΚΑΙ ΜΑΥΡΩΝ	39%							44%		
ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΜΑΥΡΩΝ ΑΝΔΡΩΝ	5,4%				23,4%					40%
ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΓΧΡΩΜΩΝ ΚΑΙ ΙΣΠΑΝΟΦΩΝΩΝ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΩΝ (στο σύνολο των φυλακισμένων)		60%								85%
ΚΕΡΔΗ ΗΠΑ ΑΠΟ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ (σε δισεκατομμύρια δολάρια)	12								137	

Στοιχεία: Αρχείο της Κίνησης Ελευθεριακής Οικολογίας. **Επεξεργασία:** Μιχάλης Πρωτοψάλτης

το κοινωνικό υποκείμενο της εξέγερσης σημειώνοντας ότι: «Οι κοινωνικές ρήξεις μετατοπίστηκαν. Σήμερα βρίσκονται μεταξύ των προνομιούχων και του προλεταριάτου. Μεταξύ εκείνων που έχουν δουλειά και εκείνων που επιβιώνουν από τα επιδόματα της κοινωνικής πρόνοιας και όχι μεταξύ λευκών και μαύρων ή μεταξύ μαύρων και ισπανόφωνων ή μεταξύ μαύρων και Κορεατών».

«Δεν θυμάμαι ποτέ, ούτε στη διάρκεια των άσχημων χρόνων της δεκαετίας του '60, οι Αμερικανοί πολίτες να είχαν τόσα παράπονα και τέτοια απόγνωση...» προφήτευε στους *Financial Times* ο Alistair Cooke αρκετούς μήνες πριν την εξέγερση.[3] Και το χειρότερο απ' όλα είναι ότι καμιά ελπίδα δε φαίνεται να υπάρχει. Αντιθέτως, όλες οι προτάσεις για λύση στα οξύτατα προβλήματα των ΗΠΑ είναι ολοκληρωτικής έμπνευσης με αποκορύφωμα την πρόταση του Μπιουκάναν, θαυμαστή του Χίτλερ και αντιπάλου του Μπους για το χρίσμα του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος, ο οποίος πρότεινε να εγκλεισθούν τα εκατομμύρια των άστεγων σε στρατόπεδα και να

Φωτ.: J.V. Hasselt — Sygma
Διαδηλωτής στα Ηνωμένα Έθνη την ημέρα γενεθλίων του Μάλκολμ Χ



φτιαχτεί μια τεράστια τάφρος στα σύνορα με το Μεξικό προκειμένου εμποδιστεί η παράνομη μετανάστευση. Πολλοί σοβαροί αναλυτές, εδώ και δύο ή τρία χρόνια, δεν αποκλείουν ακόμα και το ενδεχόμενο πραξικοπήματος. Είναι ενδεικτική η δήλωση του κυβερνήτη Πιτ Γουίλσον στη διάρκεια της εξέγερσης: «Τα τανκς είναι έτοιμα να εισβάλουν στην πόλη. Είμαι έτοιμος να δώσω την εντολή!»[4]

Τα ποσοστά της ανεργίας, της φτώχειας και της εγκληματικότητας αυξάνονται με ταχύτατους ρυθμούς καθώς οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι. Η Τζένεραλ Μότορς τη διετία 1992-93 ετοιμάζεται, όπως ανακοίνωσε, να κλείσει περισσότερα από είκοσι εργοστάσια και να απολύσει περισσότερους από 30.000 εργαζομένους ενώ η ΙΒΜ απέλυσε, μόνο μέσα στο 1992, 30.000 υπαλλήλους.[5] Αλλά τα 36 εκατομμύρια των φτωχών δεν τα αποτελούν μόνο οι άνεργοι. Το 88,5% των φτωχών είναι εργαζόμενοι, αλλά οι αποδοχές τους βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας. Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι σε διάλυση. Ένοπλοι αστυνομικοί στις εισόδους των σχολείων, μηχανήματα ανίχνευσης των μαθητών που οπλοφορούν ενώ, όσον αφορά στα αποτελέσματα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, όταν δεν κυριαρχεί η ημιμάθεια κυριαρχεί ο αναλφαβητισμός. Το αποκορύφωμα στη Φιλαδέλφεια όπου το 25% των κατοίκων είναι πρακτικά ή λειτουργικά αναλφάβητοι!

Αν συνυπολογίσουμε το κόστος ζωής στις μεγαλουπόλεις των ΗΠΑ, όπου βρίσκεται και το μεγάλο τμήμα των φτωχών, θα πρέπει να σημειώσουμε, παρατηρώντας τα στοιχεία του πίνακα 1, ότι η σύγκριση με την Ευρώπη αποβαίνει συντριπτική για τις ΗΠΑ. Και τούτο διότι τα μεγάλα ποσοστά φτώχειας που παρατηρούνται σε ορισμένες περιοχές της νότιας Ευρώπης, κυρίως αγροτικές και με μικρό κόστος ζωής, όπως η Ελλάδα, η Ισπανία, η Νότια Ιταλία και η Πορτογαλία, δεν συνεπάγονται εξαθλίωση, πείνα και απόγνωση ανάλογη μ' εκείνη των φτωχών που ζουν στις μεγαλουπόλεις των ΗΠΑ. Οι φτωχοί των ΗΠΑ μπορούν να συγκριθούν μόνο με τους άστεγους της Βρετανίας που κοιμούνται στα χαρτοκιβώτια. Κάτι ανάλογο ισχύει και για την κοινωνική πρόνοια. Τα μεγάλα ποσοστά που παρατηρούνται στις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης —τουλάχιστον μέχρι σήμερα— αφορούν κυρίως παροχές από το κράτος πρόνοιας όπως οι συντάξεις, η περίθαλψη, η ασφάλιση, η προστασία της μητρότητας, τα επιδόματα ανερ-

Ο ΜΠΑΚΟΥΝΙΝ ΓΡΑΦΕΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΕΓΕΡΣΗ ΣΤΟ... ΛΟΣ ΑΝΤΖΕΛΕΣ

(...) Εκείνο που κυριαρχεί είναι το πολύ φτωχό προλεταριακό στοιχείο. Ο Μαρξ μιλάει περιφρονητικά, αλλά εντελώς άδικα γι' αυτό το *«λούμπεν» προλεταριάτο.* Γιατί μέσα σ' αυτό και μόνο σ' αυτό, και όχι στα αστικοποιημένα εργατικά στρώματα, αποκρυσταλλώνεται ολόκληρη η πνευματική και φυσική δύναμη της επερχόμενης Κοινωνικής Επανάστασης.

Μια λαϊκή εξέγερση, από την ίδια της τη φύση, είναι ενστικτώδης, χαοτική και καταστρεπτική και απαιτεί πάντοτε προσωπικές θυσίες και μια τεράστια ζημιά της δημόσιας και ατομικής ιδιοκτησίας. Οι μάζες είναι πάντοτε έτοιμες να θυσιαστούν· και αυτός είναι ο λόγος που τις μετατρέπει σε μια κτηνώδη και άγρια ορδή, ικανή να επιτύχει ηρωικά και φανερά αδύνατα κατορθώματα, και αφού κατέχουν λίγα πράγματα ή τίποτα, δε διαφθείρονται από τις ευθύνες του ιδιοκτητικού δικαιώματος. Και σε στιγμές κρίσης, για χάρη της αυτοάμυνας ή της νίκης, δε θα διστάσουν να κάψουν τα ίδια τους τα σπίτια καθώς και τα γειτονικά και επειδή η ιδιοκτησία δεν αποτελεί κανένα εμπόδιο, αφού ανήκει στους καταπιεστές τους, εμφανίζουν ένα πάθος για καταστροφή. Αυτό το αρνητικό πάθος, είναι αλήθεια, απέχει πολύ από το να είναι αρκετό για να φτάσει στα ύψη του επαναστατικού σκοπού· αλλά χωρίς αυτό η επανάσταση θα ήταν αδύνατη. Η επανάσταση απαιτεί εκτεταμένη και πλατιά εξαπλωμένη καταστροφή, μια γόνιμη και ανανεωτική καταστροφή, αφού μ' αυτόν τον τρόπο και μόνο μ' αυτόν γεννιούνται νέοι κόσμοι...

Ακόμα και η πιο τρομερή μιζέρια που επηρεάζει εκατομμύρια εργαζομένων δεν είναι αρκετή από μόνη της για να τους παρακινήσει να επαναστατήσουν. Ο άνθρωπος είναι προικισμένος (ή καταραμένος) με θαυμαστή υπομονή και μόνο ο διάβολος ξέρει πώς ο άνθρωπος μπορεί να υποφέρει υπομονετικά την αφάνταστη μιζέρια ακόμα και τον αργό θάνατο που προέρχεται από την εξαθλίωση· ακόμα και η τάση να καταφύγει στην απόγνωση καταπνίγεται από μια ολοκληρωτική αναισθησία απέναντι στα δικαιώματά του και μια παθητική υπακοή...

Οι άνθρωποι που βρίσκονται σ' αυτή την κατάσταση δεν έχουν καμιά ελπίδα. Θα προτιμούσαν να πεθάνουν παρά να επαναστατήσουν. Αλλά όταν κάποιος μπορεί να οδηγηθεί στην απόγνωση είναι τότε πιο πιθανό να επαναστατήσει. Η απόγνωση είναι ένα πικρό, δυνατό συναίσθημα που μπορεί να διεγείρει τους ανθρώπους από τη σχεδόν συνειδητή υποταγή τους, αν έχουν ήδη κάποια αντίληψη για μια πιο ποθητή κατάσταση, ακόμα και όταν δεν υπάρχουν πολλές ελπίδες να την επιτύχουν. Αλλά είναι αδύνατο να παραμείνουν πάρα πολύ καιρό σε μια κατάσταση απόλυτης απόγνωσης: πρέπει κάποιος να παραιτηθεί, να πεθάνει ή να κάνει κάτι γι' αυτό — να πολεμήσει για ένα σκοπό, αλλά για ποιο σκοπό; Φυσικά για να απελευθερωθεί, να πολεμήσει για μια καλύτερη ζωή...

Αλλά η φτώχεια και η απόγνωση εξακολουθούν να μην είναι αρκετές για να γεννήσουν την Κοινωνική Επανάσταση. Πιθανόν να μπορέσουν να προκαλέσουν τοπικές εξεγέρσεις κατά διαστήματα, όχι όμως μεγάλες και πλατιά εξαπλωμένες μαζικές επαναστάσεις. Για να γίνει αυτό είναι απαραίτητο να εμπνέονται οι άνθρωποι από ένα παγκόσμιο ιδεώδες, αναπτυγμένο ιστορικά μέσα στα ενστικτώδη άδυτα των λαϊκών αισθημάτων, απλοποιημένο και ξεκαθαρισμένο από μια σειρά σημαντικά γεγονότα και δυνατές και πικρές εμπειρίες. Είναι απαραίτητο για τον πληθυσμό να έχει μια γενική ιδέα για τα δικαιώματά του και μια βαθιά, φλογερή, σχεδόν θρησκευτική, πίστη απέναντι στο κύρος των δικαιωμάτων αυτών. Όταν αυτή η ιδέα και η λαϊκή αυτή πίστη συνενωθούν με τη μορφή αθλιότητας που οδηγεί στην απόγνωση, τότε η Κοινωνική Επανάσταση είναι κοντινή και αναπόφευκτη και καμιά δύναμη στον κόσμο δε θα μπορεί να της αντισταθεί.

(Από τη συλλογή ΜΙΧΑΗΛ ΜΠΑΚΟΥΝΙΝ: *Η Παρισινή Κομμούνα του 1871 και η Ιδέα του Κράτους*, Εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα 1974, σελ. 105-107).

κασίας, όταν δεν κυριαρχεί η ημιμάθεια κυριαρχεί ο αναλφαβητισμός. Το αποκορύφωμα στη Φιλαδέλφεια όπου το 25% των κατοίκων είναι πρακτικά ή λειτουργικά αναλφάβητοι!

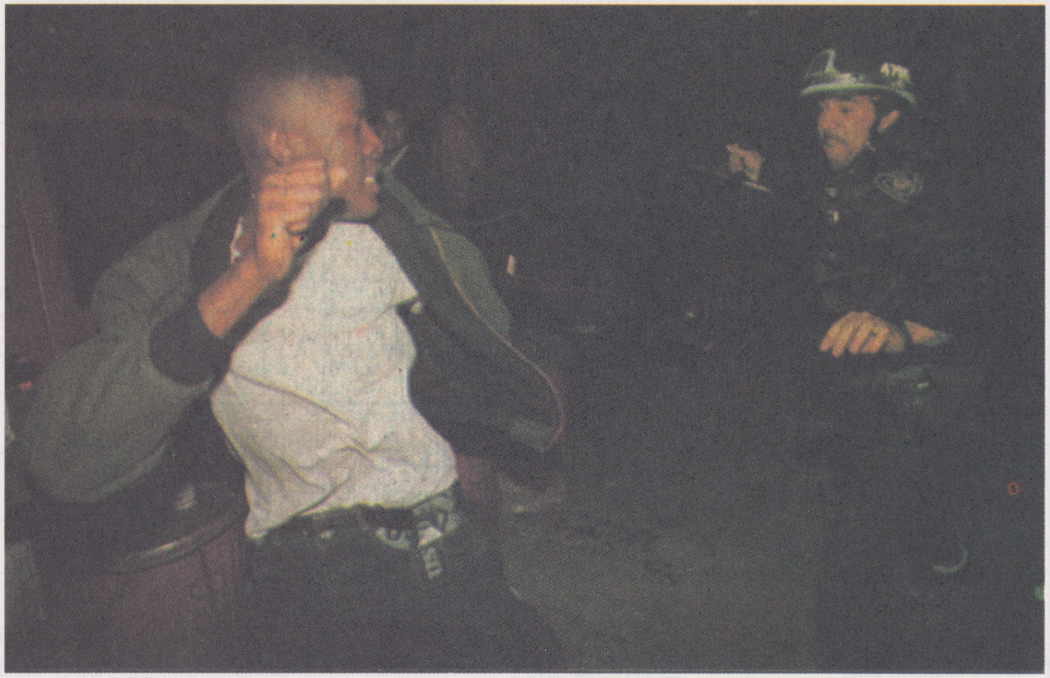
Αν συνυπολογίσουμε το κόστος ζωής στις μεγαλουπόλεις των ΗΠΑ, όπου βρίσκεται και το μεγάλο τμήμα των φτωχών, θα πρέπει να σημειώσουμε, παρατηρώντας τα στοιχεία του πίνακα 1, ότι η σύγκριση με την Ευρώπη αποβαίνει συντριπτική για τις ΗΠΑ. Και τούτο διότι τα μεγάλα ποσοστά φτώχειας που παρατηρούνται σε ορισμένες περιοχές της νότιας Ευρώπης, κυρίως αγροτικές και με μικρό κόστος ζωής, όπως η Ελλάδα, η Ισπανία, η Νότια Ιταλία και η Πορτογαλία, δεν συνεπάγονται εξαθλίωση, πείνα και απόγνωση ανάλογη μ' εκείνη των φτωχών που ζουν στις μεγαλουπόλεις των ΗΠΑ. Οι φτωχοί των ΗΠΑ μπορούν να συγκριθούν μόνο με τους άστεγους της Βρετανίας που κοιμούνται στα χαρτοκιβώτια. Κάτι ανάλογο ισχύει και για την κοινωνική πρόνοια. Τα μεγάλα ποσοστά που παρατηρούνται στις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης —τουλάχιστον μέχρι σήμερα— αφορούν κυρίως παροχές από το κράτος πρόνοιας όπως οι συντάξεις, η περίθαλψη, η ασφάλιση, η προστασία της μητρότητας, τα επιδόματα ανεργίας, τα στεγαστικά δάνεια, η εργατική κατοικία κ.λπ. και σε ελάχιστο βαθμό, κυρίως στη Γαλλία και στη Βρετανία, συσσίτια για τους άστεγους και τους πεινασμένους ή άσυλα εκτάκτου ανάγκης.[6] Στις ΗΠΑ λειτουργούν 50.000 συσσίτια που δίνουν τροφή σε 25 εκατ. ανθρώπους κάθε μήνα! Για να γίνει κατανοητό το μέγεθος της εξαθλίωσης των φτωχών των ΗΠΑ αρκεί να αναφέρουμε ότι το 42,5% των άστεγων πάσχει από φυματίωση,[7] ενώ το 65% είναι ναρκομανείς ή αλκοολικοί. Οι άστεγες γυναίκες, γνωστές ως «τσαντούδες» διότι κυκλοφορούν με πλαστικές σακούλες όπου κουβαλούν όλα τους τα υπάρχοντα, σε ποσοστό 33% έχουν, τουλάχιστον μία φορά, βιαστεί, ποσοστό που φθάνει το 65% στο Κλίβελαντ. Είναι χαρακτηριστικό, τέλος, ότι οι αρχές του Κολοράντο, αντιμετωπίζοντας τη συμφόρηση στις φυλακές ενθαρρύνουν τους κρατουμένους να ζητήσουν χάρη χωρίς όμως ανταπόκριση από την πλευρά των φυλακισμένων οι οποίοι, έχοντας γνωρίσει την πείνα και την έλλειψη στέγης, προτιμούν να παραμείνουν στα κελιά...[8]

τάση να καταφύγει στην απόγνωση καταπνίγεται από μια ολοκληρωτική αναισθησία απέναντι στα δικαιώματά του και μια παθητική υπακοή...

Οι άνθρωποι που βρίσκονται σ' αυτή την κατάσταση δεν έχουν καμιά ελπίδα. Θα προτιμούσαν να πεθάνουν παρά να επαναστατήσουν. Αλλά όταν κάποιος μπορεί να οδηγηθεί στην απόγνωση είναι τότε πιο πιθανό να επαναστατήσει. Η απόγνωση είναι ένα πικρό, δυνατό συναίσθημα που μπορεί να διεγείρει τους ανθρώπους από τη σχεδόν συνειδητή υποταγή τους, αν έχουν ήδη κάποια αντίληψη για μια πιο ποθητή κατάσταση, ακόμα και όταν δεν υπάρχουν πολλές ελπίδες να την επιτύχουν. Αλλά είναι αδύνατο να παραμείνουν πάρα πολύ καιρό σε μια κατάσταση απόλυτης απόγνωσης: πρέπει κάποιος να παραιτηθεί, να πεθάνει ή να κάνει κάτι γι' αυτό — να πολεμήσει για ένα σκοπό, αλλά για ποιο σκοπό; Φυσικά για να απελευθερωθεί, να πολεμήσει για μια καλύτερη ζωή...

Αλλά η φτώχεια και η απόγνωση εξακολουθούν να μην είναι αρκετές για να γεννήσουν την Κοινωνική Επανάσταση. Πιθανόν να μπορέσουν να προκαλέσουν τοπικές εξεγέρσεις κατά διαστήματα, όχι όμως μεγάλες και πλατιά εξαπλωμένες μαζικές επαναστάσεις. Για να γίνει αυτό είναι απαραίτητο να εμπνέονται οι άνθρωποι από ένα παγκόσμιο ιδεώδες, αναπτυγμένο ιστορικά μέσα στα ενστικτώδη άδυτα των λαϊκών αισθημάτων, απλοποιημένο και ξεκαθαρισμένο από μια σειρά σημαντικά γεγονότα και δυνατές και πικρές εμπειρίες. Είναι απαραίτητο για τον πληθυσμό να έχει μια γενική ιδέα για τα δικαιώματά του και μια βαθιά, φλογερή, σχεδόν θρησκευτική, πίστη απέναντι στο κύρος των δικαιωμάτων αυτών. Όταν αυτή η ιδέα και η λαϊκή αυτή πίστη συνενωθούν με τη μορφή αθλιότητας πού οδηγεί στην απόγνωση, τότε η Κοινωνική Επανάσταση είναι κοντινή και αναπόφευκτη και καμιά δύναμη στον κόσμο δε θα μπορεί να της αντισταθεί.

(Από τη συλλογή ΜΙΧΑΗΛ ΜΠΑΚΟΥΝΙΝ: *Η Παρισινή Κομμούνα του 1871 και η Ιδέα του Κράτους*, Εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα 1974, σελ. 105-107).



ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΦΥΛΕΤΙΚΕΣ —ΚΑΙ ΟΧΙ ΜΟΝΟ— ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΗΠΑ							
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΤΟΠΟΣ	ΝΕΚΡΟΙ	ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ	ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ	ΖΗΜΙΕΣ	ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗΣ	ΑΙΤΙΕΣ/ΑΦΟΡΜΕΣ
1915	Ατλάντα						Φυλετικές
1943	Ντιτρόιτ						Φυλετικές
Μάιος 1960	Σαν Φρανσίσκο			68			Φοιτητική διαδήλωση ενάντια στην Επιτροπη Αντιαμερικανικων Ενεργειων.
Ιούλιος 1964	Νέα Υόρκη	6	200	373			Δολοφονία μαύρου 15χρονου από αστυνομικό.
Καλοκαίρι 1964	Φιλαδέλφεια, Ρότσεστερ, Μπέρκλεϊ, Λος Άντζελες	4		50			Διάφορες
Μάρτιος 1965	Αλαμπάμα	1					Πορεία του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ.
11-23 Αυγούστου 1965	Λος Άντζελες	34 (όλοι μαύροι)	1.032	4.000	40 εκατ. δολ.		Η αστυνομία βασανίζει μαύρο καταζητούμενο.
Νοέμβριος 1965	Νέα Υόρκη			96			*Black out* σε οκτώ Πολιτείες των ΗΠΑ και δύο επαρχίες του Καναδά.
30 Ιανουαρίου 1966	Λος Άντζελες	2	20				Φυλετικές
Καλοκαίρι 1966	43 πόλεις	11	500				Αντιπολεμικές και φυλετικές.
12-17 Ιουλίου 1967	Νιου Τζέρσεϊ	26	1.500				Φυλετικές
23-28 Ιουλίου 1967	Ντιτρόιτ και άλλες 70 πόλεις	43	2.300				Συλλήψεις πολιτικοποιημένων μαύρων σε μπαρ.
4-11 Απριλίου 1968	125 πόλεις	46 (41 μαύροι, 5 λευκοί)	2.600	21.000		68.000 στρατιώτες	Η δολοφονία του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ.
Καλοκαίρι 1968	Κλίβελαντ, Μπέρκλεϊ, Σικάγο	11 (8 μαύροι, 3 αστυνομικοί)	725	668			Στο Σικάγο το Συνέδριο του Δημοκρατικού Κόμματος. Στις άλλες πόλεις εκδηλώσεις αλληλεγγύης στο «Γαλλικό Μάη».
8-15 Οκτωβρίου 1969 («Εβδομάδα Λύσσας»)	Σικάγο		8	284		5.000 αστυνομικοί	Επίθεση πεντακοσίων Weathermen και Weatherwomen στις αστυνομικές δυνάμεις.
Μάιος 1970	350 πανεπιστημιουπόλεις, 536 σχολεία	6 (4 φοιτητές, 2 μαύροι)	9				Φοιτητικές αποχές και καταλήψεις.

30 Ιανουαρίου 1966	Λος Άντζελες	2	20				Φυλετικές
Καλοκαίρι 1966	43 πόλεις	11	500				Αντιπολεμικές και φυλετικές.
12-17 Ιουλίου 1967	Νιου Τζέρσεϊ	26	1.500				Φυλετικές
23-28 Ιουλίου 1967	Ντιτρόιτ και άλλες 70 πόλεις	43	2.300				Συλλήψεις πολιτικοποιημένων μαύρων σε μπαρ.
4-11 Απριλίου 1968	125 πόλεις	46 (41 μαύροι, 5 λευκοί)	2.600	21.000		68.000 στρατιώτες	Η δολοφονία του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ.
Καλοκαίρι 1968	Κλίβελαντ, Μπέρκλεϊ, Σικάγο	11 (8 μαύροι, 3 αστυνομικοί)	725	668			Στο Σικάγο το Συνέδριο του Δημοκρατικού Κόμματος. Στις άλλες πόλεις εκδηλώσεις αλληλεγγύης στο «Γαλλικό Μάη».
8-15 Οκτωβρίου 1969 («Εβδομάδα Λύσσας»)	Σικάγο		8	284		5.000 αστυνομικοί	Επίθεση πεντακοσίων WEATHERMEN και WEATHERWOMEN στις αστυνομικές δυνάμεις.
Μάιος 1970	350 πανεπιστημιουπόλεις, 536 σχολεία	6 (4 φοιτητές, 2 μαύροι)	9				Φοιτητικές αποχές και καταλήψεις.
Μάιος 1971	Ουάσιγκτον			10.000			*Stop the City* διοργανωμένο από το ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟ ΠΟΛΙΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ.
Σεπτέμβριος 1971	Νέα Υόρκη (Φυλακές Άττικα)	41 (31 κρατούμενοι, 10 φύλακες)					Η περίφημη εξέγερση στις φυλακές Άττικα.
13 Ιουλίου 1977	Νέα Υόρκη	3 (όλοι πολίτες)	418 αστυνομικοί 59 πυροσβέστες. Άγνωστος αριθμός πολιτών	4.400	165 εκατ. δολ. – 1 δισ. δολ.	8.000 αστυνομικοί	Καθολικό *black out* με εκτεταμένες λεηλασίες.
18-20 Μαΐου 1980	Μαϊάμι	18	420	1.100			Φυλετικές
18-20 Δεκεμβρίου 1982	Μαϊάμι	2	25				Φυλετικές
16-18 Ιανουαρίου 1989	Μαϊάμι	6	350				Φυλετικές
29 Απριλίου – 2 Μαΐου 1992	Λος Άντζελες και άλλες 22 πόλεις	55-58	2.000	7.500 (4.300 ισπανόφωνοι, 3.000 μαύροι)	550 εκατ. δολ. – 1 δισ. δολ.	12.000 αστυνομικοί 3.000 στρατιώτες 1.500 πεζοναύτες	Ξυλοδαρμός μαύρου μοτοσικλετιστή από αστυνομικούς.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ: Αρχείο της Κίνησης Ελευθεριακής Οικολογίας. **ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ:** Μιχάλη Πρωτοψάλτη

Ο τελικός απολογισμός της εξέγερσης ήταν ανάλογος μ' αυτήν την απόγνωση: Πενήντα πέντε ή πενήντα οκτώ νεκροί, στη συντριπτική τους πλειονότητα δολοφονημένοι από τους 12.000 αστυνομικούς και εθνοφύλακες, από τους 3.000 ομοσπονδιακούς στρατιώτες, που περιπολούσαν με το δάκτυλο στη σκανδάλη του Μ 16, και τους 1.500 πεζοναύτες που είχαν επιστρατευθεί για να καταστείλουν την εξέγερση. Περισσότεροι από 2.000 οι τραυματίες, 7.500 οι συλλήψεις, 550 εκατ. δολ. (κατ' άλλους ένα δισ. δολ.) οι ζημιές.

Ο ταξικός όμως χαρακτήρας της εξέγερσης δεν αναιρεί το φυλετικό. Ο μέσος όρος ζωής ενός μαύρου είναι χαμηλότερος και απ' αυτόν ενός κατοίκου του Μπαγκλαντές.[9] Το ποσοστό παιδικής θνησιμότητας είναι για τους λευκούς 8,2% ενώ για τους μαύρους 17,7% και ειδικά στο Λος Άντζελες φθάνει το 21,4%.[10] Μπορεί σε απόλυτους αριθμούς από τα 36 εκατομμύρια των φτωχών τα 21 να είναι λευκοί, τα 9,6 μαύροι και τα 5,4 ισπανόφωνοι, ωστόσο οι έγχρωμοι είναι τα κύρια θύματα της φτώχειας (βλ. τους σχετικούς αριθμούς στον πίνακα 1). Επίσης το 36% του συνόλου των ανέργων είναι μαύροι ενώ το μέσο εισόδημα της μαύρης οικογένειας είναι το μισό από το μέσο εισόδημα της λευκής. Τέλος από τους 150 διαπιστωμένους πολιτικούς κρατούμενους, που βρίσκονται στις φυλακές των ΗΠΑ, η συντριπτική πλειονότητα είναι έγχρωμοι. Δεν χρειάζεται να είναι κάποιος ιδιαίτερα εξοικειωμένος με τους αριθμούς για να αντιληφθεί, ρίχνοντας μια ματιά στον πίνακα 1, τις αιτίες που οι έγχρωμοι βρέθηκαν να πρωτοστατούν στην εξέγερση. Όπως επίσης δεν είναι περίεργο που το ξέσπασμα ξεκίνησε στην Καλιφόρνια, Πολιτεία με ελλείμματα δύο δισ. δολ., και ειδικότερα στο Λος Άντζελες όπου οι περικοπές στην κοινωνική πρόνοια το 1991 ξεπέρασαν τα 7 δισ. δολ. ενώ μόνο την τελευταία διετία χάθηκαν 600.000 θέσεις εργασίας. Στο Λος Άντζελες, στην πόλη των αγγέλων, που 700 περίπου άτομα δολοφονούνται κάθε χρόνο από τη δράση των συμμοριών, που το 60% των μαύρων παιδιών δεν έχει πατέρα...

Παρ' όλη την έκταση των γεγονότων και τις τραγικές αιτίες της εξέγερσης δεν είναι καθόλου βέβαιο αν θα μπορέσει να γεννηθεί και να ριζώσει ένα επαναστατικό κίνημα στις ΗΠΑ. Οι μαύροι της μεσαίας τάξης, που είδαν τα καταστήματά τους να καταστρέφονται, μπορεί να φώναζαν στους εξεγερμένους «Κάψτε το Μπέβερλι Χιλς! Κάψτε το ανατολικό L.A.! Κάψτε το Σίμι Βάλεϊ!»[11] αλλά πολύ δύσκολα θα συμμαχήσουν με τους εξαθλιωμένους αδελφούς τους. Στις ΗΠΑ, με την εύπορη και ολοένα συρρικνούμενη εργατική τάξη, ο κλήρος για τη ριζική ανατροπή δεν μπορούσε παρά να πέσει στους απόκληρους και έτσι η υπέρβαση της υπάρχουσας τάξης πραγμάτων περιορίστηκε στη δίψα και την απαίτηση για δικαιοσύνη και ισότητα. Η αδελφότητα, το σημαντικό προμήνυμα όλων των μεγάλων επαναστάσεων, ήταν μάλλον παραμελημένη, ίσως να φάνταζε και άπρεπη, περιττή πολυτέλεια. Αναπτύχθηκε λίγο μόνο, κυρίως ανάμεσα στις άτυπες συσπειρώσεις της έγχρωμης νεολαίας γύρω από τα ριζοσπαστικά και έντονα πολιτικοποιημένα μουσικά συγκροτήματα. Είναι χαρακτηριστική η διαμαρτυρία των Public Enemy μπροστά στο ενδεχόμενο να καταργηθεί από τις αρχές της Πολιτείας της Αριζόνα η σχολική αργία που υπήρχε στη μνήμη του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ· στη συναυλία στο Τούσον σταμάτησαν στο δεύτερο κομμάτι και ο Τσακ Ντι είπε στους έκπληκτους μαθητές: «Σε λίγες μέρες θα ψηφίσετε για την αργία του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ. Αν διαλέξετε να παραμείνει, τότε θα ξανάρθουμε να παίξουμε για σας».[12]

Φαίνεται πως «υπόγεια» ο γερο-τυφλοπόντικας κάνει τη δουλειά του αλλά, όπως και να 'χει, θετικές προτάσεις για την οργάνωση της καθημερινότητας των καταπιεσμένων σε μια μόνιμη εναντίωση στο σύστημα δεν έχουν ακόμη φανεί.

ΜΙΧΑΛΗ ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. *Το Βήμα*, 3.5.92.
2. *Newsweek*, 11.5.92.
3. *Η Καθημερινή*, 18.2.92.
4. *Πριν*, 3.5.92.
5. *Το Βήμα*, 25.10.92.
6. *Κοινωνικό Πορτρέτο της Ευρώπης*, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο 1991.
7. *New York Times*, 25.4.90.
8. *Η Καθημερινή*, 20.10.92.
9. *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 10.5.92.
10. *Πριν*, 10.5.92.
11. *Η Εποχή*, 10.5.92.
12. *Ελευθεροτυπία*, 30.10.92.





ΜΟΥΜΙ ΑΜΠΟΥ ΤΖΙΜΑΛ
Η ΦΩΝΗ ΑΥΤΩΝ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΦΩΝΗ

Το 1988 η αστυνομία της Φιλαδέλφειας με πρόσχημα την έξωση βομβάρδισε από ελικόπτερα πέντε οικοδομικά τετράγωνα (περίπου εκατό σπίτια) σκοτώνοντας αρκετούς πολίτες που κατοικούσαν σ' αυτά. Η πρωτοφανής ενέργεια, χαρακτηριστική του ακήρυχτου εμφύλιου πολέμου που έχει ξεσπάσει στις ΗΠΑ, είχε ως στόχο όχι μόνο τους κατοίκους που υπερασπίζονταν το δικαίωμά τους στη στέγαση αλλά και τους μαύρους ακτιβιστές του κινήματος MOVE που είχαν δραστηριοποιηθεί σε καταλήψεις σπιτιών και για τα δικαιώματα των μαύρων και των φυλακισμένων.

Ο μαύρος συγγραφέας και δημοσιογράφος Μουμί Αμπού Τζιμάλ, από τον τοπικής εμβέλειας ραδιοσταθμό του, για μια ακόμη

σό από το μέσο εισόδημα της λευκής. Τέλος από τους 150 διαπιστωμένους πολιτικούς κρατούμενους, που βρίσκονται στις φυλακές των ΗΠΑ, η συντριπτική πλειονότητα είναι έγχρωμοι. Δεν χρειάζεται να είναι κάποιος ιδιαίτερα εξοικειωμένος με τους αριθμούς για να αντιληφθεί, ρίχνοντας μια ματιά στον πίνακα 1, τις αιτίες που οι έγχρωμοι βρέθηκαν να πρωτοστατούν στην εξέγερση. Όπως επίσης δεν είναι περίεργο που το ξέσπασμα ξεκίνησε στην Καλιφόρνια, Πολιτεία με ελλείμματα δύο δισ. δολ., και ειδικότερα στο Λος Άντζελες όπου οι περικοπές στην κοινωνική πρόνοια το 1991 ξεπέρασαν τα 7 δισ. δολ. ενώ μόνο την τελευταία διετία χάθηκαν 600.000 θέσεις εργασίας. Στο Λος Άντζελες, στην πόλη των αγγέλων, που 700 περίπου άτομα δολοφονούνται κάθε χρόνο από τη δράση των συμμοριών, που το 60% των μαύρων παιδιών δεν έχει πατέρα...

Παρ' όλη την έκταση των γεγονότων και τις τραγικές αιτίες της εξέγερσης δεν είναι καθόλου βέβαιο αν θα μπορέσει να γεννηθεί και να ριζώσει ένα επαναστατικό κίνημα στις ΗΠΑ. Οι μαύροι της μεσαίας Μάρτιν Λούθερ Κινγκ. Αν διαλέξετε να παραμείνει, τότε θα ξανάρθουμε να παίξουμε για σας».[12]

Φαίνεται πως «υπόγεια» ο γερο-τυφλοπόντικας κάνει τη δουλειά του αλλά, όπως και να 'χει, θετικές προτάσεις για την οργάνωση της καθημερινότητας των καταπιεσμένων σε μια μόνιμη εναντίωση στο σύστημα δεν έχουν ακόμη φανεί.

ΜΙΧΑΗΛ ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. *Το Βήμα*, 3.5.92.
2. *Newsweek*, 11.5.92.
3. *Η Καθημερινή*, 18.2.92.
4. *Πριν*, 3.5.92.
5. *Το Βήμα*, 25.10.92.
6. *Κοινωνικό Πορτρέτο της Ευρώπης*, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο 1991.
7. *New York Times*, 25.4.90.
8. *Η Καθημερινή*, 20.10.92.
9. *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 10.5.92.
10. *Πριν*, 10.5.92.
11. *Η Εποχή*, 10.5.92.
12. *Ελευθεροτυπία*, 30.10.92.



Μάιος 1991: Γυναίκα αστυνομικός πυροβολεί και συλλαμβάνει νεαρό ισπανόφωνο στο προάστιο Μάουντ Πλέζαντ, σε απόσταση λίγων χιλιομέτρων από το Λευκό Οίκο. Στις ταραχές που ακολουθούν πυρπολούνται πέντε οχήματα της αστυνομίας, τραυματίζονται δέκα αστυνομικοί και συλλαμβάνονται οκτώ άτομα.

ΜΟΥΜΙ ΑΜΠΟΥ ΤΖΙΜΑΛ
Η ΦΩΝΗ ΑΥΤΩΝ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΦΩΝΗ

Το 1988 η αστυνομία της Φιλαδέλφειας με πρόσχημα την έξωση βομβάρδισε από ελικόπτερα πέντε οικοδομικά τετράγωνα (περίπου εκατό σπίτια) σκοτώνοντας αρκετούς πολίτες που κατοικούσαν σ' αυτά. Η πρωτοφανής ενέργεια, χαρακτηριστική του ακήρυχτου εμφύλιου πολέμου που έχει ξεσπάσει στις ΗΠΑ, είχε ως στόχο όχι μόνο τους κατοίκους που υπερασπίζονταν το δικαίωμά τους στη στέγαση αλλά και τους μαύρους ακτιβιστές του κινήματος MOVE που είχαν δραστηριοποιηθεί σε καταλήψεις σπιτιών και για τα δικαιώματα των μαύρων και των φυλακισμένων.

Ο μαύρος συγγραφέας και δημοσιογράφος Μουμί Αμπού Τζιμάλ, από τον τοπικής εμβέλειας ραδιοσταθμό του, για μια ακόμη φορά συμπαραστάθηκε στα θύματα της αστυνομικής κτηνωδίας και έγινε ιδιαίτερα ενοχλητικός στις αρχές καθώς όλοι ήθελαν να ξεχαστεί γρήγορα η υπόθεση. Οι αστυνομικοί δεν άργησαν να τον παγιδεύσουν. Λίγους μήνες αργότερα τον συνέλαβαν για τη δολοφονία ενός αστυνομικού και, παρ' όλο το σαθρό κατηγορητήριο, καταδικάστηκε σε θάνατο.

Ο Τζιμάλ είναι ο πρώτος πολιτικός κρατούμενος που θα αντιμετωπίσει την ηλεκτρική καρέκλα, αν το αρκετά ευρύ κίνημα αλληλεγγύης που έχει αρχίσει να αναπτύσσεται μέσα και έξω από τις ΗΠΑ δεν κατορθώσει να ματαιώσει την εκτέλεση.

Μπορείτε να επικοινωνήσετε με την οργάνωση αλληλεγγύης στη διεύθυνση:
P.O. BOX 339
BRONX, N.Y. 10463-0339
USA

ΕΝ ΠΛΩ...

Νήσος Γυαλί

Μια και το τεύχος αυτό είναι γυάλινο, αφιερώνουμε δυο αράδες στο Γυαλί, βραχονησίδα μεταξύ Νισύρου, Κω και Τουρκίας με έκταση το πολύ μισό τετραγωνικό χιλιόμετρο. Παρ' ότι είναι σχεδόν ολόκληρο μια μεγάλη ελαφρόπετρα, στη μια πλευρά του προεξέχει μια τούφα πευκόδασος!

Είναι πρώτο ή δεύτερο σε εξαγωγή ελαφρόπετρας σ' ολόκληρη τη Μεσόγειο. Πλην όμως του μονωτικού τούτου υλικού, το συμπαθέστατο νησάκι διαθέτει αγριοκούνελα, άφθονα ψάρια και άφθονα... απαγορευμένα φορτία που ξεβράζονται στις παραλίες του. Δε σας λέμε τι περιέχουν μην τύχει και το καλοκαίρι γεμίσει μαστούρηδες το νησάκι!

Εδώ και κάμποσο καιρό έπεσε στο Γυαλί φαρμάκι και μετά την ανακάλυψη του περλίτη και του «περλομίν» η ελαφρόπετρα ξέπεσε. Δεν μπαίνει πια στις ταράτσες ενώ για τις φτέρνες και τους κάλους κυκλοφόρησαν πιο... σικ αποσκληρυντικά! Έτσι το Γυαλί μένει ξεκοιλιασμένο και οι τελευταίοι ναυαγοί εργάτες της ΛΑΒΑ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΗ Α.Ε. (βλ. ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ, βλ. CARLCESTRUCCI) κινδυνεύουν να μείνουν άνεργοι. Αυτά για να μη σας πιάνουν

Οικολογία, Ειρήνη, Μη Βία

Μια σπάνια και αξιέπαινη προσπάθεια, που το πολιτικό της στίγμα είναι η κοινωνική οικολογία, έχει ξεκινήσει εδώ και καιρό στη συμπρωτεύουσα. Το **Κέντρο Πληροφόρησης για την Οικολογία, την Ειρήνη και τη Μη Βία** είναι μια μη κερδοσκοπική εταιρεία με τους εξής σκοπούς:

α) Ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση πολιτών για την αντιμετώπιση της οικολογικής κρίσης.

β) Εδραίωση παγκοσμίως της ειρήνης.

γ) Προώθηση της ειρηνικής συνύπαρξης και της αλληλεγγύης μεταξύ των λαών των Βαλκανίων και των λαών της Μεσογείου.

δ) Κατάργηση κάθε μορφής βίας που πηγάζει από πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δεδομένα.

ε) Εκπαίδευση των πολιτών στην οικολογία, το περιβάλλον και στη μη βίαιη συμπεριφορά.

στ) Υποστήριξη των κοινωνικών, πολιτικών και, γενικότερα, των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Υποστήριξη των δικαιωμάτων των ζώων.

ζ) Υποστήριξη των μη βίαιων συνολικών εναλλακτικών λύσεων στο επίπεδο του πολιτικού συστήματος. Διάδοση των αντίστοιχων μορφών οργάνωσης και ζωής στην κοινωνία.

η) Έρευνα, επεξεργασία και εκλαΐκευση των μορφών και μεθόδων μη βίαιης άμυνας των κοινωνιών.

Σύμφωνα με τα μέλη του, οι σκοποί του Κέντρου Πληροφόρησης πρόκειται να υλοποιηθούν με την ανάπτυξη δικτύου συνεργαζόμενων με την εταιρεία φορέων και προσώπων για την προώθηση του προβληματισμού, με τη δημιουργία έντυπου αρχείου και οπτικοακουστικού υλικού για δημόσια χρήση, με την έκδοση του περιοδικού *Αρνούμαι*, με την εκπόνηση μελετών, με τη διοργάνωση δημόσιων συζητήσεων και με εκδόσεις βιβλίων.

Ευχόμαστε την ευόδωση των στόχων τους σ' αυτήν την κρίσιμη περίοδο που τα εθνικιστικά πάθη, η παθητικοποίηση των πολιτών, τα περιβαλλοντικά προβλήματα και η συνολική **οικολογική** κρίση βρίσκονται στο ζενίθ.

«Α.τ.Κ.»

Αχιβαδόλιμνη με Κύκνους

Θυμάστε το χιονιά της πρωτοχρονιάς που σαβάνωσε όλη την Ελλάδα; Τότε που οι... πιστολάδες όλης της χώρας ξεφτίλισαν και το τελευταίο σπουργίτι πάνω στο χιόνι; Λίγο μετά —δε θα είχαν αρχίσει οι αλκυονίδες μέρες— ένα κοπάδι από τριάντα δύο κύκνους έφτασαν με τη ψυχή στο στόμα μέχρι την Αχιβαδόλιμνη της Μήλου ζητώντας καταφύγιο. Από Φινλανδία, Ρωσία ή Μαύρη Θάλασσα, είπαν κάποιοι που ήξεραν!

Η Αχιβαδόλιμνη είναι μια μικρή λιμνούλα, όχι πάνω από δεκαπέντε στρέμματα, ακριβώς δίπλα στη θάλασσα. Το νερό της, σχεδόν όλο θαλασσινό, ανακατεύεται με βρόχινο που απορρέει από διπλανούς λοφίσκους. Στο μυχό της λίμνης, η οποία το καλοκαίρι συνήθως ξεραίνεται, φυτρώνει μια αρκετά πλούσια (για τα δεδομένα της Μήλου) βλάστηση και φιλοξενείται μια μόνιμη μικρή πηγή. Τοπίο ειδυλλιακό όχι μόνο για τα διάφορα πουλιά, περαστικά και μη, αλλά και για παράνομα ή εκκολαπτόμενα ζευγαράκια που για να βρουν όμως χώρο να ξαπλώσουν τον έρωτά τους πρέπει να παραμερίσουν χιλιάδες φυσίγγια αφού κάθε χάραμα και ηλιοβασίλεμα ο τόπος μυρίζει... Σεράγεβο!

Ξαφνικά ο κυνηγότοπος έγινε υγροβιότοπος! Πρώτοι που ανακάλυψαν την έλευση των πανέμορφων μακρύλαιμων πουλιών δεν ήσαν άλλοι από καμιά δεκαριά κυνηγούς. Ο Κώστας, ο Χρήστος, ο Αντρέας, ο Ντίντης... Φιλαράκια από το καφενείο... Απ' εκείνους που πηγαίνουν βόλτα το δίκαννο και πιο πολύ χαζεύουν παρά κυνηγάνε... Οι **άλλοι**, οι πραγματικοί κυνηγοί, ήρθαν μετά, όταν το νέο κυκλοφόρησε με το γνωστό τρόπο της επαρχίας...

Άρχισαν να καταφθάνουν πρώτα οι περίεργοι με τα γυαλιστερά αμάξια και τα Range Rover και ύστερα οι ακόμα πιο περίεργοι: η αστυνομία, το λιμενικό, ο έπαρχος, κοινοτάρχες κ.λπ. για να επιβάλουν την τάξη και να ρυθμίσουν το αδιαχώρητο στο παρκάρισμα. Στη συνέχεια κινητοποιήθηκε ο Antenna, η Φωτεινή Πιπιλή, η ΕΤ1 για να γράψουν τελικά όλες οι εφημερίδες: «ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΣΤΗ ΜΗΛΟ ΠΡΟΣΤΑΤΕΨΑΝ ΤΟΥΣ ΚΥΚΝΟΥΣ!»

Καημένοι κύκνοι, ευτυχώς! Σήμερα, ενάμισυ μήνα μετά, τα υπομονετικά πουλιά βρίσκονται ακόμα εκεί! Εκατοντάδες μέτρα Kodak φιλμ ξοδεύτηκαν, τόννοι ψωμιού ρίχτηκαν στη λίμνη, τα παιδιά των σχολείων πέρασαν αρκετές ώρες μάθημα στις όχθες της! Καλά εντάξει...! Λέμε ένα χαλάλι για την τόση χρησιμοποίηση των κύκνων. Μήπως και σωθούν όσοι ακολουθήσουν!

Η νήσος Γυαλί. Φωτ.: Απ. Λούλης

μια τούφα πευκόδασος!

Είναι πρώτο ή δεύτερο σε εξαγωγή ελαφρόπετρας σ' ολόκληρη τη Μεσόγειο. Πλην όμως του μονωτικού τούτου υλικού, το συμπαθέστατο νησάκι διαθέτει αγριοκούνελα, άφθονα ψάρια και άφθονα... απαγορευμένα φορτία που ξεβράζονται στις παραλίες του. Δε σας λέμε τι περιέχουν μην τύχει και το καλοκαίρι γεμίσει μαστούρηδες το νησάκι!

Εδώ και κάμποσο καιρό έπεσε στο Γυαλί φαρμάκι και μετά την ανακάλυψη του περλίτη και του «περλομίν» η ελαφρόπετρα ξέπεσε. Δεν μπαίνει πια στις ταράτσες ενώ για τις φτέρνες και τους κάλους κυκλοφόρησαν πιο... σικ αποσκληρυντικά! Έτσι το Γυαλί μένει ξεκοιλιασμένο και οι τελευταίοι ναυαγοί εργάτες της ΛΑΒΑ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΗ Α.Ε. (βλ. ΑΓΕΤ ΗΡΑΚΛΗΣ, βλ. CARLCESTRUCCI) κινδυνεύουν να μείνουν άνεργοι. Αυτά για να μη σας πιάνουν αδιάβαστους...

Εσείς όμως, φανατικοί αναγνώστες των «*Α.τ.Κ.*», θα μείνετε με σταυρωμένα τα χέρια;

Πάρτε το Γυαλί στα χέρια σας! Εμφιαλώστε το! Ανακυκλώστε το! Σώστε το από τους μαφιόζους του Παντσαβόλτα και του Κράξι! Μην αγοράζετε ξεβαμμένα τζιν!

Για τις φτέρνες σας φτάνει η ελαφρόπετρα, μην ανησυχείτε.

Ζητείστε να φτάσει η εκτροπή του Εύηνου μέχρι το Γυαλί να ξεδιψάσουν τα αγριοκούνελά του!

Κι αν όλα αυτά είναι «προχωρημένα», στείλτε τουλάχιστον μέσα στο γυάλινο περιτύλιγμα του περιοδικού ένα μήνυμα ελπίδας στους ναυαγούς της βραχονησίδας. Στείλτε τους μια «τσοντούλα» — έτσι για το καλό! Έχει ΓΥΑΛΙΣΕΙ το μάτι τους.

Α.Λ. - Ε.Κ.

κά, κοινωνικά και πολιτιστικά δεδομένα.

ε) Εκπαίδευση των πολιτών στην οικολογία, το περιβάλλον και στη μη βίαιη συμπεριφορά.

στ) Υποστήριξη των κοινωνικών, πολιτικών και, γενικότερα, των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Υποστήριξη των δικαιωμάτων των ζώων.

ζ) Υποστήριξη των μη βίαιων συνολικών εναλλακτικών λύσεων στο επίπεδο του πολιτικού συστήματος. Διάδοση των αντίστοιχων μορφών οργάνωσης και ζωής στην κοινωνία.

η) Έρευνα, επεξεργασία και εκλαΐκευση των μορφών και μεθόδων μη βίαιης άμυνας των κοινωνιών.

Σύμφωνα με τα μέλη του, οι σκοποί του Κέντρου Πληροφόρησης πρόκειται να υλοποιηθούν με την ανάπτυξη δικτύου συνεργαζόμενων με την ε-

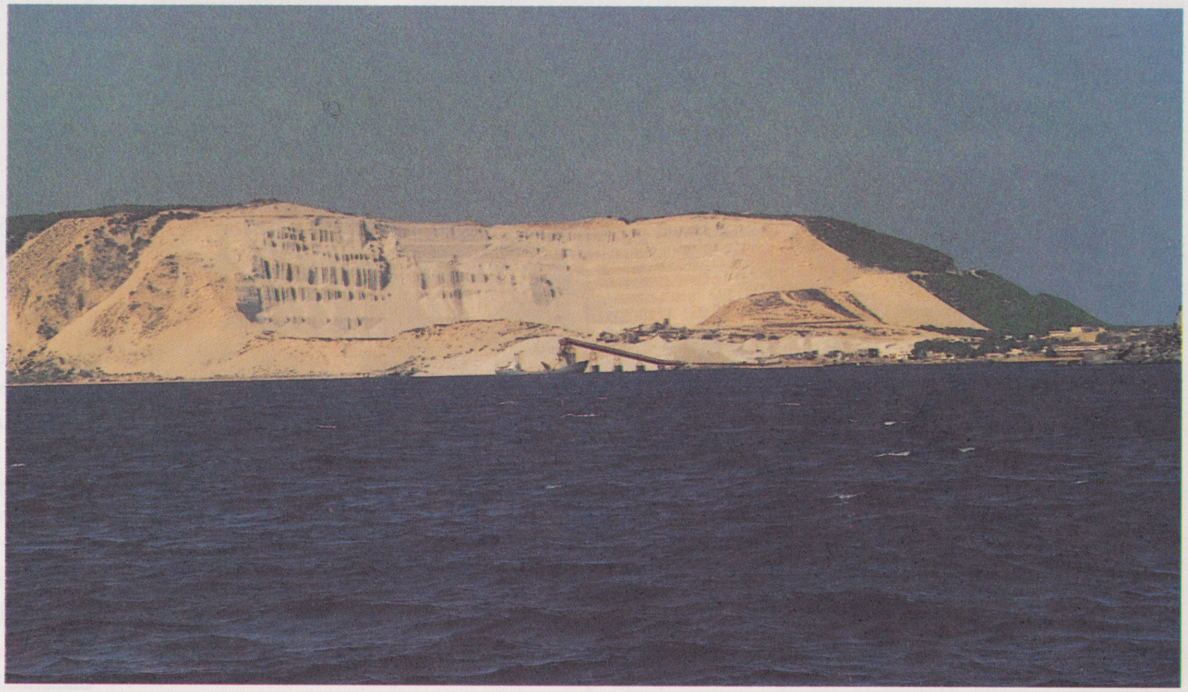
χώρας ξεφτίλισαν και το τελευταίο σπουργίτι πάνω στο χιόνι; Λίγο μετά —δε θα είχαν αρχίσει οι αλκυονίδες μέρες— ένα κοπάδι από τριάντα δύο κύκνους έφτασαν με τη ψυχή στο στόμα μέχρι την Αχιβαδόλιμνη της Μήλου ζητώντας καταφύγιο. Από Φινλανδία, Ρωσία ή Μαύρη Θάλασσα, είπαν κάποιοι που ήξεραν!

Η Αχιβαδόλιμνη είναι μια μικρή λιμνούλα, όχι πάνω από δεκαπέντε στρέμματα, ακριβώς δίπλα στη θάλασσα. Το νερό της, σχεδόν όλο θαλασσινό, ανακατεύεται με βρόχινο που απορρέει από διπλανούς λοφίσκους. Στο μυχό της λίμνης, η οποία το καλοκαίρι συνήθως ξεραίνεται, φυτρώνει μια αρκετά πλούσια (για τα δεδομένα της Μήλου) βλάστηση και φιλοξενείται μια μόνιμη μικρή πηγή. Τοπίο ειδυλλιακό όχι μόνο για τα διά-

μα πιο περίεργοι: η αστυνομία, το λιμενικό, ο έπαρχος, κοινοτάρχες κ.λπ. για να επιβάλουν την τάξη και να ρυθμίσουν το αδιαχώρητο στο παρκάρισμα. Στη συνέχεια κινητοποιήθηκε ο Antenna, η Φωτεινή Πιπιλή, η ΕΤ1 για να γράψουν τελικά όλες οι εφημερίδες: «ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΣΤΗ ΜΗΛΟ ΠΡΟΣΤΑΤΕΨΑΝ ΤΟΥΣ ΚΥΚΝΟΥΣ!»

Καημένοι κύκνοι, ευτυχώς! Σήμερα, ενάμισυ μήνα μετά, τα υπομονετικά πουλιά βρίσκονται ακόμα εκεί! Εκατοντάδες μέτρα Kodak φιλμ ξοδεύτηκαν, τόννοι ψωμιού ρίχτηκαν στη λίμνη, τα παιδιά των σχολείων πέρασαν αρκετές ώρες μάθημα στις όχθες της! Καλά εντάξει...! Λέμε ένα χαλάλι για την τόση χρησιμοποίηση των κύκνων. Μήπως και σωθούν όσοι ακολουθήσουν!

Η νήσος Γυαλί. Φωτ.: Απ. Λούλης



ΕΝ ΠΛΩ...

Δεν μπορούμε όμως να μη σκεφτόμαστε... Έπρεπε η μικρή «Λίμνη των Κύκνων» να γίνει «εθνικός κήπος» για να πετάμε κουλούρια στην κυριακάτικη βόλτα; Μήπως ήρθε η ώρα «να του δίνουν» οι κύκνοι μια και η προβολή του κυβερνητικού έργου τελείωσε; Γιατί πάντα μας παίρνουν αυτό το ρημάδι τ' όνειρο (την ευαισθησία) και μας το κάνουν λιώμα; Για να μένουμε να μετράμε στα δάχτυλα ένα ένα τα φαινόμενα που επιζούν του σαδισμού μας;

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΛΟΥΛΗΣ

Το... Πρωθυπουργόνι και ο Νώντας Σκυφτούλης

Οι δηλώσεις που έκανε το **πρωθυπουργόνι** στη Βουλή πριν εκδικαστεί η υπόθεση, η άσκηση έφεσης εν ριπή οφθαλμού, η δυσμενής μετάθεση της προέδρου του Πλημμελειοδικείου, που αθώωσε τους δύο κατηγορουμένους από την κατηγορία της κλοπής, αλλά και η —επίσης δυσμενής— μετάθεση αντιεισαγγελέα, ο οποίος σε άλλη υπόθεση (με κατηγορούμενους δημοσιογράφους του *Λόγου*) πρότεινε αθώωση, υποστηρίζοντας ότι το άρθρο 181 του Ποινικού Κώδικα (η... περίφημη περιύβριση αρχής) είναι αντισυνταγματικό, δημιουργούν μια άνευ προηγουμένου βάναυση παρέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας στο έργο της δικαστικής. Και το επισημαίνουμε αυτό διότι η ανεξαρτησία των τριών εξουσιών (που στην πραγματικότητα είναι πέντε, αφού και η γνωστή τέταρτη εξουσία και η ξεχασμένη εξουσία των κατόχων των μέσων παραγωγής παίζουν το ρόλο τους και εμπλέκονται με τις άλλες τρεις) μπορεί να είναι η ουτοπία της άρχουσας τάξης αλλά αποτελεί —όποτε και όπου λειτουργεί— κατάκτηση των μη προνομιούχων και των κινημάτων τους.

Το **λιγότερο κράτος πρόνοιας** συνοδεύεται, όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο, από **περισσότερο κράτος καταστολής**. Ωστόσο στην πρωτοφανή υπόθεση του Νώντα Σκυφτούλη δεν παραβιάστηκε μόνο η δικονομία και οι συνταγματικές εγγυήσεις, αλλά βιάστηκε η κοινή λογική κάθε πολίτη. Και τώρα που ο Νώντας Σκυφτούλης απελευθερώθηκε χωρίς περιοριστικούς όρους και όταν αύριο απαλλαχθεί και από τις κατασκευασμένες κατηγορίες, ποιος θα τον αποζημιώσει για την ταλαιπωρία που υπέστη; Μάλλον κανείς, αφού ποτέ ελληνικό δικαστήριο δεν επεδίκασε χρηματική —έστω— αποζημίωση σε πολίτη που αδίκως κατηγορήθηκε και προφυλακίστηκε. Και αυτό γιατί στην εποχή μας οι χρηματικές αποζημιώσεις ίσως να μπορούσαν —μέσω του διοικητικού μηχανισμού του κράτους— να βάλουν ένα φρένο στις σκευωρίες των διωκτικών μηχανισμών.

Ψιλά γράμματα... Εδώ οι αστυνομικοί δολοφονούν μέχρι και 15χρονα παιδιά —για να μην αναφέρουμε τις γυναίκες τους που τραυματίζονται από ιπτάμενα κουζινομάχαιρα ή τους Αλβανούς που σκοτώνονται από τυχαίες εκπυρσοκροτήσεις— και απαλλάσσονται ή καταδικάζονται σε ελαφρότατες ποινές. Βασανίζουν μέσα στα μπουντρούμια τους (ιδιώνυμο αδίκημα) και ούτε καν κατηγορούνται ή απαλλάσσονται με βούλευμα... Γιατί η αυστηρότητα της δικαιοσύνης εξαντλείται αλλού. Και συχνά γίνεται αναλγησία, όπως στην περίπτωση του **Κυριάκου Μαζοκόπου**, που καταδικάστηκε σε 17 χρόνια φυλάκιση όχι για τις... «τρομοκρατικές» πράξεις που και η ακροαματική διαδικασία έδειξε ότι δε διέπραξε, αλλά για τις σχέσεις του με τα αντικείμενα που βρέθηκαν στην οδό Μαυρικίου και τις προθέσεις του να διαπράξει αδικήματα — σχέσεις και προθέσεις που όσοι τον γνωρίζουμε αποκλείουμε να είχε. Γιατί η αυστηρότητα της δικαιοσύνης εξαντλείται αλλού. Στους τοξικομανείς που δεν τους αναγνωρίζεται το ελαφρυντικό —όπως ρητά προβλέπει ο νόμος— του ελαττωμένου καταλογισμού και ελαφρά τη καρδία δέχεται την άποψη όσων μεσολαβούν πριν απ' αυτήν: των προανακριτών, των χρηματιζόμενων ψυχιάτρων, των διευθυντών των φυλακών.

Ψιλά γράμματα... **Μ.Π.**

Οι Πράσινοι σε Καμπή

Η Αχιβαδόλιμνη της Μήλου. Φωτ.: Απ. Λούλης

Οι έντονες αλλαγές στη διεθνή τάξη πραγμάτων και τα αποτελέσματά τους, που προσδιορίζουν καθοριστικά όλες τις πτυχές της ανθρώπινης ζωής στον πλανήτη μας, φανέρωσαν την αδυναμία του οικολογικού κινήματος να μετουσιώσει σε πολιτική πρακτική τις ιδεολογικές του θέσεις στα θέματα που απέχουν από την περιβαλλοντική οικολογία.

Η αδυναμία αυτή είχε ως αποτέλεσμα να εξαφανιστεί ο αρχικός ενθουσιασμός που πήγαζε από τον νεωτερισμό του κινήματος, την αποδοχή και τη συμπάθεια που έδειχναν σ' αυτό οι καλοπροαίρετοι πολίτες. Πράγμα που οδήγησε στην αναζήτηση νέων διεξόδων προκειμένου να δοθεί πειστική απάντηση στα θέματα που θέτουν οι καιροί. Δυστυχώς όμως όχι χωρίς απώλειες. Γνωστά κορυφαία στελέχη του οικολογικού κινήματος εντάχθηκαν ιδεολογικά και πολιτικά σε άλλους πολιτικούς σχηματισμούς, κυρίως στη σοσιαλδημοκρατία και στη νεοαριστερά. Αλλά και μεγάλα οργανωμένα τμήματα του οικολογικού κινήματος συμμάχησαν πολιτικά με άλλες δυνάμεις — όχι μόνο τακτικά, αλλά και σε ιδεολογικό επίπεδο με αποτέλεσμα τη σοβαρή άμβλυνση του ιδεολογικού τους προφίλ και της πολιτικής τους ιδιαιτερότητας. Ένα αρκετά μεγάλο τμήμα παραμένει όμως πιστό στην αυτονομία της οικολογικής προοπτικής και αγωνιωδώς ψάχνει για την πολιτική απάντηση στα προβλήματα της εποχής μας με βάση την ιδεολογική ουσία της οικολογίας.

Στα πλαίσια όλων αυτών των προβληματισμών, έγινε στην Τουλούζη στις 9 και 10 Σεπτεμβρίου συνάντηση όλων των Πράσινων κομμάτων και οργανώσεων των κρατών-μελών της ΕΟΚ με τη συμμετοχή κορυφαίων στελεχών, βουλευτών και ευρωβουλευτών του κινήματος και με θέματα συζήτησης όλα όσα απασχολούν το Πράσινο κίνημα. Από τις συνέπειες της διάσκεψης του Ρίο για την Ευρώ-

πουργόνι στη Βουλή πριν εκδικαστεί η υπόθεση, η άσκηση έφεσης εν ριπή οφθαλμού, η δυσμενής μετάθεση της προέδρου του Πλημμελειοδικείου, που αθώωσε τους δύο κατηγορουμένους από την κατηγορία της κλοπής, αλλά και η —επίσης δυσμενής— μετάθεση αντιεισαγγελέα, ο οποίος σε άλλη υπόθεση (με κατηγορούμενους δημοσιογράφους του *Λόγου*) πρότεινε αθώωση, υποστηρίζοντας ότι το άρθρο 181 του Ποινικού Κώδικα (η... περίφημη περιύβριση αρχής) είναι αντισυνταγματικό, δημιουργούν μια άνευ προηγουμένου βάναυση παρέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας στο έργο της δικαστικής. Και το επισημαίνουμε αυτό διότι η ανεξαρτησία των τριών εξουσιών (που στην πραγματικότητα είναι πέντε, αφού και η γνωστή τέταρτη εξουσία και η ξεχασμένη ε—έστω— αποζημίωση σε πολίτη που αδίκως κατηγορήθηκε και προφυλακίστηκε. Και αυτό γιατί στην εποχή μας οι χρηματικές αποζημιώσεις ίσως να μπορούσαν —μέσω του διοικητικού μηχανισμού του κράτους— να βάλουν ένα φρένο στις σκευωρίες των διωκτικών μηχανισμών.

Ψιλά γράμματα... Εδώ οι αστυνομικοί δολοφονούν μέχρι και 15χρονα παιδιά —για να μην αναφέρουμε τις γυναίκες τους που τραυματίζονται από ιπτάμενα κουζινομάχαιρα ή τους Αλβανούς που σκοτώνονται από τυχαίες εκπυρσοκροτήσεις— και απαλλάσσονται ή καταδικάζονται σε ελαφρότατες ποινές. Βασανίζουν μέσα στα μπουντρούμια τους (ιδιώνυμο αδίκημα) και ούτε καν κατηγορούνται ή απαλλάσσονται με βούλευμα... Γιατί η αυστηρότητα της δικαιοσύνης εξα-

Οι Πράσινοι σε Καμπή

Οι έντονες αλλαγές στη διεθνή τάξη πραγμάτων και τα αποτελέσματά τους, που προσδιορίζουν καθοριστικά όλες τις πτυχές της ανθρώπινης ζωής στον πλανήτη μας, φανέρωσαν την αδυναμία του οικολογικού κινήματος να μετουσιώσει σε πολιτική πρακτική τις ιδεολογικές του θέσεις στα θέματα που απέχουν από την περιβαλλοντική οικολογία.

Η αδυναμία αυτή είχε ως αποτέλεσμα να εξαφανιστεί ο αρχικός ενθουσιασμός που πήγαζε από τον νεωτερισμό του κινήματος, την αποδοχή και τη συμπάθεια που έδειχναν σ' αυτό οι



Η Αχιβαδόλιμνη της Μήλου. Φωτ.: Απ. Λούλης

νωμένα τμήματα του οικολογικού κινήματος συμμάχησαν πολιτικά με άλλες δυνάμεις — όχι μόνο τακτικά, αλλά και σε ιδεολογικό επίπεδο με αποτέλεσμα τη σοβαρή άμβλυνση του ιδεολογικού τους προφίλ και της πολιτικής τους ιδιαιτερότητας. Ένα αρκετά μεγάλο τμήμα παραμένει όμως πιστό στην αυτονομία της οικολογικής προοπτικής και αγωνιωδώς ψάχνει για την πολιτική απάντηση στα προβλήματα της εποχής μας με βάση την ιδεολογική ουσία της οικολογίας.

Στα πλαίσια όλων αυτών των προβληματισμών, έγινε στην Τουλούζη στις 9 και 10 Σεπτεμβρίου συνάντηση όλων των Πράσινων κομμάτων και οργανώσεων των κρατών-μελών της ΕΟΚ με τη συμμετοχή κορυφαίων στελεχών, βουλευτών και ευρωβουλευτών του κινήματος και με θέματα συζήτησης όλα όσα απασχολούν το Πράσινο κίνημα. Από τις συνέπειες της διάσκεψης του Ρίο για την Ευρώπη μέχρι τη γενικότερη διεθνή κατάσταση, από την αντιμετώπιση του νεοφιλελευθερισμού, του ρατσισμού και της φτώχειας μέχρι τη συνθήκη του Μάαστριχτ και από τον απολογισμό των Πράσινων κομμάτων της ΕΟΚ μέχρι τις Ευρωεκλογές του 1994. Όπως ήταν φυσικό, με τέτοια ευρύτητα θεμάτων σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα, οι εισηγήσεις ήταν βερμπαλιστικές και οι τοποθετήσεις γενικόλογες. Αναπόφευκτα και τα συμπεράσματα ήταν γενικές διακηρύξεις χωρίς πρακτικό προσδιορισμό.

Απ' την όλη συζήτηση προέκυψε σαφώς η διαφαινόμενη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στις δύο απόψεις του Πράσινου κινήματος, διαχωριστική γραμμή που πρωτοεμφανίστηκε στο Ευρωκοινοβούλιο, πήρε πιο συγκεκριμένη μορφή στη Γερμανία και

ΕΝ ΠΛΩ...

σήμερα αποτελεί πλέον τον κυρίαρχο προβληματισμό στο κίνημα. Η μία άποψη, προτείνοντας το θεσμικό ρεαλισμό, τίθεται πρακτικά στο στρατόπεδο της σοσιαλδημοκρατίας, πράγμα που αποδίδει σε επίπεδο παρουσίας και παρέμβασης στους θεσμούς, θεωρώντας ότι μια τέτοια επιλογή προβάλλει την αναγκαιότητα της οικολογίας, αποδεικνύοντας τη δυνατότητα εφαρμογής της. Η άλλη όμως άποψη την κατηγορεί για υποκλίσεις στους θεσμούς, οι οποίες διαμορφώνουν πελατειακές σχέσεις με τον πολίτη που έτσι αναιρούν την οικολογική διάσταση της παρέμβασης στην κοινωνία. Επίσης την κατηγορεί ότι στα πλαίσια ενός τέτοιου συμβιβασμού αλλοιώνεται ο οικολογικός λόγος.

Αυτή η δεύτερη άποψη επιμένει στην πολιτική πρακτική του αυτόνομου πολιτικού λόγου της οικολογίας χωρίς να αποκλείει την προσπάθεια για θεσμική παρέμβαση ισότιμα με τις κοινωνικές παρεμβάσεις. Προτείνει προφανώς και πολιτικές συμμαχίες χωρίς όμως προτεραιότητες απέναντι στις άλλες πολιτικές δυνάμεις. Επιμένει, πάντα σύμφωνα με τη λογική της, ότι μόνο έτσι μπορεί να συνειδητοποιηθεί κοινωνικά η ανάγκη της πολιτικής οικολογίας στη σημερινή εποχή για τη λύση των μεγάλων προβλημάτων του πλανήτη μας. Επιμένει δηλα-

Γάλλων ΠΡΑΣΙΝΩΝ, τμήμα των ΠΡΑΣΙΝΩΝ της Γερμανίας και μεγάλο τμήμα των εκπροσώπων των Πράσινων του Βελγίου και της Ιταλίας τάχθηκε υπέρ της συνθήκης, ασκώντας όμως εντονότατη κριτική σ΄ αυτήν μέχρι σημείου που σύνεδροι της άλλης άποψης να προβληματιστούν για το νόημα μιας τέτοιας θετικής ψήφου στο Μάαστριχτ.

Από την άλλη πλευρά σοβαρό τμήμα των εκπροσώπων των Πράσινων της Γερμανίας, οι υπόλοιποι εκπρόσωποι της Γαλλίας, του Βελγίου, της Ιταλίας και όλοι σχεδόν οι εκπρόσωποι των άλλων χωρών τάχθηκαν κατά της συνθήκης του Μάαστριχτ, ζητώντας παράλληλα και την πρακτική πολιτική έκφραση αυτής της αντίθεσης. Η διάσταση βρισκόταν κυρίως στο αν η συνθήκη είναι δυνατόν να υποστηριχθεί παρά το κοινά αποδεκτό γεγονός των ελλείψεών της σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, ποιότητας ζωής, κοινωνικής συνοχής και δημοκρατικού ελλείμματος. Η θετική άποψη έθετε ως πυρήνα του σκεπτικού της την ενότητα της Ευρώπης ενώ η αρνητική έθετε το δίλημμα «Ποια ενωμένη Ευρώπη θέλουμε;»

Ένα ακόμη ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των τοποθετήσεων των συνέδρων ήταν η έντονη αποδοχή της εθνικής πολιτικής, που έχει διαμορφωθεί σε κάθε χώρα από την επίσημη κυβερνητική πολιτική στη σημερινή ρευστή κατάσταση της Ευρώπης των εθνικισμών, των κρατικών διασπάσεων και των εμφυλίων συγκρούσεων. Και αυτό παρά το γεγονός ότι τέτοιες θέσεις διανθίζονταν με έντονη ιδεολογική αναφορά στα θέσφατα του κινήματος. Οι Γερμανοί και οι Ιταλοί με έντονο ύφος προσπάθησαν να δικαιολογήσουν τις παρεμβάσεις των κρατών τους στη Βαλκανική ενώ οι Γάλλοι, οι Βέλγοι, οι Ολλανδοί και οι Βρετανοί

Βέλγιο χωρίς Στρατό

Σε ένα περίπου έτος, την 1η Ιανουαρίου 1994, η υποχρεωτική θητεία στο Βέλγιο θα έχει καταργηθεί. Πολλοί στρατιωτικοί εξοπλισμοί θα πουληθούν ή θα καταστραφούν. Η κατάρρευση των «σοσιαλιστικών» χωρών αλλά και η Ευρωπαϊκή Ενοποίηση ήταν οι κύριοι παράγοντες που οδήγησαν την βελγική κυβέρνηση σ΄ αυτή της την απόφαση. Φυσικά δεν θα πάψουν να υπάρχουν μισθοφόροι —άνθρωποι που με το απλό πάτημα ενός κουμπιού θα μπορούν να σκοτώνουν εκατοντάδες «εχθρούς»— διότι η κατάργηση του μιλιταρισμού δεν μπορεί να προέλθει από τις κυβερνήσεις αλλά μόνο από τα κοινωνικά κινήματα.

Ο αμυντικός προϋπολογισμός θα παραμείνει στα 95 περίπου δισεκατομμύρια βελγικά φράγκα... **Μ.Π.**



Ελβετία χωρίς Αστυνομία

Όλο και περισσότεροι άνθρωποι ανακαρωτιούνται γιατί οι ειδήσεις αποτελούνται, ολοένα σε αυξανόμενο βαθμό, από γεγονότα δυσάρεστα, κακά, τραγικά και συχνά φρικιαστικά. Τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων και οι κύριοι τίτλοι των τηλεοπτικών καναλιών βρίθουν λιμών, λοιμών και καταποντισμών. Βρίθουν πολέμων, σφα-

Η Ομοσπονδία των ΟΙΚ.ΕΝ. για το Ραδιόφωνο

Οι αρχικές διακηρύξεις των ραδιοσταθμών που έθεσαν το ζήτημα της νομιμοποίησης της **τοπικής** εκπομπής στα F.M. απέχουν πολύ από τον γιγαντισμό που προκάλεσε η μη εφαρμογή των στοιχειωδών διατάξεων του ισχύοντος νομικού πλαισίου. Η πολυφωνία ως υπέρτατο κοινωνικό αγαθό είναι αυτό που πρώτα απ΄ όλα πρέπει να διαφυλαχθεί. Και υπενθυμίζουμε ότι οι «μικροί» ραδιοσταθμοί, πριν και μετά τη νομιμοποίηση, ήταν αυτοί που έδωσαν τη μάχη της πολυφωνίας και όχι φυσικά οι ιδιοκτήτες των συγκροτημάτων τύπου, έντυπου και ηλεκτρονικού, που το μόνο τους μέλημα ήταν πώς θα αποκτήσουν περισσότερες συχνότητες. Και, βέβαια, δεν είναι μόνο ο Αλαφούζος που παρανομεί. Η συντριπτική πλειονότητα των ραδιοσταθμών του λεκανοπεδίου εκπέμπουν με ισχύ μεγαλύτερη της επιτρεπόμενης, εγκαθιστούν αναμεταδότες που εκπέμπουν έξω από τα γεωγραφικά όρια του φορέα και δικτυώνονται, παραβιάζοντας ασύστολα το Π. Δ. 25/88.

Παράνομα δεν είναι τα ραδιοφωνικά δίκτυα και οι ραδιοσταθμοί-μαϊμούδες που στήνονται για εκλογικούς λόγους; Παράνομη δεν είναι η κατάληψη και δεύτερης συχνότητας από το ραδιοσταθμό Antenna στους 102,9 MHz; Παράνομη δεν ήταν η παρέμβαση του κ. Έβερτ προκειμένου να επεκταθεί το MEGA με αναμεταδότες σ΄ όλη την Ελλάδα;

Εδώ και δυο χρόνια, οι ΟΙΚΟΛΟΓΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΙ, είχαμε επανειλημμένα τονίσει ότι: «Ο πειρασμός ελέγχου των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας α-

την κατηγορεί για υποκλίσεις στους θεσμούς, οι οποίες διαμορφώνουν πελατειακές σχέσεις με τον πολίτη που έτσι αναιρούν την οικολογική διάσταση της παρέμβασης στην κοινωνία. Επίσης την κατηγορεί ότι στα πλαίσια ενός τέτοιου συμβιβασμού αλλοιώνεται ο οικολογικός λόγος.

Αυτή η δεύτερη άποψη επιμένει στην πολιτική πρακτική του αυτόνομου πολιτικού λόγου της οικολογίας χωρίς να αποκλείει την προσπάθεια για θεσμική παρέμβαση ισότιμα με τις κοινωνικές παρεμβάσεις. Προτείνει προφανώς και πολιτικές συμμαχίες χωρίς όμως προτεραιότητες απέναντι στις άλλες πολιτικές δυνάμεις. Επιμένει, πάντα σύμφωνα με τη λογική της, ότι μόνο έτσι μπορεί να συνειδητοποιηθεί κοινωνικά η ανάγκη της πολιτικής οικολογίας στη σημερινή εποχή για τη λύση των μεγάλων προβλημάτων του πλανήτη μας. Επιμένει δηλαδή στην άρνηση ή στην κριτική της συναίνεσης στα τεκταινόμενα των ανθρώπινων κοινωνιών και, ειδικότερα, στα τεκταινόμενα της διεθνούς πολιτικής. Αυτή ακριβώς η άποψη κατηγορείται σαν ουτοπική, που προσιδιάζει στο μαρξιστικό τρόπο ερμηνείας των δεδομένων, ενώ της αποδίδεται και η κατηγορία του εξτρεμιστικού κρυφοαριστερισμού.

Με ιδιαίτερα χαρακτηριστικό τρόπο η αντίθεση αυτή προέκυψε στη θέση των Πράσινων για τη συνθήκη του Μάαστριχτ. Ο έντονος φραστικός διάλογος και οι αλληλοκατηγορίες μεταξύ των Γάλλων Πράσινων γύρω από το θέμα λίγο έλειψε να προκαλέσουν έκρηξη στις σχέσεις των δύο πλευρών, τέτοιας έκτασης ώστε το προεδρείο της συνάντησης αναγκάστηκε να ζητήσει *moratorium*. Η ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΝΙΑ της Γαλλίας, μικρό τμήμα των τητας ζωής, κοινωνικής συνοχής και δημοκρατικού ελλείμματος. Η θετική άποψη έθετε ως πυρήνα του σκεπτικού της την ενότητα της Ευρώπης ενώ η αρνητική έθετε το δίλημμα «Ποια ενωμένη Ευρώπη θέλουμε;»

Ένα ακόμη ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των τοποθετήσεων των συνέδρων ήταν η έντονη αποδοχή της εθνικής πολιτικής, που έχει διαμορφωθεί σε κάθε χώρα από την επίσημη κυβερνητική πολιτική στη σημερινή ρευστή κατάσταση της Ευρώπης των εθνικισμών, των κρατικών διασπάσεων και των εμφυλίων συγκρούσεων. Και αυτό παρά το γεγονός ότι τέτοιες θέσεις διανθίζονταν με έντονη ιδεολογική αναφορά στα θέσφατα του κινήματος. Οι Γερμανοί και οι Ιταλοί με έντονο ύφος προσπάθησαν να δικαιολογήσουν τις παρεμβάσεις των κρατών τους στη Βαλκανική ενώ οι Γάλλοι, οι Βέλγοι, οι Ολλανδοί και οι Βρετανοί πιεστικά προσπάθησαν να δικαιολογήσουν τις ενέργειες της ΕΟΚ στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Παρότι και οι δύο απόψεις κατέληγαν στην έλλειψη διαφοροποίησης από τις αντίστοιχες κυβερνητικές αντιθέσεις των χωρών τους, ήταν διακριτή η αντίθεσή τους στο θέμα της ποιότητας της παρέμβασης στην περιοχή αυτή.

Η σύνοδος της Τουλούζης προσδιόρισε ακόμα πιο χαρακτηριστικά τις αδυναμίες και τα προβλήματα του Πράσινου κινήματος, που συνοψίζονται στην αντίθεση της «ένταξης» ή της «αυτονομίας» του οικολογικού κινήματος. Το στοίχημα έχει τεθεί και δεν έχει κερδηθεί από κανέναν ακόμη. Οι Ευρωεκλογές του 1994 νομίζω ότι θα ξεκαθαρίσουν ουσιαστικά το θέμα. Πάντως, έτσι ή αλλιώς, το κίνημα θα ξεκαθαρίσει και θα ωριμάσει.

ΚΩΣΤΑΣ ΔΙΑΚΟΣ

τομμύρια βελγικά φράγκα... **Μ.Π.**



Ελβετία χωρίς Αστυνομία

Όλο και περισσότεροι άνθρωποι αναρωτιούνται γιατί οι ειδήσεις αποτελούνται, ολοένα σε αυξανόμενο βαθμό, από γεγονότα δυσάρεστα, κακά, τραγικά και συχνά φρικιαστικά. Τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων και οι κύριοι τίτλοι των τηλεοπτικών καναλιών βρίθουν λιμών, λοιμών και καταποντισμών. Βρίθουν πολέμων, σφαγών, ειδεχθών δολοφονιών. Ίσως γιατί οι κρατούντες θέλουν να εθίσουν τους πληθυσμούς στους εφιάλτες, στο ειδεχθές κακό, στο αποτρόπαιο, όπως ισχυριζόταν —όχι αδικαιολόγητα— ένας φίλος που πρόσφατα έφυγε.

Όπως και να 'χει εμείς επιλέξαμε μια ευχάριστη είδηση από τα ψιλά των εφημερίδων και την αναπαράγουμε: Στην Ελβετία το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα, οι Πράσινοι, εργατικά συνδικάτα και γυναικείες οργανώσεις συγκέντρωσαν περισσότερες από εκατό χιλιάδες υπογραφές για να διαλυθεί η αστυνομία. Μετά την επιτυχία της καμπάνιας, η οποία επικεντρώθηκε στο σύνθημα «Ελβετία χωρίς κρατική επιτήρηση», σύμφωνα με το ελβετικό θεσμικό πλαίσιο θα προκηρυχθεί δημοψήφισμα για τη σχετική τροποποίηση του Συντάγματος. **Μ.Π.**

δεν είναι μόνο ο Αλαφούζος που παρανομεί. Η συντριπτική πλειονότητα των ραδιοσταθμών του λεκανοπεδίου εκπέμπουν με ισχύ μεγαλύτερη της επιτρεπόμενης, εγκαθιστούν αναμεταδότες που εκπέμπουν έξω από τα γεωγραφικά όρια του φορέα και δικτυώνονται, παραβιάζοντας ασύστολα το Π. Δ. 25/88.

Παράνομα δεν είναι τα ραδιοφωνικά δίκτυα και οι ραδιοσταθμοί-μαϊμούδες που στήνονται για εκλογικούς λόγους; Παράνομη δεν είναι η κατάληψη και δεύτερης συχνότητας από το ραδιοσταθμό Antenna στους 102,9 MHz; Παράνομη δεν ήταν η παρέμβαση του κ. Έβερτ προκειμένου να επεκταθεί το MEGA με αναμεταδότες σ' όλη την Ελλάδα;

Εδώ και δυο χρόνια, οι ΟΙΚΟΛΟΓΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΙ, είχαμε επανειλημμένα τονίσει ότι: «Ο πειρασμός ελέγχου των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας από την εκάστοτε κυβέρνηση είναι μεγάλος και αυτή η προσπάθεια μπορεί να πάρει και άλλες μορφές εκτός της νομοθετικής». Έτσι, μετά τα τελευταία γεγονότα στον Υμηττό, οι προτάσεις που διατυπώσαμε με αφορμή τη δίκη του ραδιοσταθμού «Τυφλοπόντικα των F.M.» αποκτούν εξαιρετική επικαιρότητα. Η κοινωνική απαίτηση για Μέσα Επικοινωνίας που θα ανασυνθέτουν το πλέγμα των ανθρώπινων σχέσεων σε τοπικό επίπεδο, συγκροτώντας και προστατεύοντας το διάτρητο κοινωνικό ιστό από τις ανταγωνιστικές επιλογές των ιδιωτικών μονοπωλίων, γίνεται ολοένα και πιο ισχυρή.

Ζητάμε να αποδοθούν στο κοινωνικό σύνολο οι συχνότητες των παράνομων αναμεταδοτών κυρίως των ραδιοσταθμών που έχουν τη μεγαλύτερη **ονομαστική ισχύ** πομπών.

Να εφαρμοστεί το υπάρχον νομικό πλαίσιο όσον αφορά στο ιδιοκτησιακό καθεστώς των ραδιοτηλεοπτικών μέσων (ένα μόνο μέσο σε κάθε φορέα-ιδιοκτήτη).

Η Πολιτεία να συμπεριλάβει στη νομοθεσία που ετοιμάζει προστατευτικές διατάξεις για τους συλλογικούς και αυτοδιαχειριζόμενους «μικρούς» ραδιοσταθμούς. Να κατοχυρωθούν οικονομικές ενισχύσεις για τους μη κερδοσκοπικούς και τους ερασιτεχνικούς ραδιοσταθμούς της νεολαίας.

Οι εγκαταστάσεις των νομότυπων αναμεταδοτών να γίνονται με σεβασμό στον περιβάλλοντα χώρο, ανθρωπογενή ή φυσικό. Ειδικά αν πρόκειται για δασική έκταση, για αρχαιολογικούς χώρους ή χώρους εξέχουσας σημασίας να γνωμοδοτούν και οι αρμόδιες υπηρεσίες.

Τα παραπάνω αιτήματα δεν αποτελούν ένα ευχολόγιο ούτε συνιστούν πανάκεια που θα κατοχυρώσει την πολυφωνία στα Μέσα Επικοινωνίας. Είναι όμως αιτήματα που έχουν διατυπωθεί από το ίδιο το κίνημα της ελεύθερης ραδιοφωνίας, από τους ίδιους τους ραδιοσταθμούς που λειτουργούν σε μη κερδοσκοπική, αυτοδιαχειριζόμενη και συλλογική βάση (Ράδιο Ουτοπία, Ράδιο Κιβωτός, Κοκκινοσκουφίτσα στα F.M.). Είναι αιτήματα που έχουν διατυπωθεί πριν ακόμη νομιμοποιηθεί η ελεύθερη ραδιοφωνία. Έτσι, **όταν το δάχτυλο δείχνει το δάσος από κεραίες στον Υμηττό εμείς δεν μπορούμε** —όπως ο ηλίθιος της κινέζικης παροιμίας— **να κοιτάζουμε το δάχτυλο.**

Μιλούν για συνταγματικές παραβιάσεις. Μιλούν για φίμωση. Όμως το να κλείσουν κάποιοι αναμεταδότες ή να χαμηλώσει η ισχύς των πομπών (όχι βέβαια με κριτήριο την κυβερνητική βούληση ή τη βούληση του κ. Μητσοτάκη και του κ. Κούβελα) δεν αναιρεί λειτουργία της δημοκρατίας και δεν μπορεί να περιοριστεί στην αποτρόπαιη επίθεση των ΜΑΤ και τον αυταρχισμό της κυβέρνησης, ξεχνώντας τον αυταρχισμό των συγκεντροποιημένων Μέσων.

Ο απεγκλωβισμός των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας από τους οικονομικά ισχυρούς, από τις κυβερνητικές επιλογές, η διαφάνεια και η αποκέντρωσή τους είναι προϋποθέσεις για την ίδια την επιβίωση της δημοκρατίας.

Το Προεδρείο των ΟΙΚΟΛΟΓΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ

BATSO CHANNEL

Σε όλα τα τηλεοπτικά κανάλια, ένα μεγάλο τμήμα του προγράμματός τους το καταλαμβάνουν οι αστυνομικές σειρές και οι αστυνομικές ταινίες. Άλλοτε πρωταγωνιστεί ο αστυνομικός, άλλοτε —σπανιότερα— ο παράνομος. Συστηματικά σπανίζουν —κυρίως στις σειρές και όχι τόσο στις ταινίες που απευθύνονται σε κοινό ανώτερου πνευματικού και μορφωτικού επιπέδου— οι περιπτώσεις με κτηνώδεις ή διεφθαρμένους αστυνομικούς και συμπαθείς «κακοποιούς». Ωστόσο υπάρχουν. Και στον *Antenna* και στο *New Channel* ακόμα και στο *Tele City*.

Εκεί που η μονοτονία καταντά πλύση εγκεφάλου είναι στο *Mega Channel*. Εκεί υπάρχει η σύγκρουση του μαύρου με το άσπρο, το καλό και το κακό, το απόλυτο καλό και το ειδεχθές κακό. Η μυθοπλασία ξεπερνά σε απλοϊκότητα και τον πιο σκληρό σοσιαλιστικό ρεαλισμό της εποχής του Στάλιν. Έχοντας, από τα πρώτα κιόλας βήματα του *Mega*, παρατηρήσει τις επιλογές του στις αστυνομικές ταινίες και σειρές, παρακολουθήσαμε του βασικού μύθου. Παρακολουθήσαμε τη συντριπτική πλειονότητα των σειρών και πάρα πολλές ταινίες και το συμπέρασμα ήταν εκπληκτικό. Με εξαίρεση κάποιες ελληνικές ηθικοπλαστικού χαρακτήρα αστυνομικές ταινίες όπου υπήρχε μια χροιά συμπάθειας προς τους παρασυρμένους από τα ίδια τα όνειρά τους νέους και κάποιες γαλλικές όπου κυριαρχούσαν άλλα χαρακτηριστικά, σε όλα τα επεισόδια κάθε σειράς και στο 90% των υπόλοιπων ταινιών (εκτός δηλαδή των ελληνικών και γαλλικών) η υπόθεση ήταν πανομοιότυπη.

Κυριαρχεί η εμμονή στην ιδιωτική ζωή των αστυνομικών με τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά της και τις μικρολεπτομέρειες της καθημερινότητας χωρίς καμιά αναφορά στην καθημερινή ζωή των αντιπάλων τους. Ο καλός οικογενειάρχης αστυνομικός είναι η πιο συνηθισμένη εικόνα ενώ ακολουθεί αυτή του εργένη και ερωτύλου. Ο αστυνομικός παρουσιάζεται αθλητικός τύπος, έξυπνος, όμορφος και συχνά «μάγκας» σε μια έντεχνη προσπάθεια να ταυτιστεί ο θεατής μαζί του. Οι αντίπαλοί του δεν είναι απλώς «κακοί» ή «πολύ κακοί». Είναι ταυτόχρονα μαλθακοί, με μειωμένες πνευματικές ικανότητες, άσχημοι και, περιττό να τονιστεί, σε όλες τις περιπτώσεις οι χαμένοι. Εδώ, στην παρουσίαση των παρανόμων, κάθε καλλιτεχνική απαίτηση θυσιάζεται προκειμένου ο θεατής να αποστασιοποιηθεί πλήρως. Τα αδικήματα που διαπράττουν είναι εκβιασμοί, εμπόριο ναρκωτικών από μη τοξικομανείς, απαγωγές και δολοφονίες παιδιών, βιασμοί, τρομοκρατικές πράξεις με δυσδιάκριτα έως ανύπαρκτα πολιτικά κίνητρα. Οι ληστές σπανιότατα είναι μόνο ληστές — συνήθως είναι και δολοφόνοι. Δε σκοτώνουν από φόβο, όπως συμβαίνει στις περισσότερες περιπτώσεις στην πραγματική ζωή, αλλά για ασή-

ΕΝ ΠΛΩ...

σιάζουν εντελώς. Η φτώχεια ως αιτία παρανομιών δεν εμφανίζεται ποτέ, παρά το ότι η ιδιοκτησία είναι, στις περισσότερες ταινίες και σειρές, ο στόχος των «εγκληματιών». Οι παράνομοι παρουσιάζονται αδίστακτοι, εθισμένοι στο έγκλημα, σχεδόν γεννημένοι γι' αυτό με τρόπο που, κυρίως στις αμερικανικές σειρές, προσιδιάζει στις θεωρίες του Λομπρόζο. Φυσικά δεν λείπουν οι μακρυμάλληδες «κακοί» με τα σκουλαρίκια, τα «φρικιά», οι περιθωριακοί, οι αμφισβητίες, οι μοτοσυκλετιστές και ο έκδηλος ρατσισμός για όποιον είναι «διαφορετικός» είτε στο χρώμα, είτε στην αμφίεση, είτε στην εθνότητα, είτε στη σεξουαλική συμπεριφορά.

Ο αστυνομικός συχνά «αναγκάζεται» να τους σκοτώσει. Σε μερικές περιπτώσεις δικαιολογείται γι' αυτό μιλώντας για τις ανεπάρκειες της δικαιοσύνης. Σε άλλες το σενάριο έχει προετοιμαστεί ώστε να μη χρειάζεται ούτε αυτές τις προφάσεις. Σπανιότατα οι σεναριογράφοι δίνουν σημασία στα ανθρώπινα δικαιώματα αλλά, όταν δεν τα προσπερνούν, το έδαφος είναι καλά προετοιμασμένο. Για το ...«μέσο θεατή» όσα έχουν προηγηθεί —συνηθέστατα είναι η φρικιαστική βία— αρκούν για την ηθική δικαίωση των προσώπων που καταπάτησαν κάποια δικαιώματα. Τα χαστούκια και η ψυχολογική βία γύρω από ένα γραφείο εί-

πανάκεια που θα κατοχυρώσει την πολυφωνία στα Μέσα Επικοινωνίας. Είναι όμως αιτήματα που έχουν διατυπωθεί από το ίδιο το κίνημα της ελεύθερης ραδιοφωνίας, από τους ίδιους τους ραδιοσταθμούς που λειτουργούν σε μη κερδοσκοπική, αυτοδιαχειριζόμενη και συλλογική βάση (Ράδιο Ουτοπία, Ράδιο Κιβωτός, Κοκκινοσκουφίτσα στα F.M.). Είναι αιτήματα που έχουν διατυπωθεί πριν ακόμη νομιμοποιηθεί η ελεύθερη ραδιοφωνία. Έτσι, **όταν το δάχτυλο δείχνει το δάσος από κεραίες στον Υμηττό εμείς δεν μπορούμε** —όπως ο ηλίθιος της κινέζικης παροιμίας— **να κοιτάζουμε το δάχτυλο.**

Μιλούν για συνταγματικές παραβιάσεις. Μιλούν για φίμωση. Όμως το να κλείσουν κάποιοι αναμεταδότες ή να χαμηλώσει η ισχύς των πομπών (όχι βέβαια με κριτήριο την κυβερνητική βούληση ή τη βούληση του κ. Μητσοτάκη και του κ. Κούβελα) δεν αναιρεί το συνταγματικό δικαίωμα της έκφρασης. Αντίθετα προστατεύει την πολυφωνία και τον πλουραλισμό από την επικράτηση μοντέλων τύπου CNN, Μπερλουσκόνι και Μάξγουελ. Ο μονοπωλιακός χαρακτήρας συγκροτημάτων όπως η ΕΡΜΗΣ Α.Ε. δεν καθορίζεται από το ποσοστό της ακροαματικότητας αλλά από τον αριθμό των ιδιοκτητών και των μέσων που αυτοί ελέγχουν. Η ακροαματικότητα οφείλεται στη δουλειά των επαγγελματιών δημοσιογράφων και παραγωγών που τα στελεχώνουν.

Δεν είναι περίεργο ότι με το νεοσυσταθέν μέτωπο της ...ελεύθερης ραδιοφωνίας συντάχθηκαν οι περισσότεροι μεγαλοσταθμοί παρασύροντας και τους δικτυωμένους δημοτικούς; Όμως το ζήτημα των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας αφορά στην ίδια τη νίες. Άλλοτε πρωταγωνιστεί ο αστυνομικός, άλλοτε —σπανιότερα— ο παράνομος. Συστηματικά σπανίζουν —κυρίως στις σειρές και όχι τόσο στις ταινίες που απευθύνονται σε κοινό ανώτερου πνευματικού και μορφωτικού επιπέδου— οι περιπτώσεις με κτηνώδεις ή διεφθαρμένους αστυνομικούς και συμπαθείς «κακοποιούς». Ωστόσο υπάρχουν. Και στον *Antenna* και στο *New Channel* ακόμα και στο *Tele City*.

Εκεί που η μονοτονία καταντά πλύση εγκεφάλου είναι στο *Mega Channel*. Εκεί υπάρχει η σύγκρουση του μαύρου με το άσπρο, το καλό και το κακό, το απόλυτο καλό και το ειδεχθές κακό. Η μυθοπλασία ξεπερνά σε απλοϊκότητα και τον πιο σκληρό σοσιαλιστικό ρεαλισμό της εποχής του Στάλιν. Έχοντας, από τα πρώτα κιόλας βήματα του *Mega*, παρατηρήσει τις επιλογές του στις αστυνομικές ταινίες και σειρές, παρακολουθήσαμε το φαινόμενο συστηματικά. Με ζάπινγκ αρκεί ένας συνολικός χρόνος μερικών λεπτών για την κατανόηση αστυνομικός παρουσιάζεται αθλητικός τύπος, έξυπνος, όμορφος και συχνά «μάγκας» σε μια έντεχνη προσπάθεια να ταυτιστεί ο θεατής μαζί του. Οι αντίπαλοί του δεν είναι απλώς «κακοί» ή «πολύ κακοί». Είναι ταυτόχρονα μαλθακοί, με μειωμένες πνευματικές ικανότητες, άσχημοι και, περιττό να τονιστεί, σε όλες τις περιπτώσεις οι χαμένοι. Εδώ, στην παρουσίαση των παρανόμων, κάθε καλλιτεχνική απαίτηση θυσιάζεται προκειμένου ο θεατής να αποστασιοποιηθεί πλήρως. Τα αδικήματα που διαπράττουν είναι εκβιασμοί, εμπόριο ναρκωτικών από μη τοξικομανείς, απαγωγές και δολοφονίες παιδιών, βιασμοί, τρομοκρατικές πράξεις με δυσδιάκριτα έως ανύπαρκτα πολιτικά κίνητρα. Οι ληστές σπανιότατα είναι μόνο ληστές — συνήθως είναι και δολοφόνοι. Δε σκοτώνουν από φόβο, όπως συμβαίνει στις περισσότερες περιπτώσεις στην πραγματική ζωή, αλλά για ασήμαντες αφορμές, από απλή αδιαφορία για την ανθρώπινη ζωή. Τα κοινωνικά αίτια των παράνομων πράξεων απου- «κακοί» με τα σκουλαρίκια, τα «φρικιά», οι περιθωριακοί, οι αμφισβητίες, οι μοτοσυκλετιστές και ο έκδηλος ρατσισμός για όποιον είναι «διαφορετικός» είτε στο χρώμα, είτε στην αμφίεση, είτε στην εθνότητα, είτε στη σεξουαλική συμπεριφορά.

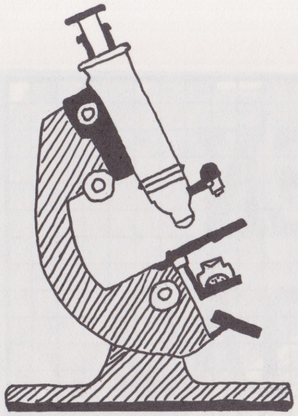
Ο αστυνομικός συχνά «αναγκάζεται» να τους σκοτώσει. Σε μερικές περιπτώσεις δικαιολογείται γι' αυτό μιλώντας για τις ανεπάρκειες της δικαιοσύνης. Σε άλλες το σενάριο έχει προετοιμαστεί ώστε να μη χρειάζεται ούτε αυτές τις προφάσεις. Σπανιότατα οι σεναριογράφοι δίνουν σημασία στα ανθρώπινα δικαιώματα αλλά, όταν δεν τα προσπερνούν, το έδαφος είναι καλά προετοιμασμένο. Για το ...«μέσο θεατή» όσα έχουν προηγηθεί —συνηθέστατα είναι η φρικιαστική βία— αρκούν για την ηθική δικαίωση των προσώπων που καταπάτησαν κάποια δικαιώματα. Τα χαστούκια και η ψυχολογική βία γύρω από ένα γραφείο είναι ο πιο εύκολος και γρήγορος τρόπος για να αντιληφθεί ο θεατής ότι η καινούργια σκηνή αφορά την ανάκριση ενός υπόπτου.

Μόνο το *Mega Channel* προβάλλει κατά μέσο όρο τουλάχιστον είκοσι επεισόδια από αστυνομικές σειρές, ως επί το πλείστον αμερικανικές, και τέσσερις παρόμοιες ταινίες κάθε βδομάδα. Ίσως να μην είναι τυχαίο ότι από την εποχή που καθιερώθηκε στη χώρα μας η ιδιωτική τηλεόραση αυξήθηκαν τα κρούσματα παραβίασης των ανθρώπινων δικαιωμάτων από αστυνομικούς αλλά και η ευκολία με την οποία οι αστυνομικοί χρησιμοποιούν το περίστροφο και εκτελούν εν ψυχρώ τους ...«εγκληματίες», οι οποίοι συχνά είναι μικρά παιδιά που έχουν διαπράξει κάποιο μικροπταίσμα — ούτε καν αδίκημα.

Μ.Π.

Η πρώτη διαφημιστική καταχώρηση του MEGA CHANNEL





Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Πέρασαν δύο χρόνια και πλέον από την έναρξη της στρατιωτικής επίθεσης κατά του Ιράκ, αλλά μόνο μερικοί μήνες από το δεύτερο μέρος του... πολέμου, τις αεροπορικές επιδρομές ακόμα και εναντίον κατοικημένων περιοχών του Ιράκ με πρόσχημα τη μη τήρηση των αποφάσεων του ΟΗΕ. Και σ' αυτή την περίπτωση, παρατηρεί ο Τάκης Φωτόπουλος (*Ελευθεροτυπία*, 13.1.93), οι πραγματικοί στόχοι των βομβαρδισμών παρέμειναν οι ίδιοι, όπως και στον πόλεμο. Στο οικονομικό επίπεδο, η εξασφάλιση της τριπλής ανισοκατανομής του πετρο-εισοδήματος (μεταξύ Βορρά και Νότου, μεταξύ πετρελαιοπαραγωγών χωρών στον Κόλπο και μεταξύ ελίτ και λαού σε κάθε χώρα). Στο γεωπολιτικό επίπεδο, από τη μια μεριά η διατήρηση του Ισραήλ ως της ισχυρότερης δύναμης στη Μέση Ανατολή και από την άλλη ο «έλεγχος» των φονταμενταλιστικών κινημάτων.

Όπως και να 'χει, παράλληλα με τη δημοσίευση του δεύτερου μέρους του άρθρου, είναι αναγκαίο να γίνει μια σύντομη ανασκόπηση σ' έναν πόλεμο 43 ημερών, ο οποίος, σύμφωνα με τα μετριοπαθή στοιχεία της GREENPEACE, στοίχισε τη ζωή σε 243.000 Ιρακινούς (πολίτες και στρατιώτες), αύξησε την παιδική θνησιμότητα στις βομβαρδισμένες πόλεις κατά 380% λόγω έλλειψης τροφής και περίθαλψης και κατέστρεψε τουλάχιστον 250 πολιτικούς στόχους.

Το πραγματικό κόστος του πολέμου είναι αδύνατο μέχρι σήμερα να εκτιμηθεί. Ενώ η αμερικανική κυβέρνηση υπολογίζει τα έξοδα γύρω στα 61 δισ. δολ., δεν έδειξε κανένας ενδιαφέρον για τις συνολικές επιπτώσεις των καταστροφών στην περιοχή, αφήνοντας να κυριαρχήσει η εντύπωση της «αναίμακτης» και «καθαρής» επιχείρησης.

Όμως οι συνέπειες είναι πολύ μεγάλες και δεν μπορούν να επισκιαστούν από την προπαγάνδα του τύπου. Η εισβολή του Κουβέιτ, οι βομβαρδισμοί του Ιράκ, οι εξεγέρσεις των Σιιτών και των Κούρδων και η καταστολή τους, καθώς και οι καθημερινές επιπτώσεις από την ολοσχερή καταστροφή στοιχειώδους υποδομής στο Ιράκ μιλάνε για ένα έως ενάμισυ εκατομμύριο θύματα, οικολογικές συνέπειες μεγάλων διαστάσεων, πείνα, αρρώστιες και προσφυγιά. Τέτοια αποτελέσματα μπόρεσαν να συμβιβάσουν με τη συνείδησή τους όλοι αυτοί οι λεγόμενοι «ρεαλιστές» που θεώρησαν τον πόλεμο αναγκαίο για... την ειρήνη.

Είναι αυτονόητο ότι ο ΟΗΕ δεν πρόκειται να ασχοληθεί με τις καταγγελίες για τα εγκλήματα πολέμου των Αμερικανών: το θάψιμο με μπουλντόζες χιλιάδων Ιρακινών στρατιωτών ζωντανών στα χαρακώματα· την πισώπλατη εξόντωση χιλιάδων άμαχων Ιρακινών στρατιωτών και πολιτών κατά τη χερσαία επίθεση και ενώ βρίσκονταν σε φυγή· το συνειδητό και σχεδιασμένο βομβαρδισμό του πολιτικού καταφυγίου στη Βαγδάτη, όπου βρήκαν το θάνατο 1500 άμαχοι, τους ευρείας κλίμακας βομβαρδισμούς του νότιου Ιράκ με Β-52, που μετέτρεψαν την περιοχή σε σεληνιακό τοπίο· τη χρησιμοποίηση νέου τύπου όπλων, χωρίς αυτά να έχουν πριν δοκιμαστεί, όπως προβλέπει η Σύμβαση της Γενεύης.

Η εμπειρία, ότι εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπινες ζωές μετράνε λιγότερο από τα παλαμάκια μας στις στρατιωτικές παρελάσεις, είναι ενδεικτική για το βαθμό της ηθικής μας κατάπτωσης. Πολλά εγκλήματα γίνονται από πολιτική σκοπιμότητα. Υπάρχουν όμως στον τελευταίο πόλεμο αντιφάσεις που δεν μπορούν να παραβλέψουν και οι πλέον κομφορμιστές: Ο Σαντάμ Χουσεΐν, εξαιτίας του οποίου υποτίθεται ότι έγινε ο πόλεμος, συνεχίζει να βρίσκεται στην εξουσία. Οι εξεγέρσεις των Σιιτών και των Κούρδων ενθαρρύνθηκαν στην αρχή από την αμερικανική κυβέρνηση, για να εγκαταληφθούν στη συνέχεια και να πνιγούν στο αίμα με αμερικανική ανοχή· των Σιιτών για να μην αυξηθεί η επιρροή τους στη Μέση Ανατολή, των Κούρδων για να μη δυσαρεστηθεί η σύμμαχος Τουρκία.

Παράλληλα, οι πληροφορίες σχετικά με τα εξοπλιστικά προγράμματα του Ιράκ και ιδιαίτερα τα πυρηνικά μπορεί μεν να προβλήθηκαν διεθνώς για να νομιμοποιήσουν και εκ των υστέρων τον πόλεμο του Κόλπου, δυστυχώς όμως δεν έθεσαν υπό αμφισβήτηση τις πρακτικές του διεθνούς εμπορίου όπλων και υψηλής τεχνολογίας. Δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι παρέμειναν μυστικές οι λίστες των εταιρειών που προώθησαν τα πυρηνικά προγράμματα του Σαντάμ Χουσεΐν.

Σε δύο σημεία του παρακάτω άρθρου πρέπει να ξαναγίνει αναφορά: α) στο θέμα της κατάσβεσης των πυρκαγιών στις πετρελαιοπηγές του Κουβέιτ και β) στον ισχυρισμό μου ότι το Ισραήλ δεν κινδύνεψε από τα χημικά όπλα του Ιράκ.

Οι πυρκαγιές σβήστηκαν τελικά το περασμένο φθινόπωρο χάρη σε Γερμανούς πυροσβέστες και στην καινούργια μέθοδο κατάσβεσης (φύσημα με τουρμπίνες αεροπλάνων Μινγκ). Η οικολογική καταστροφή δεν επεκτάθηκε παγκόσμια, πράγμα όμως που δε σημαίνει ότι οι συνέπειές της είναι λιγότερο σοβαρές.

Σύμφωνα με την έκθεση του Rolf Ekeus που παραδόθηκε στις 29 Ιουλίου 1991 στα πέντε μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, το Ιράκ φέρεται ότι είχε στη διάθεσή του 30 χημικές κεφαλές για πυραύλους Σκουντ. Παραμένει το ερώτημα, αν ήταν τεχνικά δυνατή η χρησιμοποίησή τους. Τα στοιχεία που δημοσιεύτηκαν δεν επαρκούν ώστε να δοθεί μία σαφής απάντηση. Όπως και να έχουν τα πράγματα, αν το Ισραήλ πραγματικά κινδύνεψε από τα χημικά του Χουσεΐν, θα έπρεπε η πολιτική ηγεσία αυτής της χώρας να είχε τεθεί κατά του πολέμου και να είχε συμβάλει ενεργά στην ειρηνική επίλυση της κρίσης. Το ότι αυτό δεν έγινε, είναι λυπηρό για τους κυβερνώντες αυτής της χώρας.

ΜΕΡΟΣ Β΄

6. Από την κρίση στον πόλεμο[72]

Α. Αποστολή αμερικανικών στρατευμάτων

...90-1002,[74] είχε αρχίσει σχεδόν ταυτόχρονα με την εισβολή.[75] Το βράδυ της 2ας Αυγούστου πετούσαν 28 μεταγωγικά C-141 προς τη Φρανκφούρτη και 26 προς το Τορεχάν της Ισπανίας προκειμένου να προετοιμάσουν την αερογέ-

Αραβία έθεσε τη Σοβιετική Ένωση προ τετελεσμένων γεγονότων.[78]

Οι Σαουδάραβες ήταν πάντα αντίθετοι με μια αμερικανική παρουσία στην Αραβική Χερσόνησο. Από το 1952, φοβού-

ωτές), αύξησε την παιδική θνησιμότητα στις βομβαρδισμένες πόλεις κατά 380% λόγω έλλειψης τροφής και περίθαλψης και κατέστρεψε τουλάχιστον 250 πολιτικούς στόχους.

Το πραγματικό κόστος του πολέμου είναι αδύνατο μέχρι σήμερα να εκτιμηθεί. Ενώ η αμερικανική κυβέρνηση υπολογίζει τα έξοδα γύρω στα 61 δισ. δολ., δεν έδειξε κανένας ενδιαφέρον για τις συνολικές επιπτώσεις των καταστροφών στην περιοχή, αφήνοντας να κυριαρχήσει η εντύπωση της «αναίμακτης» και «καθαρής» επιχείρησης.

Όμως οι συνέπειες είναι πολύ μεγάλες και δεν μπορούν να επισκιαστούν από την προπαγάνδα του τύπου. Η εισβολή του Κουβέιτ, οι βομβαρδισμοί του Ιράκ, οι εξεγέρσεις των Σιιτών και των Κούρδων και η καταστολή τους, καθώς και οι καθημερινές επιπτώσεις από την ολοσχερή καταστροφή στοιχειώδους υποδομής στο Ιράκ μιλάνε για ένα έως ενάμισυ εκατομμύριο θύματα, οικολογικές συνέπειες μεγάλων διαστάσεων, πείνα, αρρώστιες και προσφυγιά. Τέτοια αποτελέσματα μπόρεσαν να συμβιβάσουν με τη συνείδησή τους όλοι αυτοί οι λεγόμενοι «ρεαλιστές» που θεώρησαν τον πόλεμο αναγκαίο για... την ειρήνη.

Είναι αυτονόητο ότι ο ΟΗΕ δεν πρόκειται να ασχοληθεί με τις καταγγελίες για τα εγκλήματα πολέμου των Αμερικανών: το θάψιμο με μπουλντόζες χιλιάδων Ιρακινών στρατιωτών ζωντανών στα χαρακώματα· την πισώπλατη εξόντωση χιλιάδων άμαχων Ιρακινών στρατιωτών και πολιτών κατά τη χερσαία επίθεση και ενώ βρίσκονταν σε φυγή· το συνειδητό και σχεδιασμένο βομβαρδισμό του πολιτικού καταφυγίου στη Βαγδάτη, όπου βρήκαν το θάνατο 1500 άμαχοι, τους ευρείας κλίμακας βομβαρδισμούς... πόλεμο του Κόλπου, δυστυχώς όμως δεν έθεσαν υπό αμφισβήτηση τις πρακτικές του διεθνούς εμπορίου όπλων και υψηλής τεχνολογίας. Δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι παρέμειναν μυστικές οι λίστες των εταιρειών που προώθησαν τα πυρηνικά προγράμματα του Σαντάμ Χουσεΐν.

Σε δύο σημεία του παρακάτω άρθρου πρέπει να ξαναγίνει αναφορά: α) στο θέμα της κατάσβεσης των πυρκαγιών στις πετρελαιοπηγές του Κουβέιτ και β) στον ισχυρισμό μου ότι το Ισραήλ δεν κινδύνεψε από τα χημικά όπλα του Ιράκ.

Οι πυρκαγιές σβήστηκαν τελικά το περασμένο φθινόπωρο χάρη σε Γερμανούς πυροσβέστες και στην καινούργια μέθοδο κατάσβεσης (φύσημα με τουρμπίνες αεροπλάνων Μινγκ). Η οικολογική καταστροφή δεν επεκτάθηκε παγκόσμια, πράγμα όμως που δε σημαίνει ότι οι συνέπειές της είναι λιγότερο σοβαρές.

Σύμφωνα με την έκθεση του Rolf Ekeus που παραδόθηκε στις 29 Ιουλίου 1991 στα πέντε μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, το Ιράκ φέρεται ότι είχε στη διάθεσή του 30 χημικές κεφαλές για πυραύλους Σκουντ. Παραμένει το ερώτημα, αν ήταν τεχνικά δυνατή η χρησιμοποίησή τους. Τα στοιχεία που δημοσιεύτηκαν δεν επαρκούν ώστε να δοθεί μία σαφής απάντηση. Όπως και να έχουν τα πράγματα, αν το Ισραήλ πραγματικά κινδύνεψε από τα χημικά του Χουσεΐν, θα έπρεπε η πολιτική ηγεσία αυτής της χώρας να είχε τεθεί κατά του πολέμου και να είχε συμβάλει ενεργά στην ειρηνική επίλυση της κρίσης. Το ότι αυτό δεν έγινε, είναι λυπηρό για τους κυβερνώντες αυτής της χώρας.

ΜΕΡΟΣ Β΄

6. Από την κρίση στον πόλεμο[72]

Α. Αποστολή αμερικανικών στρατευμάτων

ΛΙΓΕΣ ΜΟΝΟ ΩΡΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗ το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ συνεδριάζει μετά από αίτηση του Κουβέιτ και των ΗΠΑ και εκδίδει καταδικαστικό ψήφισμα κάνοντας χρήση του κεφ.7 της Χάρτας του ΟΗΕ, πράγμα που στο παρελθόν είχε γίνει μόνο σε έξι περιπτώσεις. Στις 6.8.90 εκδίδεται το επόμενο ψήφισμα (661) που επιβάλει αυστηρές οικονομικές κυρώσεις κατά του Ιράκ. Η προσέγγιση των μεγάλων δυνάμεων μετά τις αλλαγές στη Σοβιετική Ένωση έκανε για πρώτη φορά δυνατή μια τέτοια αντίδραση. Στις 3.8.90 οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ σε κοινό ανακοινωθέν είχαν καλέσει την παγκόσμια κοινότητα όχι μόνο να καταδικάσει την εισβολή αλλά και να απαντήσει έμπρακτα, διακόπτοντας την παροχή όπλων στο Ιράκ. Στο σημείο αυτό οι Σοβιετικοί εξέπληξαν αφού παραβίαζαν τη «Συμφωνία Φιλίας και Συνεργασίας» που είχαν με το Ιράκ. Το κοινό ανακοινωθέν και η απόφαση της σοβιετικής πλευράς για διακοπή παροχής όπλων στο Ιράκ ακολούθησαν μετά από πάμπολλες διαβεβαιώσεις του Μπους ότι δεν κάνει σκέψεις για στρατιωτική επέμβαση.[73] Την επόμενη μέρα ο Μπους δήλωνε ότι δεν αποκλείει καμιά εκδοχή —άρα ούτε και τη στρατιωτική. Στις 6.8.90, την ίδια μέρα που ψηφίστηκε η απόφαση 661, έφταναν τα πρώτα αμερικανικά στρατεύματα στη Σαουδική Αραβία. Στην πραγματικότητα η αποστολή τους, που ήταν σχεδιασμένη σύμφωνα με το μυστικό πλάνο 90-1002,[74] είχε αρχίσει σχεδόν ταυτόχρονα με την εισβολή.[75] Το βράδυ της 2ας Αυγούστου πετούσαν 28 μεταγωγικά C-141 προς τη Φρανκφούρτη και 26 προς το Τορεχάν της Ισπανίας προκειμένου να προετοιμάσουν την αερογέφυρα προς τη Σαουδική Αραβία.[76] Τα έξι πολεμικά πλοία των ΗΠΑ, τα οποία μια βδομάδα πριν την εισβολή έκαναν γυμνάσια στον Κόλπο μαζί με πλοία των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων,[77] τέθηκαν σε επιφυλακή. Το αεροπλανοφόρο Independence κατευθυνόταν ήδη από τις 2 Αυγούστου προς την Αραβική θάλασσα. Η προσγείωση των πρώτων αμερικανικών στρατευμάτων στις 8 Αυγούστου στη Σαουδική Αραβία έθεσε τη Σοβιετική Ένωση προ τετελεσμένων γεγονότων.[78]

Όλες οι ειρηνευτικές προσπάθειες που πάρθηκαν αντιμετώπισαν τη σκληρή αντίδραση του Μπους, ο οποίος απέρριπτε ασυζητητί οποιαδήποτε σύνδεση της διένεξης με το παλαιστινιακό ζήτημα. Παράλληλα με την προσποίηση διαπραγματευτικότητας, ο Μπους έπρεπε να πείσει για τη μη αποτελεσματικότητα του εμπάργκο και για τη σοβαρότητα του κινδύνου που συνιστούσε ο ιρακινός στρατός.

Οι Σαουδάραβες ήταν πάντα αντίθετοι με μια αμερικανική παρουσία στην Αραβική Χερσόνησο. Από το 1952, φοβούμενοι τις αντιδράσεις άλλων αραβικών κρατών, αρνούνταν να παραχωρήσουν βάσεις στις ΗΠΑ. Ακόμη και μετά την εισβολή στο Κουβέιτ, όταν οι Αμερικανοί άρχισαν να διαδίδουν ότι ο Χουσεΐν θα επιτεθεί και στη Σαουδική Αραβία, ο βασιλιάς Φαχντ ήταν διστακτικός. Επιθυμούσε η διαμάχη να λυθεί ενδοαραβικά. Πείστηκε τελικά όταν ο Μπους σε τηλεφωνική συνομιλία μαζί του του έδωσε την ψευδή πληροφορία ότι τα ιρακινά στρατεύματα, που είχαν συγκεντρωθεί στα σύνορα, ήταν επίλεκτα σώματα έτοιμα για επίθεση[79] κι ότι μόνο οι ΗΠΑ μπορούσαν να προστατεύσουν τη Σαουδική Αραβία. Έτσι ο Φαχντ έδωσε την άδεια για την εγκατάσταση στρατευμάτων στη χώρα του.[80] Ο πρόεδρος Μπους από τη μια μεριά προωθούσε άνετα καταδικαστικές αποφάσεις στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εκμεταλλευόμενος τη χλιαρή αντίδραση του Γκορμπατσόφ κι από την άλλη έκανε το πρώτο βήμα προς τον πόλεμο στέλνοντας στρατό στη Σαουδική Αραβία δήθεν για την άμυνά της.

Β. Αποτυχία αραβικής λύσης

Η δυναμική εξόρμηση των Αμερικανών θα μπορούσε να ματαιώσει μια συμφωνία μεταξύ των αραβικών κρατών, η οποία θα είχε ως αποτέλεσμα την αποχώρηση των Ιρακινών από το Κουβέιτ όπως είχε γίνει και στο παρελθόν.[81] Αντίθε-

τα η προσέγγιση απέτυχε παταγωδώς. Ο Αραβικός Σύνδεσμος στη συνάντησή του στο Κάιρο (3.8.90) καταδικάζει με ψήφους 14 υπέρ και 6 κατά την εισβολή στο Κουβέιτ με αποτέλεσμα να ματαιωθεί η προγραμματισμένη για την επόμενη συνάντηση κορυφής μεταξύ Αιγύπτου, Ιορδανίας και Σαουδικής Αραβίας, την οποία είχε προτείνει ο βασιλιάς Χουσεΐν της Ιορδανίας. Στην επόμενη έκτακτη συνάντηση του Αραβικού Συνδέσμου που έγινε στις 10 Αυγούστου στο Κάιρο έσβησε οριστικά η οποιαδήποτε ελπίδα για αραβική λύση. Με μικρή πλειοψηφία η ολομέλεια καταδικάζει το Ιράκ, αποδέχεται τα ψηφίσματα 660 και 661 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και υποστηρίζει την απόφαση της Σαουδικής Αραβίας να δεχτεί τη βοήθεια των ΗΠΑ, καλώντας τα μέλη του Συνδέσμου να συμμετάσχουν στην υποστήριξη της Σαουδικής Αραβίας και έμπρακτα με την αποστολή και δικών τους στρατευμάτων. Η απόφαση προωθήθηκε κυρίως από την Αίγυπτο και τη Συρία. Ο Μουμπάρακ, πρόεδρος της συνάντησης, προσπάθησε να συντομεύσει τη διαδικασία και να προωθήσει το παραπάνω ψήφισμα, το οποίο είχε «μυστηριωδώς» ετοιμάσει πριν τη συνάντηση,[82] μην αφήνοντας να εκφραστούν αντίθετες απόψεις, διακόπτοντας συνεχώς τον Αραφάτ και μη δίνοντας το λόγο στον Καντάφι. Αποτελεί κοινό μυστικό ότι ο Μουμπάρακ δέχτηκε όλες εκείνες τις μέρες έντονες πιέσεις από τους Αμερικανούς. Κι ενώ μια μέρα πριν τη συνάντηση δήλωνε ότι μόνο μια αραβική λύση μπορεί να διασφαλίσει τα αραβικά συμφέροντα,[83] είχε ήδη πάρει τις οδηγίες από τον Μπους για το θάψιμο κάθε αραβικής πρωτοβουλίας. Η αμοιβή: Αύξηση της οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας από τις ΗΠΑ και απόσβεση χρέους 7,1 δισ. δολ. από στρατιωτικές δαπάνες, αναβάθμιση του ρόλου της Αιγύπτου στον Αραβικό Σύνδεσμο και οικονομικά οφέλη από τη συμμετοχή της στον πόλεμο. Η Συρία ακολούθησε τη γραμμή της Αιγύπτου όχι τόσο για οικονομικούς λόγους όσο εξαιτίας της παραδοσιακής της εχθρότητας προς το ιρακινό καθεστώς και της ανησυχίας που δημιούργησε η στρατιωτική του ενίσχυση. Εξάλλου δινόταν η ευκαιρία στη Συρία να αποκατασταθεί διεθνώς μετά την απομόνωσή της ως κράτους που υποστηρίζει τη διεθνή τρομοκρατία. Οι απροκάλυπτες επιθετικές ενέργειες του πρώην «τρομοκράτη» Άσαντ στο Λίβανο δημοσιεύτηκαν, όλο το διάστημα της κρίσης, μόνο στα ψιλά των εφημερίδων.

Η συμμετοχή και αραβικών στρατευμάτων στην πολυεθνική δύναμη νομιμοποίησε διεθνώς την αμερικανική επέμβαση στον Κόλπο. Η προσπάθεια του Σαντάμ Χουσεΐν να συσχετίσει το παλαιστινιακό με την κατοχή του Κουβέιτ προκάλεσε αντιδράσεις στις αραβικές μάζες, οι οποίες όμως δεν απείλησαν σοβαρά τη συνοχή της πολυεθνικής δύναμης. Όλες οι ειρηνευτικές πρωτοβουλίες που ανέλαβαν στη συνέχεια ορισμένα αραβικά κράτη (Ιορδανία, Υεμένη, Μαρόκο, Αλγερία, Λιβύη) και η PLO ήταν καταδικασμένες σε αποτυχία. Τα περισσότερα αραβικά κράτη, ακολουθώντας τη γραμμή των Αγγλοαμερικανών, απέρριψαν τη σύνκυρώσεις, ο Μπέικερ δηλώνει[85] ότι μετά από αίτηση της κυβέρνησης του Κουβέιτ οι ΗΠΑ θα σταματούν «με κάθε μέσο» τα πλοία που υποπτεύονται ότι παραβιάζουν την απόφαση 661. Η αυθαιρεσία αυτή προκαλεί τις αντιδράσεις των συμμάχων και κυρίως των Σοβιετικών. Ο Κουεγιάρ μιλάει για καταπάτηση της Χάρτας του ΟΗΕ. Τότε ο Μπους δείχνει διατεθειμένος να «εξετάσει» κατά πόσο η χρήση στρατιωτικών μέσων για την εφαρμογή των κυρώσεων μπορεί να γίνει δεκτή από το Συμβούλιο Ασφαλείας. Μετά από μια έντονη «τηλεφωνική διπλωματία»[86] μεταξύ Μπέικερ και Σεβαρντνάτζε ψηφίζεται στις 25.8.90, στο Συμβούλιο Ασφαλείας, η απόφαση 665, που επιβάλλει θαλάσσιο αποκλεισμό και επιτρέπει τη χρήση βίας για την τήρησή του. Χωρίς όμως η όλη διαδικασία να τεθεί υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, αφήνεται μοιραία η διοίκηση των επιχειρήσεων στον πρόεδρο Μπους. Τα άλλα κράτη που συμμετείχαν στον αποκλεισμό έμελλε να παίξουν το ρόλο του κομπάρσου στα σχέδια των ΗΠΑ. Στις 9.9.90 κατά τη συνάντηση κορυφής στο Ελσίνκι, ο Γκορμπατσόφ δηλώνει ότι είναι έτοιμος να προχωρήσει και σ' άλλες κυρώσεις σε συνεργασία με τις ΗΠΑ και στα πλαίσια του ΟΗΕ αν δεν αποχωρήσουν τα ιρακινά στρατεύματα από το Κουβέιτ. Η υποχωρητικότητα του Γκορμπατσόφ ανάγεται από μερικούς στις υποσχέσεις για οικονομική βοήθεια που απόκόμισε από τον Μπους.[87] Με αυτό το πνεύμα ψηφίστηκε στις 25.9.90 και η απόφαση 670 για επέκταση του αποκλεισμού και στον αέρα. Στις επόμενες έξι βδομάδες το Συμβούλιο Ασφαλείας και οι σύμμαχοι στην πολυεθνική δύναμη ελαχιστοποίησαν τις δραστηριότητές τους, αναμένοντας την επίδραση του οικονομικού αποκλεισμού. Οι πολυπληθείς επισκέψεις διαφόρων πολιτικών στη Βαγδάτη προσέκρουσαν σ' έναν Σαντάμ που φαινόταν αμετακίνητος στις θέσεις του και δεν έδειχνε ίχνος διαλλακτικότητας. Η κυβέρνηση του Μπους επέμενε στη χωρίς όρους υποχώρηση του Ιράκ από το Κουβέιτ και στην εκπλήρωση όλων των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας, ενισχύοντας έτσι την αδιαλλαξία του Χουσεΐν. Παράλληλα εκμεταλλευόταν την πάροδο του χρόνου για την ενίσχυση και αύξηση της επιθετικής ικανότητας των στρατιωτικών δυνάμεων στη Σαουδική Αραβία.

Δ. Από τον αποκλεισμό στην απόφαση 678 (επιβολή της απόφασης 660 με όλα τα μέσα)

Ήδη στις 14.8.90 η αμερικανική κυβέρνηση εξέφρασε την ικανοποίησή της για την επιτυχία του εμπάργκο. Ενώ οι Άγγλοι αμφιβάλλουν για την αποτελεσματικότητά του,[88] ο υπουργός άμυνας των ΗΠΑ Ρίτσαρντ Τσένι δηλώνει στις 21.10.90 στο Παρίσι ότι ο Χουσεΐν βρίσκεται τώρα κάτω από ισχυρή οικονομική πίεση και μπορεί να αναγκαστεί να υποχωρήσει από το Κουβέιτ χωρίς πόλεμο. Οι δηλώσεις αυτές δημιουργούν την εντύπωση ότι οι ΗΠΑ πραγματικά δε σκοπεύουν να επέμβουν στρατιωτικά αλλά να περιμένουν την μια επίθεση των συμμαχικών δυνάμεων. Την ίδια μέρα η Θάτσερ τονίζει σε συνέντευξη στο *BBC*: «Οι κυρώσεις που επέβαλε ο ΟΗΕ θα πρέπει να συνεχιστούν μέχρι το Ιράκ να πάψει να εξοπλίζεται με πυρηνικά, βιολογικά και χημικά όπλα». Τότε οι Αμερικανοί δράττουν την ευκαιρία να προσποιηθούν ότι, παρά την καλή τους θέληση για ειρηνική διευθέτηση της κρίσης, είναι τώρα αναγκασμένοι, τόσο από την αμετακίνητη στάση του Χουσεΐν όσο κι από τους συμμάχους και την κοινή γνώμη, να επέμβουν αποφασιστικά. Στις 30.10.90 ο Μπέικερ δηλώνει: «Η υπομονή της διεθνούς κοινότητας έχει όρια» και την επόμενη μέρα ο Μπους αναιρεί προηγούμενες δηλώσεις του λέγοντας ότι τα μέτρα του ΟΗΕ κατά του Ιράκ είχαν μέχρι τώρα πολύ μικρή επιτυχία. Όλο το μήνα Νοέμβριο ο Μπους προσπαθεί να επωφεληθεί από την προεδρία που τύχαινε να έχουν οι ΗΠΑ στο Συμβούλιο Ασφαλείας για να περάσει μια νέα απόφαση που θα επέτρεπε τη χρήση βίας κατά του Ιράκ. Την 1η Δεκεμβρίου θα αναλάμβανε την προεδρία η Υεμένη, η οποία δεν ψήφισε τις περισσότερες αποφάσεις κατά του Ιράκ, και προφανώς θα προσπαθούσε να καθυστερήσει τη λήψη μιας τέτοιας, πολυσήμαντης για τις επιθετικές διαθέσεις του Μπους, απόφασης. Το γεγονός αυτό έκανε επιτακτική την ανάγκη να ψηφιστεί η απόφαση μέσα στο Νοέμβριο. Προς αυτό το σκοπό οι Αμερικανοί αναπτύσσουν μεγάλη διπλωματική κινητικότητα. Σε αλλεπάλληλες συναντήσεις με Σοβιετικούς, Δυτικοευρωπαίους, Αιγυπτίους, Σύρους και Σαουδάραβες προσπαθούν να πείσουν ότι είναι ανάγκη ο Χουσεΐν, αν δε φύγει με το καλό, να φύγει με τη βία, τονίζοντας κάθε φορά ότι «βεβαίως προτιμάμε» μια διπλωματική λύση. Παράλληλα ο πρόεδρος Μπους αποφασίζει το διπλασιασμό των δυνάμεων στον Κόλπο (8.11.90) σε 450 χιλιάδες στρατό, την αποστολή υπερσύγχρονων όπλων (όπως τα τεθωρακισμένα Μ1 Α1) και την ενίσχυση της επιθετικής ικανότητας των στρατευμάτων. Στις 15 Νοεμβρίου εκτοξεύεται στο διάστημα κατασκοπευτικός δορυφόρος που μπαίνει σε τροχιά ακριβώς πάνω από τον Κόλπο. Ενώ όλα δείχνουν πως η κρίση οδηγείται σε πόλεμο, ψευδείς δημοσιεύσεις στον τύπο ότι ο Χουσεΐν θα αποκτήσει σε δύο μήνες πυρηνικά όπλα[89] αρχίζουν να πείθουν και τους πιο διστακτικούς συμμάχους για τη δήθεν αναγκαιότητα στρατιωτικής λύσης. Πράγματι στις 29.11.90, δύο μόλις μέρες πριν την ανάληψη της προεδρίας από την Υεμένη, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εκδίδει με δώδεκα ψήφους υπέρ, δύο κατά (Υεμένη, Κούβα) και μία αποχή (Κίνα)[90] την απόφαση 678, η οποία επιτρέπει στις συμμαχικές δυνάμεις να επιβάλουν την απόφαση 660 «με όλα τα απαραίτητα μέσα» αν το Ιράκ δε συμμορφωθεί μέχρι τις 15 Ιανουαρίου. Η απόφαση 678 νομιμοποιεί ουσιαστικά από αυτήν την ημερομηνία τη χρήση βίας για την απελευθέρωση του Κουβέιτ και την επιβολή όλων των αποφάσεων (660, 661, 662, 664, 665, 666, 667, 669, 670, 674 και 677), περιορίζοντας στο ελάχιστο τη διαπραγματευτική διάθεση του Ιράκ και τορπιλίζοντας μ' αυτόν τον τρόπο

αραβικής πρωτοβουλίας. Η αμοιβή: Αύξηση της οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας από τις ΗΠΑ και απόσβεση χρέους 7,1 δισ. δολ. από στρατιωτικές δαπάνες, αναβάθμιση του ρόλου της Αιγύπτου στον Αραβικό Σύνδεσμο και οικονομικά οφέλη από τη συμμετοχή της στον πόλεμο. Η Συρία ακολούθησε τη γραμμή της Αιγύπτου όχι τόσο για οικονομικούς λόγους όσο εξαιτίας της παραδοσιακής της εχθρότητας προς το ιρακινό καθεστώς και της ανησυχίας που δημιούργησε η στρατιωτική του ενίσχυση. Εξάλλου δινόταν η ευκαιρία στη Συρία να αποκατασταθεί διεθνώς μετά την απομόνωσή της ως κράτους που υποστηρίζει τη διεθνή τρομοκρατία. Οι απροκάλυπτες επιθετικές ενέργειες του πρώην «τρομοκράτη» Άσαντ στο Λίβανο δημοσιεύτηκαν, όλο το διάστημα της κρίσης, μόνο στα ψιλά των εφημερίδων.

Η συμμετοχή και αραβικών στρατευμάτων στην πολυεθνική δύναμη νομιμοποίησε διεθνώς την αμερικανική επέμβαση στον Κόλπο. Η προσπάθεια του Σαντάμ Χουσεΐν να συσχετίσει το παλαιστινιακό με την κατοχή του Κουβέιτ προκάλεσε αντιδράσεις στις αραβικές μάζες, οι οποίες όμως δεν απείλησαν σοβαρά τη συνοχή της πολυεθνικής δύναμης. Όλες οι ειρηνευτικές πρωτοβουλίες που ανέλαβαν στη συνέχεια ορισμένα αραβικά κράτη (Ιορδανία, Υεμένη, Μαρόκο, Αλγερία, Λιβύη) και η PLO ήταν καταδικασμένες σε αποτυχία. Τα περισσότερα αραβικά κράτη, ακολουθώντας τη γραμμή των Αγγλοαμερικανών, απέρριψαν τη σύνδεση της κρίσης στο Κουβέιτ με το παλαιστινιακό[84] και συνέβαλαν αποφασιστικά στην αποτυχία των ειρηνευτικών προτάσεων, οι οποίες πρόβλεπαν την αποχώρηση του ιρακινού στρατού από το Κουβέιτ με ταυτόχρονη σύγκλιση συνδιάσκεψης για τα προβλήματα της περιοχής.

Γ. Η επιβολή θαλάσσιου και εναέριου αποκλεισμού

Η πρακτική του Μπους να έχει την πρωτοβουλία των κινήσεων και να θέτει τον ΟΗΕ προ τετελεσμένων γεγονότων συνεχίστηκε σε όλο το διάστημα που ακολούθησε. Ευνοϊκά λειτούργησαν στη συγκεκριμένη συγκυρία και οι εκφραζόμενες προσδοκίες διπλωματικών και δημοσιογραφικών κύκλων, ότι ο ρόλος του ΟΗΕ σαν διεθνούς ειρηνιστικού οργανισμού μπορεί και πρέπει μετά την προσέγγιση Ανατολής-Δύσης να αναβαθμιστεί κι ότι αυτό δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί αν ο οργανισμός δεν είναι σε θέση να εξασφαλίζει με συνεπείς ενέργειες την υλοποίηση των αποφάσεών του. Μαθήματα «συνέπειας» ήρθαν να κάνουν οι ΗΠΑ εντείνοντας τις επιθετικές τους ενέργειες και φροντίζοντας να τις νομιμοποιήσει εκ των υστέρων το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.

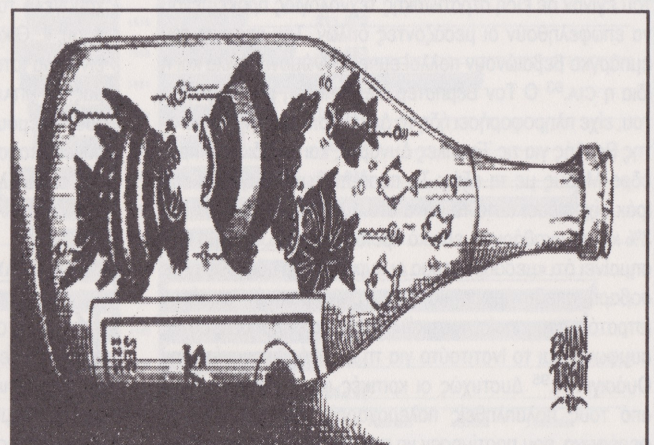
Λίγες μόνο μέρες μετά την απόφαση 661 για οικονομικές

ελαχιστοποίησαν τις δραστηριότητές τους, αναμένοντας την επίδραση του οικονομικού αποκλεισμού. Οι πολυπληθείς επισκέψεις διαφόρων πολιτικών στη Βαγδάτη προσέκρουσαν σ' έναν Σαντάμ που φαινόταν αμετακίνητος στις θέσεις του και δεν έδειχνε ίχνος διαλλακτικότητας. Η κυβέρνηση του Μπους επέμενε στη χωρίς όρους υποχώρηση του Ιράκ από το Κουβέιτ και στην εκπλήρωση όλων των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας, ενισχύοντας έτσι την αδιαλλαξία του Χουσεΐν. Παράλληλα εκμεταλλευόταν την πάροδο του χρόνου για την ενίσχυση και αύξηση της επιθετικής ικανότητας των στρατιωτικών δυνάμεων στη Σαουδική Αραβία.

Δ. Από τον αποκλεισμό στην απόφαση 678 (επιβολή της απόφασης 660 με όλα τα μέσα)

Ήδη στις 14.8.90 η αμερικανική κυβέρνηση εξέφρασε την ικανοποίησή της για την επιτυχία του εμπάργκο. Ενώ οι Άγγλοι αμφιβάλλουν για την αποτελεσματικότητά του,[88] ο υπουργός άμυνας των ΗΠΑ Ρίτσαρντ Τσένι δηλώνει στις 21.10.90 στο Παρίσι ότι ο Χουσεΐν βρίσκεται τώρα κάτω από ισχυρή οικονομική πίεση και μπορεί να αναγκαστεί να υποχωρήσει από το Κουβέιτ χωρίς πόλεμο. Οι δηλώσεις αυτές δημιουργούν την εντύπωση ότι οι ΗΠΑ πραγματικά δε σκοπεύουν να επέμβουν στρατιωτικά αλλά να περιμένουν την επίδραση του εμπάργκο. Στη φάση αυτή οργιάζουν οι πληροφορίες στον τύπο ότι ο Σαντάμ σε λίγους μήνες θα διαθέτει ισχυρά βιολογικά όπλα. Στις 29.10.90 η *International Herald Tribune* δημοσιεύει πληροφορίες, προερχόμενες από μυστικές υπηρεσίες, ότι ο Χουσεΐν δημιουργεί την εντύπωση ότι το εμπάργκο λειτουργεί για να καθυστερήσει

φύγει με το καλό, να φύγει με τη βία, τονίζοντας κάθε φορά ότι «βεβαίως προτιμάμε» μια διπλωματική λύση. Παράλληλα ο πρόεδρος Μπους αποφασίζει το διπλασιασμό των δυνάμεων στον Κόλπο (8.11.90) σε 450 χιλιάδες στρατό, την αποστολή υπερσύγχρονων όπλων (όπως τα τεθωρακισμένα M1 A1) και την ενίσχυση της επιθετικής ικανότητας των στρατευμάτων. Στις 15 Νοεμβρίου εκτοξεύεται στο διάστημα κατασκοπευτικός δορυφόρος που μπαίνει σε τροχιά ακριβώς πάνω από τον Κόλπο. Ενώ όλα δείχνουν πως η κρίση οδηγείται σε πόλεμο, ψευδείς δημοσιεύσεις στον τύπο ότι ο Χουσεΐν θα αποκτήσει σε δύο μήνες πυρηνικά όπλα[89] αρχίζουν να πείθουν και τους πιο διστακτικούς συμμάχους για τη δήθεν αναγκαιότητα στρατιωτικής λύσης. Πράγματι στις 29.11.90, δύο μόλις μέρες πριν την ανάληψη της προεδρίας από την Υεμένη, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εκδίδει με δώδεκα ψήφους υπέρ, δύο κατά (Υεμένη, Κούβα) και μία αποχή (Κίνα)[90] την απόφαση 678, η οποία επιτρέπει στις συμμαχικές δυνάμεις να επιβάλουν την απόφαση 660 «με όλα τα απαραίτητα μέσα» αν το Ιράκ δε συμμορφωθεί μέχρι τις 15 Ιανουαρίου. Η απόφαση 678 νομιμοποιεί ουσιαστικά από αυτήν την ημερομηνία τη χρήση βίας για την απελευθέρωση του Κουβέιτ και την επιβολή όλων των αποφάσεων (660, 661, 662, 664, 665, 666, 667, 669, 670, 674 και 677), περιορίζοντας στο ελάχιστο τη διαπραγματευτική διάθεση του Ιράκ και τορπιλίζοντας μ' αυτόν τον τρόπο κάθε ελπίδα για ειρηνική επίλυση της κρίσης.[91] Σε αντίθεση με τη μοναδική στρατιωτική επέμβαση που επέβαλε ποτέ (εκείνη κατά της Κορέας), ο ΟΗΕ με την απόφαση 678 παραιτήθηκε από την ανάληψη της διοίκησης των στρατιωτικών επιχειρήσεων όπως κι από κάθε έλεγχό τους δίνοντας έτσι πλήρη ελευθερία στους Αμερικανούς στρατοκράτες.



του Erhan Turgut από τη Monde

Ε. Αποτυχία των διαπραγματεύσεων. Πλήρης επιβολή του σχεδίου Μπους.

Αμέσως μετά την ψήφιση της απόφασης 678 ο πρόεδρος Μπους προτείνει εντελώς ξαφνικά διαπραγματεύσεις. Η τακτική αυτή κίνηση σκοπό είχε να παραπλανήσει εκείνους που τον κατηγορούσαν για αδιάλλακτη στάση και έλλειψη διάθεσης για την εξεύρεση ειρηνικής λύσης. Ο Μπους έπρεπε να πείσει την αμερικανική κοινή γνώμη (62% των Αμερικανών ήταν στα μέσα Νοεμβρίου κατά μιας στρατιωτικής επέμβασης), το Κογκρέσο (που ήθελε να ερωτηθεί πριν μια στρατιωτική επιχείρηση) καθώς και όλους τους συμμάχους (ώστε να αποδεχτούν τον πόλεμο και πολύ περισσότερο να τον χρηματοδοτήσουν) για το αναπόφευκτο της στρατιωτικής σύγκρουσης «παρ' όλες τις προσπάθειες που ο ίδιος κατέβαλε για την αποφυγή της».

Ήταν εκ των προτέρων δεδομένη η πλήρης αποτυχία των «διαπραγματεύσεων», που, μετά από μικροπρεπείς διαφωνίες για την ημερομηνία διεξαγωγής, έγιναν τελικά κατά τη συνάντηση Μπέικερ-Ασίζ στις 9 Ιανουαρίου στη Γενεύη. Ο Μπους είχε αποκλείσει κάθε πρόοδο στις συνομιλίες δηλώνοντας στις 3 Ιανουαρίου ότι δε θα δεχτεί «ούτε διαπραγματεύσεις, ούτε συμβιβασμούς, ούτε προσπάθειες του Χουσεΐν να βγει με το κεφάλι ψηλά από την κρίση και ν' αμειφθεί για την επιθετικότητά του». Και τίθεται το ερώτημα: Γιατί άλλο πήγε ο Μπέικερ στη Γενεύη αν όχι για τα μάτια του κόσμου και μόνο; Το υπεροπτικό γράμμα του Μπους προς τον Χουσεΐν, το οποίο επέδωσε ο Μπέικερ στον Ασίζ χωρίς ο δεύτερος να το δεχτεί, ήταν γραμμένο ακριβώς στα μέτρα και με το ύφος της παραπάνω δήλωσης και τροφοδοτούσε ακόμη περισσότερο το φανατισμό των Ιρακινών.

Όλες οι ειρηνευτικές πρωτοβουλίες που πάρθηκαν στο διάστημα μεταξύ 29 Νοεμβρίου και 15 Ιανουαρίου[92] αντιμετώπισαν τη σκληρή αντίδραση του Μπους, ο οποίος απέρριπτε ασυζητητί οποιαδήποτε σύνδεση της διένεξης με το παλαιστινιακό ζήτημα. Παράλληλα, με την προσποίηση διαπραγματευτικότητας ο Μπους έπρεπε να πείσει για τη μη αποτελεσματικότητα του εμπάργκο και για τη σοβαρότητα του κινδύνου που συνιστούσε ο ιρακινός στρατός. Ήδη από τις 31 Οκτωβρίου, αναιρώντας προηγούμενες δηλώσεις του, άρχισε να ισχυρίζεται ότι οι κυρώσεις του ΟΗΕ είχαν μέχρι τότε «πολύ περιορισμένη επιτυχία». Μέσα στο Δεκέμβριο η κυβέρνηση των ΗΠΑ είχε καταλήξει οριστικά στο συμπέρασμα ότι το εμπάργκο απέτυχε. Σ' αυτό βοήθησε ένα γράμμα του διευθυντή της CIA, Τον Βέμπστερ, το οποίο γράφτηκε φυσικά κατ' εντολή του προέδρου και υποστήριζε ότι το εμπάργκο δεν επηρέασε σημαντικά τη μαχητική ικανότητα του Ιράκ. Αυτό το γράμμα μοιράστηκε στο Κογκρέσο και χρησιμοποιήθηκε σαν αποδεικτικό στοιχείο για να πειστούν και οι πιο διστακτικοί του κόμματος των Δημοκρατικών. Λίγες μέρες μετά, στις 12 Ιανουαρίου, το Κογκρέσο διαπίστωσε ότι το εμπάργκο απέτυχε, αποπροσανατολίζοντας όχι μόνο την κοινή γνώμη αλλά και πολιτικούς σε υψηλά αξιώματα.

Ανάλογα λειτούργησε και η προπαγάνδα για τη δήθεν ενίσχυση του Ιράκ με φοβερά όπλα. Όπως νωρίτερα, με το σούπερ-κανόνι, τα χημικά και τα βιολογικά όπλα, «αποκαλύπτεται» στα τέλη Νοεμβρίου από την CIA ότι το Ιράκ μέσα σε δύο μήνες θα είναι ικανό να κατασκευάσει ατομική βόμβα.[96] Δέκα μέρες αργότερα, επιθεωρητές του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας επισκέπτονται το Ιράκ και μετά από έλεγχο των εγκαταστάσεων πυρηνικών ερευνών διαψεύδουν την παραπάνω πληροφορία. Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με καινούρια έκθεση της DIA, «το Ιράκ έχει δυτική τεχνολογία που επαρκεί για να κατασκευάσει ατομική βόμβα μέσα σ' ένα χρόνο».[97] Κι αυτή η πληροφορία αποκτά ευρεία διάδοση στον τύπο, δίνοντας την εντύπωση ότι ο Χουσεΐν θα μπορεί σύντομα να πλήξει όλα τα κράτη της περιοχής (γιατί άραγε ζήτησαν κι οι Έλληνες «Πάτριοτ»;) και επομένως συνιστά απειλή και μελλοντικά· άρα δεν αρκεί η απελευθέρωση του Κουβέιτ αλλά πρέπει να εκλείψει και μακροπρόθεσμα η απειλή.

Με βάση τα υπάρχοντα δεδομένα, δηλαδή την απόφαση 678, την εξασφάλιση υποστήριξης από το Κογκρέσο, την ανεπανάληπτη συνοχή της πολυεθνικής δύναμης και την κατάλληλη προετοιμασία της κοινής γνώμης (τον Ιανουάριο η πλειοψηφία των Αμερικανών θεωρούσε τον πόλεμο αναπόφευκτο), η έκβαση της κρίσης ήταν αναγκαστικά η στρατιωτική σύγκρουση. Οι πρωτοβουλίες Κουεγιάρ και Μιτεράν δεν απείλησαν καμιά στιγμή να χαλάσουν τα σχέδια του Μπους. Ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ στη συνάντηση με τον Χουσεΐν (13.1.91) στη Βαγδάτη «είχε συμφωνήσει με την άποψη του δεύτερου ότι το διεθνές δίκαιο υποσκάφτηκε από τις ΗΠΑ και ότι οι αποφάσεις του ΟΗΕ είναι αποφάσεις των ΗΠΑ».[98] Παρ' ότι ο Χουσεΐν είχε τότε δεχτεί να συζητήσει μια «συμφωνία-πακέτο»,[99] ο Κουεγιάρ δήλωσε επιστρέφοντας ότι οι συνομιλίες απέτυχαν λόγω της αδιαλλαξίας του Χουσεΐν και ότι «δεν υπάρχει κανένας λόγος να είμαστε αισιόδοξοι». Η έκφραση του προσώπου του κατά τις δηλώσεις αυτές φανέρωνε ευνόητη σύγχυση.

Η χειραγώγηση της κοινής γνώμης υπέρ του πολέμου δείχνει ότι οι μοντέρνες δημοκρατίες δεν έχουν τίποτα να ζηλέψουν από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα.

Αλλά και η πρόταση Μιτεράν[100] λίγες ώρες πριν τη λήξη της προθεσμίας στις 15.1.91, που προέβλεπε αποχώρηση του Ιράκ από το Κουβέιτ και σύγκλιση διεθνούς διάσκεψης για όλα τα προβλήματα της Μέσης Ανατολής, προσέκρουσε

κληρωτικά καθεστώτα. Αλλά και ο τρόπος με τον οποίο εξουδετερώθηκε το αντιπολεμικό κίνημα δείχνει ότι οι οργανωτές του πολέμου είναι, αν όχι τέλειοι γνώστες της κοινωνικής ψυχολογίας, τουλάχιστον τέλειοι χειριστές των απωθημένων και των συμπλεγμάτων των μαζών. Η χρησιμοποίηση του Ισραήλ ως θύματος κατάφερε αφ' ενός να επηρεάσει μια μεγάλη πλειοψηφία του κόσμου υπέρ του πολέμου κι αφ' ετέρου να διασπάσει το διεθνές αντιπολεμικό κίνημα και, ιδιαίτερα, το ισχυρό γερμανικό. Είναι λοιπόν αναγκαία μια αναφορά στο ρόλο του Ισραήλ αν θέλουμε να έχουμε μια ολοκληρωμένη απάντηση στο ερώτημα του γιατί απέτυχε η ειρηνική επίλυση της κρίσης στον Κόλπο.

Ήδη από την πρώτη μέρα της κρίσης η ισραηλινή κυβέρνηση και το εβραϊκό λόμπι στις ΗΠΑ (με υπέρμαχο τον Χένρι Κίσινγκερ) υποστήριζαν μια στρατιωτική επέμβαση κατά του Ιράκ.[103] Μετά την αποτυχία των συνομιλιών Μπέικερ-Ασίζ στις 9.1.91 στη Γενεύη, ισραηλινοί πολιτικοί (ο πρωθυπουργός Σαμίρ, ο υπουργός εξωτερικών Λέβι και ο υπουργός άμυνας Άρενς) εξέφραζαν την ικανοποίησή τους για την αμετακίνητη στάση των ΗΠΑ, τονίζοντας ότι το ενδεχόμενο ενός πολέμου είναι τώρα πιθανότερο όσο ποτέ άλλοτε.[104] Παράλληλα κυβερνητικοί κύκλοι εξέφραζαν τις ανησυχίες τους για την υπαρκτή δυνατότητα εξεύρεσης μιας διπλωματικής λύσης κυρίως από ευρωπαϊκές χώρες.[105] Η απαίτηση του Ισραήλ ήταν όχι τόσο ν' απελευθερωθεί το Κουβέιτ όσο να καταστραφεί το στρατιωτικό δυναμικό του Ιράκ.[106]

Είναι καταφανής η φιλοπόλεμη στάση του Ισραήλ χωρίς να χρειάζεται ν' ασχοληθούμε με το ερώτημα εάν έλαβε ή όχι ενεργό μέρος στους βομβαρδισμούς.[107] Η πολεμοχαρής στάση και η προωθούμενη όξυνση της διαμάχης μεταξύ εβραϊκού και αραβικού πληθυσμού[108] έρχεται σε αντίθεση με την αυτοπαρουσίαση του Ισραήλ σαν θύματος, που κινδυνεύει να αφανιστεί από τα χημικά αέρια του Χουσεΐν. Αυτή η εικόνα έδρασε ψυχολογικά και, σε συνδυασμό με τον παραλληλισμό Χουσεΐν και Χίτλερ, ήταν πολύ αποτελεσματική αφού ξανάφερε στη συνείδηση των ανθρώπων τα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης και το ολοκαύτωμα. Όποιος τόλμησε να τεθεί κατά του πολέμου κινδύνεψε να χαρακτηριστεί στην καλύτερη περίπτωση αντιαμερικάνος και στη χειρότερη αντισημίτης.[109]

Στην πραγματικότητα το Ισραήλ ποτέ δεν κινδύνεψε από τα χημικά του Χουσεΐν.[110] Η διανομή αντιασφυξιογόνων μασκών έγινε εσκεμμένα για να πανικοβληθεί ο ισραηλινός πληθυσμός και να επηρεαστεί η διεθνής κοινή γνώμη. Επίσης είναι αποδεδειγμένο ότι οι αμερικανικοί πύραυλοι «Πάτριοτ» προξένησαν πολύ περισσότερες ζημιές στο Τελ Αβίβ απ' ότι οι ιρακινοί «Σκαντ».[111] Πολλοί Εβραίοι, στο Ισραήλ και αλλού, αντέδρασαν έντονα ενάντια στην αισχρή χρησιμοποίηση του πολυπαθούς λαού τους υπέρ μιας φτηνής πολεμικής προπαγάνδας. Όμως οι φωνές τους και οι φωνές πολλών ειρηνιστών διεθνώς σκεπάστηκαν από την οχλαγω-

μάτια του κόσμου και μόνο; Το υπεροπτικό γράμμα του Μπους προς τον Χουσεΐν, το οποίο επέδωσε ο Μπέικερ στον Ασίζ χωρίς ο δεύτερος να το δεχτεί, ήταν γραμμένο ακριβώς στα μέτρα και με το ύφος της παραπάνω δήλωσης και τροφοδοτούσε ακόμη περισσότερο το φανατισμό των Ιρακινών.

Όλες οι ειρηνευτικές πρωτοβουλίες που πάρθηκαν στο διάστημα μεταξύ 29 Νοεμβρίου και 15 Ιανουαρίου[92] αντιμετώπισαν τη σκληρή αντίδραση του Μπους, ο οποίος απέρριπτε ασυζητητί οποιαδήποτε σύνδεση της διένεξης με το παλαιστινιακό ζήτημα. Παράλληλα, με την προσποίηση διαπραγματευτικότητας ο Μπους έπρεπε να πείσει για τη μη αποτελεσματικότητα του εμπάργκο και για τη σοβαρότητα του κινδύνου που συνιστούσε ο ιρακινός στρατός. Ήδη από τις 31 Οκτωβρίου, αναιρώντας προηγούμενες δηλώσεις του, άρχισε να ισχυρίζεται ότι οι κυρώσεις του ΟΗΕ είχαν μέχρι τότε «πολύ περιορισμένη επιτυχία». Μέσα στο Δεκέμβριο η κυβέρνηση των ΗΠΑ είχε καταλήξει οριστικά στο συμπέρασμα ότι το εμπάργκο απέτυχε. Σ' αυτό βοήθησε ένα γράμμα του διευθυντή της CIA, Τον Βέμπστερ, το οποίο γράφτηκε φυσικά κατ' εντολή του προέδρου και υποστήριζε ότι το εμπάργκο δεν επηρέασε σημαντικά τη μαχητική ικανότητα του Ιράκ. Αυτό το γράμμα μοιράστηκε στο Κογκρέσο και χρησιμοποιήθηκε σαν αποδεικτικό στοιχείο για να πειστούν και οι πιο διστακτικοί του κόμματος των Δημοκρατικών. Λίγες μέρες μετά, στις 12 Ιανουαρίου, το Κογκρέσο με μεγάλη πλειοψηφία ενέκρινε τη χρήση βίας κατά του Ιράκ.

Στην πραγματικότητα το εμπάργκο είχε απόλυτη επιτυχία. Δυστυχώς η διατύπωση αυτή είναι καταχρηστική, αν σκεφτούμε ότι το εμπάργκο έπληξε τραγικά τον άμαχο πληθυσμό με την έλλειψη βασικών ειδών διατροφής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και οι μόνες παραβιάσεις του έγιναν σε είδη στρατιωτικής τεχνολογίας προκειμένου να επωφεληθούν οι μεσάζοντες όπλων. Την επιτυχία του εμπάργκο βεβαιώνουν πολλοί εμπειρογνώμονες αλλά και η ίδια η CIA.[93] Ο Τον Βέμπστερ, σε αντίθεση με το γράμμα του, είχε πληροφορήσει ήδη το Δεκέμβριο και την Επιτροπή της Βουλής για τις Ένοπλες Δυνάμεις και τον ίδιο τον πρόεδρο Μπους με τα εξής: Το ποσοστό των εισαγωγών του Ιράκ είχε πέσει αυτό το μήνα στο 10%, των εξαγωγών στο 3% και το ακαθάριστο εθνικό προϊόν στο 48%, πράγμα που σημαίνει ότι «μεσοπρόθεσμα οι κυρώσεις θα οδηγούσαν σε σοβαρή αποδυνάμωση και των τριών ιρακινών σωμάτων (στρατός, αεροπορία, ναυτικό)».[94] Με τις εκτιμήσεις αυτές συμφωνεί και το Ινστιτούτο για τη Διεθνή Οικονομία στην Ουάσιγκτον.[95] Δυστυχώς οι κριτικές φωνές σκεπάστηκαν από τους πολυπληθείς πολεμοχαρείς δημοσιογράφους-φερέφωνα, που προτίμησαν να προπαγανδίσουν την άποψη

Η χειραγώγηση της κοινής γνώμης υπέρ του πολέμου δείχνει ότι οι μοντέρνες δημοκρατίες δεν έχουν τίποτα να ζηλέψουν από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα.

η πλειοψηφία των Αμερικανών θεωρούσε τον πόλεμο αναπόφευκτο), η έκβαση της κρίσης ήταν αναγκαστικά η στρατιωτική σύγκρουση. Οι πρωτοβουλίες Κουεγιάρ και Μιτεράν δεν απείλησαν καμιά στιγμή να χαλάσουν τα σχέδια του Μπους. Ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ στη συνάντηση με τον Χουσεΐν (13.1.91) στη Βαγδάτη «είχε συμφωνήσει με την άποψη του δεύτερου ότι το διεθνές δίκαιο υποσκάφτηκε από τις ΗΠΑ και ότι οι αποφάσεις του ΟΗΕ είναι αποφάσεις των ΗΠΑ».[98] Παρ' ότι ο Χουσεΐν είχε τότε δεχτεί να συζητήσει μια «συμφωνία-πακέτο»,[99] ο Κουεγιάρ δήλωσε επιστρέφοντας ότι οι συνομιλίες απέτυχαν λόγω της αδιαλλαξίας του Χουσεΐν και ότι «δεν υπάρχει κανένας λόγος να είμαστε αισιόδοξοι». Η έκφραση του προσώπου του κατά τις δηλώσεις αυτές φανέρωνε ευνόητη σύγχυση.

Αλλά και η πρόταση Μιτεράν[100] λίγες ώρες πριν τη λήξη της προθεσμίας στις 15.1.91, που προέβλεπε αποχώρηση του Ιράκ από το Κουβέιτ και σύγκλιση διεθνούς διάσκεψης για όλα τα προβλήματα της Μέσης Ανατολής, προσέκρουσε στη σθεναρή αντίσταση των Αγγλοαμερικανών και του βέτο τους στο Συμβούλιο Ασφαλείας.[101] Στην πραγματικότητα, ενώ το Συμβούλιο Ασφαλείας συνεδρίαζε, ο υπουργός άμυνας των ΗΠΑ Τσένι με εντολή του Μπους είχε ήδη διατάξει επίθεση και είχε ήδη τεθεί σε λειτουργία η επιχείρηση «Καταιγίδα της Ερήμου».[102] Τη νύχτα της 16ης Ιανουαρίου ο Μπους, δυσκολευόμενος να συγκρατήσει το υποχθόνιο χαμόγελό του, θριάμβευε στις τηλεοράσεις όλου του κόσμου: «...Ο κόσμος δεν μπορούσε να περιμένει άλλο... Αυτή είναι μια ιστορική στιγμή... Ας ευλογήσει ο Θεός το έθνος μας, τις ΗΠΑ». Ο Γκορμπατσόφ, μαθαίνοντας για την έναρξη του πολέμου και προσπαθώντας να μεσολαβήσει, άρχισε να συνειδητοποιεί σιγά σιγά ότι, όπως του είπε και ο Αμερικανός συνάδελφός του, είναι πια πολύ αργά.

7. Αντιπολεμικό κίνημα και Ισραήλ

ΚΑΤ' ΑΥΤΟΝ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ δρομολογήθηκε ένας πόλεμος, που έφερε και πάλι την εγκληματική σφραγίδα των ΗΠΑ και προσωπικά του προέδρου Μπους. Η χαλιναγώγηση της κοινής γνώμης υπέρ του πολέμου δείχνει ότι οι μοντέρνες δημοκρατίες δεν έχουν τίποτα να ζηλέψουν από τα ολο-

ράκ.[106]

Είναι καταφανής η φιλοπόλεμη στάση του Ισραήλ χωρίς να χρειάζεται ν' ασχοληθούμε με το ερώτημα εάν έλαβε ή όχι ενεργό μέρος στους βομβαρδισμούς.[107] Η πολεμοχαρής στάση και η προωθούμενη όξυνση της διαμάχης μεταξύ εβραϊκού και αραβικού πληθυσμού[108] έρχεται σε αντίθεση με την αυτοπαρουσίαση του Ισραήλ σαν θύματος, που κινδυνεύει να αφανιστεί από τα χημικά αέρια του Χουσεΐν. Αυτή η εικόνα έδρασε ψυχολογικά και, σε συνδυασμό με τον παραλληλισμό Χουσεΐν και Χίτλερ, ήταν πολύ αποτελεσματική αφού ξανάφερε στη συνείδηση των ανθρώπων τα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης και το ολοκαύτωμα. Όποιος τόλμησε να τεθεί κατά του πολέμου κινδύνεψε να χαρακτηριστεί στην καλύτερη περίπτωση αντιαμερικάνος και στη χειρότερη αντισημίτης.[109]

Στην πραγματικότητα το Ισραήλ ποτέ δεν κινδύνεψε από τα χημικά του Χουσεΐν.[110] Η διανομή αντιασφυξιογόνων μασκών έγινε εσκεμμένα για να πανικοβληθεί ο ισραηλινός πληθυσμός και να επηρεαστεί η διεθνής κοινή γνώμη. Επίσης είναι αποδεδειγμένο ότι οι αμερικανικοί πύραυλοι «Πάτριοτ» προξένησαν πολύ περισσότερες ζημιές στο Τελ Αβίβ απ' ότι οι ιρακινοί «Σκαντ».[111] Πολλοί Εβραίοι, στο Ισραήλ και αλλού, αντέδρασαν έντονα ενάντια στην αισχρή χρησιμοποίηση του πολυπαθούς λαού τους υπέρ μιας φτηνής πολεμικής προπαγάνδας. Όμως οι φωνές τους και οι φωνές πολλών ειρηνιστών διεθνώς σκεπάστηκαν από την οχλαγωγία του πολέμου.

Νίκος Πουλος

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

72. Η περιγραφή των γεγονότων, όταν δεν αναφέρεται άλλη πηγή, βασίζεται στον ημερήσιο τύπο και συγκεκριμένα στις εφημερίδες *Το Βήμα, Τα Νέα, Ελευθεροτυπία, Die Tageszeitung, Frankfurter Rundschau, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Süddeutsche Zeitung, Neue Züricher Zeitung, International Herald Tribune.*

73. GUNTHER HELLMANN, ό.π., σελ. 17.

74. Το σχέδιο πρόβλεπε στρατιωτική επέμβαση στον Κόλπο και υποστήριξη της Σαουδικής Αραβίας και είχε καταρτιστεί ήδη από την κυβέρνηση Κάρτερ. Βλ. PIERRE SALINGER, ERIC LAURENT, ό.π., σελ. 122-124.

75. ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΧΟΥΣΕΪΝ ΤΗΣ ΙΟΡΔΑΝΙΑΣ, ό.π.: «Η Θάτσερ (...) είπε πως αμερικανικά στρατεύματα είχαν ξεκινήσει ήδη πριν την πρόσκληση των Σαουδαράβων».

76. PIERRE SALINGER, ERIC LAURENT, ό.π., σελ. 108.

77. Εφημερίδα *Neue Züricher Zeitung*, 24.7.90.

78. Ο Μπέικερ σε τηλεφωνική συνομιλία το πρωί της 6ης Αυγούστου πληροφόρησε τον Σεβαρντνάτζε ότι οι ΗΠΑ



σκοπεύουν να στείλουν στρατεύματα στη Σαουδική Αραβία μετά από πρόσκληση του βασιλιά Φαχντ, ότι δεν αποσκοπούν αύξηση της επιρροής τους στην περιοχή και ότι θα επιθυμούσαν την αποστολή αεροναυτικών δυνάμεων και από τη Σοβιετική Ένωση. Ο Γκορμπατσόφ βέβαια, όπως άλλωστε αναμενόταν, δε θέλησε να αναμειχθεί στρατιωτικά στην κρίση λόγω των προβλημάτων που θα δημιουργούνταν από τις μουσουλμανικές δημοκρατίες αλλά και αντιδράσεων από στρατιωτικούς. Ας σημειωθεί ότι ο Σεβαρντνάτζε παραιτήθηκε κυρίως μετά από κατηγορίες στρατιωτικών για το ρόλο του στην κρίση του Κόλπου. Έτσι, οι Σοβιετικοί αποδέχτηκαν την αποστολή στρατευμάτων, χωρίς να μπορούν να κατηγορήσουν τις ΗΠΑ για έλλειψη συνεργασίας. Για τη συνομιλία Μπέικερ-Σεβαρντνάτζε βλ. Pierre Salinger, Eric Laurent, ό.π., σελ. 133-135.

79. Στην πραγματικότητα ούτε αμερικανικές ούτε ισραηλινές μυστικές υπηρεσίες πίστευαν ότι ο Χουσεΐν θα εισβάλει και στη Σαουδική Αραβία. Ο ίδιος ο Χουσεΐν είχε στις 3 Αυγούστου ανακοινώσει ότι οι δυνάμεις του θ' αρχίσουν ν' αποχωρούν από το Κουβέιτ στις 6 Αυγούστου.

80. Στον Αμερικανό υπουργό άμυνας Ρίτσαρντ Τσένι στις 5.8.90 με την προϋπόθεση ότι οι Αμερικανοί θα φύγουν όταν παρέλθει ο κίνδυνος.

81. Από συνέντευξη του Γιασέρ Αραφάτ, Περιοδικό *Der Spiegel*, Τεύχος 11, 11.3.91.

82. Όπως ανέφερε ο Αραφάτ, και επιβεβαίωσαν τέσσερις

88. Δήλωση του υπουργού εξωτερικών Χαρντ στις 11 Οκτωβρίου.

89. Οι πληροφορίες αυτές διοχετεύτηκαν στον τύπο (βλ. Εφημερίδα *Το Βήμα*, 25.11.90, σελ. 18.) από την CIA, ενώ καλά πληροφορημένες ισραηλινές πηγές ανέφεραν και πριν και μετά από αυτά τα δημοσιεύματα ότι ο Χουσεΐν δεν είναι σε θέση ακόμη να κατασκευάσει πυρηνικά όπλα. Με αφορμή τις «πληροφορίες» της CIA, αναφέρει *Το Βήμα*: «Οι εγκέφαλοι του Πενταγώνου κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου, λέγοντας ότι κάθε αναβολή έναρξης της στρατιωτικής επιχείρησης κατά του Ιράκ κινδυνεύει να αποβεί μοιραία, γιατί τα συμμαχικά στρατεύματα μπορεί να δεχτούν πυρηνικές βόμβες». Οι επιθεωρητές του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας, που πήγαν μετά από πρόσκληση του Χουσεΐν στο Ιράκ για να επιθεωρήσουν τις επιστημονικές πυρηνικές εγκαταστάσεις του, διέψευσαν αυτές τις «πληροφορίες». Βλ. Εφημερίδα *Το Βήμα*, 9.12.90, σελ. 21.

90. Δεν υπάρχουν μέχρι στιγμής ασφαλείς πληροφορίες για το αν και κατά πόσο ο Μπους εξαγόρασε και τους Κινέζους ώστε να μην κάνουν χρήση του βέτο σ' αυτή την απόφαση αλλά σίγουρο είναι ότι ξαφνικά ξεχάστηκε μια για πάντα το μακελειό στην πλατεία Τιεν Αν Μεν του Πεκίνου πριν δύο χρόνια. Πάντως ο Μπους φαίνεται να προχωρεί σε ευνοϊκότερες συμβάσεις στο διακρατικό εμπόριο με την Κίνα παρά τις καταγγελίες γερουσιαστών για καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων στη χώρα αυτή.

91. Ο Ρώσος διαπραγματευτής Πριμακόφ, μετά τη συνο-

96. Εφημερίδα *Το Βήμα*, 25.11.90. Η είδηση προέρχεται από την εφημερίδα *Sunday Times*.

97. Εφημερίδα *Sunday Times*, 17.12.90.

98. Εφημερίδα *The Guardian*, 12.2.91, σελ. 1. Εφημερίδα *Τα Νέα*, 13.2.91, σελ. 19.

99. *Τα Νέα*, ό.π., σύμφωνα με τα πρακτικά των συνομιλιών που δημοσιεύτηκαν στο Αμάν.

100. Η πρόταση του Μιτεράν δεν ήταν ειλικρινής. Έγινε για να νομιμοποιηθεί η συμμετοχή της Γαλλίας στον επικείμενο πόλεμο τόσο απέναντι στον αραβικό πληθυσμό αυτής της χώρας όσο και αναφορικά με την αποστολή στρατευσίμων. Οι ΗΠΑ και η Αγγλία δεν αντιμετώπισαν τέτοιου είδους προβλήματα.

101. Εδώ ας σημειωθεί ότι ούτε η Ελλάδα, σε αντίθεση με τις άλλες χώρες της ΕΟΚ, υποστήριξε τη γαλλική πρωτοβουλία, που θα είχε θετικά αποτελέσματα και ως προς το κυπριακό.

102. Εφημερίδα *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 18.1.91, σελ. 3.

103. Βλ. ημερήσιο τύπο και A.S.: *Eine Art Schadenfreude (Israelis, Palestinenser und die Krise am Golf.* Περιέχεται στη συλλογή Bahman Nirumand, ό.π., σελ. 152-169.

104. Ανταπόκριση από το Τελ Αβίβ του Amos Wollin, Εφημερίδα *Die Tageszeitung*, 11.1.91.

105. Ό.π.

106. Ό.π.

107. Ο Koran Khella: *Golfkrieg*, Αμβούργο, 1991, ισχυρίζεται ότι: «Το Ισραήλ συμμετέχει από την αρχή του πολέμου με 64 αεροσκάφη και 182 πιλότους στην επιθετική ενέργεια κατά του ιρακινού λαού. Το Ισραήλ διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στον από αέρος πόλεμο επειδή αποτελεί εκείνη την πολεμική δύναμη που γνωρίζει καλύτερα την περιοχή».

108. Λάδι στη φωτιά έριξαν τα αιματηρά γεγονότα της 8ης Οκτωβρίου στην Ιερουσαλήμ για τα οποία σοβαρές ευθύνες φέρει και η αστυνομία. Η διαμάχη οξύνθηκε ακόμη περισσότερο όταν δεν επιτράπηκε η δωρεάν διανομή αντιασφυξιογόνων μασκών στους Παλαιστινίους.

109. Χαρακτηριστικές είναι οι εντυπώσεις του Michael Will (τέως μέλους του γερμανικού κόμματος των Πράσινων από το Darmstadt, ο οποίος αποχώρησε μετά από την αρνητική στάση του κόμματος στο να αποσταλεί πολεμικό υλικό στο Ισραήλ) κατά την επίσκεψή του στο Ισραήλ: «Πώς θα μπορούσα να θέσω κριτικά ερωτήματα, όπως μου έχει ανατεθεί, για τον ισραηλινό μιλιταρισμό, όταν περπατώντας με την αντιασφυξιογόνα μάσκα στη μασχάλη, που είχε γίνει απαραίτητη σ' αυτή τη χώρα, οδηγήθηκα να δω μια έκθεση σχετικά με τη ζωή των εβραίων στα γκέτο και στα στρατόπεδα συγκέντρωσης κι όταν στη συνέχεια συνομίλησα με το διευθυντή του ιδρύματος, ο οποίος είχε χάσει την οικογένειά του στο Άουσβιτς; Πώς θα μπορούσα να θέσω αυτού του ανθρώπου τέτοια ερωτήματα;»

μετά από πρόσκληση του βασιλιά Φαχντ, ότι δεν αποσκοπούν αύξηση της επιρροής τους στην περιοχή και ότι θα επιθυμούσαν την αποστολή αεροναυτικών δυνάμεων και από τη Σοβιετική Ένωση. Ο Γκορμπατσόφ βέβαια, όπως άλλωστε αναμενόταν, δε θέλησε να αναμειχθεί στρατιωτικά στην κρίση λόγω των προβλημάτων που θα δημιουργούνταν από τις μουσουλμανικές δημοκρατίες αλλά και αντιδράσεων από στρατιωτικούς. Ας σημειωθεί ότι ο Σεβαρντνάτζε παραιτήθηκε κυρίως μετά από κατηγορίες στρατιωτικών για το ρόλο του στην κρίση του Κόλπου. Έτσι, οι Σοβιετικοί αποδέχτηκαν την αποστολή στρατευμάτων, χωρίς να μπορούν να κατηγορήσουν τις ΗΠΑ για έλλειψη συνεργασίας. Για τη συνομιλία Μπέικερ-Σεβαρντνάτζε βλ. Pierre Salinger, Eric Laurent, ό.π., σελ. 133-135.

79. Στην πραγματικότητα ούτε αμερικανικές ούτε ισραηλινές μυστικές υπηρεσίες πίστευαν ότι ο Χουσεΐν θα εισβάλει και στη Σαουδική Αραβία. Ο ίδιος ο Χουσεΐν είχε στις 3 Αυγούστου ανακοινώσει ότι οι δυνάμεις του θ' αρχίσουν ν' αποχωρούν από το Κουβέιτ στις 6 Αυγούστου.

80. Στον Αμερικανό υπουργό άμυνας Ρίτσαρντ Τσένι στις 5.8.90 με την προϋπόθεση ότι οι Αμερικανοί θα φύγουν όταν παρέλθει ο κίνδυνος.

81. Από συνέντευξη του Γιασερ Αραφατ, Περιοδικό *Der Spiegel*, Τεύχος 11, 11.3.91.

82. Όπως ανέφερε ο Αραφάτ, και επιβεβαίωσαν τέσσερις ακόμη αντιπροσωπίες, έφτασε στα χέρια του ήδη στην αρχή της συζήτησης το κείμενο του ψηφίσματος έτοιμο, γραμμένο στα αγγλικά και μεταφρασμένο στα αραβικά. Βλ. Pierre Salinger, Eric Laurent, ό.π., σελ. 166.

83. Περιοδικό *Time*, 10.8.90.

84. Μια μέρα μετά τα αιματηρά γεγονότα στην Ιερουσαλήμ, στις 9.10.90, η γαλλική κυβέρνηση θεωρεί μια διεθνή διάσκεψη «εντελώς απαραίτητη». Στο Κάιρο ο Μουμπάρακ (11.10.90) εκφράζεται κατά της σύνδεσης του παλαιστινιακού προβλήματος με την κρίση. Στις 18.10.90 ο Αραβικός Σύνδεσμος απορρίπτει πρόταση ψηφίσματος που κατέθεσαν οι αντιπρόσωποι του Ιράκ, της Υεμένης, του Σουδάν και της PLO, το οποίο καταδίκαζε τις ΗΠΑ για την ανεκτική τους στάση απέναντι στο Ισραήλ και την ευθύνη τους για τη μη προώθηση αυστηρότερου ψηφίσματος στο Συμβούλιο Ασφαλείας αναφορικά με το μακελειό της 8ης Οκτωβρίου.

85. Από συνέντευξη του Τζεϊμσ Μπεϊκερ, Δίκτυο *ABC*, 12.8.90.

86. Elaine Sciolino, Eric Pace: *How U.S. Got U.N. Bacing for Use of Force in the Golf*, Εφημερίδα *New York Times*, 30.8.90, σελ. 1.

87. Karen Tumulty: *U.S. Offers Soviets Economic Aid for Coorporation on Iraq*, Εφημερίδα *Los Angeles Times*, 6.9.90, σελ. 1.

κτωβρίου.

89. Οι πληροφορίες αυτές διοχετεύτηκαν στον τύπο (βλ. Εφημερίδα *Το Βήμα*, 25.11.90, σελ. 18.) από την CIA, ενώ καλά πληροφορημένες ισραηλινές πηγές ανέφεραν και πριν και μετά από αυτά τα δημοσιεύματα ότι ο Χουσεΐν δεν είναι σε θέση ακόμη να κατασκευάσει πυρηνικά όπλα. Με αφορμή τις «πληροφορίες» της CIA, αναφέρει *Το Βήμα*: «Οι εγκέφαλοι του Πενταγώνου κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου, λέγοντας ότι κάθε αναβολή έναρξης της στρατιωτικής επιχείρησης κατά του Ιράκ κινδυνεύει να αποβεί μοιραία, γιατί τα συμμαχικά στρατεύματα μπορεί να δεχτούν πυρηνικές βόμβες». Οι επιθεωρητές του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας, που πήγαν μετά από πρόσκληση του Χουσεΐν στο Ιράκ για να επιθεωρήσουν τις επιστημονικές πυρηνικές εγκαταστάσεις του, διέψευσαν αυτές τις «πληροφορίες». Βλ. Εφημερίδα *Το Βήμα*, 9.12.90, σελ. 21.

90. Δεν υπάρχουν μέχρι στιγμής ασφαλείς πληροφορίες για το αν και κατά πόσο ο Μπους εξαγόρασε και τους Κινέζους ώστε να μην κάνουν χρήση του βέτο σ' αυτή την απόφαση αλλά σίγουρο είναι ότι ξαφνικά ξεχάστηκε μια για πάντα το μακελειό στην πλατεία Τιεν Αν Μεν του Πεκίνου πριν δύο χρόνια. Πάντως ο Μπους φαίνεται να προχωρεί σε ευνοϊκότερες συμβάσεις στο διακρατικό εμπόριο με την Κίνα παρά τις καταγγελίες γερουσιαστών για καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων στη χώρα αυτή.

91. Ο Ρώσος διαπραγματευτής Πριμακόφ, μετά τη συνομιλία του με τον Ιταλό πρωθυπουργό Αντρεότι στις 17.10.90, είχε εκφράσει την αισιοδοξία του για την εξεύρεση μιας ειρηνικής διεξόδου λέγοντας: «Η αποχώρηση του Ιράκ από το Κουβέιτ είναι δυνατή και απαραίτητη. Πρέπει να βρεθεί με κάθε μέσο μια πολιτική λύση. Ο Σαντάμ Χουσεΐν είναι διατεθειμένος να διαπραγματευτεί αν η Δύση δεν του θέσει κανένα τελεσίγραφο και δεν τον απειλεί στρατιωτικά».

92. Εκτός από την πρόταση Μιτεράν, στις 14.12.90 από τον πρόεδρο της Αλγερίας Chadli Ben Jedid, στις 29.12.90 από τον υπουργό εξωτερικών της Γιουγκοσλαβίας Budimir Loncar, εξουσιοδοτημένο από τις 102 χώρες των Αδεσμεύτων, την 1.1.91 από τον υπουργό εξωτερικών του Λουξεμβούργου Jacques Poos, που εκπροσωπούσε την ΕΟΚ, στις 2.1.91 από το βασιλιά Χουσεΐν της Ιορδανίας με ταξίδι του σε διάφορες χώρες της Ευρώπης, στις 3.1.91 κατά τη συνάντηση στη Λιβύη ηγετών αραβικών κρατών (Αίγυπτος, Συρία, Λιβύη και Σουδάν), στις 4.1.91 από τον πρώην Ιάπωνα πρόεδρο Νακασόνε κ.ά.

93. Ο Τον Βέμπστερ σε σχετική ακρόαση από την Επιτροπή της Βουλής για τις Ένοπλες Δυνάμεις, βλ. Εφημερίδα *Die Tageszeitung*, 2.2.91.

94. Ό.π.

95. Ό.π.

107. Ο Koran Khella: *Golfkrieg*, Αμβούργο, 1991, ισχυρίζεται ότι: «Το Ισραήλ συμμετέχει από την αρχή του πολέμου με 64 αεροσκάφη και 182 πιλότους στην επιθετική ενέργεια κατά του ιρακινού λαού. Το Ισραήλ διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στον από αέρος πόλεμο επειδή αποτελεί εκείνη την πολεμική δύναμη που γνωρίζει καλύτερα την περιοχή».

108. Λάδι στη φωτιά έριξαν τα αιματηρά γεγονότα της 8ης Οκτωβρίου στην Ιερουσαλήμ για τα οποία σοβαρές ευθύνες φέρει και η αστυνομία. Η διαμάχη οξύνθηκε ακόμη περισσότερο όταν δεν επιτράπηκε η δωρεάν διανομή αντιασφυξιογόνων μασκών στους Παλαιστινίους.

109. Χαρακτηριστικές είναι οι εντυπώσεις του Michael Will (τέως μέλους του γερμανικού κόμματος των Πράσινων από το Darmstadt, ο οποίος αποχώρησε μετά από την αρνητική στάση του κόμματος στο να αποσταλεί πολεμικό υλικό στο Ισραήλ) κατά την επίσκεψή του στο Ισραήλ: «Πώς θα μπορούσα να θέσω κριτικά ερωτήματα, όπως μου έχει ανατεθεί, για τον ισραηλινό μιλιταρισμό, όταν περπατώντας με την αντιασφυξιογόνα μάσκα στη μασχάλη, που είχε γίνει απαραίτητη σ' αυτή τη χώρα, οδηγήθηκα να δω μια έκθεση σχετικά με τη ζωή των εβραίων στα γκέτο και στα στρατόπεδα συγκέντρωσης κι όταν στη συνέχεια συνομίλησα με το διευθυντή του ιδρύματος, ο οποίος είχε χάσει την οικογένειά του στο Άουσβιτς; Πώς θα μπορούσα να θέσω αυτού του ανθρώπου τέτοια ερωτήματα;»

Αξίζει να σημειωθεί ότι η πρόεδρος του γερμανικού κοινοβουλίου Rita Süßmuth, κατά την επίσημη επίσκεψή της στο Ισραήλ, ζήτησε συγγνώμη για τη στάση του γερμανικού ειρηνιστικού κινήματος στον πόλεμο κατά του Ιράκ. Παράλληλα δήλωσε, ότι οι εξαγωγές χημικών όπλων και υψηλής τεχνολογίας από γερμανικές εταιρείες προς το Ιράκ αποτελούν λίγες παράνομες εξαιρέσεις.

110. Ο υπουργός άμυνας Αρενσ, Εφημερίδα *Jerusalem Post*, 3.8.90: «Το Ιράκ δεν έχει ακόμη την τεχνική δυνατότητα να χρησιμοποιήσει πυραύλους με χημικές κεφαλές. Μία επίθεση με χημικά όπλα θα ήταν μόνο με αεροσκάφη δυνατή. Έχουμε την ικανότητα να καταρρίψουμε κάθε ιρακινό αεροσκάφος που θα πετάξει προς την κατεύθυνσή μας». Περιέχεται στη συλλογή Bahman Nirumand, ό.π., σελ. 152. κ.ε.

111. Η ειδική επιτροπή που εξετάζει την αποτελεσματικότητα των αμερικανικών οπλικών συστημάτων στον πόλεμο του Κόλπου ανακοίνωσε ότι οι ζημιές που προξενήθηκαν από θραύσματα «Πάτριοτ» σε σπίτια ήταν τριπλάσιες από αυτές που προκλήθηκαν από «Σκαντ». Οι «Πάτριοτ» αποδείχτηκαν ακατάλληλοι και επιζήμιοι κατά τη χρησιμοποίησή τους για την προστασία των πόλεων. Εφημερίδα *New York Times*, 19.4.91.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ: SCRIPTA MANENT VERBA MAGNITOFONUNTE

Αν η Αλίκη Βουγιουκλάκη είναι η αναρχικιά του θεάτρου μας, όπως δηλώνει, ο Λεωνίδας Χρηστάκης είναι «η Βουγιουκλάκη του περιθωρίου». Το Λεωνίδα Χρηστάκη τον γνωρίζουν και οι πέτρες. Όπως θα 'λεγε ένας κοινός φίλος, ο σκιτσογράφος Ηλίας Πολίτης, στο διάβα του Χρηστάκη οι πέτρες νιαουρίζουν και οι γάτες ραγίζουν.

Τον γνωρίσαμε το 1975 μαθαίνοντας απ' αυτόν, όπως εκατοντάδες άλλοι νέοι της μεταπολίτευσης, τα στοιχειώδη για την έκδοση ενός εντύπου. Καιρό σκεφτόμασταν αυτή τη συνέντευξη και κάποια στιγμή βρεθήκαμε να συζητάμε με αφορμή την επανέκδοση του περιοδικού *Panderma* για τα παλιά και τη ζωή του όλη, μέχρι το πώς βγήκε από τη μήτρα της μητέρας του.

Ο Χρηστάκης έχει εκδώσει και έχει επιμεληθεί χιλιάδες έντυπα κάθε είδους: Βιβλία αμφισβήτησης αλλά και καλλιτεχνικά, περιοδικά λογοτεχνικά ή πολιτικά, μπροσούρες, λευκώματα κ.λπ. Έχει δουλέψει σ' όλα τα στάδια παραγωγής ενός εντύπου εκτός ίσως από την παραγωγή του χαρτιού ή το ...φύτεμα των δέντρων. Πολυταξιδεμένος εραστής του χάους με γνώσεις «ευρέως φάσματος» και αναμφίβολο καλλιτεχνικό ταπεραμέντο, αντιεξουσιαστική χαρακτηροδομή και αξέχαστη φυσιογνωμία, ο Λεωνίδας Χρηστάκης λέγεται ότι είναι ο πρώτος Αθηναίος που άφησε μούσι. Παράλληλα, ίσως κατέχει ένα σπάνιο ρεκόρ: Έχει κυνηγηθεί απ' όλα τα καθεστώτα, τις πιο διαφορετικές κυβερνήσεις, από ανθρώπους κάθε πολιτικής ιδεολογίας —φασίστες, δεξιούς, κομμουνιστές, σοσιαλιστές και αναρχικούς— και κάθε επαγγέλματος— δασκάλους και καθηγητές, ιδιοκτήτες ακινήτων και υποθηκοφύλακες, τροχονόμους και ποιητές, αντεργκράουντ και ...οβεργκράουντ εκδότες και κινηματογραφιστές, μπάτσους, εμπόρους, καφενόβιους, πρεζόνια και φωτογράφους.

Γι' αυτά και άλλα πολλά μιλά στο Μιχαήλ Πρωτοψάλτη. Απολαύστε τον.

Σ Υ Ν Ε Ν Τ Ε Υ Ξ Η

□ **Πρωταπριλιά του '83 κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος του *Σχολιαστή*, πρωταπριλιά του '87 τα *Άνθη του Κακού* και πρωταπριλιά του '92 εκδόθηκε το περιοδικό *Flash* από τον ομώνυμο ραδιοσταθμό. Ξεφύλλισε αυτό το τεύχος και πες μου, πώς σου φαίνεται;**

■ Οι ίδιες αηδιαστικές τετραχρωμίες, τα ίδια ανούσια θέματα, οι ίδιοι πολιτικοί, οι ίδιες ανόητες διαφημίσεις, η ίδια μίμηση ξένων προτύπων όπως το *Marie Claire*, το *Oggi* και σπέρματα από το περιοδι-

έντυπα περνούν μια μεγάλη κρίση. Υπάρχουν προοπτικές;

■ Το περίεργο είναι πως όσο μεγαλύτερη κρίση μαστίζει μια εποχή, τόσο το εναλλακτικό ή περιθωριακό έντυπο πολλαπλασιάζει τους τίτλους του. Σήμερα ξέρω πως κυκλοφορούν εβδομήντα δύο τέτοια έντυπα ενώ υπάρχει ταυτόχρονα μια έκρηξη στα φανζίν. Και υπάρχει φανζίν, το *B23*, που πουλά αρκετά αντίτυπα. Με βεβαίωσε ο Νικόλας Χρηστάκης που είναι κοινωνιολόγος και κάνει έρευνα γι' αυτά.

ντυπα της κοινωνικής αντίστασης, τα περιθωριακά, τα αντεργκράουντ, τα φανζίν. Μέσα σ' αυτά υπάρχει μια αύρα ελευθερίας, μια αύρα ιδεών, ένας «αιθέρας» όπως έλεγε ο Ράιχ.

□ **Η κυκλοφορία όμως των περισσοτέρων εντύπων αυτού του είδους συνεχώς μειώνεται, αντίθετα με ότι συνέβαινε μερικά χρόνια πριν...**

■ Εμείς δεν είμαστε υπηρεσία στατιστικής να μετράμε την αξία του φαινομένου σε αντίτυπα. Πρέπει να το αξιολογούμε ως την επιθυμία νέων ανθρώπων

λακες, τροχονόμους και ποιητές, αντεργκράουντ και ...οβεργκράουντ εκδότες και κινηματογραφιστές, μπάτσους, εμπόρους, καφενόβιους, πρεζόνια και φωτογράφους.

Γι' αυτά και άλλα πολλά μιλά στο Μιχαήλ Πρωτοψάλτη. Απολαύστε τον.

MANENT VERBA MAGNITOFONUNTE

Σ Υ Ν Ε Ν Τ Ε Υ Ξ Η

☐ Πρωταπριλιά του '83 κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος του *Σχολιαστή*, πρωταπριλιά του '87 τα *Άνθη του Κακού* και πρωταπριλιά του '92 εκδόθηκε το περιοδικό *Flash* από τον ομώνυμο ραδιοσταθμό. Ξεφύλλισε αυτό το τεύχος και πες μου, πώς σου φαίνεται;

■ Οι ίδιες αηδιαστικές τετραχρωμίες, τα ίδια ανούσια θέματα, οι ίδιοι πολιτικοί, οι ίδιες ανόητες διαφημίσεις, η ίδια μίμηση ξένων προτύπων όπως το *Marie Claire*, το *Oggi* και σπέρματα από το περιοδικό που ξεκίνησε ο Άντι Γουόρχολ, το *Interview*. Μια από τα ίδια... Είναι η κατάντια της εποχής μας.

☐ Εσύ, νομίζω, ακόμα επιμένεις να μην βάζεις διαφημίσεις στα περιοδικά που εκδίδεις...

■ Βάζω κάποιες διαφημίσεις αλλά επιλεκτικά. Δε διαφημίζω, για παράδειγμα, στρώματα, όπως κάνει το περιοδικό *Λέξη*.

☐ Εμείς στο ζήτημα της διαφήμισης, όπως έχεις ίσως παρατηρήσει, κάναμε μια στροφή εκατόν ογδόντα μοιρών, μια υποχώρηση...

■ Τι διαφημίζετε;

☐ Κυρίως βιβλία και παμπ...

■ Βιβλία διαφημίζω και εγώ. Αλλά και παμπ, γιατί όχι; Ειδικά αν είναι ωραία! Εξάλλου τα παμπ, τουλάχιστον παλιά, ήταν ένας χώρος αντίστασης, γίνονταν συζητήσεις και ανταλλαγή ιδεών. Το αναφέρει και ο Τζορτζ Οργουελ στο χρονογράφημα *Το Φεγγάρι στο Νερό*.

☐ Λεωνίδα, έχεις μια μεγάλη εμπειρία στο αντεργκράουντ, στο εναλλακτικό έντυπο, στο έντυπο της αμφισβήτησης. Σήμερα αυτού του είδους τα έντυπα περνούν μια μεγάλη κρίση. Υπάρχουν προοπτικές;

■ Το περίεργο είναι πως όσο μεγαλύτερη κρίση μαστίζει μια εποχή, τόσο το εναλλακτικό ή περιθωριακό έντυπο πολλαπλασιάζει τους τίτλους του. Σήμερα ξέρω πως κυκλοφορούν εβδομήντα δύο τέτοια έντυπα ενώ υπάρχει ταυτόχρονα μια έκρηξη στα φανζίν. Και υπάρχει φανζίν, το *B23*, που πουλά αρκετά αντίτυπα. Με βεβαίωσε ο Νικόλας Χρηστάκης που είναι κοινωνιολόγος και κάνει έρευνα γι' αυτά.

Υπάρχει επίσης μια κατάκτηση στο χώρο του αντεργκράουντ, του εναλλακτικού εντύπου — όχι μόνο του φανζίν, αλλά γενικότερη. Τέτοια έντυπα δεν εκδίδονται πια μόνο στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη αλλά παντού. Στην Αμφιλοχία, στα Γιάννενα, στη Χαλκίδα, σε όλα τα μέρη της Ελλάδας. Και αυτή η κατάκτηση έχει τις ρίζες της στην αρχή της εντροπίας.

Έρχεται μια νέα φτώχεια, μια νέα δυστυχία, ενός νέου είδους πνευματική καταπίεση, που δεν μας ακουμπά ακόμα αλλά την υποπτευόμαστε. Ένα νέο παιδί, που μεγαλώνει μέσα σ' ένα τέτοιο κλίμα, μόλις φτάσει 18-19 χρονών επιθυμεί να βγάλει ένα έντυπο. Να πει δυο λόγια σε τρίτους, ίσως τα τελευταία, πριν το βουλώσει ή τον βουλώσουν! Ίσως δεν ξέρεις τι γίνεται στα Γυμνάσια. Σχεδόν κάθε τάξη εκδίδει μια φυλλάδα όπου πέντε με δέκα μαθητές γράφουν... Οι περισσότεροι κάπως έτσι ξεκινάνε.

Σήμερα επικρατεί, ολοένα και περισσότερο, στον τύπο η χυδαιότητα, η ασχετοσύνη και λείπει η αναζήτηση της αιτίας των γεγονότων. Και όσο αυτή η χυδαιότητα αυξάνει, τόσο πολλαπλασιάζονται και τα έντυπα της κοινωνικής αντίστασης, τα περιθωριακά, τα αντεργκράουντ, τα φανζίν. Μέσα σ' αυτά υπάρχει μια αύρα ελευθερίας, μια αύρα ιδεών, ένας «αιθέρας» όπως έλεγε ο Ράιχ.

☐ Η κυκλοφορία όμως των περισσοτέρων εντύπων αυτού του είδους συνεχώς μειώνεται, αντίθετα με ότι συνέβαινε μερικά χρόνια πριν...

■ Εμείς δεν είμαστε υπηρεσία στατιστικής να μετράμε την αξία του φαινομένου σε αντίτυπα. Πρέπει να το αξιολογούμε ως την επιθυμία νέων ανθρώπων να εκφράσουν κάποιες ιδέες αφού πουθενά δεν τους δίνεται βήμα.

☐ Νομίζεις ότι εκφράζονται μέσα απ' αυτά τα έντυπα καινούργιες ιδέες ή απλώς γίνεται ένα αναμάσημα; Και δεν εξαιρώ ούτε τα *Άνθη του Κακού*.

■ Παρ' ότι ο πεσιμισμός σου είναι υπερβολικός, υπάρχει όντως αναμάσημα. Αλλά δεν πρέπει να απαιτούμε οπωσδήποτε καινούργιες ιδέες. Εξάλλου ας μην ξεχνάμε πως πολλές καινούργιες στην εποχή τους ιδέες αφομοιώθηκαν πολύ εύκολα από τους κοινωνιολόγους και ξαναχρησιμοποιήθηκαν από τον καπιταλισμό. Ας έχουμε έστω αυτήν την αύρα ελευθερίας. Και, ξέρεις, πρέπει να είμαστε περήφανοι. Αυτή η πληθώρα εντύπων, που κυκλοφορούν στην Ελλάδα, δεν υπάρχει σε καμιά άλλη χώρα της Ευρώπης εκτός από τα πανεπιστήμια της Ιταλίας και κατά περιόδους την Ελβετία (κυρίως στη Ζυρίχη), το Βέλγιο και, λιγότερο, το Παρίσι. Βέβαια στη Γαλλία το *Canard Enchaîner* [*Η Αλυσοδεμένη Πάπια*] κάλυπτε το κενό διότι είχε τόσο πλούσια και καλή ύλη όση θα είχαν πολλά μαζί διαφορετικά περιοδικά.

Εκείνο λοιπόν που πρέπει να εκτιμήσουμε σ' όλα αυτά τα έντυπα που κυκλοφορούν είναι η αγωνία κάποιων ανθρώπων για έκφραση και επικοινωνία καθώς και η δυνατότητα που έχει ο καθένας να βγάλει ένα έντυπο με τις ιδέες του, όποιες κι αν είναι, ακόμα κι αν το διαβάζουν μονάχα άλλοι δέκα. Αυτό είναι πολύ σπουδαίο. Άλλοι να φανταστείς κατεβαίνουν υποψήφιοι βουλευτές και δεν παίρνουν ούτε δέκα ψήφους! Φυσικά ένας χεσμένος κοινωνιολόγος θα έβγαζε το συμπέρασμα πως «το Σύνταγμα λειτουργεί» και «ο τύπος είναι ελεύθερος». Αυτό όμως που συντελείται με τα έντυπα είναι μια χειρονομία πέραν της ελευθερίας. Μια χειρονομία που την έχει ανάγκη αυτός που την κάνει και άλλοι δέκα που θα διαβάσουν το έντυπο και άλλοι δέκα που το συλλέγουν χωρίς να το διαβάσουν. Είναι ένα φωτάκι στο «άξενο των πόλεων» όπως το χαρακτήρισε ο Μίτσερλιχ. Αυτές οι προσπάθειες νομίζω ότι τελευταία μπαίνουν σε μια περίοδο ανάκαμψης — πράγμα που με ενθουσιάζει. Το βρίσκω πολύ σημαντικό όχι μόνο γιατί

Σήμερα επικρατεί στον τύπο η χυδαιότητα. Και όσο αυτή η χυδαιότητα αυξάνει, τόσο πολλαπλασιάζονται και τα έντυπα της κοινωνικής αντίστασης, τα περιθωριακά, τα αντεργκράουντ, τα φανζίν. Μέσα σ' αυτά υπάρχει μια αύρα ελευθερίας, μια αύρα ιδεών, ένας «αιθέρας» όπως έλεγε ο Ράιχ. (...) Η πίεση που ασκούν τα παντός είδους μικρά περιοδικά στα μέσα ενημέρωσης της αυταρχικής εξουσίας είναι υπολογίσιμη και λειτουργεί με υπόγειο τρόπο.

εγώ είμαι καλτ, είμαι δηλαδή λάτρης αυτών των εντύπων, αλλά και αποστασιοποιούμενος απ' όλα αυτά πάλι στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγω.

☐ **Μπορείς μετά από τόσα χρόνια να κρατάς αποστάσεις και να βλέπεις το φαινόμενο από έξω;**

■ Φυσικά και μπορώ! Γιατί είμαι έξω από το μαζικό φαινόμενο. Ηδονοβλεψίας του έντυπου τρόπου ήμουνα πάντοτε...

☐ **Σίγουρα όμως δεν μπορείς να ζήσεις δίχως να εκδίδεις κάποιο περιοδικό ή βιβλία...**

■ Εδώ βρίσκεται το παράδοξο. Γιατί όλοι αυτοί οι άνθρωποι ασχολούνται με τα έντυπα; Είναι ψυχαναγκαστικοί; Είναι κάτι ανερμήνευτο; Είναι η χημεία του γράφειν και εκδίδειν; Ή μήπως, πιο απλά, η έκφραση αποτελεί διέξοδο μιας κοινωνικής πίεσης; Πίεση, η οποία είναι σήμερα οξυμένη και ορατή και τη ζούμε με την ανεργία, τον αυταρχισμό, τις νέες ιδέες, τον άκρατο εθνικισμό, τον πόλεμο στον Κόλπο, την αναβίωση της θρησκείας, τον τουρκικό επεκτατισμό και τόσα άλλα. Εδώ βρίσκεται και το μεγάλο μυστικό των εποχών. Ο τύπος είναι φαινόμενο κοινωνικό και όχι ατομικό. Μπορεί ο εκδότης —η «ψυχή» του εγχειρήματος— να είναι ένας αλλά είναι ο δέκτης ενός συλλογικού σκέπτεσθαι. Σήμερα, παρ' όλο που υπάρχουν τόσες εφημερίδες, περιοδικά, τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί, επικρατεί ένα ολιγοπώλιο στην ενημέρωση που δημιουργεί μεγαλύτερη πίεση. Γιατί όλοι ξέρουν ότι γίνονται τόσα και τόσα γεγονότα που δεν αναφέρονται ποτέ από τα μέσα ενημέρωσης. Έπρεπε να δημιουργηθεί η υπόθεση στο Κωσταλέξι για να αναφερθούν τα μέσα ενημέρωσης στα κοινωνικά αίτια ενός προβλήματος. Έχουν συγκαλύψει φοβερές ιστορίες, όπως το 1986 όταν αναφέρθηκε ότι σε χωριά του Αιγίου κάποιοι δεξιοί —την εποχή της αντικομμουνιστικής υστερίας— γαμούσαν τα παιδιά και τα εγγόνια των αριστερών και κανείς δεν τόλμησε, έστω και εκ των υστέρων, να το αποκαλύψει και να το διερευνήσει σε βάθος.

Η πίεση που ασκούν τα παντός είδους μικρά περιοδικά στα μέσα ενημέρωσης της αυταρχικής εξουσίας είναι υπολογίσιμη και λειτουργεί με υπόγειο τρόπο. Πιστεύω πως μια νέα αύρα θα φυσήξει και γι' αυτό δεν παραιτούμαι. Κάποια κίνηση των νέων ενάντια στην κατανάλωση και την οικολογική καταστροφή θα ξεπροβάλει, κάποια κίνηση όχι περιβαλλοντίστικη αλλά ριζοσπαστική και άμεση.

☐ **Να μιλήσουμε για την τελευταία σου δουλειά. *Η Ιστορία της Αλητείας* ετοιμάζεται για τρίτη έκδοση...**

■ Το πιο σημαντικό στην *Ιστορία της Αλητείας* δεν είναι τα βιογραφικά στοιχεία που περιέχει, όσο η εισαγωγή που έχω γράψει. Χρειάστηκα ένα ολόκληρο καλοκαίρι με συνεχή πήγαινε-έλα στην Εθνική Βιβλιοθήκη, με δεκάδες βιβλία και χιλιάδες σελίδες από εγκυκλοπαίδειες γύρω μου. Ήθελα να κάνω το διαχωρισμό της αλητείας από την επαιτεία. Γιατί εσφαλμένα ο αλήτης θεωρείται και επαίτης ενώ ο επαίτης θεωρείται και αλήτης. Δεν έχουν καμιά σχέση αυτά τα δύο. Οι περισσότεροι επαίτες είναι κανονικοί επαγγελματίες. Ξεκινούν από το σπίτι τους με το τρόλεϊ και κατεβαίνουν στην Ομόνοια να απλώσουν το χέρι τους όπως οι άλλοι πηγαίνουν στη δουλειά τους. Ο ΒΙΚΤΟΡ ΟΥΓΚΟ αναφέρει στους *Αθλίους* πως την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης υπήρχε στο Παρίσι συνδικάτο επαιτών με επτά χιλιάδες περίπου μέλη. Και τώρα κάτι παρόμοιο συμβαίνει. Είναι άλλο ο εκ δυστυχίας επαίτης και άλλο ο εξ επαγγέλματος — οι δεύτεροι είναι οι περισσότεροι.

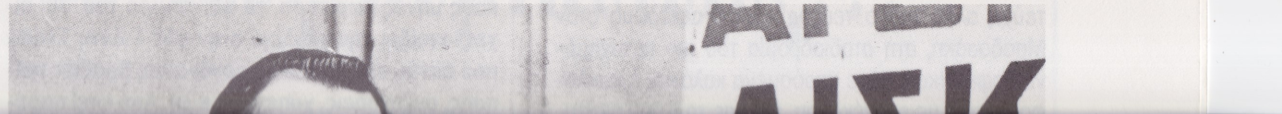
Η Ιστορία της Αλητείας είχε πολύ καλή κυκλοφορία όχι γιατί είναι μια ολοκληρωμένη και δύσκολη μελέτη αλλά γιατί έχει ένα θέμα πρωτότυπο που συγκινεί άμεσα πολλούς. Όλοι κάποτε αλητέψαμε στη ζωή μας. Ακόμα και για ένα βράδυ, καθώς γυρίσαμε αργά στο σπίτι και ο πατέρας μας αποκάλεσε αλήτες, και εμείς έτσι έχουμε αισθανθεί: αλήτες.

☐ **Ανέφερες ότι έγινε ολόκληρη συζήτηση στο περιοδικό *Διαβάζω* από δυο Αγγλίδες κοινωνικούς ψυχολόγους αν *η Ιστορία της Αλητείας* αποτελεί μελέτη ή όχι. Εσύ όμως πώς ορίζεις τα γραπτά σου;**

■ Δε γράφω μόνο ένα είδος βιβλίων. Έχω γράψει για την ελληνική κοινωνία, για το θέατρο, για τον κινηματογράφο, γενικά για την τέχνη, όπως η μελέτη για τις ομοιότητες ανάμεσα στον Ιερώνυμο Μπος, τον Γκρέκο και τον Λεονάρντο ντα Βίντσι. Αλλά δεν είμαι μόνο συγγραφέας. Κάνω επιμέλειες μεταφράσεων, σελιδοποιώ, κάνω μοντάζ, κάνω όλες τις δουλειές που αφορούν στη διαδικασία έκδοσης ενός βιβλίου ή ενός περιοδικού. Γράφω μόνο ευκαιριακά για να εκφράσω ορισμένα πράγματα, για να μιλήσω για τις εποχές και τους ανθρώπους.

Το καλοκαίρι που πέρασε έγραψα στη Νάξο τον Οδηγό Αναγνώρισης Κίτρινων Προσώπων, μια σειρά από κείμενα για τη ζωή —όχι τόσο το έργο τους— έντεκα ποιητών και πεζογράφων. Για τη ζωή τους, που το κατεστημένο της εποχής επιμελώς απέκρυ-

Ο Λεωνίδας Χρηστάκης. Φωτ.: Γ. Μαρής



όσο αυτή η χυδαιότητα αυξάνει, τόσο πολλαπλασιάζονται και τα έντυπα της κοινωνικής αντίστασης, τα περιθωριακά, τα αντεργκράουντ, τα φανζίν. Μέσα σ' αυτά υπάρχει μια αύρα ελευθερίας, μια αύρα ιδεών, ένας «αιθέρας» όπως έλεγε ο Ράιχ. (...) Η πίεση που ασκούν τα παντός είδους μικρά περιοδικά στα μέσα ενημέρωσης της αυταρχικής εξουσίας είναι υπολογίσιμη και λειτουργεί με υπόγειο τρόπο.

εγώ είμαι καλτ, είμαι δηλαδή λάτρης αυτών των εντύπων, αλλά και αποστασιοποιούμενος απ' όλα αυτά πάλι στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγω.

☐ **Μπορείς μετά από τόσα χρόνια να κρατάς αποστάσεις και να βλέπεις το φαινόμενο από έξω;**

■ Φυσικά και μπορώ! Γιατί είμαι έξω από το μαζικό φαινόμενο. Ηδονοβλεψίας του έντυπου τρόπου ήμουνα πάντοτε...

☐ **Σίγουρα όμως δεν μπορείς να ζήσεις δίχως να εκδίδεις κάποιο περιοδικό ή βιβλία...**

■ Είμαι πια σαν μια κουραδομηχανή. Όπως δεν μπορεί να λειτουργήσει το πεπτικό σύστημα αν δε χέσεις, έτσι και εγώ πρέπει να παράγω, να τυπώνω, να τυπώνω συνέχεια έντυπα. Τώρα ετοιμάζω το νέο περιοδικό *Panderma* και βιβλία στις εκδόσεις Χάος και Κουλτούρα. Όλη μου η λειτουργική σύνθεση — για να μεταχειριστώ και τη λέξη infratexture— δηλαδή η εσωπλέξη μου αποτελείται από έντυπα, επιμέλειες, εκδόσεις. Είπα τώρα τελευταία στο φίλο συγγραφέα Τέο Ρόμβο ότι σκέφτομαι για ένα καινούργιο περιοδικό και ζήτησα τη γνώμη του. Μου απάντησε πως αφού είχα την έμπνευση και την επιθυμία να βγάλω περιοδικό δεν έχει νόημα η γνώμη του. Αφού εγώ επιθυμούσα να το κάνω, είτε αυτός θεωρούσε πως θα πετύχω είτε όχι, δεν είχε σημασία η δική του άποψη.

Βέβαια υπάρχει και η εξωτερική αντανάκλαση. Τρία χρόνια πριν, που σκέφτηκα να συνεχίσω το *Ιδεοδρόμιο*, πολλοί δυσφόρησαν με την ιδέα της επανάληψης. Σήμερα όλοι δέχονται να συνεργαστούν. Τι άλλαξε σ' αυτά τα τρία χρόνια; Γιατί σήμερα είναι κανείς δεν τόλμησε, έστω και εκ των υστέρων, να το αποκαλύψει και να το διερευνήσει σε βάθος.

Η πίεση που ασκούν τα παντός είδους μικρά περιοδικά στα μέσα ενημέρωσης της αυταρχικής εξουσίας είναι υπολογίσιμη και λειτουργεί με υπόγειο τρόπο. Πιστεύω πως μια νέα αύρα θα φυσήξει και γι' αυτό δεν παραιτούμαι. Κάποια κίνηση των νέων ενάντια στην κατανάλωση και την οικολογική καταστροφή θα ξεπροβάλει, κάποια κίνηση όχι περιβαλλοντίστικη αλλά ριζοσπαστική και άμεση.

☐ **Να μιλήσουμε για την τελευταία σου δουλειά. *Η Ιστορία της Αλητείας* ετοιμάζεται για τρίτη έκδοση...**

■ Το πιο σημαντικό στην *Ιστορία της Αλητείας* δεν είναι τα βιογραφικά στοιχεία που περιέχει, όσο η εισαγωγή που έχω γράψει. Χρειάστηκα ένα ολόκληρο καλοκαίρι με συνεχή πήγαινε-έλα στην Εθνική Βιβλιοθήκη, με δεκάδες βιβλία και χιλιάδες σελίδες μελέτη ή όχι. **Εσύ όμως πώς ορίζεις τα γραπτά σου;**

■ Δε γράφω μόνο ένα είδος βιβλίων. Έχω γράψει για την ελληνική κοινωνία, για το θέατρο, για τον κινηματογράφο, γενικά για την τέχνη, όπως η μελέτη για τις ομοιότητες ανάμεσα στον Ιερώνυμο Μπος, τον Γκρέκο και τον Λεονάρντο ντα Βίντσι. Αλλά δεν είμαι μόνο συγγραφέας. Κάνω επιμέλειες μεταφράσεων, σελιδοποιώ, κάνω μοντάζ, κάνω όλες τις δουλειές που αφορούν στη διαδικασία έκδοσης ενός βιβλίου ή ενός περιοδικού. Γράφω μόνο ευκαιριακά για να εκφράσω ορισμένα πράγματα, για να μιλήσω για τις εποχές και τους ανθρώπους.

Το καλοκαίρι που πέρασε έγραψα στη Νάξο τον Οδηγό Αναγνώρισης Κίτρινων Προσώπων, μια σειρά από κείμενα για τη ζωή —όχι τόσο το έργο τους— έντεκα ποιητών και πεζογράφων. Για τη ζωή τους, που το κατεστημένο της εποχής επιμελώς απέκρυ-

Ο Λεωνίδας Χρηστάκης. Φωτ.: Γ. Μαρής



ψε. Παρόμοια θέματα δούλευα και νεώτερος στις *Εικόνες*, στις εκδόσεις Φέξη, στα *Νέα*, στη *Μεσημβρινή*. Δεν έπαιξα ποτέ το ρόλο του συγγραφέα, απλώς γράφω. Όπως δεν έπαιξα ποτέ το ρόλο του ζωγράφου, απλώς ζωγράφιζα.

□ Ίσως γι' αυτό να έμεινες έξω από τα κυκλώματα — και από τα καλλιτεχνικά και από τα εκδοτικά. Βέβαια αυτό —έτσι νομίζω— ήταν μια επιλογή σου...

■ Μπορεί να έμεινα έξω από εκείνα τα κυκλώματα (καλλιτεχνικά ή άλλα), που ο κόσμος τα θεωρεί κατεστημένα, αλλά μπήκα σε ένα άλλο κύκλωμα, ήμουνα ***μέσα*** σε μια άλλη κατάσταση. Από τα φοιτητικά μου χρόνια είχα πάντοτε την αίσθηση ότι δεν ήθελα να δουλέψω για κανέναν άλλο κερατά. Μισούσα τη μισθωτή εργασία. Και παρ' όλο που στη ζωή μου δούλεψα πολλές φορές για άλλους, ποτέ δεν επιδίωξα να συνδικαλιστώ. Για να είμαι ελεύθερος κάθε στιγμή να τους μουτζώσω και να φύγω και να μην έχω καμιά υποχρέωση. Θεωρούσα γελοίο να συνδικαλιστώ στην Ένωση Συντακτών παρ' ότι είχα όλα τα προσόντα — ακόμα έχω τις κρατήσεις. Αγνοούσα και αγνοώ το Καλλιτεχνικό Επιμελητήριο και το Σωματείο Εκδοτών-Βιβλιοπωλών. Συντεχνίες άθλιες, κλίκες και ίντριγκες, οι οποίες δημιουργούν έναν επαγγελματικό συνδικαλισμό που χαρακτηρίζεται από μπάτσικη νοοτροπία. Θεωρούσα ότι ήταν καλύτερα να βρίσκεται κάποιος συνεχώς έξω από τα κυκλώματα και αυτό, πράγματι, ήταν μια επιλογή. Διαβάζοντας τελευταία το βιβλίο του Ερικ Χόφερ, *Ο Φανατικός*, κατάλαβα ότι στη ζωή μου συμπεριφέρομαι ακόμα σαν φανατικός και με φανατικό τρόπο μένω έξω από διάφορες καταστάσεις. Κανείς δε μπόρεσε να με «βάλει σε κάποιο λούκι». Φυσικά αυτό έχει τη συνέπεια να είμαι τελείως μόνος στα τελευταία χρόνια. Δεν παραπονιέμαι όμως. Ελπίζω...

□ Παρ' όλα αυτά «μπήκες» μόνος σου «σ' ένα λούκι» και οργάνωσες το περιοδικό *Ιδεοδρόμιο*, το πλέον μακρόβιο έντυπο της αμφισβήτησης, που πρωτοκυκλοφόρησε ως δεκαπενθήμερο περιοδικό τον Ιανουάριο του 1978 και σταμάτησε(;) να εκδίδεται τον Ιούνιο του 1991, έχοντας φτάσει τα εκατόν εννέα τεύχη...

■ Το *Ιδεοδρόμιο* ήταν να σταματήσει από τα πρώτα τεύχη αλλά το 4ο τεύχος, με το αφιέρωμα στον Μποδοσάκη, στη σταδιοδρομία του πιο πετυχημένου αφεντικού, πήγε απρόσμενα καλά και η κυκλοκοσι δύο μέρες πριν τον σκοτώσουν. Έξι φορές, στο όνομα του Θεοφανόπουλου, «η Πολιτεία εναντίον Χρηστάκη» και πέντε φορές ήταν στην έδρα ο ίδιος ο Θεοφανόπουλος — ζητούσε να εξαιρεθούν οι άλλοι εισαγγελείς για να μπει αυτός εισαγγελέας της έδρας και να με καταδικάσει. Φαντάσου τι έγινε όταν μετά το θάνατό του βρήκαν στα συρτάρια του τεύχη του *Ιδεοδρομίου*. Είχα εκδώσει και στη σειρά μικρο-Κούρος τις *Οδηγίες για τους Κύπριους*, οδηγίες για μολότοφ και εκρηκτικά, πράγμα που οδήγησε στο να με θεωρήσουν εγκέφαλο «τρομοκρατίας». Μου έκαναν δυο φορές έρευνα. Πάντως η πιο οδυνηρή δίωξη ήταν όταν προφυλακίστηκα σαν ...αρχηγός τρομοκρατικής ομάδας και κάθησα στη φυλακή της Αίγινας τρεις μήνες ώσπου να δικαστώ και να αθωωθώ από το Πενταμελές Εφετείο. Στη δικαίωση

...πολλοί ήταν «ψώνια», άλλοι ήταν ταλέντα, άλλοι γύρισαν στους κόλπους της οικογένειας και της εργασίας, άλλοι πουλήθηκαν στα γρήγορα. (...) Κάθε γενιά έχει να μου προσθέσει ένα βάρος. Πολλές φορές αισθάνομαι σαν βρυκόλακας, σαν να έχω ζήσει πέντε φορές. (...) Όλους αυτούς που χάθηκαν τους συναντώ καμιά φορά στο δρόμο, μου λένε: «Γειά σου Χρηστάκη, ακόμα έχω τα έντυπά σου», και μόνο η φωνή κάτι μου θυμίζει. Τους κοιτάω στα μάτια και το βλέμμα είναι νεκρό. Δεν έχουν το βλέμμα του επαναστατημένου, έχουν το βλέμμα του τακτοποιημένου με τη ρουτίνα του σπιτικού, της δουλειάς. (...) Σαν «μπουρλοτιέρης ψυχών» σχεδόν απέτυχα.

μου είχαν συμβάλει πολλοί όπως ο Χρήστος Κωνσταντινίδης, ο Νίκος Μπαλής και άλλοι αγωνιστές της εποχής εκείνης.

□ Ο Θεοφανόπουλος είχε ασκήσει και τη δίωξη σ' εμάς, στο περιοδικό *ο Κόκκορας που Λαλεί στο Σκοτάδι*, και ήταν μάλιστα και στην έδρα όταν εκδικάστηκε η υπόθεση. Εκείνη την εποχή, μερικούς μήνες νωρίτερα, το φθινόπωρο του '76, είχες ανοίξει την γκαλερί στην οδό Γιάννη Σταθά που εκτός από εκθέσεις οργάνωνες βραδιές ποίησης, συζητήσεις, χάπενινγκ κ.λπ. Από εκεί παρέ-

τεύχος. Άλλοι λένε «τον γνωρίσαμε όταν εκθέσαμε στη γκαλερί του, τη γκαλερί "Κούρος"» ή «τον γνωρίσαμε και μας έμαθε να φτιάχνουμε βιβλία» — διακόσια βιβλία και τετρακόσιες είκοσι κουβερτούρες έχω φτιάξει μόνο στις εκδόσεις Φέξη στο διάστημα 1957-1965. Άλλα ενενήντα επτά βιβλία στις εκδόσεις της Μη Άμεσης Επανάστασης. Πολλοί με γνωρίσανε από τα καλλιγραφημένα και εικονογραφημένα λευκώματα και από τις γραφικές τέχνες.

□ Ξεχνάς το *Panderma-παντός δέρμα ή παντός τέρμα*...

■ Τριάντα τρία τεύχη εξέδωσα, τα δεκαεννέα ήταν αριθμημένα και τα υπόλοιπα αφιερώματα. Η μεγαλύτερη περιπέτεια που πέρασα με το *Panderma* ήταν όταν αποκάλυψα μέσα στη χούντα ποιοι είχαν πάρει τη χορηγία του ιδρύματος Φορντ: ο Αγγελόπουλος και μια σειρά από κομμουνιστές όπως ο Στρατής Τσίρκας. Αυτό μου στοίχισε πάρα πολύ. Με κυνήγησαν οι πάντες. Μου έκαναν τη ζωή αβίωτη. Σκεφτόμουν να αυτοκτονήσω...

□ Σήμερα τον Αγγελόπουλο πώς τον κρίνεις;

■ Εξακολουθεί να είναι ένας σοβαροφανής γελοίος. Είναι ένας άνθρωπος που παραπλάνησεπολλούςνέους στις «ομίχλες» με τη νεφελώδη κουλτούρα του. Οι νέοι έπρεπε, με μια κάμερα στο χέρι, να φωτογραφίζουν το παρόν και μετά να κάνουν και δικό τους, προσωπικό, κινηματογράφο. Σε όλες τις χώρες οι νέοι έτσι ξεκινούν, με μια απλή βιντεοκάμερα και θέματα καθημερινά. Εδώ έχουν εκλάβει τον κινηματογράφο σαν κάτι επίσημο και περιμένουν πότε θα πάρουν το πτυχίο από τη σχολή Σταυράκου ή τη Χατζίκου για να διοριστούν στην ΕΡΤ. Ή περιμένουν να πεθάνει κάποιος συγγενής τους και κληρονομώντας τον να κάνουν τη «μεγάλη ταινία». Και να πεις ότι δε βρίσκουν θέματα... Μόνο τους Αλβανούς να φωτογράφιζαν... Έχουν βγει αριστουργήματα με μια κάμερα στο δρόμο. Η «Σκυλίσια Ζωή» τι άλλο ήτανε; Τόσα και τόσα ντοκιμαντέρ αλλά και η πρώτη δουλειά του Ταρκόφσκι έτσι βγήκε: πέντε χρόνια τρεχάλα στους δρόμους με μια κάμερα. Και οι Ζουλάφσκι, Τριφό, Μολιναρό, Ζακ Τατί και τόσοι άλλοι δημιουργοί του καλού κινηματογράφου κάπως έτσι ξεκινησαν. Μπορώ να πω ότι οι παλιοί κινηματογραφιστές και φωτογράφοι ήταν σωστότεροι από τους σύγχρονους. Σ' αυτόν το μηχανισμό αλλοτρίωσης θέλησα να αντισταθώ. Με τον Αγγελόπουλο δεν είχα προσωπικές διαφορές αλλά πώς να ξεχάσω όσα έγραφε

θλιες, κλίκες και ίντριγκες, οι οποίες δημιουργούν έναν επαγγελματικό συνδικαλισμό που χαρακτηρίζεται από μπάτσικη νοοτροπία. Θεωρούσα ότι ήταν καλύτερα να βρίσκεται κάποιος συνεχώς έξω από τα κυκλώματα και αυτό, πράγματι, ήταν μια επιλογή. Διαβάζοντας τελευταία το βιβλίο του ΕΡΙΚ ΧΟΦΕΡ, *Ο Φανατικός*, κατάλαβα ότι στη ζωή μου συμπεριφέρομαι ακόμα σαν φανατικός και με φανατικό τρόπο μένω έξω από διάφορες καταστάσεις. Κανείς δε μπόρεσε να με «βάλει σε κάποιο λούκι». Φυσικά αυτό έχει τη συνέπεια να είμαι τελείως μόνος στα τελευταία χρόνια. Δεν παραπονιέμαι όμως. Ελπίζω...

☐ Παρ᾽ όλα αυτά «μπήκες» μόνος σου «σ᾽ ένα λούκι» και οργάνωσες το περιοδικό *Ιδεοδρόμιο*, το πλέον μακρόβιο έντυπο της αμφισβήτησης, που πρωτοκυκλοφόρησε ως δεκαπενθήμερο περιοδικό τον Ιανουάριο του 1978 και σταμάτησε(;) να εκδίδεται τον Ιούνιο του 1991, έχοντας φτάσει τα εκατόν εννέα τεύχη...

■ Το *Ιδεοδρόμιο* ήταν να σταματήσει από τα πρώτα τεύχη αλλά το 4ο τεύχος, με το αφιέρωμα στον Μποδοσάκη, στη σταδιοδρομία του πιο πετυχημένου αφεντικού, πήγε απρόσμενα καλά και η κυκλοφορία του, με επανέκδοση, έφτασε τα 6.000 αντίτυπα. Είχε, βέβαια, προηγηθεί θανατηφόρο ατύχημα στην ΠΥΡΚΑΛ και όλο το Λαύριο ήταν ξεσηκωμένο... Στη συνέχεια υπήρξε μια περίοδος όξυνσης της κρατικής καταστολής, είχε ψηφιστεί και ο αντιτρομοκρατικός νόμος, η Ασφάλεια έκανε διαρκώς συλλήψεις και έρευνες σε σπίτια και ήρθαν και στα γραφεία του *Ιδεοδρομίου*. Δεν ήταν δυνατόν πια να κάνουμε πίσω.

Το καλοκαίρι του ᾽79 τυπώθηκε το 33ο τεύχος χωρίς όμως να έχει τυπωθεί το 32ο το οποίο, όταν τυπώθηκε αργότερα και με ημερομηνία προηγούμενη, περιείχε όλες τις προκηρύξεις του ΕΛΑ! Μου τηλεφώνησαν από την Ασφάλεια και ρώταγαν εμένα πότε κυκλοφόρησε και πώς και δεν «υπέπεσε στην αντίληψή τους»! Φυσικά η προθεσμία για την άσκηση δίωξης είχε περάσει... Την έφαγαν στον κώλο...

☐ Πόσες φορές έχεις διωχθεί ποινικά;

■ Διώχθηκα τριαντατέσσερις φορές και όλες οι διώξεις αφορούσαν θέματα τύπου. Καταδικάστηκα μόνο σε τρεις περιπτώσεις. Έντεκα φορές με είχε διώξει ο Θεοφανόπουλος μόνο — την τελευταία εί-

έχω ζήσει πέντε φορές. (...) Όλους αυτούς που χάθηκαν τους συναντώ καμιά φορά στο δρόμο, μου λένε: «Γειά σου Χρηστάκη, ακόμα έχω τα έντυπά σου», και μόνο η φωνή κάτι μου θυμίζει. Τους κοιτάω στα μάτια και το βλέμμα είναι νεκρό. Δεν έχουν το βλέμμα του επαναστατημένου, έχουν το βλέμμα του τακτοποιημένου με τη ρουτίνα του σπιτικού, της δουλειάς. (...) Σαν «μπουρλοτιέρης ψυχών» σχεδόν απέτυχα.

μου είχαν συμβάλει πολλοί όπως ο Χρήστος Κωνσταντινίδης, ο Νίκος Μπαλής και άλλοι αγωνιστές της εποχής εκείνης.

☐ Ο Θεοφανόπουλος είχε ασκήσει και τη δίωξη σ᾽ εμάς, στο περιοδικό *ο Κόκκορας που Λαλεί στο Σκοτάδι*, και ήταν μάλιστα και στην έδρα όταν εκδικάστηκε η υπόθεση. Εκείνη την εποχή, μερικούς μήνες νωρίτερα, το φθινόπωρο του ᾽76, είχες ανοίξει την γκαλερί στην οδό Γιάννη Σταθά που εκτός από εκθέσεις οργάνωνες βραδιές ποίησης, συζητήσεις, χάπενιγκ κ.λπ. Από εκεί παρέλασαν εκατοντάδες νέοι είτε για να εκθέσουν είτε για να τυπώσουν τα κείμενά τους. Τι απέγιναν όλοι αυτοί;

■ Ό,τι απέγιναν και οι άνθρωποι των Εξαρχείων. Χιλιάδες πέρασαν, έκαναν μια επανάσταση ολίγων μηνών και μετά γύρισαν στη σπιτική θαλπωρή, στον μπαμπά, στη μαμά και στον εργοδότη τους.

Μιλάς για περασμένες εποχές. Δεκαέξι χρόνια έχουν περάσει από την εποχή της οδού Γιάννη Σταθά. Σήμερα, μερικοί λένε «τον Χρηστάκη τον γνωρίσαμε το ᾽71 όταν εξέδιδε το περιοδικό *Κούρος*» —σαραντατρία τεύχη εξέδωσα μέχρι το ᾽75 που το σταμάτησα— ή «τον γνωρίζουμε είκοσι οκτώ χρόνια από το πρώτο τεύχος του περιοδικού *Πάλι*» ή, ακόμη, «τον γνωρίσαμε το ᾽59 —εδώ και τριάντα τρία χρόνια— στην πρώτη περίοδο του *Κούρου*». Είχα πάει τότε σε ένα πολύ μικρό τυπογραφείο και τύπωσα, τον Απρίλη του ᾽59, το πρώτο τεύχος του περιοδικού *Κούρος* μία μία σελίδα! Αυτή η σειρά του *Κούρου*, αποτελούμενη από πέντε τεύχη, ολοκληρώθηκε το καλοκαίρι του ᾽61 με ένα τελευταίο και διπλό

ους στις «ομίχλες» με τη νεφελώδη κουλτούρα του. Οι νέοι έπρεπε, με μια κάμερα στο χέρι, να φωτογραφίζουν το παρόν και μετά να κάνουν και δικό τους, προσωπικό, κινηματογράφο. Σε όλες τις χώρες οι νέοι έτσι ξεκινούν, με μια απλή βιντεοκάμερα και θέματα καθημερινά. Εδώ έχουν εκλάβει τον κινηματογράφο σαν κάτι επίσημο και περιμένουν πότε θα πάρουν το πτυχίο από τη σχολή Σταυράκου ή τη Χατζίκου για να διοριστούν στην ΕΡΤ. Ή περιμένουν να πεθάνει κάποιος συγγενής τους και κληρονομώντας τον να κάνουν τη «μεγάλη ταινία». Και να πεις ότι δε βρίσκουν θέματα... Μόνο τους Αλβανούς να φωτογράφιζαν... Έχουν βγει αριστουργήματα με μια κάμερα στο δρόμο. Η «Σκυλίσια Ζωή» τι άλλο ήτανε; Τόσα και τόσα ντοκιμαντέρ αλλά και η πρώτη δουλειά του Ταρκόφσκι έτσι βγήκε: πέντε χρόνια τρεχάλα στους δρόμους με μια κάμερα. Και οι Ζουλάφσκι, Τριφό, Μολιναρό, Ζακ Τατί και τόσοι άλλοι δημιουργοί του καλού κινηματογράφου κάπως έτσι ξεκίνησαν. Μπορώ να πω ότι οι παλιοί κινηματογραφιστές και φωτογράφοι ήταν σωστότεροι από τους σύγχρονους. Σ᾽ αυτόν το μηχανισμό αλλοτρίωσης θέλησα να αντισταθώ. Με τον Αγγελόπουλο δεν είχα προσωπικές διαφορές αλλά πώς να ξεχάσω όσα έγραφε ο Νίτσος στο περιοδικό του (περ. *Θέατρο*, Τεύχος 37, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1974, σελ. 67.), ότι ο Αγγελόπουλος ήταν στη χούντα υπεύθυνος του ...τριακονταετούς σχεδίου για τον κινηματογράφο του Γεώργιου Παπαδόπουλου.

☐ Ανάμεσα σ᾽ αυτούς που καβάλησαν το καλάμι και δέχτηκαν τα πυρά σου από το *Panderma* ήταν κάποιος που το καβάλησε κυριολεκτικά και μάλιστα τον φωτογράφισες.

■ Βέβαια, ήταν ο ποιητής Δημήτρης Ιατρόπουλος. Αυτός ήταν εξωφρενικός και κακομοίρης. Και τώρα πού κατάντησε; Να εμφανίζεται σ᾽ εκείνη τη γελοία εκπομπή με τα ταλέντα στην ΕΤ2 με τη Ροζίτα Σώκου, τον Κατσαρό και τους άλλους. Και είναι κρίμα γιατί ήταν άνθρωπος με δυνατότητες και με πνεύμα αμφισβήτησης στα ποιήματά του. Είχε ξεκινήσει μαζί με τον Λευτέρη Πούλιο, ο οποίος εξαφανίστηκε αφού έγραψε δυο ή τρία βιβλία και κάποια πολύ καλά ποιήματα όπως τα *Φουνταμέντα*.

Κατά τη γνώμη μου δεν αρκεί μόνο να γράφεις αλλά και να έχεις έναν τρόπο προβολής έξω από τα

ΤΟ ΒΡΑΔΥ ΥΠΑΙΘΡΙΟ ΜΠΑΡΑΚΙ

ΑΦΕΔΕΣ ΑΝΑΨΥΚΤΙΚΑ - ΟΥΖΕΡΙ

ΟΛΗΜΕΡΑ ΜΠΙΡΕΣ - ΠΑ

ΣΤΡΕΦΗ



ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΠΙΡΕΣ - ΠΑΓΩΤΑ - ΧΥ



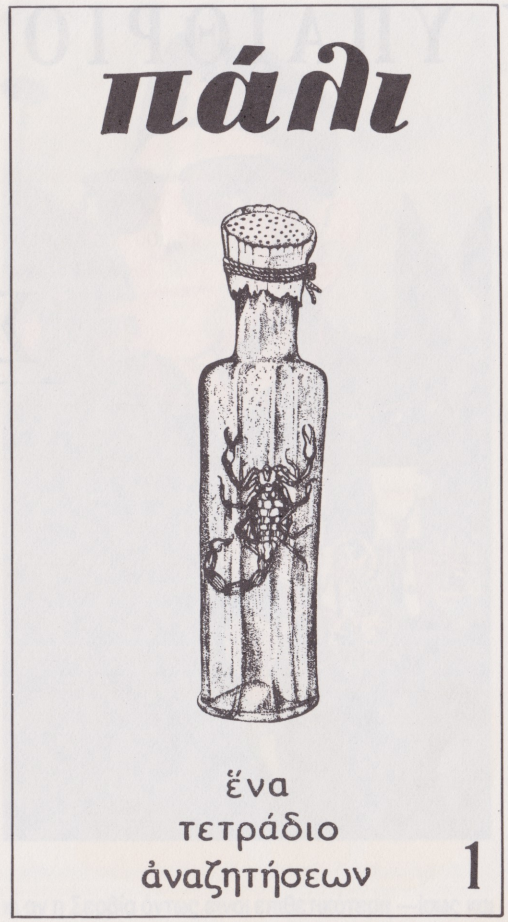
ΤΟ ΠΡΩΙ ΚΑΦΕΔΕΣ - ΑΝΑΨΥΚΤΙΚΑ - ΟΥ

κυκλώματα. Καμιά φορά χαριτολογώντας λέω για τον εαυτό μου πως είμαι «η Βουγιουκλάκη του περιθωρίου». Η Βουγιουκλάκη έκανε τεράστιο αγώνα προβολής για να την ξέρουν όλοι ενώ εμένα, που δεν έχω κάνει τέτοιο αγώνα ούτε στα ραδιόφωνα ούτε στις τηλεοράσεις, πάλι με ξέρουν όλοι. Αυτό που κάνω είναι να ζω σ' ένα χώρο με 6.000 βιβλία και με τριακόσια ντοσιέ, να παρακολουθώ τι γίνεται γύρω μου, να συλλέγω πληροφορίες και να τις παρουσιάζω στα έντυπά μου.

□ **Ανάμεσα σε όλους αυτούς τους νέους που έρχονταν σ' εσένα σίγουρα θα υπήρχαν και κακοί ποιητές, κακοί ζωγράφοι, κακοί συγγραφείς, κακοί εκδότες. Μετά από ένα χάπενιγκ στη Γιάννη Σταθά και αφού είχες καταστρέψει αρκετούς πίνακες ζωγραφικής, σε συνέντευξή σου στις *Εικόνες*, το παραδέχτηκες. Δικαιολογήθηκες λέγοντας ότι είσαι αντιεξουσιαστικός τύπος και δεν μπορείς να τους διώξεις. Γιατί ακολουθείς αυτή τη στάση;**

■ Είναι σκληρό να διώξεις κάποιον που δεν είναι σαράντα ή πενήντα χρονών. Τους σαραντάρηδες και τους πενηντάρηδες μπορώ να τους πατήσω κάτω, τους νέους όχι. Ένας νέος ακόμα κι αν είναι ο χειρότερος σ' αυτό που κάνει, είναι εν δυνάμει καλός, έχει ένα άνοιγμα μπροστά του. Δεν ξέρεις ποτέ τι μπορεί να κάνει αν του δώσεις μια ευκαιρία, δείχνοντας μια θετική διάθεση.

Συνεργαζόμουνα πάντοτε με νέους γιατί ήθελα να αποκτήσουν οι νέοι μια δόση αμφισβήτησης. Να δουν έναν άλλο δρόμο, τον οποίο κάθε φορά που εγώ τον ξαναδιάβαινα μαζί τους ένιωθα καλύτερα. Γι' αυτό συνέχεια εξέδιδα περιοδικά. Ήμουν ενάντιος στο κατεστημένο στους κύκλους των καλλιτεχνών, των ποιητών, των συγγραφέων, που εμπόδιζε και εμποδίζει να εμφανιστούν νέοι. Στη δεκαετία του '70 ένας νέος που ήθελε να τυπώσει μια ποιητική συλλογή δεν μπορούσε να το κάνει. Το έκανα εγώ γι' αυτούς με πολύ μικρό κόστος. Για τους ίδιους λόγους ίδρυσα και τη γκαλερί «Κούρος», για να εκθέτουν νέοι ζωγράφοι, γλύπτες και χαράκτες. Ανάμεσα στους διακόσιους περίπου, που πρωτοπαρουσίασα, οι δεκαπέντε προχώρησαν — οι υπόλοιποι χάθηκαν ή έγιναν άθλιοι τοπιογράφοι και δημοσιογράφοι. Αυτό δε σημαίνει ότι δεν έπρεπε να είχα δώσει σε όλους την ευκαιρία. Υπάρχει ένας —για παράδειγμα τον αναφέρω— που κατ' αυτόν τον τρό-



Το εξώφυλλο του πρώτου τεύχους του περιοδικού Πάλι. *Μια ιδέα του Λεωνίδα Χρηστάκη σε εκτέλεση Ε.Μ.*

του νταβατζή στην επαναστατικότητά τους. Σαν «μπουρλοτιέρης ψυχών» σχεδόν απέτυχα.

Όλα αυτά μοιάζουν λίγο με την καταστροφή της Σμύρνης — και διηγώντας τα να κλαις. Πρέπει να ομολογήσουμε ότι μείναμε ελάχιστοι. Όλα τα χρόνια έβλεπα ανθρώπους να χάνονται ή να το ρίχνουν στις μεγάλες μάσες. Νιώθω πως όλοι αυτοί που χάθηκαν έχουν περάσει από τη σπονδυλική μου στήλη — ίσως και λόγω ηλικίας. Τους συναντώ καμιά φορά στο δρόμο, μου λένε «γειά σου Χρηστάκη, ακόμα

...κατάλαβα ότι στη ζωή μου συμπεριφέρομαι ακόμα σαν φανατικός και με φανατικό τρόπο μένω έξω από διάφορες καταστάσεις. Κανείς δεν μπό-

και όμως κάνουν μια ζωή λιτή, κατοικούν σε σπίτια πολύ απλά κ.λπ. Εδώ για να είσαι και να θεωρείσαι από τον κοινωνικό περίγυρο συγγραφέας πρέπει να δίνεις γεύματα, να έχεις κοσμικό κύκλο, να έχεις εξοχικό, βίλα και γνωριμίες. Πολλοί είναι γιατροί και συγγραφείς, μαθηματικοί και συγγραφείς, τραπεζικοί υπάλληλοι και συγγραφείς. Αυτά μόνο στην Ελλάδα γίνονται.

□ **Αυτό, το τελευταίο, μπορεί να σημαίνει πως στην Ελλάδα δεν μπορεί να ζήσει κάποιος συγγράφοντας...**

■ Κυρίως λείπει το πάθος. Αν γράφοντας δεν μπορεί να ζήσει θα αναγκαστεί να γράψει καλύτερα. Εγώ και μερικοί άλλοι πώς επιζήσαμε; Δεν είναι αναγκαίο το πολυτελές σπίτι με τις υπερσύγχρονες οικιακές συσκευές — η ζωή είναι απλή. Το ζήτημα είναι ότι ο κοινωνικός ανταγωνισμός και η ανασφάλεια που παράγει επιβάλλουν στον επιτυχημένο συγγραφέα να διαθέτει ακριβό σπίτι, ακριβά ρούχα, ακριβό αυτοκίνητο. Δεν έχει σημασία αν τα γραπτά του πουλάνε μόνο τριακόσια αντίτυπα.

□ **Νομίζεις ότι πρόκειται για φαινόμενο που παρατηρείται μόνο στην Ελλάδα;**

■ Δε γνωρίζω πώς ζουν οι συγγραφείς στη Λατινική Αμερική αλλά ξέρω πώς ζουν και πώς συμπεριφέρονται στην υπόλοιπη Ευρώπη. Βέβαια εμείς δε θεωρήσαμε ποτέ τον εαυτό μας Ευρώπη, ανεξάρτητα αν στα λόγια επιμένουμε για το αντίθετο.

□ **Με την ευκαιρία, έχει αναζωπυρωθεί τον τελευταίο καιρό μια μεγάλη συζήτηση για τη σχέση μας με την Ευρώπη. Τα επιχειρήματα υπέρ της ευρωπαϊκής ενοποίησης και τα αντεπιχειρήματα συχνά συνυπάρχουν στους ίδιους πολιτικούς χώρους, όπως συνυπάρχουν και οι φιλοευρωπαϊστές με τους αντιτιθέμενους στην ιδέα ενός κοινού ευρωπαϊκού χώρου. Εθνικιστές, διεθνιστές και νεορθόδοξοι παρεμβαίνουν συνεχώς σ' αυτήν την συζήτηση. Η δική σου γνώμη ποια είναι;**

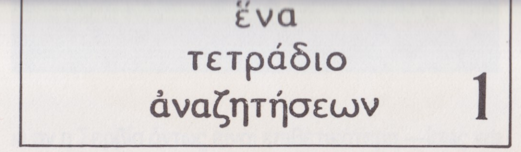
■ Την εποχή που όλοι οι φίλοι μου πήγαιναν ταξίδια στις Ινδίες, εγώ ταξίδευα στη Σκανδιναβία, στη Γαλλία, στην Αγγλία, στην Ισλανδία και στη Γερμανία. Με δυσκολίες και οτοστόπ στην αρχή και με υποτροφία από τη Σχολή Καλών Τεχνών αργότερα. Δεν ταυτίστηκα ποτέ με την Ανατολή και τις ανατολικές θρησκείες, πίστευα πάντα πως περισσότερα φώτα είχε να μας προσφέρει η Ευρώπη. Και, ξέρεις, την έχω οργώσει από τη μια άκρη ως την άλλη: Από το Ρεϊκ-

τερος σ' αυτό που κάνει, είναι εν δυνάμει καλός, έχει ένα άνοιγμα μπροστά του. Δεν ξέρεις ποτέ τι μπορεί να κάνει αν του δώσεις μια ευκαιρία, δείχνοντας μια θετική διάθεση.

Συνεργαζόμουνα πάντοτε με νέους γιατί ήθελα να αποκτήσουν οι νέοι μια δόση αμφισβήτησης. Να δουν έναν άλλο δρόμο, τον οποίο κάθε φορά που εγώ τον ξαναδιάβαινα μαζί τους ένιωθα καλύτερα. Γι' αυτό συνέχεια εξέδιδα περιοδικά. Ήμουν ενάντιος στο κατεστημένο στους κύκλους των καλλιτεχνών, των ποιητών, των συγγραφέων, που εμπόδιζε και εμποδίζει να εμφανιστούν νέοι. Στη δεκαετία του '70 ένας νέος που ήθελε να τυπώσει μια ποιητική συλλογή δεν μπορούσε να το κάνει. Το έκανα εγώ γι' αυτούς με πολύ μικρό κόστος. Για τους ίδιους λόγους ίδρυσα και τη γκαλερί «Κούρος», για να εκθέτουν νέοι ζωγράφοι, γλύπτες και χαράκτες. Ανάμεσα στους διακόσιους περίπου, που πρωτοπαρουσίασα, οι δεκαπέντε προχώρησαν — οι υπόλοιποι χάθηκαν ή έγιναν άθλιοι τοπιογράφοι και δημοσιογράφοι. Αυτό δε σημαίνει ότι δεν έπρεπε να είχα δώσει σε όλους την ευκαιρία. Υπάρχει ένας —για παράδειγμα τον αναφέρω— που κατ' αυτόν τον τρόπο μπόρεσε και έκανε καλύτερα πράγματα και σήμερα είναι πολύ καλός ποιητής και ωραίος άνθρωπος, ο Γιώργος ο Μαρκόπουλος.

Από όλους αυτούς πολλοί ήταν «ψώνια», άλλοι ήταν ταλέντα, άλλοι γύρισαν στους κόλπους της οικογένειας και της εργασίας, άλλοι πουληθήκανε στα γρήγορα. Επιλογές τότε δεν μπορούσα να κάνω γιατί όλοι ήταν νέοι. Έκανα όμως το αντίθετο απ' ό,τι έκαναν οι κομμουνιστές μπαμπάδες που αγωνίζονταν να διορίσουν το παιδί τους στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας!

Βέβαια κάθε γενιά έχει να μου προσθέσει ένα βάρος. Πολλές φορές αισθάνομαι σαν βρυκόλακας, σαν να έχω ζήσει πέντε φορές. Είμαι 64 χρονών και συναντώ ανθρώπους, τους οποίους δε γνωρίζω, που μου λένε πως τα έντυπά μου έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη ζωή τους. Όχι μόνο γιατί έμαθαν κάτι αλλά και γιατί διαμόρφωσαν κάποιες ιδέες. Φυσικά τότε υπήρχαν γενιές επαναστατημένες. Μετά όλοι εκείνοι, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, τακτοποιήθηκαν. Νομίζω πως όλα όσα έκανα απευθύνονταν σε λίγους ανθρώπους. Για τους υπόλοιπους έπαιξα το ρόλο



Το εξώφυλλο του πρώτου τεύχους του περιοδικού Πάλι. *Μια ιδέα του Λεωνίδα Χρηστάκη σε εκτέλεση Ε.Μ.*

του νταβατζή στην επαναστατικότητά τους. Σαν «μπουρλοτιέρης ψυχών» σχεδόν απέτυχα.

Όλα αυτά μοιάζουν λίγο με την καταστροφή της Σμύρνης — και διηγώντας τα να κλαις. Πρέπει να ομολογήσουμε ότι μείναμε ελάχιστοι. Όλα τα χρόνια έβλεπα ανθρώπους να χάνονται ή να το ρίχνουν στις μεγάλες μάσες. Νιώθω πως όλοι αυτοί που χάθηκαν έχουν περάσει από τη σπονδυλική μου στήλη — ίσως και λόγω ηλικίας. Τους συναντώ καμιά φορά στο δρόμο, μου λένε «γειά σου Χρηστάκη, ακόμα

...κατάλαβα ότι στη ζωή μου συμπεριφέρομαι ακόμα σαν φανατικός και με φανατικό τρόπο μένω έξω από διάφορες καταστάσεις. Κανείς δεν μπόρεσε να με «βάλει σε κάποιο λούκι».

έχω τα έντυπά σου» και μόνο η φωνή κάτι μου θυμίζει. Τους κοιτάω στα μάτια και το βλέμμα τους είναι νεκρό. Δεν έχουν το βλέμμα του επαναστατημένου, έχουν το βλέμμα του τακτοποιημένου με τη ρουτίνα του σπιτικού, της δουλειάς, το βλέμμα αυτού που τον έχει πηδήξει η κατανάλωση, η κοινωνία και, φυσικά, η αβεβαιότητα που έχει για τη ζωή. Ίσως δεν ήταν βέβαιοι ότι το κίνημα που ακολουθούσαν σήμαινε κάτι. Θεωρούσαν πως έπρεπε απλώς να περάσουν και μετά να φύγουν... Κάποιοι βέβαια μείναμε.

☐ **Ποιές νομίζεις ότι είναι οι αιτίες αυτής της αποψίλωσης;**

■ Η παιδεία και η πίεση που ασκούν οι γονείς στα παιδιά τους. Οι εφαρμογές και οι πρακτικές των κοινωνικών συστημάτων. Βλέπω τους διάσημους συγγραφείς στην Ελλάδα και σκέφτομαι άλλους που γνώρισα στη Γερμανία, στη Δανία, στη Γαλλία και αλλού, που τα βιβλία τους πουλάνε χιλιάδες αντίτυπα, Αμερική αλλά ξέρω πώς ζουν και πώς συμπεριφέρονται στην υπόλοιπη Ευρώπη. Βέβαια εμείς δε θεωρήσαμε ποτέ τον εαυτό μας Ευρώπη, ανεξάρτητα αν στα λόγια επιμένουμε για το αντίθετο.

☐ **Με την ευκαιρία, έχει αναζωπυρωθεί τον τελευταίο καιρό μια μεγάλη συζήτηση για τη σχέση μας με την Ευρώπη. Τα επιχειρήματα υπέρ της ευρωπαϊκής ενοποίησης και τα αντεπιχειρήματα συχνά συνυπάρχουν στους ίδιους πολιτικούς χώρους, όπως συνυπάρχουν και οι φιλοευρωπαϊστές με τους αντιτιθέμενους στην ιδέα ενός κοινού ευρωπαϊκού χώρου. Εθνικιστές, διεθνιστές και νεορθόδοξοι παρεμβαίνουν συνεχώς σ' αυτήν την συζήτηση. Η δική σου γνώμη ποια είναι;**

■ Την εποχή που όλοι οι φίλοι μου πήγαιναν ταξίδια στις Ινδίες, εγώ ταξίδευα στη Σκανδιναβία, στη Γαλλία, στην Αγγλία, στην Ισλανδία και στη Γερμανία. Με δυσκολίες και οτοστόπ στην αρχή και με υποτροφία από τη Σχολή Καλών Τεχνών αργότερα. Δεν ταυτίστηκα ποτέ με την Ανατολή και τις ανατολικές θρησκείες, πίστευα πάντα πως περισσότερα φώτα είχε να μας προσφέρει η Ευρώπη. Και, ξέρεις, την έχω οργώσει από τη μια άκρη ως την άλλη: Από το Ρεϊκιαβίκ μέχρι τη Λαπωνία, από το Μπέργκεμ στη βόρειο Νορβηγία μέχρι την Πορτογαλία, επισκέφτηκα το Βερολίνο πριν χτιστεί το τείχος... Υπήρξα λάτρης του βιομηχανικού προλεταριάτου της Αγγλίας, του «early morning ticket», της Γαλλικής Επανάστασης. Τα παιδικά και τα νεανικά μου χρόνια τα πέρασα μέσα σε φασισμούς, πολέμους, εμφύλιους, δυστυχία και διώξεις και γι' αυτό έχω την εντύπωση πως πολλά πράγματα θα σωθούν με την ευρωπαϊκή ενοποίηση.

Φυσικά εκείνο που δε θα σωθεί είναι οι εργατικοί αγώνες, όπως τους γνωρίσαμε, με τις ιδεολογικές και κομματικές αντιπαραθέσεις μέσα στα συνδικάτα. Όταν ξεπουλιέται μια μεγάλη επιχείρηση σε κάποια πολυεθνική εταιρεία, μπροστά στην απειλή της ανεργίας δεν υπάρχει έδαφος για ιδεολογικές αντιπαραθέσεις.

☐ **Εκείνη την περίοδο πρέπει να είχες αρχίσει να ζωγραφίζεις...**

■ Πρωτοζωγράφισα το 1949, εικονογράφησα *Το Κοράκι* του ΕΝΤΓΚΑΡ ΑΛΑΝ ΠΟΕ — έκτοτε επανεκδόθηκε πολλές φορές. Μπήκα στη Σχολή Καλών Τεχνών

το 1952 σχεδόν πένητας. Αγοράζαμε άσπρη σκόνη του τσίγκου, φτύναμε μέσα και φτιάχναμε το άσπρο χρώμα που μας χρειαζόταν για τις σπουδές της ελαιογραφίας.

☐ **Παρ' όλα αυτά ως ζωγράφος έχεις εκθέσει πολλές φορές...**

■ Έχω κάνει επτά ατομικές εκθέσεις και έχω συμμετάσχει σε πολλές ομαδικές. Από το 1954 μέχρι το 1970 ζωγράφιζα μόνο πορτρέτα. Ήμουν πορτρετίστας. Δε μου δόθηκε όμως ποτέ η ευκαιρία να κάνω αναδρομική έκθεση γιατί θεωρούμαι ως ζωγράφος «πεθαμένος» αφού εδώ και πολλά χρόνια δεν έχω βάλει ούτε μια πινελιά.

☐ **Γιατί σταμάτησες να ζωγραφίζεις;**

■ Κάποια στιγμή βρέθηκα σε μια κατάσταση όπου διαρκώς μου παραγγέλνανε πορτρέτα. Υπάρχουν πάνω από χίλιοι πίνακές μου σε σπίτια της Αθήνας. Δεν είναι λίγοι. Με ζητούσαν επιχειρηματίες, διευθυντές τραπεζών, κινδύνευα να γίνω ένας κοσμικός ζωγράφος με ένδυμα γάμου. Παρ' όλο που έβγαζα αρκετά χρήματα, ο ρόλος δε μου άρεσε και κατέβασα τα ρολά της ζωγραφικής καριέρας.

Ενώ παρακολουθούσα τη Σχολή Καλών Τεχνών, ξεκίνησα να εκδίδω αντιστασιακά και περιθωριακά περιοδικά —ήμουν αρκετά μεγάλος, εικοσιτεσσάρων ετών— και έβγαλα μια εφημερίδα της πλάκας την *Πρωινή Εσπέρα*. Χειρόγραφη και με καρμπόν —φωτοτυπία τότε δεν υπήρχε— και το τι γράφαμε δε λέγεται. Δε διακατεχόμουν από την ιδεολογία της αγανάκτησης, είχα μάλλον την ιδεολογία της άρνησης και της αντίστασης. Γι' αυτό μου άρεσαν και τα περιοδικά. Πιο πριν, το 1947, μαζί με τους τελειόφοιτους του 7ου Γυμνασίου του Παγκρατίου εκδίδαμε τη λογοτεχνική εφημερίδα *η Εφημερίς των Νέων*. Μας χρηματοδοτούσε ο Αδαμάντιος Παπαδήμας, λογοτέχνης και υπουργός Παιδείας για... σαράντα μέρες!

☐ **Η γερμανική κατοχή πρέπει να σε πρόλαβε στο γυμνάσιο...**

■ Πήγαινα στο 5ο Γυμνάσιο της οδού Τοσίτσα στα Εξάρχεια. Εκεί, το 1943, την ώρα που ο φασίστας καθηγητής Σταματογιαννόπουλος μιλούσε για την 28η Οκτωβρίου και τη στιγμή ακριβώς που αναφώνησε: «Ω Βασιλεύ, πότε θα επιστρέψεις!», ο συμμαθητής μου Αλέκος Σύρος πέταξε μια χειροβομβίδα. Μας έδιωξαν όλους από το γυμνάσιο και ο Αλέκος κάθησε έξι χρόνια φυλακή. Παρ' ότι ο πατέρας μου δε με είχε στείλει στη Νεολαία του Μεταξά και παρ' ότι είχα πολλά ενδιαφέροντα —σπούδαζα βιολί από το 1938 μέχρι το 1953 στο Ελληνικό Ωδείο της οδού Φειδίου— τα παιδικά μου χρόνια στο Μαρούσι ήταν μάλλον εφιαλτικά. Είχα μια σειρά από προσωπικά ατυχήματα που μου έχουν αφήσει σωματικές και ψυχικές ουλές.

Στις 23 Απρίλη του 1928 βγήκα από το μουνί της μητέρας μου και βρέθηκα στο Ρωσικό Νοσοκομείο της Θεσσαλονίκης. Η μητέρα μου ακόμη ζει στη Θεσσαλονίκη και είναι ενενήντα τριών ετών. Για να βγω από μέσα εκεί —όπου, όπως όλοι, πέρναγα θαυμάσια και θυμάμαι εκείνους τους μήνες με ιδιαίτερη νοσταλγία γιατί η άδηλος μνήμη, όπως ξέρεις, διατηρείται— βοήθησε και ο μαιευτήρας Πασσαλίδης ο οποίος, μετά απ' αυτό το κακό που μου έκανε, ξέρεις τι έπαθε;

☐ **Μου... διαφεύγει...**

■ Υπήρξε για χρόνια πρόεδρος της... ΕΔΑ!

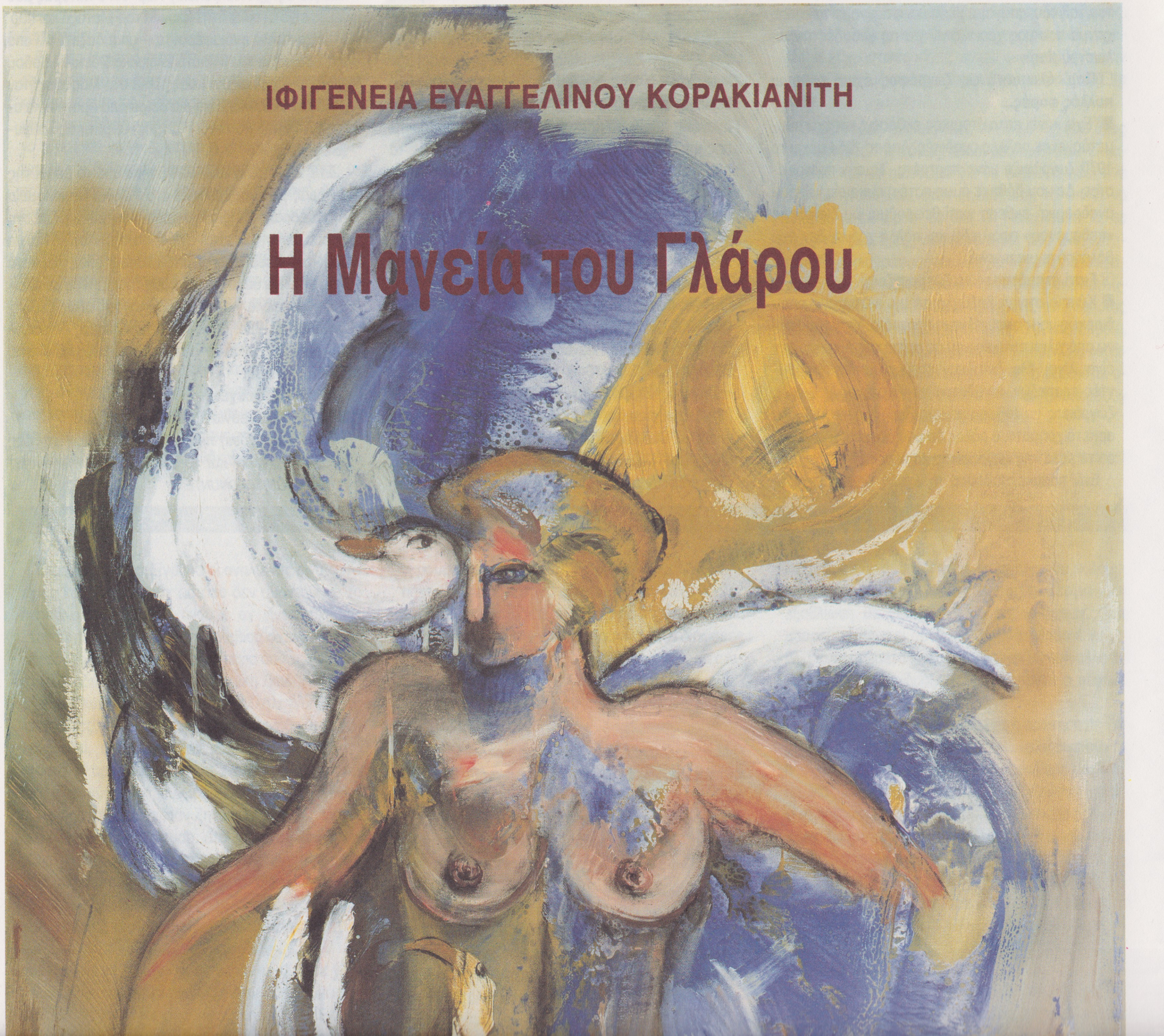
Αλλά *η μοναδική πραγματική «έξοδος» στη ζωή είναι το γράφειν και το εκδίδειν. SCRIPTA MANET VERBA MAGNITOFONUNTE.* ▲



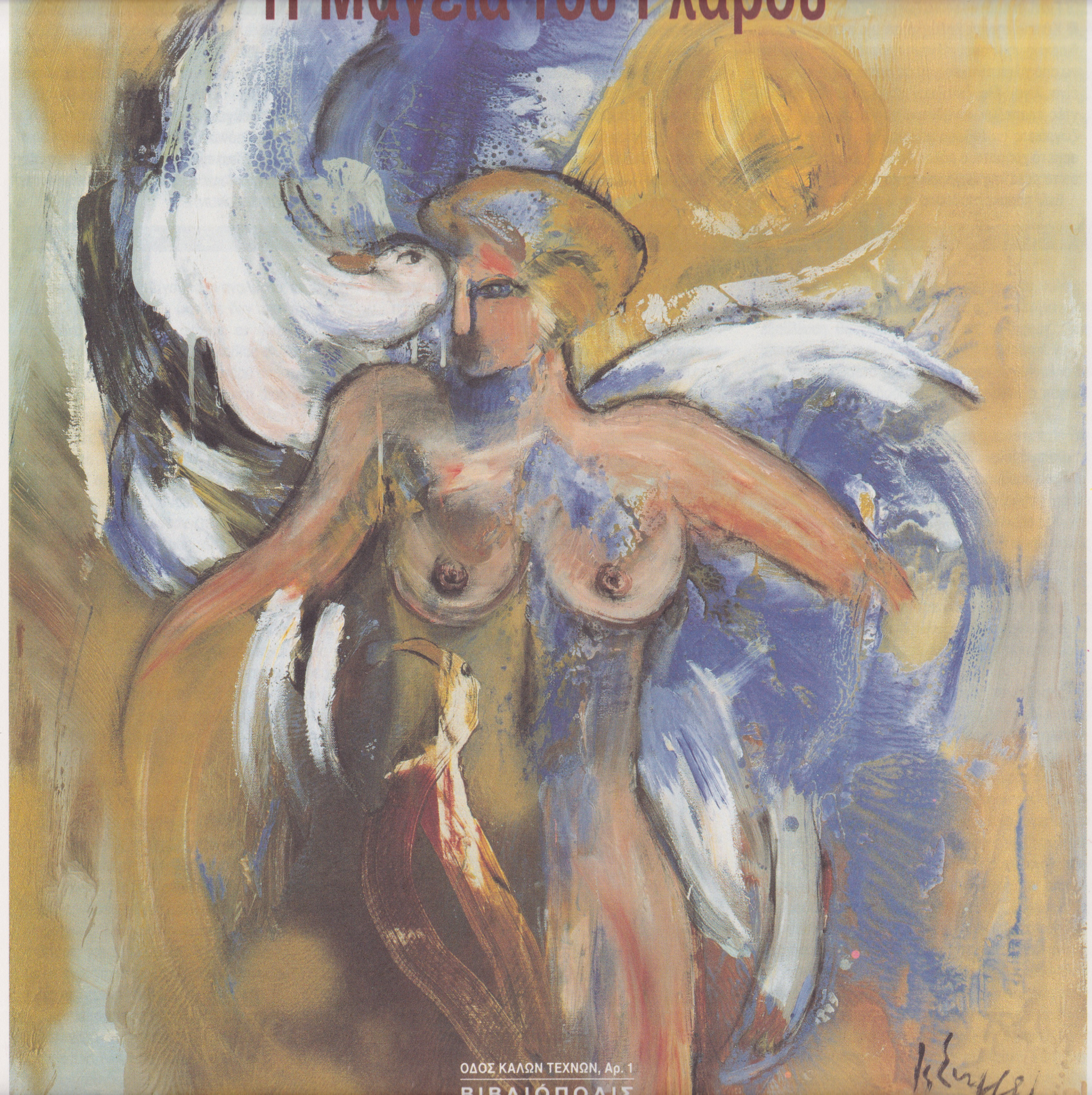


ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΝΟΥ ΚΟΡΑΚΙΑΝΙΤΗ

Η Μαγεία του Γλάρου



Η Μαγεία του Γλάρου



ΟΔΟΣ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ, Αρ. 1

ΒΙΒΛΙΟΠΟΛΙΣ


ΟΔΟΣ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ, Αρ. 1
ΒΙΒΛΙΟΠΟΛΙΣ

ΕΝΑ ΠΕΙΡΑΜΑ ΣΤΑ ΧΑΝΙΑ

ΠΕΡΙΠΟΥ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΡΙΑ ΧΡΟΝΙΑ άρχισε στα Χανιά μια προσπάθεια, ένα πείραμα, που όσο κι αν φαινόταν μεγαλεπίβολο και ρομαντικό, προσπάθησε να θέσει το πρόβλημα των ναρκωτικών στις πραγματικές του διαστάσεις.

Οι σκέψεις μιας ομάδας παρέμβασης, αποτελουμένης κυρίως από γιατρούς, έγιναν θέσεις του Ιατρικού Συλλόγου και έτσι από το Μάρτιο του 1991 το ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ-ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΤΟΞΙΚΟΕΞΑΡΤΩΜΕΝΑ ΑΤΟΜΑ «Η Συνάντηση» απέκτησε και νομική υπόσταση.

Συστάθηκε μια εταιρεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, που αποσκοπεί στην πρόληψη και στην θεραπευτική αντιμετώπιση ουσιών που βλάπτουν την ανθρώπινη υγεία. Η εταιρεία παρέχει υποστηρικτική θεραπεία σε συνεργασία με τα νοσηλευτικά ιδρύματα του νομού. Επιδιώκει την επανένταξη και την πρόληψη σε συνεργασία με τους φορείς της πόλης.

Η πρωτοποριακή αυτή παρέμβαση του Ιατρικού Συλλόγου σκοντάφτει σε δυσκολίες, σε αδυναμίες και απειρία. Έχομε όμως την υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας αλλά και του Νομάρχη και του Δημάρχου.

Όταν ξεκινήσαμε στηριχθήκαμε στις εκτιμήσεις:

- Ότι με τις ευχές και την καταστολή αυξάνονται οι χρήστες και οι θάνατοι.

Η αποποινικοποίηση της χρήσης θα σπάσει τη χρυσή αλυσίδα του εμπορίου. Πιστεύουμε ότι έφθασε η ώρα της ευθύνης. Της ευθύνης του υπουργείου Υγείας το οποίο πρέπει να αναλάβει την περίθαλψη των εξαρτημένων, αφήνοντας να ανθίσουν χίλια λουλούδια πειραματισμών. (...) Θέλουμε να συνδυάσουμε το εφικτό με την ουτοπία. Ανιχνεύουμε νέους δρόμους.

- Ότι μπορεί και πρέπει να αξιοποιηθεί η υπάρ-



το κτίριο που μας έχει παραχωρηθεί από την εκκλησία του Αγ. Λουκά, το Γηροκομείο, το Νοσοκομείο και το Κέντρο Παιδικής Μέριμνας ώστε να λειτουργήσει ως συμβουλευτικός σταθμός.

- Να εγκριθούν από το Υπουργείο Υγείας θέσεις εργασίας για γιατρούς (παθολόγους και ψυχιάτρους), ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, νοσηλευτές, εργασιοθεραπευτές, βοηθητικό προσωπικό, γραμματέα και γυμναστή.

Σήμερα το Κέντρο προκαλεί και προσκαλεί την κοινωνία της αδιαφορίας, του θεάματος και του βολέματος, των αφορισμών, των ευχών και των απαγορεύσεων, να σταματήσει να είναι θεατής και να συμβάλει, όπως μπορεί, στην προσέγγιση του προβλήματος. Να συμβάλει με μια άλλη λογική, τη λογική ότι ο τοξικομανής δεν είναι εγκληματίας.

Είναι πλέον άμεση ανάγκη να γίνει το πρώτο βήμα. Η τοξικοεξάρτηση είναι πρόβλημα κοινωνικό και υγειονομικό. Κοινωνικό γιατί σχετίζεται με την περιθωριοποίηση των νέων ανθρώπων, την ανεργία, την έλλειψη προοπτικών και ιδανικών. Υγειονομικό γιατί

τείνει ή να εφαρμόσει την καταλληλότερη θεραπεία για κάθε τοξικοεξαρτώμενο άτομο, συμπεριλαμβανομένης και της θεραπείας με υποκατάστατα, η οποία θα διασφαλίζει τη δημόσια υγεία και θα περιορίζει δραστικά τους κινδύνους από τη χρήση ναρκωτικών.

ΙΙ. Να δοθεί η δυνατότητα σε κάθε πολίτη να διαλέγει από μια μεγάλη προσφορά παρεμβάσεων αυτήν που θα θεωρεί καταλληλότερη για την προσωπικότητά του ενώ θα βοηθιέται στην επιλογή του αυτή και από τους θεράποντες.

ΙΙΙ. Να δοθεί η δυνατότητα στις τοπικές κοινωνίες να εφαρμόσουν πειραματικά, χωρίς ποινικές διώξεις, μεθόδους που, σύμφωνα με πολλά στοιχεία, έχουν αποδόσει θετικά σε άλλες χώρες.

IV. Υπεύθυνη προληπτική ενημέρωση, που θα είναι απαλλαγμένη από προκαταλήψεις, τρομολαγνεία, συσκότιση, υποκρισία, συγκινησιακά σοκ και που θα στηρίζεται σε επιστημονικά δεδομένα και εμπειρίες.

V. Να αναληφθεί τελικά μια πρωτοβουλία από κέ-

Η πρωτοποριακή αυτή παρέμβαση του Ιατρικού Συλλόγου σκοντάφτει σε δυσκολίες, σε αδυναμίες και απειρία. Έχομε όμως την υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας αλλά και του Νομάρχη και του Δημάρχου.

Όταν ξεκινήσαμε στηριχθήκαμε στις εκτιμήσεις:

- Ότι με τις ευχές και την καταστολή αυξάνονται οι χρήστες και οι θάνατοι.

Η αποποινικοποίηση της χρήσης θα σπάσει τη χρυσή αλυσίδα του εμπορίου. Πιστεύουμε ότι έφθασε η ώρα της ευθύνης. Της ευθύνης του υπουργείου Υγείας το οποίο πρέπει να αναλάβει την περίθαλψη των εξαρτημένων, αφήνοντας να ανθίσουν χίλια λουλούδια πειραματισμών. (...) Θέλουμε να συνδυάσουμε το εφικτό με την ουτοπία. Ανιχνεύουμε νέους δρόμους.

- Ότι μπορεί και πρέπει να αξιοποιηθεί η υπάρχουσα υγειονομική υποδομή με τη χορήγηση ιατροφαρμακευτικής βοήθειας για να περιοριστούν οι θάνατοι, η εμπορία και η εγκληματικότητα.
- Ότι πρέπει να παρέμβουμε **τώρα**, μακριά από προκαταλήψεις και καθορισμένα μοντέλα, με πλουραλιστικές θεραπευτικές αντιλήψεις.

Δεχθήκαμε ως βασική αρχή ότι όπως υπάρχουν χίλιες αφετηρίες για το ταξίδι της νάρκωσης και της μοναξιάς έτσι θα υπάρχουν και χίλιοι τρόποι παρέμβασης. Επειδή δεν υπάρχουν τοξικομανείς ευτυχισμένοι πρέπει να τους κάνουμε να αισθανθούν λίγο καλύτερα. Να τους κάνουμε να αποκαλύψουν εναλλακτικούς τρόπους ύπαρξης για να περάσουν από το μήνα του μέλιτος στον έρωτα-οργή και τέλος στην οργή για τα ναρκωτικά.

Σήμερα πια η πρόσκληση και η πρόκληση η δικιά μας είναι προς την Πολιτεία.

- Να δοθεί η νομική δυνατότητα ώστε να δημιουργηθεί τμήμα σωματικής απεξάρτησης με τρία ή τέσσερα κρεβάτια στην Παθολογική Κλινική του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου.
- Να δοθεί οικονομική βοήθεια για να τελειώσει το κτίριο που μας έχει παραχωρηθεί από την εκκλησία του Αγ. Λουκά, το Γηροκομείο, το Νοσοκομείο και το Κέντρο Παιδικής Μέριμνας ώστε να λειτουργήσει ως συμβουλευτικός σταθμός.
- Να εγκριθούν από το Υπουργείο Υγείας θέσεις εργασίας για γιατρούς (παθολόγους και ψυχιάτρους), ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, νοσηλευτές, εργασιοθεραπευτές, βοηθητικό προσωπικό, γραμματέα και γυμναστή.

Σήμερα το Κέντρο προκαλεί και προσκαλεί την κοινωνία της αδιαφορίας, του θεάματος και του βολέματος, των αφορισμών, των ευχών και των απαγορεύσεων, να σταματήσει να είναι θεατής και να συμβάλει, όπως μπορεί, στην προσέγγιση του προβλήματος. Να συμβάλει με μια άλλη λογική, τη λογική ότι ο τοξικομανής δεν είναι εγκληματίας.

Είναι πλέον άμεση ανάγκη να γίνει το πρώτο βήμα. Η τοξικοεξάρτηση είναι πρόβλημα κοινωνικό και υγειονομικό. Κοινωνικό γιατί σχετίζεται με την περιθωριοποίηση των νέων ανθρώπων, την ανεργία, την έλλειψη προοπτικών και ιδανικών. Υγειονομικό γιατί σχετίζεται με το θάνατο από υπερδοσολογία, από AIDS, ηπατίτιδα, εμβολή, καρδιακή ανακοπή.

Θεωρούμε ότι ο πειραματισμός ο δικός μας τίθεται ενάντια στην ιδεολογία και τους ιδεολόγους που επισημαίνουν μόνο τους κινδύνους και πιστεύουν ότι λέγοντας «φτάνει» έλυσαν το πρόβλημα. Αντίθετα. Σήμερα, το μήνυμα που θέλομε να στείλουμε είναι ότι ορισμένα εργαλεία απέτυχαν. Η καταστολή δε λειτούργησε. Οι κοινότητες, κλειστού ή ανοικτού τύπου, δε φτάνουν. Χρειάζεται να δοθούν οι δυνατότητες για παρέμβαση και για πολλαπλούς πειραματισμούς. Ένα άτομο, για παράδειγμα, μπορεί να απεξαρτηθεί χωρίς να μπει σε κοινότητα, φτάνει να βρει αγάπη ή συμπαράσταση ή ακόμη και μια θέση εργασίας. Υπάρχουν πολλοί τρόποι διαφυγής.

Πιστεύουμε ότι η δική μας παρέμβαση δίνει μια απάντηση **τώρα**, με τις δυνατότητες που έχομε και την υπάρχουσα υποδομή. Θα μπούμε σαν κρίκος που θα σπάσει την αλυσίδα «φυλακή-θάνατος». Σήμερα εμείς προτείνουμε στην Πολιτεία ένα μίνιμουμ πρόγραμμα άμεσης εφαρμογής.

I. Να δοθεί η δυνατότητα σε κάθε γιατρό να προτείνει ή να εφαρμόσει την καταλληλότερη θεραπεία για κάθε τοξικοεξαρτώμενο άτομο, συμπεριλαμβανομένης και της θεραπείας με υποκατάστατα, η οποία θα διασφαλίζει τη δημόσια υγεία και θα περιορίζει δραστικά τους κινδύνους από τη χρήση ναρκωτικών.

II. Να δοθεί η δυνατότητα σε κάθε πολίτη να διαλέγει από μια μεγάλη προσφορά παρεμβάσεων αυτήν που θα θεωρεί καταλληλότερη για την προσωπικότητά του ενώ θα βοηθιέται στην επιλογή του αυτή και από τους θεράποντες.

III. Να δοθεί η δυνατότητα στις τοπικές κοινωνίες να εφαρμόσουν πειραματικά, χωρίς ποινικές διώξεις, μεθόδους που, σύμφωνα με πολλά στοιχεία, έχουν αποδόσει θετικά σε άλλες χώρες.

IV. Υπεύθυνη προληπτική ενημέρωση, που θα είναι απαλλαγμένη από προκαταλήψεις, τρομολαγνεία, συσκότιση, υποκρισία, συγκινησιακά σοκ και που θα στηρίζεται σε επιστημονικά δεδομένα και εμπειρίες.

V. Να αναληφθεί τελικά μια πρωτοβουλία από κέντρα διαφορετικών κατευθύνσεων που θα στηρίξουν καμπάνια με άξονα:

ΝΑΙ ΣΤΗ ΜΟΡΦΩΣΗ
ΝΑΙ ΣΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ
ΟΧΙ ΣΤΗΝ ΤΙΜΩΡΙΑ

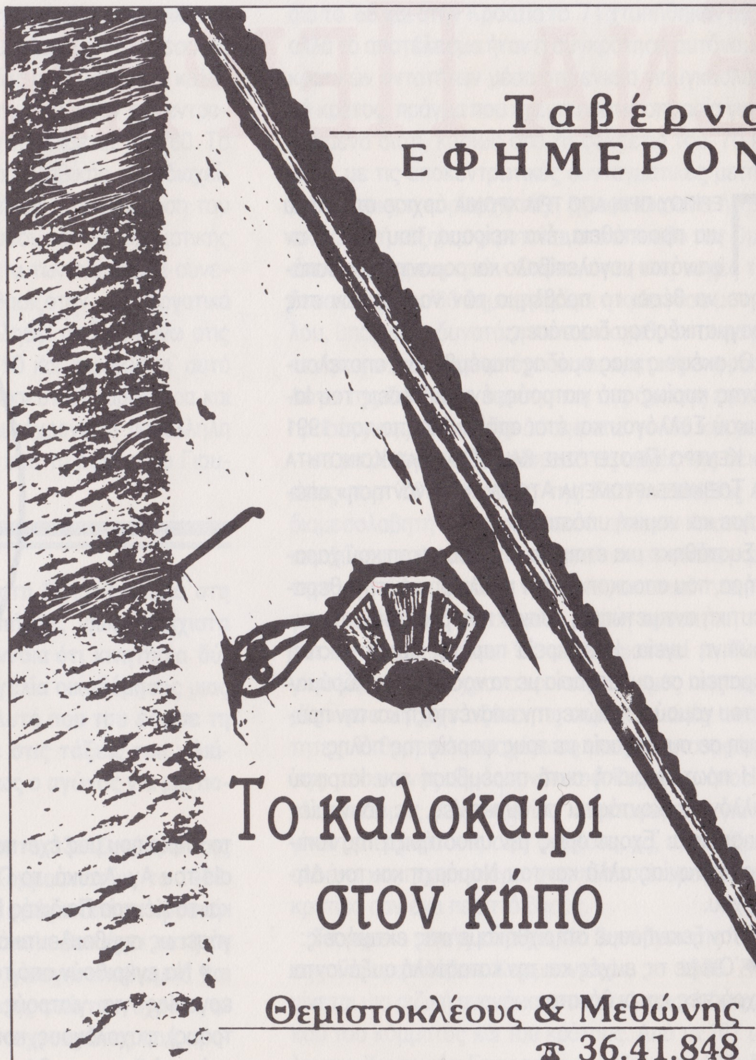
Η τιμωρία να εξαντλείται στη μαύρη αγορά των ναρκωτικών, στους εμπόρους και τους προστάτες τους.

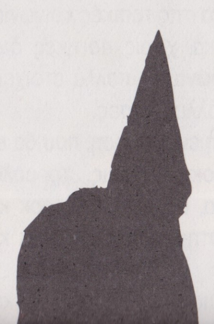
Η αποποινικοποίηση της χρήσης θα σπάσει τη χρυσή αλυσίδα του εμπορίου.

Πιστεύουμε ότι έφθασε η ώρα της ευθύνης. Της ευθύνης του υπουργείου Υγείας, το οποίο πρέπει να αναλάβει την περίθαλψη των εξαρτημένων με την παροχή όλων των διευκολύνσεων, αφήνοντας να ανθίσουν χίλια λουλούδια πειραματισμών.

Το Κέντρο «Η Συνάντηση» προσπαθεί να συμβάλει προς αυτές τις κατευθύνσεις. Στατιστικές αναλύσεις δε θα θέλαμε να κάνομε. Θέλουμε όμως να συνδυάσουμε το εφικτό με την ουτοπία. Ανιχνεύουμε νέους δρόμους. **Συνεχίζουμε.**

ΚΩΣΤΑΣ ΝΙΚΗΦΟΡΑΚΗΣ





ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Να είμαι ο Εαυτός μου!

Είμαι κρατούμενος στις Δικαστικές Φυλακές Κορυδαλλού. Επειδή η οικονομική μου κατάσταση δε μου επιτρέπει την «πολυτέλεια» να αγοράζω βιβλία και περιοδικά που κρίνω πως με ενδιαφέρουν και επειδή η μόνη υποχρέωση που έχω βάλει σκοπό στη ζωή μου είναι να είμαι ο εαυτός μου και τίποτα άλλο, απευθύνομαι σε εσάς θέλοντας να μάθω αν σας είναι πρόσφορο να με κάνετε συνδρομητή σας. Για μένα αυτή τη στιγμή ο μοναδικός σύντροφος είναι ένα καλό βιβλίο και ένα περιοδικό που να με εκφράζει ως μοναδικό εφόδιο στο να διαμορφώνω θέσεις και απόψεις πάνω στη συγκεκριμένη ιδεολογική μου επιλογή αλλά και στη συνολική στάση που κρατάω στη ζωή μου.

Πιστεύω σε κάποια ανταπόκριση από την πλευρά σας διότι η ανοχή απέναντι σε οποιαδήποτε γνώμη αποτελεί βασική προϋπόθεση για κάθε μορφής πρόοδο στη σημερινή ανθρώπινη κοινωνία, όπου καταρρέουν ηθικές αξίες και ιδεολογίες και παραμένει μοναδικό θετικό στοιχείο η αμφισβήτηση — απ' όπου κι αν προέρχεται, όπου κι αν απευθύνεται.

Η ελευθερία του διαλέγεσθαι, του σκέπτεσθαι και η ελεύθερη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου είναι αναφαίρετα δικαιώματα και δεν επιτρέπεται να τα στερεί η οποιαδήποτε μορφή εξουσίας ούτε να τα αποστερεί η φυλακή οδηγώντας κάθε κρατούμενο σ' ένα διόλου αποζητούμενο περιθώριο.

Θα με ενδιέφερε επίσης κάποιος τρόπος επικοινωνίας μαζί σας, αν σας

κουράγιο να συνεχίσουμε. Ελπίζουμε, όταν αυτές οι γραμμές θα έχουν δημοσιευτεί, να έχεις λάβει τα έντυπα που σου στέλνουμε και να έχει ξεκινήσει η γραμμή επικοινωνίας.

Από τα πολλά γράμματα του Γιώργου Σάμιου που λάβαμε δημοσιεύουμε ένα ακόμη, από τις Κλειστές Φυλακές Αγ. Στεφάνου Πατρών αυτή τη φορά, με το οποίο χαιρετίζει το Πολιτικό Πολιτιστικό Τριήμερο που διοργανώθηκε από τους ΟΙΚΟΛΟΓΟΥΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥΣ και την ΑΝΑΝΕΩΤΙΚΗ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ στη Νομική Σχολή της Αθήνας, γράμμα που διαβάστηκε την τελευταία ημέρα του τριημέρου.

**Στην Πέτρα Κέλι,
που θα είναι εκεί μαζί σας...**

Αγαπητοί φίλοι,

Επειδή πιστεύω ότι ένας άνθρωπος, όσο περιορισμένος κι αν είναι, έχει τη δυνατότητα να είναι παρών στα κοινά, σας στέλνω τους αγωνιστικούς μου χαιρετισμούς στο Πολιτικό Πολιτιστικό Τριήμερο που διοργανώνετε στις 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου.

Πιστεύοντας ότι, εκτός από την «άλλη» όψη του Μάαστριχτ, τις τρέχουσες εργατικές κινητοποιήσεις, την ορατή πια και στη χώρα μας εκκόλαψη του «αυγού του φιδιού» και τις οικολογικές προτεραιότητες, υπάρχουν και άλλα σημαντικά προβλήματα που ξεχάστηκαν ή έγιναν «συνήθης καθημερινότητα», ελπίζω σε μια εκτενή αναφορά στον αυταρχισμό και την ξετσιπωσιά της εξουσίας.

Μετά τους «συνήθεις υπόπτους» φτάσαμε στις «συνήθεις εφέσεις» κατά δικαστικών αποφάσεων, διεκδικώντας μάλιστα και το ρεκόρ Γκίνες στην ταχύτητα αντίδρασης κρατικής μηχανής.

μένη ιδεολογική μου επιλογή αλλά και στη συνολική στάση που κρατάω στη ζωή μου.

Πιστεύω σε κάποια ανταπόκριση από την πλευρά σας διότι η ανοχή απέναντι σε οποιαδήποτε γνώμη αποτελεί βασική προϋπόθεση για κάθε μορφής πρόοδο στη σημερινή ανθρώπινη κοινωνία, όπου καταρρέουν ηθικές αξίες και ιδεολογίες και παραμένει μοναδικό θετικό στοιχείο η αμφισβήτηση — απ' όπου κι αν προέρχεται, όπου κι αν απευθύνεται.

Η ελευθερία του διαλέγεσθαι, του σκέπτεσθαι και η ελεύθερη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου είναι αναφαίρετα δικαιώματα και δεν επιτρέπεται να τα στερεί η οποιαδήποτε μορφή εξουσίας ούτε να τα αποστερεί η φυλακή οδηγώντας κάθε κρατούμενο σ' ένα διόλου αποζητούμενο περιθώριο.

Θα με ενδιέφερε επίσης κάποιος τρόπος επικοινωνίας μαζί σας, αν σας ενδιαφέρει μια ανοιχτή «καυτή» γραμμή από τη φυλακή μέσω του περιοδικού σας.

Πιστεύοντας ότι υπάρχουν ακόμη σήμερα ΑΝΘΡΩΠΟΙ, οι οποίοι ενδιαφέρονται για τους συνανθρώπους τους και ειδικά τους έγκλειστους χωρίς να κολλάνε στο ρόλο του «εγκληματία» που μας φορτώνει η εκάστοτε εξουσία δίνοντας μια φόρτιση αποστροφής στα αισθήματα του κόσμου για τους κρατουμένους, για τους «εκτός των τειχών», περιμένω από εσάς —αν όχι άλλο τι— μία απάντηση.

Γιώργος Σάμιος,
κρατούμενος
στις φυλακές Κορυδαλλού.

Απάντηση «*Α.τ.Κ.*»: Το γράμμα σου μας τιμά, μας χαροποιεί και μας δίνει

Επειδή πιστεύω ότι ένας άνθρωπος, όσο περιορισμένος κι αν είναι, έχει τη δυνατότητα να είναι παρών στα κοινά, σας στέλνω τους αγωνιστικούς μου χαιρετισμούς στο Πολιτικό Πολιτιστικό Τριήμερο που διοργανώνετε στις 30 Οκτωβρίου-1 Νοεμβρίου.

Πιστεύοντας ότι, εκτός από την «άλλη» όψη του Μάαστριχτ, τις τρέχουσες εργατικές κινητοποιήσεις, την ορατή πια και στη χώρα μας εκκόλαψη του «αυγού του φιδιού» και τις οικολογικές προτεραιότητες, υπάρχουν και άλλα σημαντικά προβλήματα που ξεχάστηκαν ή έγιναν «συνήθης καθημερινότητα», ελπίζω σε μια εκτενή αναφορά στον αυταρχισμό και την ξετσιπωσιά της εξουσίας.

Μετά τους «συνήθεις υπόπτους» φτάσαμε στις «συνήθεις εφέσεις» κατά δικαστικών αποφάσεων, διεκδικώντας μάλιστα και το ρεκόρ Γκίνες στην ταχύτητα αντίδρασης κρατικής μηχανής.

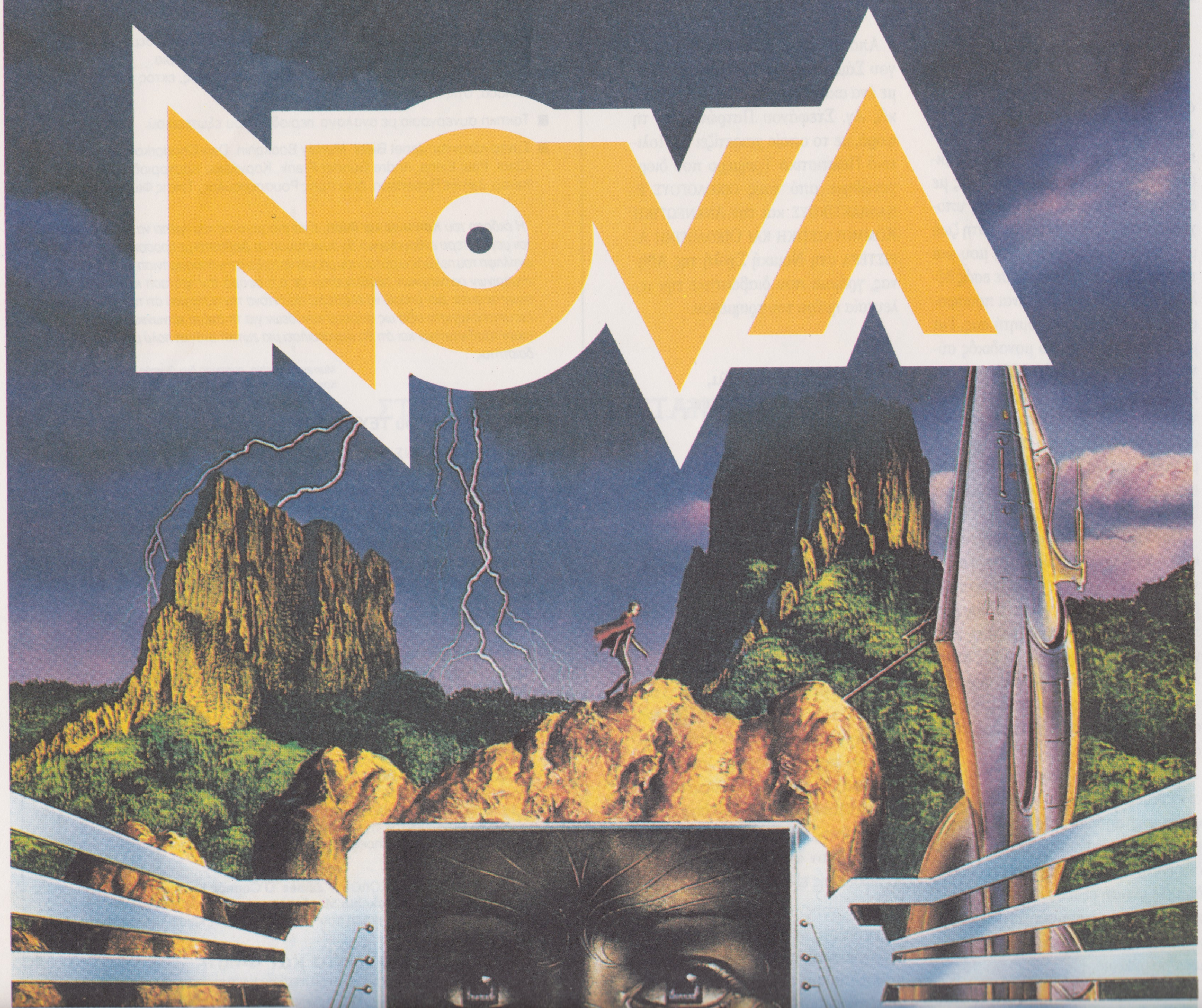
Υπάρχει όμως ένα ευχάριστο μήνυμα το οποίο βγαίνει από την εκδήλωσή σας: Το γεγονός πως ένας πεζόδρομος είναι αρκετός για να συζητηθούν ορισμένα πράγματα και να πραγματοποιηθούν εκδηλώσεις με διεθνείς συμμετοχές χωρίς να είναι απαραίτητα τα Μέγαρα Μουσικής και τα παρόμοια τσιμεντένια τέρατα για τα οποία σπαταλήθηκαν δισεκατομμύρια. Ένα μήνυμα άκρως οικολογικό — και όχι μόνο— μέσα στην εποχή της τσιμεντοποίησης.

Ευχόμενος την επιτυχία του τριημέρου, απευθύνω τους χαιρετισμούς μου σε όλους τους Έλληνες και άλλους Ευρωπαίους φίλους και αφιερώνω αυτό το γράμμα στην Πέτρα Κέλι που οπωσδήποτε αυτές τις τρεις μέρες θα είναι εκεί μαζί σας.

Γιώργος Σάμιος

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ • ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄ ΤΕΥΧΟΣ 1 • ΙΟΥΝΙΟΣ 1993 • ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 1000

NOVA




• ALDISS • BROWN •
• DICK • GIBSON • KNIGHT • KOONTZ • SHAW •

ΓΚΙΛΜΠΕΡΤ ΣΕΛΤΟΝ

ΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΩΝ

FREAK BROTHERS

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ



ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

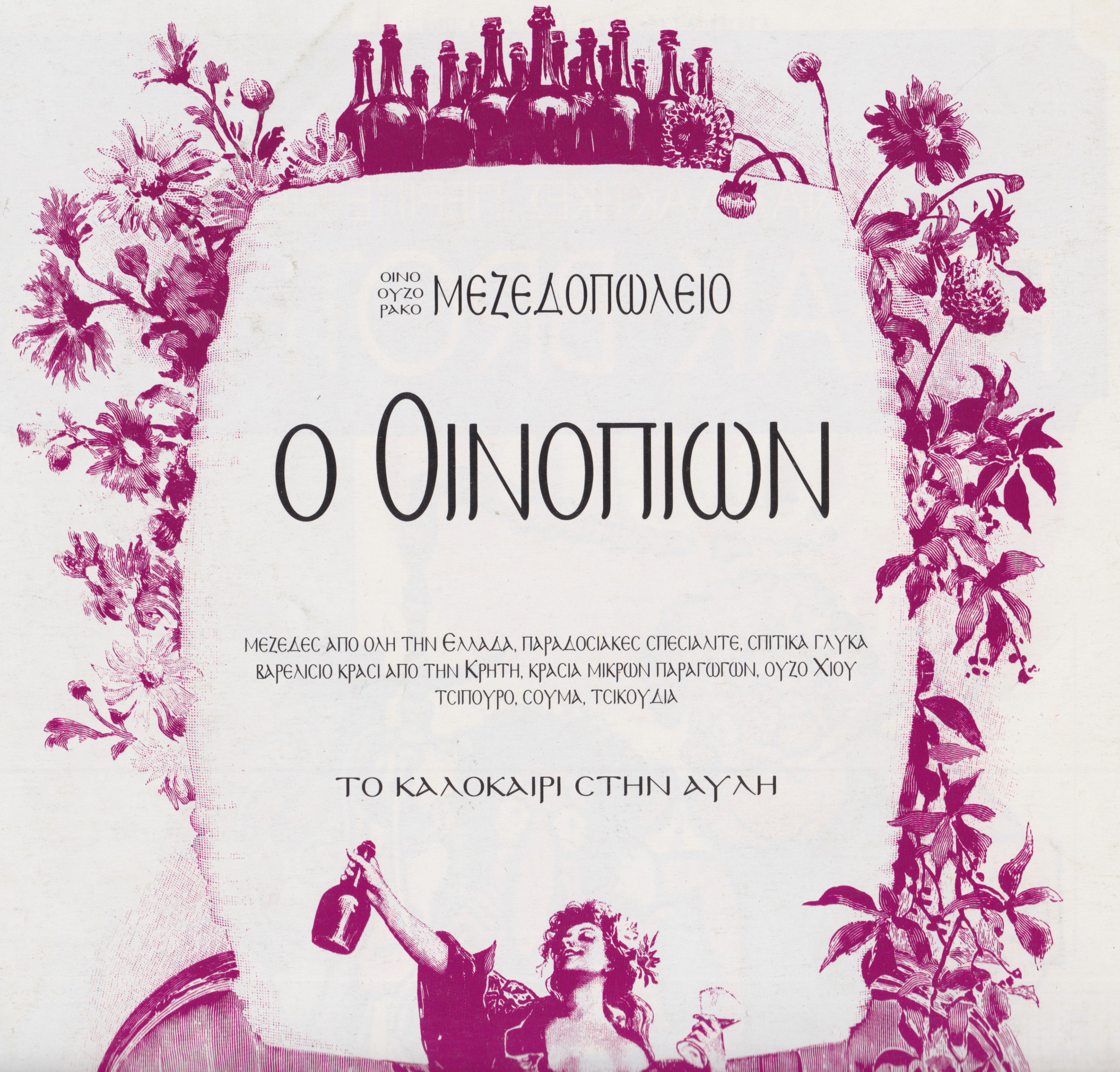


ΟΔΟΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΩΝ, Αρ. 1

ΒΙΒΛΙΌΠΟΛΙΣ



ΟΔΟΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΩΝ, Αρ. 1
ΒΙΒΛΙΟΠΟΛΙΣ


ΟΙΝΟ ΟΥΖΟ ΡΑΚΟ ΜΕΖΕΔΟΠΩΛΕΙΟ
Ο ΟΙΝΟΠΙΩΝ
ΜΕΖΕΔΕΣ ΑΠΟ ΟΛΗ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΣΠΕΣΙΑΛΙΤΕ, ΣΠΙΤΙΚΑ ΓΛΥΚΑ
ΒΑΡΕΛΙΣΙΟ ΚΡΑΣΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗ, ΚΡΑΣΙΑ ΜΙΚΡΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ, ΟΥΖΟ ΧΙΟΥ
ΤΣΙΠΟΥΡΟ, ΣΟΥΜΑ, ΤΣΙΚΟΥΔΙΑ
ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ

